I. L. CARAGIALE

Scrisori şi acte

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ,
PREFAȚĂ ȘI NOTE DE
ȘERBAN CIOCULESCU

R.09
C 23

I. L. CARAGIALE

SCRISORI ȘI ACTE

I. 42059
S. L.

STUDII ȘI DOCUMENTE

1963
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

VERIFICAT

Coperta de Ion Petrescu

P R E F A Ț Ă

Simpla parcurgere vizuală a tablei de materii poate uimi prin numărul neobișnuit de mare al relațiilor epistolare de care s-a bucurat Caragiale. Artistul ajuns de pomină prin dificultățile scrisului, în bună parte exagerate, se împăca foarte bine cu satisfacerea obligațiilor de ordin social și le înfrunta fără nici o șovăire. O anecdotă de largă circulație ni-l înfățișează la Blaj, în 1911, într-o grădină de vară, cu ocazia serbărilor semicentenarului „Astrei", desfășurate în trei zile; prietenii îl îmbie să compună în numele lor o salutare bine simțită către multașteptatul Coșbuc, care n-a putut veni; Caragiale primește mandatul, comandă o bere, apoi alta, și alta iar, strică o filă, două, trei, începe din nou, se șterge de sudoare, aprinde țigară după țigară, consumă mai multe cafele și tot atîtea halbe, și, după o oră de sforțări titanice, transcrie cu impecabila-i caligrafie cuvintele din greu găsite: „Salutări din Blaj". Aceasta ar fi așadar formula exactă a corespondentului dacă am acorda o încredere oarbă anecdotelor, de felul acelora ale lui D. Teleor, din timpul vieții lui Caragiale și după dispariția lui. După cum totalitatea operei literare și a celei publicistice se arată mult mai amplă decît aceea a „operelor complete" (editate de autor însuși la Minerva, în 1908), dezmințind categoric legenda „lenei" caragialiene, parafată de Hașdeu, ca să se transmită aidoma decenii de-a rîndul, tot astfel corespondența generală ne descoperă pe unul dintre cei mai pasionați epistolieri din literatura noastră. Faptul este cu atît mai semnificativ cu cît deprinderea de a răspunde prompt la o scrisoare sau de a se adresa cuiva în scris pentru un interes de ordin spiritual sau material nu este dintre cele mai caracteristice intelectualilor noștri din trecut sau de totdeauna. I-a fost postum hărăzit scriitorului prin excelență reputat ca leneș la scris, cum spun nemții *„schreibfaul"*, să fie dat ca exemplu de ordine și de exactitate în acest sector al vieții sociale. Caragiale nu lăsa nici o scrisoare fără răspuns. Nici nu lăsa lucrul de azi pe mîine. Oricine i-ar fi scris, ca să-i solicite un serviciu sau doar ca să-l întrebe de sănătate ori să-i îndrepte urări de zile faste, primea neîntîrziat răspunsul, care lua rareori forma simplificată a biletului. Cînd era vorba de un vechi prieten,

Caragiale îi consacra o veghe, la masa de lucru, iar rezultatul era o scrisoare de oarecare proporţii, caldă, miezoasă, cu neaşteptate formulări şi cu glume spontane, adevărat eveniment familial pentru destinatar şi cercul său de prieteni.

Plecat din ţară de cîteva luni şi stabilit definitiv la Berlin, după un prealabil turneu în Austro-Ungaria, Germania, Elveţia, Italia şi Franţa, Caragiale îi pregătise d-rului Alceu Urechia o foarte lungă scrisoare, asupra căreia vom reveni. Cîte zile şi nopţi albe îi va fi luat această maliţioasă compunere, pe seama unui alt foarte bun prieten al său, nu ştim. În orice caz, o astfel de scrisoare n-a putut fi aşternută pe hîrtie direct, ca stenograma interioară a unei cuvîntări. Era în felul ei un obiect de artă.

A doua zi, înainte de a o expedia, primeşte de la prietenul lui cîteva cărţi poştale ilustrate de la Sinaia, unde îşi făcea pasionatul turist şi velocipedist vilegiatura sezonieră. Ce-ar fi fost mai simplu pentru scriitorul extenuat decît să adauge două rînduri, de confirmare a primirii cartolinelor? Caragiale nu îşi istovise însă toate energiile epistolare. Se pune iar pe scris: obişnuitele însemnări meteorologice, ale unei firi prin excelenţă impresionabilă la variaţiile climei, ştiri despre sănătatea surorii lui, Lenci, care-şi trăia ultimele luni, o indiscretă comunicare în original a unei scrisori de familie sustrase, o întrebare despre pianistul D.G. Dimitriu, poreclit „Metronomidi", complimente soţiei d-rului, pe care o proclamă „Madame de Sévigné a Romîniei" şi, după evocarea unor umile figuri sinaiote, „Galibardi băiatul" şi „beţiva de Ţica", urmează pe două coloane o lungă înşirare de persoane, cu numele lor exact sau cu poreclele lor. Cine sînt acestea? Aş spune: Sinaia întreagă, autentica Sinaie din vara anului 1905, Sinaia localnicilor, minus, firește, marile oficialităţi, curtea şi familia regală. Peste treizeci de nume proprii, de prieteni şi cunoscuţi, unii holtei, cei mai mulţi familişti. Sînt printre aceştia marele său prieten Gherea, ca şi Urechia, cu vilă proprie; este celebrul Ghiţă Matheescu, patronul bodegii „Paradis", căreia în 1901, la deschiderea localului, i-a trîntit două reclame în versuri la *Moftul romîn*, viitorul mare filatelist şi primar al oraşului, modelul, pare-se, al lui „Mitică", eroul caragialian de care va vorbi mai mult viitorimea, văzînd într-însul, poate, un Păcală al citadinismului nostru; este Fany Szeculics, autoarea, sub pseudonimul Bucura Dumbravă, a romanelor scrise în limba germană, *Haiducul* şi *Pandurul*, şi una din întemeietoarele drumeţiei noastre, întîia turistă din Romînia; sînt văduva tatălui d-rului Urechia şi cumnata lui, „d-na Leria", Carlotta Leria Zosima, marea cîntăreaţă, care s-a produs în primele noastre încercări de operă naţională, din iniţiativa lui Gr. Stephănescu; cu aceştia s-au epuizat cunoştinţele de oarecare notorietate despre care se poate glosa. Mai urmează alte circa 25 de nume de localnici, expoliţmaistrul, un lipscan, un birjar, un hamal, un italian şchiop, „pisicar", o comerciantă de legume şi „terra cotta", un popă nemţesc şi un membru al Legaţiei austro-ungare, amatori de „jauzend" (aperitiv abundent) la Matheescu, cu „pelin albastru", o doamnă, cu „gentila ei

fiică", văduvă, o d-nă Brînză şi nepotul, în rostire franceză „M-me Fromage et Neveu Gogueschor Fromage", altă doamnă, în pronunţie lăbărţată, „deoamnea de Schiau", cu particulă, este iarăşi „Galibardi băiatul"; şi apoi, numiţi colectiv, cu majusculele respectului gastronomic: „Măcelarii şi Pescarii şi Precupeţii", şeful gării, casierul gării, „pungaşul cu franzelele", şeful poştei şi, la sfîrşit, în paranteză, spre a da cea mai mare amploare salutărilor lui — li se spunea pe atunci „complimente" — recomandaţia: „(Mai adu-ţi-i şi tu aminte pe cei uitaţi)"[1]. Nu era de glumit cu Caragiale cînd era vorba de cunoştinţele lui! Şi astfel, noua scrisoare, din 8 iulie 1905, ia loc în acelaşi plic — expediat recomandat — cu lunga misivă de la 7 iulie (vezi în acest volum, p. 19), în care se mai intercalează şi corpul delict indiscret sustras soţiei sale. Un adevărat pachet de scripte!

Om fără pretenţii de consideraţie socială, dispreţuitor de prestigiu, nesinchisindu-se de prestanţă, cordial cu oricine, indiferent de treaptă şi condiţie, amical cu toată lumea, Caragiale a fost desigur cel mai sociabil dintre marii noştri clasici. Nesuferind singurătatea, pe care şi-o amăgea cu o bogată viaţă interioară şi cu monologul lăuntric, bîntuit de mici superstiţii, de care-şi rîdea singur, prieten cald, de umoare inegală, rezervîndu-şi exerciţiul lucidităţii şi neînţelegînd să practice între amicii scriitori pactul tacit al admiraţiei reciproce, a formulat spiritual ponosul acestei francheţi: „Posedă secretul de a-şi cîştiga vrăjmaşi noi şi de a-şi pierde prietinii vechi"[2]. Dintre aceştia, profesorul I. Suchianu, care n-a făcut excepţie de la regula prieteniei dezamăgite, l-a caracterizat un „om sucit", adică incalculabil, „aci bun să-l pui la rană, aci mai rău decît un cîine de stînă", într-un cuvînt, „vecinic în sinteza contrarielor".[3]

Caragiale s-a putut certa astfel cu Eminescu, cu Petre Th. Missir, cel mai bun prieten de la vîrsta de 30 de ani, cu I. Suchianu, fidelul său cirac, apoi cu A. Vlahuţă, un moment şi cu Delavrancea, dar s-a împăcat cu fiecare, după trecere mai lungă sau mai scurtă de vreme. Nu ne-a rămas nici măcar un bilet al lui Caragiale către Eminescu, care-i adresase, lui şi lui Ronetti-Roman, în vara anului 1878, de la Floreşti, unde fusese poftit de Mandrea, ginerele lui Barbu Bălcescu, o scrisoare plină de umor, nereprodusă niciodată integral[4] din cauza unor vorbe cam „buruienoase". Într-un tîrziu, la 26 ianuarie 1887, de la „Mănăstirea Neamţului", Eminescu îi scria lui Vlahuţă un bilet, a cărui ciornă se găseşte în manuscrisele lui: „Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici de se poate adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o"[5].

---

[1] *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, pp. 444—445.

[2] *O răutate*, în *Moftul romîn*, 21 februarie 1893; *Opere*, 3, 1962, p. 259.

[3] *Diverse însemnări şi amintiri*, seria I, 1933, p. 90.

[4] Barbu Lăzăreanu, în *L'Indépendance Roumaine*, 29 iunie 1919, şi în *Adam*, 15 iunie 1929. Copia fotografică a originalului, precum şi fotocopia scrisorii în transcrierea lui Caragiale, la muzeul Institutului de istorie literară şi folclor.

[5] Manuscris 4.850, fila 50, verso, în Biblioteca Academiei R.P.R.

Relaţiile erau aşadar reluate după însănătoşirea lui Eminescu. Iar un semn indelebil al vechii lor prietenii, numărînd douăzeci de ani, din momentul debuturilor lui Eminescu, ca sufler, în trupa Iorgu Caragiali, este familiarul „Iancu", asupra căruia umoristul avea să gloseze în schiţa cu titlul *O conferenţă*[1]. Să fie adevărat însă că lui Caragiale nu-i plăcea să-i zică „damele" — aşa se spunea pe atunci femeilor de „bună condiţie" —„nene Iancule"? Nu-mi vine a crede. Ironist de mare clasă, Caragiale scria cum vorbea, cu un surîs imperceptibil, pe care trebuie să-l descifrăm în filigran. Oricum, cînd precizează mai departe motivul neplăcerii de-a se auzi chemat cu acest familiar apelativ, autorul se răsfaţă, derutîndu-şi cititorii: „Fireşte că asta nu-mi convine, fiindcă eu n-am fost în viaţa mea mîndru, să ţiu atîta la respectul prietenelor". Mîndria era la Caragiale manifestarea irepresibilă a demnităţii de om cînd vreun „mai-mare" se credea în drept să-l jignească, luîndu-l de sus sau confundîndu-l cu clientela sa politică, dar ea nu se declanşa faţă de cei mulţi, prieteni sau cunoscuţi, prietene sau cunoscute, vîrstnici sau copii, care-i spuneau cu toţii „nenea Iancu", în semn de dragoste şi de admiraţie.

Aşadar, numărul mare al corespondenţilor nu trebuie să ne mire, deşi n-au ieşit la iveală toate scrisorile lui, din cîte au rămas, după distrugerile celor două mari războaie. Excluzînd deocamdată scrisorile de interes şi mai ales acelea adresate unor oficiali, ocazional solicitaţi, precum şi răspunsurile către persoane mai puţin cunoscute sau solicitanţilor, tonul obişnuit al corespondentului ne apare plin de afabilitate, iar puţine sînt misivele în care nu se strecoară, în cît de mică doză, umorul.

Un grup de cărţi poştale şi cîteva scrisori în versuri către nişte nepoţei dezmint legenda acreditată altădată, aceea a antipatiei faţă de copii. Îl vedem şi mai ales îl auzim pe acest genial mim făcîndu-şi intrarea în casă, la el sau la surorile nevestei lui, strigînd gutural, ca să facă haz cu cei mici: *„ăă bragabu"*, îmbiindu-i ca bragagiul de altădată, bucuria copiilor. Unul dintre nepoţi tachina de mic muzele. Într-un moment de seriozitate, Caragiale îi trimite un bilet versificat, cu îndemnul de a nu stărui, poezia nefiind, după adagiul Sărmanului Dionis, decît sărăcie (v. p. 111). Aşadar, un aviz premonitoriu, o binevoitoare povaţă, iar nu o jignitoare sentinţă de „maestru". Cînd împlineşte însă vîrsta de 60 de ani şi primeşte felicitări de pretutindeni, din ţară şi din străinătăţi, de la prieteni, cunoscuţi şi chiar de la necunoscuţi admiratori, se adresează cumnatului, ca să-l stimuleze pe cel mic, poetul, să-i trimită şi el o „dedicaţie" (v. p. 109). La primirea unor urări în versuri, Caragiale răspunde printr-o lungă mulţumire versificată, în care îşi numeşte nepoţelul „autorul favorit" şi-i prevede o carieră literară mare, „viitor poet vestit", apoi încheie cu o „părintească sărutare", ba chiar cu o „binecuvîntare" de patriarh, ca să semneze familiar şi spiritual, pe două registre ale

[1] *Opere*, 2, 1960, p. 246.

politeții: „al dumitale /Nen-tu Iancu/ Caragiale" (v. p. 114). De unde nu putem trage altă concluzie decît aceea a „popularității" obștești, de toate vîrstele, a apelativului „nenea Iancu", neexceptîndu-i nici pe cei nevîrstnici. Încărcat cu rahat și cu bomboane, ca toți unchii buni, Caragiale își desfăta nepoții și cu tot felul de acadele verbale din sacul fără fund al vervei lui scăpărătoare. La fel se purta și cu copiii prietenilor lui, cu „kinderii" profesorului Mihail Dragomirescu. Stilul prieteniei lui cu cei mici era uneori acela al nivelării vîrstelor, atît de măgulitor pentru copii. Caragiale li se adresează ca unor adulți, trimițîndu-le fotografia cu dedicație, promițîndu-le povești „mai cu moț"[1] și îndemnîndu-i, cu o clipire complice, să fie cuminți doar o dată pe săptămînă, „cînd este, după lege, repaos dominical[2] pentru toate nebuniile" (v. p. 88). La știrea morții unui copil al aceluiași, răspunsul este o splendidă amintire a propriei dureri resimțite de el însuși și de soția lui la pierderea celor două fetițe, și un foarte frumos îndemn de a-și găsi mîngîiere „în schimbul și amestecul durerii voastre" (v. p. 85). Dar și la nașterea unui copil, Caragiale găsește accente inedite, firitisindu-l pe Edgard Flavian, fost profesor al lui Luchi la Berlin, căruia-i dăruise soția o fetiță, cu urarea să nu-i întîrzie perechea, un băiețel (v. p. 136). Iar cînd „copilul" își plînge tatăl, și acesta nu-i altul decît Ronetti-Roman, bunul și neuitatul prieten al lui Caragiale, acesta se ridică la o mare înălțime morală în recomandările adresate fiului, căruia-i incumbă datoria să poarte cu cinste numele ilustrului său părinte. Formula finală este semnificativă: „Al tău prietin ca un părinte" (v. p. 149). Caragiale concepea așadar paternitatea ca o altă formă a prieteniei, nu ca o distanță, cu spațiul terifiant al respectului, între cele două generații. El nu se limita numai la fraze frumoase, ci știa să fie și săritor. După ce se luptase să-l împămîntenească pe Ronetti-Roman, la moartea lui nu cruță nici o osteneală să obțină același drept și pentru fiul defunctului (v. p. 170). Semnificativă este și această transmisiune a prieteniei, pe care o face cu atîta gingășie sufletească urmașilor, și nu numai în împrejurarea constrîngătoare a doliului. Cînd se mărită fetele lui Vlahuță, Anișoara cu un fiu al pictorului N. Grigorescu, iar cealaltă, Mimi, cu I.D. Ștefănescu, viitorul istoric al artei și bizantinolog, Caragiale ține să asiste la nuntă, să-și dea binecuvîntarea părintească, și mai tîrziu se interesează de adresa lor, ca să le scrie el cel dintîi, să le facă o neașteptată bucurie (v. p. 97). Ca un vechi oriental, la vîrsta crepusculară, cînd și scriitorul se întoarce la izvorul înțelepciunii, la bogatul rezervoriu de basme al Răsăritului apropiat, Caragiale ține soroacele tuturor aniversarelor, firitisește la început de an, la toate zilele de sărbătoare, iar cînd vine pe lume un copil, urează părinților și bunicilor să-i sărute cununiile și să-și

---

[1] Cu puțin înainte apăruse, în *Convorbiri critice*, povestea *Făt-frumos cu moț în frunte*, după *Riquet à la houppe* de Charles Perrault.

[2] Peste cîteva luni avea să apară în *Universul*, pe această temă, atunci de actualitate, schița *Repausul dominical*.

joace pe genunchi, mai tîrziu, nepoţeii şi strănepoţii. Un asemenea om nu poate fi socotit nici un egoist de clasă, printr-o generalizare pripită, ca toţi artiştii, nici un om uscat, fără inimă, ca toţi umoriştii, prin altă deducţie frecventă. Caragiale era, dimpotrivă, nu numai un mare impresionabil, cum l-au văzut contemporanii, dar şi un tot atît de mare senzitiv, cu lacrimile spontane la durere, ca la aflarea, în casa lui Titu Maiorescu, de întunecarea minţii lui Eminescu.[1] Nici nu s-ar putea explica altfel darul lui de a-şi păstra sau recupera prietenii, cu toate toanele lui, care-i indispuneau adeseori. Caragiale ştia să fie un prieten atent şi cald, chiar dacă îşi rezerva privilegiul de a-i maltrata uneori cu necruţătoarea-i inteligenţă, niciodată dezarmată sau în armistiţiu.

Testul cel mai bun al facultăţii, aş spune al artei de a-şi face prieteni şi de a-i păstra, în orice condiţii, este cercetarea numărului de prieteni din corespondenţa aceasta a lui Caragiale, după categorii profesionale.

Observăm, printre atît de numeroşii prieteni, numărul mic al actorilor şi al scrisorilor ocazionale pe care le schimbă cu ei. Afară de Iancu Brezeanu, pe care el l-a avansat, deşi fără calitate, societar clasa a II-a, şi despre care a scris minunatul articol bine cunoscut[2], n-a ştiut să-şi apropie alţi actori. Cu Nottara schimbă felicitări, dar o simţitoare răceală persistă, după ani şi ani de la grava ofensă de care s-a putut plînge creatorul rolurilor şi mai ales primul regizor al teatrului caragialian aproape în întregime. Faptul este bătător la ochi şi se cuvine menţionat şi lămurit. Se ştie că direcţia sa generală l-a stricat cu actorii. Ieşit din cuşca suflerului, ca să devină succesiv traducător, autor, regizor-secund, dar principal în propriile lui piese[3], apoi, dintr-o dată, ca director general, pretinzînd foştilor camarazi din ajun, unii mai vîrstnici ca el, ascultare oarbă, disciplina cea mai severă, pentru punerea teatrului pe temelii sănătoase, acest reviriment a provocat în lumea actoricească o adevărată stupoare. Cel mai lovit s-a considerat însuşi Ştefan Iulian, pe care criticul N. Petraşcu îl socotea interpretul caragialian ideal. Iulian era în declin, din cauza bolii de piept care-l mina. Nu pot crede ce s-a afirmat despre Caragiale, că l-ar fi bruscat, cerîndu-i demisia. I-a refuzat însă *defeurile* (din fr. *des feux*), avantajele peste leafă, în legătură şi cu viitoarele *benefise* (reprezentaţiile speciale, în beneficiul unui singur actor). Caragiale s-a purtat bine cu Grigore Manolescu şi cu Aristizza Romanescu, siliţi de un proces scandalos să se refugieze la Iaşi, precum şi cu Nottara, care-şi dăduse demisia, acordîndu-i concediu. Cînd a fost silit să plece de la direcţie, după o singură stagiune, actorii nu l-au regretat, ştiind că-l vor putea mai bine manevra pe

---

[1] *Însemnări zilnice*, II (1881—1886), de Titu Maiorescu, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1940, p. 191 (nota de la 28 iunie 1883).

[2] *Ion Brezeanu*, în *Literatura şi arta română*, 25 decembrie 1898, şi în *Calendarul „Moftului romîn" pe anul 1902*; *Opere*, III, 1932, pp. 186—193 şi 335—339.

[3] *A mintirile din teatru ale lui Const. I. Nottara*, publicate şi adnotate de Tatiana Nottara şi Ioan Massoff, Editura „Adevărul", f.a., *Portrete şi amintiri*, *Caragiale*, pp. 183—189.

„Grigri" Cantacuzino, succesorul său. Caragiale nu era dintre directorii ce puteau fi duşi de nas. Aceasta i-a înstrăinat actorii, iar nu caracterul său autoritar, în circumstanţă.

Nu este mare nici numărul ziariştilor. Caragiale n-a fost niciodată „tandru" cu presa, neascunzîndu-i, cu ironia lui tăioasă, deficienţele organice de cultură şi onestitate profesională. Unui I. Burbea, calamburgiu delirant, îi acordă o scrisoare-prefaţă, de complezenţă, dar bine ticluită (v. p. 219). D-rului I. Duscian, din presa conservator-democrată, îi cere să intervină pe lîngă parlamentari pentru indigenatul fiului lui Ronetti-Roman (v. p. 170). Unui A.G. Olteanu, ziarist liberal de la Craiova, îi cere un serviciu în legătură cu o conferinţă în capitala Olteniei, dar omite să-i asigure biletul de intrare gratuit (v. p. 203). Lui B. Brănişteanu îi mulţumeşte pentru urări (v. p. 165). Atîta tot din partea unuia care activase treizeci de ani în presa cotidiană, ce este drept, fără absolută continuitate, este prea puţin. Caragiale nu a numărat nici un singur devotat între ziarişti.

Nici muzicienii nu sînt reprezentaţi în proporţia cuvenită melomaniei legendare a lui Caragiale. De la Berlin el nu corespondează decît cu pianistul Dumitru G. Dimitriu, „Metronomidi" (v. pp. 103—106), pe care-l aduce ca să-i cînte din Beethoven, ca să şi-l piardă ca prieten, marcînd poate oarecare nervozitate de vizita prea din cale-afară prelungită a multdoritului oaspe, care dădea şi lecţii de pian lui Tuşchi.[1] Marea şi statornica lui admiraţie se fixează însă pe talentul, precoce afirmat, al fiicei mai mari a lui Delavrancea, Cella[2], căreia-i trimite scurte cărţi poştale afectuoase (v. pp. 139—141), după ce avusese bucuria s-o aclame la un concert dat la München, în prezenţa întregii colonii studenţeşti romîne, delirante. N-a păstrat însă relaţii epistolare cu compozitorii din ţară. Mulţumeşte lui Eduard Caudella — vechiul „Codiţă" de la Iaşi, care a compus muzica la opereta *Hatmanul Baltag* — pentru urările trimise cu ocazia sărbătoririi vîrstei de 60 de ani (v. p. 172). Un bilet destul de protocolar către Eduard Wachmann, din 1890, ar fi semnul unei mai vechi răceli, cam de aceeaşi natură ca a lui Nottara. Caragiale în interval se căsătorise. Intervenţia primeşte corectivul amabil al unui triplu abonament muzical la concertele simfonice (al treilea loc, probabil, pentru d-na Agatha Burelly, mama soţiei scriitorului) (v. p. 5).

Rudele sînt reprezentate unilateral, prin familia soţiei lui. Alexandrina Caragiale, fiica arhitectului Gaetano Burelly, avea două surori măritate. Cu unul dintre cumnaţi, poligraful Teodor Duţescu-Duţu — inspector cultural la sate pînă la răscoalele ţărăneşti, cînd Spiru Haret îl schimbă cu M. Sadoveanu, ca mai indicat — întreţine relaţii epistolare, dar nu prea strînse şi în nici un fel literare. Deşi nu-i gustă literatura educativă, îi cere într-un rînd o carte, în dublu exem-

[1] Cella Delavrancea, *Cîteva însemnări şi amintiri despre muzicanţii de odinioară*, în *Studii muzicologice*, 1956, nr. 1, p. 122.

[2] Cf. *Cella Delavrancea*, în *Universul*, 4 mai 1909 (*Opere*, V, 1938, p. 338).

plar, poate al doilea pentru Zarifopol. Misivele sînt niște simple bilete (v. pp. 106—110). La același trage, mai ales la început, cînd vine de la Berlin. De aici marea cordialitate față de copiii lui Duțu, pe care unchiul îi răsfață cu dulciuri și cu glume. Nu ne-au rămas, din păcate, scrisorile lui Caragiale către mama și către sora lui. De amîndouă s-a simțit totdeauna foarte legat. Rămînînd văduvă în 1870, cu fiica ei Lenci în etate de 15 ani, mama lui Caragiale n-a avut alt sprijin, pînă la moștenirea Momuloaiei (1885), decît în tînărul Iancu. Timp de 15 ani, așadar, acesta a muncit din răsputeri, la început cîștigînd din greu prin meditații, apoi trebăluind în gazetărie, ca girant responsabil, corector și la urmă secretar de redacție, înainte de a încerca să scoată cîte un ziar de informație, în colaborare cu Damé[1], sau o revistă umoristică, scrisă de el în întregime.[2] Mama îi încuraja ambițiile literare[3] și a avut bucuria să-i vadă marile succese dramatice înainte de a închide ochii. Scrisorile ei și ale lui Lenci către Caragiale, mai ales din epoca revizoratului său, sînt revelatoare pentru grija pe care le-o purta, ca un bun fiu ce era (v. pp. 233—248). Dintr-o mică serie de scrisori ale Ecaterinei către Luca (v. pp. 228—231) reiese, pe de o parte, faptul nou că ei erau împreună din anul 1848, cînd probabil el se desparte — nu și legal — de soția lui, Caliopi, actrița, cu care se căsătorise în 1838; iar pe de alta, o trăsătură morală pe care Iancu avea s-o moștenească de la Luca: gelozia, aș spune turcească. Ecaterina, fiică de comerciant companist grec, asociat cu un romîn, era o brașoveancă solidă, bună gospodină, harnică, inteligentă, pioasă și — dacă într-adevăr portretul necunoscutei, rămas de la pictorul C. Lecca, care-i era văr primar, o înfățișează[4] — foarte frumoasă în tinerețe. De aici poate și prepusurile lui Luca. Cînd s-au cunoscut și au întemeiat gospodărie nouă, ea era în vîrstă de 33 de ani, după vederile timpului o femeie trecută, dar încă plăcută, deși rămasă fără un sfanț de la părinți. Luca, cu trei ani mai în vîrstă decît ea, ca vechil la mănăstirea Mărgineni, avea o situație destul de bună, care-i permitea uneori să-și ajute familia la București, cînd Costi și Iorgu o duceau greu, dar în iarna cînd a venit pe lume Caragiale, se adevărește în parte vorba lui către Vlahuță despre iarna grea și camera neîndestulător încălzită, prin care sufla crivățul. Lenci cunoscuse în copilărie toanele fratelui mai mare, care-i stîrneau plîngeri către Luca, și răspunsul tatălui, atît de caracterizant: „Iubește pe nenea, el te iubește și de face cîte o nerozie este felul

---

[1] Vezi „*Națiunea romînă*", în *Universul*, 31 decembrie 1899 (cu titlul *Succes*), apoi în *Calendarul „Moftului romîn" pe anul 1902*, cu noul titlu; *Opere*, 3, 1962, p. 385.

[2] *Claponul* (1877) și *Calendarul „Claponului"* (1878).

[3] *Politică și literatură*, scrisoarea IV către A. Vlahuță, în *Universul*, 2 iunie 1909, și retipărită de acesta în *Dreptate*, Editura „Flacăra", 1919, p. 242; în *Opere*, IV, 1938, pp. 236—237.

[4] Cum crede Frasin Munteanu-Rîmnic, care ne-a comunicat oral investigațiile și concluziile sale; portretul este reprodus de Barbu Theodorescu în monografia sa: *Constantin Lecca* (Din lucrările seminarului de istoria artei de la Universitatea din București), București, 1938, planșa XI.

lui așa, nu este inima lui rea" (v. p. 232). De acest lucru s-a putut convinge din plin Lenci în anii anteriori moștenirii Momuloaiei. Ea îl ținea în curent pe Caragiale, cînd el funcționa ca revizor, cu succesele *Nopții furtunoase* pe scenele teatrelor particulare (v. p. 238), înainte de reluarea ei de către Teatrul Național, după plecarea lui Ion Ghica la Londra.

Lenci învățase întîi singură să citească, mai tîrziu și să scrie, dar scrisorile ei din ultimii ani de viață, cînd o rodea cancerul care avea s-o răpună, sînt deosebit de interesante. O notă comună între cei doi frați, parcă mai accentuată la Lenci, era fatalismul, acea obscurantistă filozofie populară răsăriteană, [illegible] uneori și pentru cele mai lucide inteligențe. Iancu se credea, după atîtea obstacole întîmpinate de opera lui protestatară și demascatoare, un „om fără noroc", punînd așadar accentul pe nu știu ce destin orb, în locul explicației pozitive a determinismului social. Lenci îi temperează lui Iancu îndreptățitele supărări față de purtările refractarului Matei cu argumente ale resemnării fataliste: „...destul m-am prăpădit eu cu firea, și mi-am dat multă osteneală să schimb lucrurile din mersul lor, și fără să pot schimba nimic din toate cele ce a fost scrise atît pentru mine cît și pentru alți..." Lenci gîndea eronat, așa cum scria, deși era vioaie, isteață, și — cu toată lipsa ei de grație sau de frumusețe — o femeie agreabilă, care a preferat să rămînă liberă, cînd s-a văzut cu avere, decît să-și lege viața de un soț cu cine știe cîte năravuri și păcate. Caragiale, după cum îmi spunea Alexandrina Caragiale, o iubea foarte mult, iar pe mama lor o adorase. Lenci ținea punga deschisă și pentru familia lui Caragiale, iar la moartea ei a renunțat la un prim proiect de testament în favoarea copiilor lui Iancu și a fiului poetului Mircea Dimitriad, lăsîndu-l pe fratele ei legatar universal.

Mai interesant, între frații lui Luca, era Iorgu, mezinul, care n-a lăsat altă amintire mai precisă decît aceea de mare amator de farse, cum se poate citi în reminiscențele *Din carnetul unui vechi sufleor*.[1] Cum vor fi urmat relațiile dintre unchiul care-i fermecase copilăria și nepotul ajuns mare scriitor, nu știm. Iorgu n-a mai încercat să se întoarcă în teatru, sub direcția lui Iancu. Era un om sfîrșit înaintea vîrstei de 60 de ani. O scrisoare a lui către Luca, din decembrie 1850 (v. p. 225), vine să confirme, cu acea stagiune a lui Costache, la Teatrul cel Mare din București, biruința teatrului romînesc asupra trupei italiene și succesul reînnoit al comediei lui Costache Bălăcescu în fața domnitorului Barbu Știrbei. Este momentul cînd se ivesc zori mai plăcute și pentru condiția actorului romîn, pînă atunci disprețuit de oficialități și lăsat să se descurce singur.

Nu este lipsită de interes nici scrisoarea bunicii paterne a lui Iancu, Maria St. Caragiali, nașa lui din actul de botez de la Haimanale[2] (v. p. 227). Scrisoarea ne revelează grija pe care i-o purta Luca, singurul ei sprijin în acel moment, cînd

---

[1] *Opere*, 3, 1962, p. 15, *Revanșă* și mai departe.

[2] Reprodus în *Viața lui I.L. Caragiale*, București, 1940, nota 40, p. 436.

totuşi îi mergea mai bine lui Costi, ca şef al trupei Teatrului celui Mare. Femeia apela la el, „fiind... prea strîmptorată", trimiţînd binecuvîntări atît pentru „Catinca", nora pe care ar fi vrut-o legitimă, cît şi pentru Luchi. Acesta trimitea păsări de la mănăstire, ca să primească de la oraş cele de lipsă la ţară, ca „jimble, doă oca făină, macaroane, şi cinci franzele doă scumbrii [*sic*] afumate şi doă umplute". Familia era strîns unită, cu plecăciuni speciale din partea fiecărui membru al ei către Luchi, întîiul născut şi cel mai asigurat, lîngă izvorul tuturor bunătăţilor, cum era mănăstirea Mărgineni înainte de secularizare. De la părinţii lui, Caragiale a deprins acest sentiment al familiei. De aceea am subscris mai demult atît de autorizatul certificat al severului moralist care a fost Ion Slavici, prin care-l decretase pe Caragiale excelent fiu, soţ şi tată. Dar despre aceste din urmă calităţi a scris rînduri preţioase însăşi fiica lui Caragiale cu prilejul centenarului naşterii şi al semicentenarului morţii.[1]

Nu ne surprinde numărul de prieteni recrutaţi de Caragiale printre scriitori. Era adevărata lume a lui, spre deosebire de cea gazetărească, în care se simţea un intrus. Dintre cei vechi, unul singur: V.A. Urechia — istoricul, mare poligraf, autor dramatic îndoielnic, dar bun evocator, în *Legende romîne*, al trecutului — care, în calitate de ministru, îl numise revizor (v. p. 3). Din foştii colegi de la „Junimea", iarăşi unul singur, N. Volenti, cu ocazia reclamării unor drepturi de autor (v. p. 34). Tonul este alternativ cordial şi dur, mai ales în final: „Pentru ce, cu un om aşa de răucrescut ca mine, să vă înjosiţi voi, băieţi binecrescuţi, a fi nedelicaţi şi să-mi daţi pricina a face să mi se vază arama?" Caragiale era în dreptul lui şi a profitat de prilej ca să le scoată vechilor prieteni pe nas reaua „presă" verbală pe care i-o făceau, plîngîndu-se de caracterul său. Aşadar, i se făcea reclamă de om fără creştere, care-şi dă la supărare arama pe faţă. Ca şi cum ceilalţi, pretins educaţi, în circumstanţe similare, nu ar proceda la fel!

Urmează, mai masiv reprezentaţi, dintre adresanţii din generaţia lui, C. Dobrogeanu-Gherea, d-rul Alceu Urechia şi A. Vlahuţă. Celui dintîi, într-un moment de criză bănească, îi propune o nuvelă mai lungă, pentru 4—5 foiletoane din *Lumea nouă*, cotidianul socialist. Banii îi cerea anticipat, făgăduind trimiterea nuvelei încă nescrise (v. p. 10). Afacerea nu s-a încheiat. Era în vara anului 1896. A doua scrisoare este un alt S.O.S., după şase ani (v. p. 11). Iar a treia, din 1905, după puţine luni de stabilire la Berlin, repetă semnalul de alarmă pentru obţinerea unei sume făgăduite şi ordonanţate de ministrul cultelor, M. Vlădescu, în vederea unei piese noi de teatru (v. p. 13). Din discreţia fiicei lui Gherea, Ştefania P. Zarifopol, scrisorile nu-mi fuseseră încredinţate să figureze în *Opere*, VII. Considerentul solicitărilor băneşti făcea scrisorile nepublicabile în ochii acelei femei de o mare pudoare morală. Într-o altă scrisoare, Caragiale îl îmbie pe Gherea

[1] În *Universul*, 27 ianuarie 1952, şi *Viaţa romînească*, iunie 1962.

să vină la Berlin, sub pretext că socialiştii germani guvernează din opoziţie şi pentru ca el, Gherea, să-l prezinte Kaiser-ului! (v. p. 16). Caragiale dispunea de un arsenal de glume formidabil, din care aceste două mostre merită să fie relevate.

Relaţiile lui Vlahuţă cu Caragiale, răcite cu ocazia apariţiei romanului *Dan* (1894), se strînseseră într-atît, încît marele lui prieten, debarcat de la Berlin, la rare intervale, pentru interese felurite, era oaspetele său, în palatul funcţionarilor publici din Piaţa Victoriei. La talentele „diplomatice" ale lui Vlahuţă apelează într-un rînd, în 1909, ca să smulgă unui consiliu profesoral recomandarea la catedră a tînărului sociolog D. Gusti, de curînd abilitat la Berlin (v. p. 90). Într-o altă împrejurare, cînd încearcă să arbitreze între romînii din împărăţia austro-ungară, politiceşte divizaţi, apelează iar la Vlahuţă, să-i mijlocească o întîlnire cu tînărul poet Octavian Goga, şeful dizidenţei (v. p. 94). Vlahuţă nu-l poate refuza, firește. La el venise Caragiale, cu doi ani înainte, să contemple cometa Halley împreună, poate fugind de Berlin, la gîndul unei catastrofe cosmice posibile, cînd nu şi-ar putea ajuta familia. Vlahuţă îl socotea „un titan învins" şi nu-i refuza nimic, crezîndu-l şi un mare nefericit, care face profesional haz de necaz, ascunzîndu-şi tuturor ulceraţia morală. N-a putut, spre marele lui regret, să-l însoţească la Seghedin, unde „mititelul Octavian" (Goga) ispăşea o condamnare politică (v. p. 98).

Un alt lot de scrisori este adresat d-rului Alceu Urechia, „doctorul curant" al lui şi al familiei sale, igienistului şi umoristului care luase atitudine de persiflare a *Lumii noi*, întemeind o *Lume vechie* (1896). După decesul acestei efemeride, Caragiale îi cere un împrumut, ca să se poată, din Tuşnadul pe atunci maghiar, „repatria", din „mijlocul vrăjmaşilor seculari ai naţiunii noastre" (v. p. 17). Formularea este, firește, o ironie la adresa şovinismului burghez. Cînd prietenul său este bolnav, marele umorist îi recomandă pe doctorul său, „dr. Ureche, eminentul nostru practician", şi, pînă la sosirea lui, îi dă sfatul să se păzească de frig şi să ia o curăţenie (v. p. 18). Piesa de rezistenţă este însă acea scrisoare — pînă azi inedită, cu relatări întinse despre vizita lui Delavrancea la Berlin (v. pp. 19—29) — despre care am făcut aluzie mai sus. Doctorul Urechia o socotea nepublicabilă şi credea că „fetele Delavrancea"[1] s-ar supăra dacă ar citi-o. În interval lucrul s-a produs prin circularea unor copii, şi fiicele lui Delavrancea s-au arătat prea inteligente ca să se formalizeze de o glumă, oricît ar fi fost ea de întinsă şi chiar pe alocuri trasă de păr. Delavrancea îşi făcuse studiile în Franţa, cînd rănile înfrîngerii din 1870 sîngerau încă, şi ca atare detesta tot ce era nemţesc. Sub raportul arhitectonic, Berlinul friedrician păstra multe semne de mimetism galofil, specific veacului luminilor, iar pictura germană din muzeele berlineze nu putea rivaliza

[1] Maria-Cella, pianista, Margareta-Bebs, profesoara, Niculina-Pica Dona, pictoriţa, şi Henriquette-Riri Delavrancea-Gibory, arhitecta.

cu cea franceză. Delavrancea avea aşadar dreptate să persifleze unele erori de gust şi noul şovinism al învingătorilor belicişti, dar Caragiale, mai mult din spirit de contradicţie, nesuferind opiniile categoric exprimate înaintea lui, a lăsat să transpară o indispoziţie faţă de oaspetele său, cu totul disproporţionată faţă cu realitatea. Vom vedea mai departe că şi atunci cînd concepţiile lor dramatice se băteau cap în cap, nu putea încăpea nici umbră de duşmănie sau de invidie între cei doi mari prieteni, care de atîtea ori se ciocneau în păreri, aruncîndu-şi uneori în faţă cuvinte destul de tari.[1] Muzica, apropiindu-l de Cella, îl împăca iarăşi cu Delavrancea. Cînd Dimitriu pianistul l-a vizitat, în 1907, Caragiale a căutat să-i îmbie pe Urecheşti cu „oceanurile beethoveniene", alternînd „cu peruci pudrate mozartiene: *Nozze di Figaro, Così fan tutte, Zauberflöte* etc. — nişte adevărate minunăţii" (v. p. 33).

Din călătoria lui în Occident (1904), Caragiale îi trimisese lui Delavrancea un dulce sărut (v. p. 99). Tot lui şi lui Vlahuţă, într-o carte poştală adresată amîndurora, primind de la ei ştirea morţii lui Grigorescu (1907), le exprimă condoleanţe, în termenii cei mai pătrunşi de greutatea doliului naţional (v.p. 99). Caragiale avea acelaşi cult al marelui pictor, căruia îi dedicase public volumul *Momente* (1901).

În cadrul corespondenţei generale, cea mai întinsă rămîne aceea cu Paul Zarifopol din epoca berlineză. Tînărul doctor în litere, ginere al lui Gherea, cu inteligenţa sa sprintenă, disociativă şi negativistă, cum îi şedea bine juniei, îl cucerise pe Caragiale şi ca meloman, cu o superioară cultură muzicală. Luîndu-şi-l pe Zarifopol confident (v. pp. 115—127), îl bîrfeşte în scris uneori — amical — pe Gherea însuşi, poreclit „Moscalul", pe d-rul Alceu, bănuit că ar cam prea mirosi a iodoform scrierile autorului ce-şi luase acest pseudonim, pe N. Iorga, pentru spiritul său şovin, şi pe alţii, verbal.

Lotul cel mai masiv din această nouă culegere îl constituie scrisorile lui Caragiale către profesorul Mihail Dragomirescu. Ele îi dau marelui scriitor ocazie să-şi exprime cîteva dintre cele mai răspicate convingeri estetice. La Berlin, astfel, primind de la criticul literar cîteva studii asupra teatrului său, Caragiale găseşte, mulţumindu-i, o notă inedită de umor imprevizibil, simulînd întîi modestia: „Nu ţi se pare că prea mă lauzi?" Ca să urmeze, într-un unghi de 360°, pirueta orgoliului cinic: „— că mie nu mi se pare de loc" (v. p. 42). Cînd apoi, proaspăt confirmat titular al catedrei de literatură romînă la Universitatea din Iaşi, Mihail Dragomirescu, rupîndu-se de fostul său patron literar, Titu Maiorescu, îşi propune să fundeze o revistă literară, reacţia lui Caragiale apare iarăşi cu totul neaşteptată. Îl felicită călduros că s-a desfăcut de un om pe care îl califică în termeni atît de tari, încît donatorul scrisorii (I.E. Torouţiu) îmi încredinţase intenţia lui să pună

[1] Paul Bujor, *Amintiri de Vlahuţă şi Caragiale.*

clauza interzicerii publicării ei înainte de 50 de ani de la moartea lui. Titu Maiorescu este categorisit „falsă bătrînă proxenetă sulemenită, cănită şi magiunită", care merită „un categoric adio-oriental", ca „o aşa paciaură lipsită de cea mai elementară omenie". Se vede că un asemenea moment de carenţă „de cea mai elementară omenie", de care se va fi făcut vinovat Maiorescu faţă de Caragiale, l-a determinat să pună între ei ireparabilul prin publicarea articolului *Două note* (1892), în care-l acuza de falsificarea voită a textelor eminesciene în editarea *Poeziilor* la Socec şi de tragerea totodată a unor profituri băneşti necuvenite. Aşadar, Caragiale aprobă din toată inima divorţul. Dar „a păstra rancună unei creaturi nedemne este a continua să-i acordăm şi d-acu-ncolo, după dezamăgire, o nemeritată consideraţie". Iar a scoate o revistă proastă pentru a sancţiona o infamie înseamnă „să pedepsim cu ruşinea noastră neruşinarea altuia" (v. p. 43). Nimeni altul decît Caragiale nu i-ar fi putut trimite lui Dragomirescu un avertisment atît de sever, încercînd să-l facă să înţeleagă cît mai limpede că nu se poate, fără colaboratori de talent, să încerci o mişcare literară. Ce e drept, avertismentul trădează la Caragiale un moment rar de mizantropie generalizată, care-i smulge aprecieri dure şi nedrepte faţă de cele mai însemnate personalităţi culturale ale momentului, neexcluzîndu-l nici pe bunul său prieten şi multadmiratul lui poet Coşbuc, căruia pare a-i întoarce epitete colportate pe seama lui. O asemenea hecatombă se anulează prin propriul ei exces. Caragiale nu gîndea permanent în acest fel despre nici unul dintre personajele respective. Aici este locul şi momentul să nu ascundem nimic din structura psihică a marelui scriitor, care era un om de mult bun-simţ şi de judecată dreaptă, dar cu eclipse surprinzătoare în acele rare momente de paroxism negativist, cînd nici un om şi nici un lucru nu-i mai satisfăceau exigenţele. Un asemenea moment de toană rea la superlativ este scrisoarea din 18/31 decembrie 1906 despre care e vorba aici, pentru noi totuşi capitală, fiindcă în partea ultimă îl invită pe Dragomirescu să-şi facă datoria exclusiv ca profesor, căruia îi este încredinţată educaţia nu numai estetică, dar şi morală a tinerelor generaţii, infestate de şovinismul cel mai pernicios. Dar şi aici Caragiale nu încetează de a fi derutant. Maestrul netăgăduit al realismului nostru critic, care a fost călăuzit temperamental de spiritul său genial de observaţie, prin excelenţă realist, în crearea tipologiei sale, de astă dată, parcă gelos pe elucubraţiile esteticii idealiste maioresciene, cade şi el în prăpastia definiţiilor fumegoase, cu majuscule hiperbolice, ca să identifice adevărul şi frumosul cu dumnezeirea.

Dragomirescu n-a ţinut însă seama de sfatul bun al meşterului, dat, cum văzurăm, într-un moment de indispoziţie patentă, cu licăriri de genialitate. A scos revista *Convorbiri*, ca să marcheze despărţirea sa de *Convorbiri literare* şi ca o afirmare de continuitate a crezului estetist, călcat, după aprecierea lui, de către Maiorescu prin premierea lui Octavian Goga şi a lui Mihail Sadoveanu. Prin alte cuvinte, Dragomirescu se manifesta mai catolic decît papa, mai maiorescian decît

Maiorescu. Ştiind că pleacă la drum în necunoscut, cu o echipă tinerească neformată, a dorit fierbinte colaborarea lui Caragiale. Acesta i-a acordat-o fără să se angajeze, cu ocazia răscoalelor ţărăneşti, prin fabule fără semnătură. Ca orice scria, fabulele erau interesante, fără să fie de forţa schiţelor caragialiene. Dragomirescu a respectat pactul anonimatului, călcîndu-l însă pe jumătate prin semnătura redacţională *Un mare anonim* şi prin precizarea provenienţei „micilor capodopere" de la cel mai mare prozator în viaţă. Anonimatul căzuse aşadar înainte chiar de divulgările *Opiniei*, care l-au înfuriat pe Caragiale şi i-au atras fulgerele contra presupusului vinovat.[1] *Un mare anonim* devenise secretul lui Polichinelle. Caragiale dezminţea şi se înfunda în subtilităţi care confirmau.[2] După seria fabulelor, tir de hărţuială, revista *Convorbiri* reproducea, după *Die Zeit*, capitalul pamflet *1907*, care a detunat în tabăra monstruoasei coaliţii ca un obuz greu, punînd-o în panică, iar apoi a dat şi finalul, respectiv partea a III-a a broşurii, cu subtitlul *Din primăvară pînă-n toamnă*. În toiul conjuraţiei tăcerii comandate de ambele partide „istorice" presei lor, actul amical al lui Dragomirescu se cuvine subliniat, prin dezinteresarea şi curajul lui. Nu era puţin lucru să te pui rău cu vechii şi cu noii stăpîni, iarăşi atotputernici după crudele represalii care au costat viaţa a peste unsprezece mii de ţărani, bătuţi cu toate armele albe şi de foc, după ce-i bătuseră toate nevoile, silindu-i să-şi facă singuri dreptate împotriva opresorilor. Ruptura lui Take Ionescu de partidul conservator şi întemeierea unui al treilea partid, conservator-democrat, aducînd în acelaşi an, 1908, în alegeri parţiale, triumful noii înjghebări politice la colegiul al II-lea, al micii burghezii şi al comercianţilor mijlocii, cei doi prieteni, pamfletarul şi directorul său, grupaţi în jurul aceleiaşi grupări politice, s-au apropiat mai mult. Faptul i-a deschis criticului pofta să obţină de la Caragiale şi mai mult decît atît. Să-l facă scriitorul de nădejde al revistei, stîlpul central al edificiului, cum a fost, în primul deceniu al apariţiei *Convorbirilor literare*, Vasile Alecsandri, cu *Pastelurile* lui. Dragomirescu nu cruţă nici o măgulire ca să-i obţină consimţămîntul colaborării regulate, cu schiţe, povestiri şi alte produceri. Ca supremă momeală, proiectează un număr festiv închinat lui Caragiale, urmînd să apară la 15 februarie 1908, de ziua naşterii lui Titu Maiorescu (v. în acest volum nota 1 de la p. 75). Ar fi fost, credea el, o replică usturătoare pentru criticul detestat de amîndoi. Cu această propunere, Mihail Dragomirescu dă dovada unei greşite cunoaşteri a marelui scriitor. Caragiale era un om prea inteligent ca să se lase folosit, şi mai ales în detrimentul altuia. Lucrul nu-l reuşiseră partidele politice pe rînd, în naivitatea lor de a crede că l-ar putea cumpăra pe un blid de linte. Ca gazetar politic, el se considerase mai mult un luptător de

---

[1] Cf. *Opere*, 3, 1962, note şi variante la *Duel*, p. 814, fabula *Talmud*, p. 519; *Opere*, VI, 1939, *Modern, monolog burlesc*, pp. 511—515, la publicarea căruia protestase *Rodion* (dr. A. Steuerman) în *Opinia*, 17 iunie 1912, atribuindu-l eronat lui G. Ranetti.

[2] Cf. *Opere*, 3, 1962, p. 817, nota la fabula *Duel*, scrisoare apărută în *Liberalul*, Iaşi, 4 august 1907.

unul singur, un franctiror, decît un înregimentat. Pe Maiorescu n-avea de ce să-l cruțe, dar nici nu înțelegea să-l lovească, spre a satisface dorința meschină de răzbunare a unei terțe persoane, oricare ar fi fost ea. De aceea, răspunsul său este categoric negativ, printr-o telegramă, interzicînd pregătirea numărului de revistă special proiectat. După două zile este expediată scrisoarea făgăduită, care motivează în mod superior refuzul (v. p. 73). Întîiul considerent condamnă categoric reclama în materie literară. „Reclama poate fi sufletul comerțului, nu știu; știu însă sigur că e rușinea literaturii." Nu era un aforism de circumstanță. Întreaga lui carieră literară, din momentul debuturilor anonime, atît ca traducător *(Roma învinsă)*, cît și ca autor, deschizînd o eră nouă în teatrul nostru *(O noapte furtunoasă sau Numărul 9)*, după ce tot anonim lansase, cu puține luni înainte, în *România liberă*, istoricele articole împotriva adaptărilor și plagiatelor în teatru și pentru o literatură dramatică originală, și sfîrșind cu anonima capodoperă a literaturii noastre politice, *1907* și fabulele „marelui anonim", întreaga lui carieră literară, așadar, în timp de treizeci de ani, era cuprinsă într-un vast arc de cerc, adevărat curcubeu de irizări luminoase, strălucitor de propria lui fosforescență, fără concursul proiectoarelor reclamei. Urmează o serie de întrebări cu privire la sărbătorirea lui, fără nici o „noimă", mai ales de ziua lui Maiorescu, și aici intervine, ca într-o partidă de box, o serie dublă de lovituri tari și neprevăzute: Caragiale declară *Convorbirile critice* un produs al școlii maioresciene și se recunoaște și pe el însuși un produs al aceleiași școli. Fără nici o altă explicație și fără nici o dovadă! Peremptoriu. Ca îndată apoi să-i servească lui Dragomirescu, pe care putea să și-l închipuie năucit sub lovitură, la biroul lui de lucru, o lecție de o mare înălțime morală asupra eticii scriitoricești, din perspectiva umanismului greco-roman, care vedea în poet un sacerdot, prea sus ridicat ca să-i lase pe cei de jos să se bucure de cearta indiscretă dintre auguri. Știindu-l apoi simțitor pe critic la această anacronică teorie a izolării artistului de publicul său, Caragiale încheie, luîndu-l la sigur: „Așadar — ne-am înțeles. Te văd de-aci dînd din cap și te aud zicîndu-mi: «Da, Caragiale, ai dreptate și te consider nu numai ca pe un autor bun și cinstit, ci și ca un cinstit și bun prietin». Și eu îți răspund: «Îți mulțumesc, dragul meu, pentru cea dîntîi, și-ți voi fi recunoscător totdeuna pentru cea de-a doua». "Nu se putea un fel mai abil de a auri pilula. Dialectician neîntrecut, în sensul elin al cuvîntului, care punea accentul pe talentul de a-și susține orice punct de vedere, chiar și unul greșit, în contradictoriu, Caragiale a știut să-l înfunde pe Dragomirescu, confundîndu-se pentru o clipă amîndoi într-o aceeași ciorbă din care nu știuseră fiecare cum să se salveze după ce se fripseseră. Caragiale se prefera junimist în ochii lui Dragomirescu decît să fie utilizat de acesta împotriva lui Maiorescu, într-o întreprindere literară nouă, pe care o disprețuia, nerecunoscîndu-i nici o contribuție valabilă, cu excepția versurilor minulesciene (v. scrisoarea din 15 iulie 1907, la p. 48). La aniversarea unui an de la apariția *Con-*

vorbirilor, avusese cruzimea să-i amintească autosatisfăcutului ei director încercarea de avort pe care el, Caragiale, o făcuse, ca să-l împiedice de a porni la drum (v. p. 69). Iar la capătul acestui drum, cînd Mihalache nu ştia ce să mai facă, îndemnul de a renunţa n-a întîrziat să se producă, cu o parabolă nu prea măgulitoare faţă de „mardaua" literară a periodicului (v. p. 85).

Bietul Mihalache a mai avut o dată ocazia să fie repezit cu bună dreptate de Caragiale, cînd acesta, interesîndu-se de valoarea dramei *Apus de soare*, s-a văzut îndemnat să dea la iveală cît mai repede proiectata sa piesă *Titircă, Sotirescu et C-nie*, această satiră a racilelor sociale din ţară, cu aceleaşi personaje din *Scrisoarea pierdută* şi *Noaptea furtunoasă*, pentru ce? ca să-şi dea prietenul peste cap! O mai mare gafă nu putea concepe Caragiale, după cealaltă, gogonată, cu Maiorescu, care-l împinsese, prin reacţiune, să-şi reia măcar epistolar relaţiile întrerupte de şaisprezece ani cu şeful „Junimii" literare.[1] Putea lăsa fără replică insinuarea că ar fi gelos pe succesul literar al orişicui, dar mai ales al unui atît de vechi şi iubit prieten? De bună seamă că nu. „Din acestea, am luat sama că nu mă cunoşti încă destul de bine; n-ai înţeles că eu, cu toată reputaţia de nebun, pe care mi-au făcut-o cîţiva neghiobi, sunt un om cuminte, şi, ca toţi oamenii cuminţi, am atîta grije de picioarele mele că nu-mi mai rămîne vreme să mă gîndesc la capul cuiva altul... Şi asta, fiindcă sunt convins că, daca mă ţin eu bine pe picioarele mele, peste cap nici Dracul nu mă poate da. Zice că: unde nu-i cap, vai de picioare! eu mai zic: vai de capul celui pe care nu-l duc picioarele, oricîte proptele i-or pune alţii! De-acolea-ncolo, drumul lumii este destul de larg, slavă Domnului! să putem umbla cu toţii, care-ncotro, cum ne ţin picioarele, făr-a ne lovi în cap" (v. p. 81). La citirea acestei scrisori, Dragomirescu a putut să reflecteze, cu amară satisfacţie, că singura lui scuză de a nu-l fi înţeles pe Caragiale, în reacţiile lui extreme, era aceea că nimeni în vremea lui nu-i găsise cifrul. Caragiale era un amăgitor Proteu, care-şi schimba înfăţişarea pe neaşteptate, derutîndu-şi toţi contemporanii. Într-adevăr, chiar în următoarea scrisoare, după lectura piesei care triumfase la Teatrul Naţional, cu Nottara în rolul gloriosului voievod, Caragiale, făcîndu-şi o idee greşită despre opera de factură aparent romantică, nu s-a sfiit să rostească răspicat condamnarea ei, servindu-i însă profesorului de literatură romînă, care-i comunicase că *Apus de soare* „a umplut lumea", o altă lecţie usturătoare, de astă dată chiar de estetică: „Cît eşti tu de profesor de estetică, să ştii una de la mine, om nenvăţat [...], că vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strîmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de la luminaţie, care se umflă în lături. Aminteri, şi lume şi operă sunt — altă vorbă mai potrivită nu găsesc — *proaste*" (v. p. 83). Aplicaţia principiului este desigur greşită cu *Apus de soare*, una din

[1] *Opere*, VII, 1942, VI—VIII, p. 241.

capodoperele dramaturgiei noastre, dar principiul este dintre cele mai adînci şi norocos exprimat. Aceeaşi fericită formulare găseşte corespondentul cînd îi raportează Dragomirescu că în cenaclul său s-a remarcat lipsa aproape totală a naturii, puţinătatea descrierilor, a tablourilor peisagiste în opera lui Caragiale. Răspunsul este încă o dată al unui dialectician de forţă, care recunoaşte alianţa tuturor artelor, cu principiul subordonării celor auxiliare, făcînd apel la colaborarea frăţească a Muzelor în corul artelor antice, fără ca una să-i încalce terenul celeilalte (v. pp. 66—68).

În cursul colaborării lui Caragiale la *Convorbiri* şi *Convorbiri critice*, cu lucrări literare minore, fabule, ode mai mult anacronice decît anacreontice şi traduceri, nu o dată i se întîmplă să enunţe cîte un scăpărător principiu, care aruncă o lumină revelatoare asupra artei sale literare. În fabula *Bietul Ion*, scrupulosul artist, după expedierea textului, s-a gîndit să înlocuiască forma abreviativă mai curentă a adverbului *tocma* cu varianta regională *tomna*, ceea ce recomandă într-un post-scriptum (v. p. 52), care mai atrage atenţia şi asupra trăsurilor de unire la cuvintele compuse. Varianta îi strică însă odihna, şi a doua zi expediază o carte poştală ilustrată, revenind la forma veche *tocma*, „spre a evita orice ambiguitate". Principiul clasic enunţat cu acest prilej este memorabil: „Chiar originalitatea trebuie sacrificată clarităţii. Soyons clairs, avant tout" (v. p. 52). Modernismul, sub toate formele lui, de la romantici încoace, n-a căutat decît originalitatea, chiar cu sacrificiul clarităţii. Estetica lui Caragiale este, sub acest raport, clasicistă şi ar fi fost ratificată şi de Boileau, marele preconizator al clarităţii şi de aceea bestia neagră a romanticilor.

Dar nici ecourile luptelor sociale ale lui Caragiale, din corespondenţa lui cu Dragomirescu, nu sînt neglijabile. El socoate, într-un loc (v. p. 65), că şi-a exprimat cu moderaţie punctul de vedere în *1907, din primăvară pînă-n toamnă*, pamfletul sub presă, chiar atunci, spre a fi tras în broşură. Că nici n-a fost un punct de vedere personal, ci o expunere documentară, cu documente fără replică. Nu are de gînd să polemizeze cu nimeni. „Dar, în sfîrşit, homo sum; dacă m-ar sîcîi prea mult, apoi, atunci, nu-i departe din Wilmersdorf[1] pînă-ntr-o mahala a Bucureştilor! să nu te pomeneşti că vin să scoţ eu o «Ţintă a Democraţiunii Romîne cu sufragiu universal» mai abitir decît a lui Venturianu, prefăcînd redacţia *Convorbirilor* noastre atît de inocentă într-o strajnică vizuină jacobină. Pînă acuma am arătat partea ridiculă a oligarhiei; să nu schimb cîntecul şi perdeaua, şi să m-apuc, mai cu dinadinsul, a-i arăta partea sinistră? Dar să aşteptăm încă! atîta zor nu e deocamdată..." Caragiale avea deci intenţia să se stabilească la Bucureşti şi să ducă mai departe lupta pentru cucerirea votului universal, reformă preconizată şi de socialiştii romîni, ca un început de sinceră democratizare a vechiului sistem

[1] Cartier de vile, la marginea Berlinului.

politic, cu Parlament ales de colegii cenzitare, după venitul alegătorilor, şi cu excluderea muncitorilor. Să nu ne înşele interferenţa terminologiei umoristice şi reminiscenţele din vechile lui comedii! Caragiale n-ar fi mers pe urmele lui Rică Venturiano, cum singur glumea pe socoteala lui, ci ar fi luptat pentru adevărata democraţie. Poate că înscrierea lui în partidul conservator-democrat a constituit o frînă în această direcţie. Ea trebuie privită sincer, ca o eroare în comportările lui cetăţeneşti, înăbuşindu-i glasul mai efectiv decît conjuraţia tăcerii asupra broşurii *1907*. Din dorinţa de a ajunge în Parlament printr-o înregimentare, marele pamfletar a trebuit să tacă pînă la sfîrşitul zilelor lui.

O altă corespondenţă literară interesantă o constituie episodul colaborării la *Viaţa romînească*, cu publicarea minunatului *Kir Ianulea*[1], rar exemplu de „adaptare" cu depăşirea originalului. Din cele trei scrisori trimise lui G. Ibrăileanu, reţinem judecarea favorabilă a periodicului (v. p. 154), cu care prilej Caragiale, amendînd tendinţele etico-sociale literare, îşi afirmă vechiul punct de vedere: „Artistul poate avea sau nu tendinţă, însă artă fără talent, peste putinţă". Obiecţia e prezentată cu modestie, ca aceea a unui „bătrîn meşteşugar", care nu se consideră „critic de artă" ca să se amestece prea mult în această problemă. Cu aceeaşi ocazie îşi revendică însă dreptul de a da poveţe de ordin tehnic, „ca vechi meşteşugar tipograf" (v. p. 155). Două corecturi face autorul prin corespondenţă, străduindu-se să biruiască „pestriţăturile" în variaţia caracterelor tipografice.

O semnificativă scrisoare publică, adresată filozofului C. Rădulescu-Motru, în calitate de director al periodicului *Noua revistă romînă*[2], răspunde la întrebările puse redacţional asupra drepturilor, denegate zgomotos unui publicist evreu, de a-şi rosti liber judecata literară. Răspunzînd cu *da* şi *nu* la acest chestionar, Caragiale nu-i dă dreptate întru totul lui Eugen Porn, dar serveşte de astă dată o lecţie de civilitate şi de toleranţă manifestărilor viţiate de discriminări rasiale (v. p. 217). Am publicat, de altfel, în cadrul vechi al *Operelor* lui Caragiale, un proiect de împămîntenire largă a evreilor[3], care era destinat să doboare furcile caudine ale legii din 1879 cu privire la modificarea articolului 7 din Constituţia de la 1866.

De la Berlin, sub impulsul precocei curiozităţi intelectuale a lui Luchi, fiul mezin, Caragiale, cuprins de interes biobibliografic, se adresează lui Nerva Hodoş, adevăratul ostenitor al monumentalei *Bibliografii romîneşti vechi*[4], cu rugămintea de a-l lămuri asupra identităţii unui vechi traducător romîn, P.M. Georgescu. Caragiale consultase *Enciclopedia romînă* de la Sibiu, a lui Diaconovich, care nu trecea cu datele mai departe de anul 1893 (v. p. 167).

---

[1] Apare în numărul din noiembrie 1909.
[2] În nr. din 14 februarie 1910, la rubrica *Noutăţi. În afacerea Porn.*
[3] *Opere*, V, 1938, pp. 462—467.
[4] Semnată în frunte de Ioan Bianu şi apoi de Nerva Hodoş.

Mulţi sînt corespondenţii ardeleni ai lui Caragiale înainte şi după stabilirea lui la Berlin. Din strîngerea noilor materiale, ulterioare publicării *Corespondenţei*, în 1942, am putut elucida istoricul dorinţei lui de expatriere. Planul încolţeşte în mintea lui Caragiale încă de la începutul anului 1891, dacă nu chiar din vara anului precedent, înainte de începerea anului şcolar. Caragiale solicitase consiliului „Astrei" din Sibiu catedra de limba franceză, care nu i se acordă, deşi nu se cereau condiţii de studii speciale. Ziarul *Lupta*, înregistrînd punerea la punct a zvonului plecării lui Caragiale peste graniţă (scrisoare publică din 14 februarie 1891, v. p. 194), învinuieşte pe drept cuvînt guvernul de a fi lăsat să-şi părăsească ţara un om de asemenea valoare.

Nereuşind să se plaseze la Sibiu, Caragiale îl sondează pe profesorul braşovean I.C. Panţu dacă ar putea obţine, el şi soţia lui, lecţii „pentru începătorii în familie". Intenţia stabilirii lui la Braşov este motivată de dorinţa realizării unui proiect literar mai vast, dar neprecizat, subliniind faptul poziţiei umilitoare pe care i-au impus-o guvernanţii (v. p. 6).

Urmează un destul de lung interval, fără să ştim dacă s-a reînnoit încercarea.[1] Cînd iată că, în martie 1904, înainte de a-şi începe raita prin Europa occidentală, în căutarea locului de fixare, Caragiale, adresîndu-se clericului Ilie Dăianu (v. p. 100), îi aminteşte că în vara precedentă fusese în acelaşi scop la Cluj, unde fusese vorba să i se încredinţeze conducerea unui periodic literar şi politic săptămînal şi a unei tipografii noi, pentru a stimula renaşterea literară romînă în Ardeal. De rîndul acesta, apelul este mai vibrant, accentul amărăciunii mai emoţionant, pătruns de o descurajare adîncă. Nici acest demers n-a avut urmare, deşi, în decursul turneului prin Apus, Caragiale îl bombardează într-o singură zi cu trei cartoline ilustrate, amintind în două din ele de proiectul rămas actual. Se pare că venirea lui Caragiale în Ardeal ar fi dat de bănuit autorităţilor, care vedeau în orice iniţiativă literară un dedesubt politic subversiv.

Care să fi fost alegerea locului de surghiun voluntar, statornic fixat printre romînii de peste munţi? O chemare obscură a locurilor de baştină din ascendenţa maternă? Bunicul mamei lui, Mihail Alexovici, avea legături cu Sibiul prin soţia sa, Ecaterina, iar tatăl ei, Luca Kiriac Karaboa, negustorul companist, era stabilit la Braşov. Asemenea legături cu solul sînt mai puternice decît aşezările profesionale ale lui Luca St. Caragiali la Haimanale şi la Ploieşti. Pe de altă parte, Caragiale era îndreptăţit să judece favorabil climatul civilizaţiei şi culturii ardeleneşti faţă de corespondenţele lor de dincoace de munţi, în care bîntuia încă un inconfort oriental şi pospăiala improvizărilor în presă şi în literatură. Chiar dacă,

---

[1] Caragiale glumeşte pe socoteala ei în autoportretul din *Adevĕrul*, reprodus în *Moftul romîn* din 21 februarie 1893: „Autor a multor opere de mare valoare — pe cari are să le scrie... Dar nu! nu va mai lucra nimic serios într-o ţară de mofturi, unde nu se încurajează arta şi literatura adevărată. De aceea şi pusese de gînd să părăsească acest Orient incult şi să se exileze de bunăvoie în Occidentul luminat — la Kecikemet!" (*Opere*, 3, 1962, p. 259.)

în persoana lui Marius Chicoş Rostogan, ridiculizase persistenţa latinismului şi a dialectului pestriţ la un dascăl de proastă calitate, jignind unele susceptibilităţi ardelene şi întîrziind în acest fel difuzarea mai largă a scrisului său în Transilvania, Caragiale ştia să marcheze preţuirea pe care o acorda talentului unui Coşbuc, unui St. O. Iosif, folosit ca secretar la *Epoca* şi *Epoca literară*, şi altor mai umili scriitori, ca Nicolae Petra-Petrescu[1]. Fiul acestuia, la Lipsca, îşi va alege ca subiect de doctorat viaţa şi opera lui Caragiale, la seminarul romanistului Gustav Weigand, într-un moment cînd opera lui nu intrase încă în programa analitică de la noi.[2] Şi acest gest i se va fi părut lui Caragiale ca un semn învederat de atracţie a ardelenilor faţă de un „regăţean" desconsiderat de oficialităţile politice şi culturale din patrie! Grupul ardelenilor în corespondenţă cu Caragiale, din această nouă culegere, se completează, dintre personalităţile cunoscute, cu poeţii Octavian Goga şi Emil Isac, cu Vasile Goldiş, directorul ziarului *Romînul* din Arad, la care colaborează în 1911, cu viitorul episcop Roman R. Ciorogaru şi cu astronomul vulgarizator Ion Corbu, iar dintre cele mai puţin notorii, cu profesorul Vasile Lohan, care-l găzduieşte cîteva ore la Seghedin, în 1912, cînd îl vizitează pe Goga în închisoare, şi cu d-rul St. Ciurcu. La bucovineanul D. Onciul, cunoscutul istoric, apelează în 1902, ca să demaşte impostura bănuită lui Caion şi în direcţia paleografiei slave, prin plăsmuirea unui document „revelator" cu privire la luptele lui Mircea cel Bătrîn cu turcii (v. p. 40). Prin legăturile lui cu ardelenii sînt mobilizaţi cei mai distinşi bibliografi şi istorici literari maghiari, care confirmă inexistenţa pretinsului dramaturg István Kemény şi a pretinsei sale piese *Nenorocul*. Ardelenii erau aşadar oameni serioşi, incapabili să dea din rîndurile lor un Caion sau sprijinitori de-ai sinistrului calomniator. Caragiale i-a iubit şi i-a stimat. Tot din rîndurile ardelenilor s-au recrutat majoritatea studenţilor din Ungaria, Austria, Bavaria, Saxonia şi Prusia care-l cercetau pe Caragiale la Berlin, îl înconjurau cu dragoste şi respect pînă la veneraţie cînd descindea de la Berlin la Pesta, Viena, München, Lipsca sau Dresda şi îl priveau ca pe un patriarh al literaturii noastre clasice, ca pe un înţelept sfătuitor şi ca pe un părinte, îngăduitor cu tineretul zvăpăiat, dar studios şi entuziast.

Nu urmăresc studiul exhaustiv al cuprinsului culegerii. Mă voi opri numai la un alt aspect al patriotismului caragialian. Am văzut cu ce interes pasionat şi cu cîtă dragoste pentru cei obidiţi a urmărit Caragiale drama din 1907, luînd partea lor *in oppressores*. În citata scrisoare către Dragomirescu am putut lua cunoştinţă cu stilul discret al patriotismului, preconizat de Caragiale, împotriva lătrătorilor lăcrimoşi de speţa lui Caţavencu, care se băteau cu pumnii în piept,

[1] Căruia-i adresează două scrisori, la 17/29 noiembrie 1894 şi 11 noiembrie 1910 (v. pp. 9—10).

[2] De aici uimirea legitimă a lui Caragiale cînd un profesor de romînă dintr-un liceu din Bucureşti dăduse ca subiect de disertaţie în 1909 opera şi viaţa lui (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, scrisoare către Herbert Kanner, la p. 417).

arogîndu-şi monopolul dragostei de ţară. Mai este de relevat biletul inedit adresat directorului general al Casei de depuneri, care-l felicitase cu ocazia împlinirii vîrstei de 60 de ani.[1] Caragiale îi aminteşte cu fin subînţeles activitatea lui de tinereţe de la societatea „Romînismul", de sub conducerea lui Hasdeu. Nici ca s-o condamne, nici ca s-o laude. Ci pentru a rosti o formulă, dacă se poate spune, de patriotism filologic, apriat scriitorilor: „Trăiască frumoasa şi cumintea limbă romînă! Fie în veci păstrată cu sfinţenie această scumpă Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atîtor încercări de pierzare!" Caragiale avea dreptate. Nu ne puteam făli, în împrejurările istorice de acum o jumătate de veac, ca alte popoare de veche formaţie feudală, cu o aristocraţie de sînge, multiseculară, genealogiceşte confirmată cu pergamente autentice. Singurul nostru atestat istoric ne rămîne limba, cu monumentele ei scrise de peste patru sute de ani, cu evoluţia ei lentă, dar sigură, către tiparele minunate ale scrisului cronicăresc şi cu folclorul tot atît de vechi, sau poate mai adînc înfipt în trecut, ca acea baladă a Crivăţului, care eternizează într-o legendă inedită dezastrul armatei lui Malcoci-paşa la sfîrşitul secolului al XV-lea. Neamul nostru a fost într-adevăr, cum atît de frumos spune Caragiale, „călit la focul atîtor încercări de pierzare". Este încă un moment de fericită formulare a patriotismului caragialian, pe lîngă atîtea altele din opera lui literară. Aşezarea acestuia pe baze filologice nu poate fi răstălmăcită decît cu rea-credinţă. Făuritorul de limbă, care a fost Caragiale, era chemat, printre semenii săi, să găsească această bază specifică sensibilităţii filologice. Cui nu-i este dat să moară cu arma în mînă într-un război de apărare a patriei, dacă este scriitor, îi rămîne pana ca arma cea mai ascuţită, ca să contribuie la ridicarea nivelului cultural şi moral al ţării lui, la progresul ei, dar şi ca o unealtă de apărare a limbii împotriva batjocoritorilor ei şi de înfrumuseţare a ei, prin noi forme de expresie, noi cadenţe ritmice şi sintactice. Caragiale şi-a împlinit cu prisosinţă această datorie cetăţenească şi scriitoricească. Însufleţirea cu care poporul întreg a răspuns sărbătoririi lui recente, cu ocazia semicentenarului morţii, a fost un bun prilej de verificare a pulsului public. Într-adevăr, Caragiale, astăzi mai bine interpretat, difuzat şi înţeles ca în trecuta orînduire, care vedea în el un indezirabil, este, alături de Eminescu şi de Creangă, din triada cea mai iubită de întregul nostru popor. Fie ca aceste pagini inedite să contribuie la conturarea cît mai desăvîrşită a profilului moral caragialian!

ŞERBAN CIOCULESCU

[1] Scrisoare adresată lui Teodor Rădulescu la 2/15 februarie 1912 (v. p. 173).

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Am cules în volumul acesta toate scrisorile lui Caragiale, unele inedite, altele publicate în diverse cărți ori periodice, dar care nu au fost tipărite în Opere, *VII,* Corespondență, *1942. Le-am grupat în două mari categorii:*

1) Scrisori către particulari, cu caracter mai mult sau mai puțin intim, în orice caz nedestinate publicității.

2) Scrisori, petiții și referate, cu caracter public, adică redactate cu scopul de a fi tipărite sau adresate unor autorități, instituții publice sau asociații profesionale. Am apreciat că ar interesa și toate referatele făcute de Caragiale în timpul scurt al funcționării lui ca director general al teatrelor.

Pe lîngă aceste documente, am găsit nimerit să dăm la sfîrșit un grup de scrisori ale membrilor familiei Caragiale, adresate între ei; de la Maria St. Caragiali, mama fraților și surorilor Caragiali, bunica și nașa scriitorului; de la Iorgu Caragiali, fratele cel mai tînăr al lui Luca; de la Luca[1]*, tatăl scriitorului; de la Ecaterina, mama lui, și Lenci (Elena), sora lui. Toate aceste documente, fără a epuiza materialul existent — foarte bogat mai ales în privința lui Iorgu — sînt menite să permită cititorului, doritor a se documenta, o orientare mai precisă în climatul familiei Caragiale pe un interval de peste 50 de ani. Am găsit interesant să includem scrisoarea mișcătoare de apel a Alexandrinei I.L. Caragiale către Gherea, pentru aducerea în țară a rămășițelor marelui dispărut, de care oficialitățile nu aveau grijă.*

Am folosit ordinea cronologică, însă în cadrul ordinii de vechime a cunoștințelor și prietenilor, grupînd scrisorile către fiecare din aceștia în bloc. O cronologie strictă poate fi găsită la indicele de la sfîrșitul volumului. Data între paranteze drepte este de obicei stabilită după ștampila poștală; alteori, se menționează data ca probabilă, după conținutul textului sau, eventual, răspunsul destinatarului, consultat în arhiva familiei Caragiale.

---

[1] Prin derogare de la criteriul corespondenței strict interfamiliale, am dat și textul demisiei sale din magistratură din motiv de neavansare.

Am arătat la fiecare din aceste scrisori proveniența și le-am însoțit cu note explicative. N-am găsit necesar să păstrăm ortografia autorului, de care el însuși se lepăda în 1909 într-o scrisoare către G.Ibrăileanu, autorizîndu-l în viitor, după publicarea lui K i r I a n u l e a , *în* V i a ț a r o m î n e a s c ă, *să-i modernizeze ortografia, rămasă în parte etimologizantă și cu semne diacritice perimate. Am respectat însă ortoepia autorului, fonetica lui specială, de pecete muntenească, și formele morfologice particulare.*

Ș. C.

SCRISORI PARTICULARE

CĂTRE V. A. URECHIA

6 noiemb. 1886

Dragă amice[1],

Mai întîi să te întreb de sănătate. În cel de-al doilea rînd nu ştiu cum aş putea răspunde la o aşa de graţioasă întrebare? Desigur că răspunsul meu este NU.[2]

Trebuie să te felicitez pentru frumosul concert la care am avut plăcerea să o aud pe graţioasa dumneavoastră soţie[3]. A fost minunat.

Cu salutări prieteneşti,
al dumitale,
Caragiale

Comunicată de criticul muzical Viorel Cosma. Din colecţia dr. C. C. Ghenea. Reprodusă în articolul Caragiale şi muzica, *de Viorel Cosma, publicat în revista* Muzica, *nr. 6, iunie 1962.*

[1] V. A. Urechia (1834—1901), profesor de istoria romînilor şi istoria literaturii romîne la Universitatea din Bucureşti; ca ministru al instrucţiei, l-a numit pe Caragiale, în octombrie 1881, revizor şcolar pentru judeţele Neamţ şi Suceava; a publicat, printre altele, variate încercări literare, dintre care cele mai apreciate au fost *Legende romîne*. V.A. Urechia este una din victimele lui Eminescu la *Timpul*. Caragiale se împrietenise însă cu el, şi mai ales cu fiul său, d-rul Alceu Urechia. Un alt fiu al lui V.A. Urechia a fost Nestor Urechia (1866—1931), inginer, mare turist şi poligraf.

[2] Nu ştim despre ce e vorba.

[3] Ninița Urechia, profesoară de canto la Conservatorul din Bucureşti, era soţia cea de-a doua a lui V.A. Urechia şi soră cu marea cîntăreaţă Carlotta Leria. După cum se vede, îşi dădea şi ea concursul la unele concerte, avînd însă o voce mică. Complimentul lui Caragiale constituie o amabilitate, nu o judecată artistică.

Vineri [*16 dec. 1888*][1]

Doamnă[2],

Şi amabilitatea este cîteodată o formă a tiraniei — atîta numai că în aşa caz ne supunem cu bucurie: ceea ce şi fac:

Teatrul Naţional
Sîmbătă 14 ianuarie
B a l u l
studenţilor

Balbi[3] cîntă astă-seară, — iar eu sunt ca totdeuna

al domnievoastre [*sic*]
cel mai devotat servitor,
C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{II.}{XII}$.

[1] Data adăugată de Titu Maiorescu.

[2] Anna Rosetti, a doua soţie a lui Titu Maiorescu. Date biografice sumare la generalul R. Rosetti: *Familia Rosetti, II, Celelalte ramuri*, Bucureşti, Imprimeria naţională, 1940, p. 90: „Fiică a lui Radu 87/VIII şi a Casiei Brăiloi, născută în anul 1854 şi măritată, la 3/15 septemvrie 1887, cu T.L. Maiorescu. Şi-a făcut studiile la pensionatul domnesc de fete, condus de d-na Blaramberg. A murit la 28 septemvrie 1814 [*sic*, dar mai sus, Ana, 76/IX (1854—1913)!], la Heidelberg, unde este înmormîntată."

Scrisoarea lui Caragiale către soţia ministrului său este protocolară, şi din această pricină, în concizia ei, cam confuză, neînţelegîndu-se dacă el se supune unei forme a tiraniei amabile sau dacă prin invitaţiile lui, ca director general al teatrelor, profită de această situaţie, ca s-o oblige a le face faţă. Oricum ar fi, cînd Anna Rosetti nu era încă soţia lui Maiorescu, dar în această perspectivă ţinea un fel de salon literar, ea îi trimitea lui Caragiale invitaţii mai dezinvolte, în stilul personajelor lui. Iată una dintre acestea, păstrată în arhiva familiei Caragiale:

„Bobocule,

Ca dumneata mai rar cineva, tocmai cînd are naţiunea trebuinţă de un sprijin, atunci o apuci la sănătoasa. Bolnav or ocupat cum ăi fi, trebuie să vii mîine duminică la ora 1 (unu) după amiaz să repetăm. Slavici va fi la postul lui.

Cred că am vorbit destul de frumos.

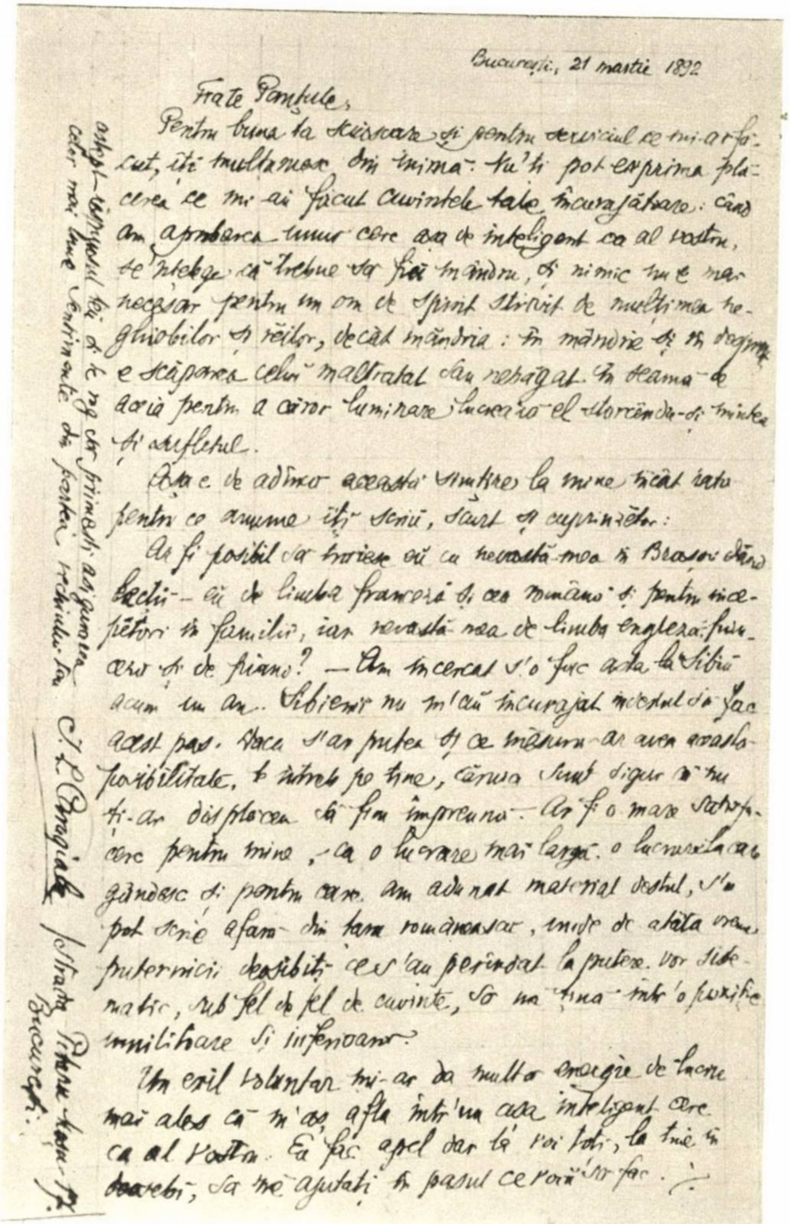
Bucureşti, 21 martie 1892

Frate Panţule,

Pentru buna ta scrisoare şi pentru serviciul ce mi-ai făcut, îţi mulţumesc din inimă. Nu-ţi pot exprima plăcerea ce mi-ai făcut cuvintele tale încurajatoare. Când am aprobarea unui cerc aşa de inteligent ca al vostru, se înţelege că trebue să fiu mândru, şi nimic nu e mai necesar pentru un om de spirit strivit de mulţimea neghiobilor şi răilor, decât mândria: în mândrie şi în dezgust e scăparea celui maltratat sau nebăgat în seamă de aceia pentru a căror luminare lucrează el storcându-şi mintea şi sufletul.

Aşa e de adâncă această simţire la mine încât iată pentru ce anume îţi scriu, scurt şi cuprinzător:

Ar fi posibil să trăiesc eu cu nevasta mea în Braşov dând lecţii — eu de limba franceză şi cea română şi pentru începători în familii, iar nevasta mea de limba engleză, franceză şi de piano? — Am încercat s-o fac asta la Sibiu acum un an. Sibienii nu m-au încurajat îndeajuns să fac acest pas. Dacă s-ar putea şi ce măsură ar avea această posibilitate, te întreb pe tine, căruia sunt sigur că nu ţi-ar displăcea să fim împreună. Ar fi o mare satisfacere pentru mine, căci o lucrare mai largă, o lucrare la care mă gândesc şi pentru care am adunat material destul, n-o pot scrie afară din ţara românească, unde de atâta vreme puternicii deosebiţi ce s-au perindat la putere vor sistematic, sub fel de fel de cuvinte, să mă ţină într-o poziţie umilitoare şi inferioară.

Un exil voluntar mi-ar da multă energie de lucru mai ales că m-aş afla într-un aşa inteligent cerc ca al vostru. Eu fac apel dar la voi toţi, la tine în deosebi, să mă ajutaţi în pasul ce voiesc să-l fac.

Aştept răspunsul tău şi te rog să primeşti asigurarea celor mai bune sentimente din partea prietenului tău

I. L. Caragiale

Strada Pitar Moşu 17, Bucureşti.

Scrisoare către Ioan C. Panţu din 21 martie 1892

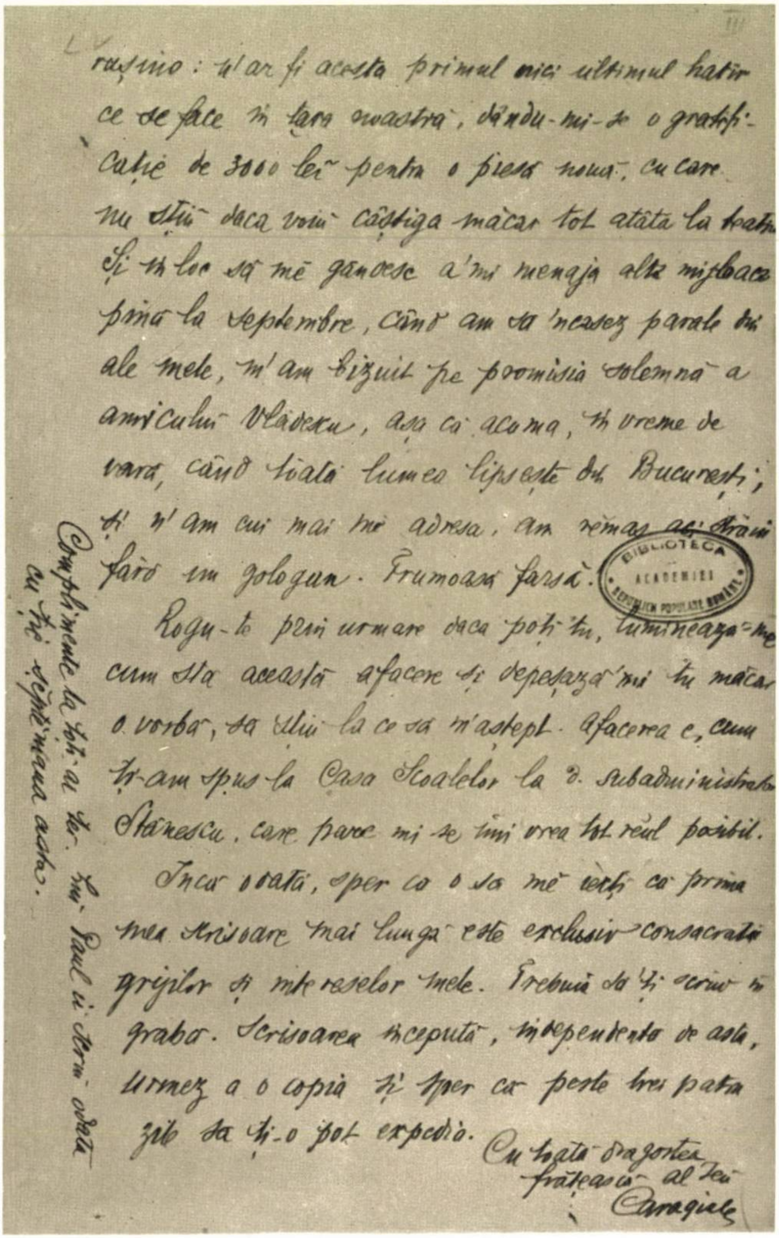
rușine: n'ar fi acesta primul nici ultimul hatîr
ce se face în țara noastră, dîndu-mi-se o gratifi-
cație de 3000 lei pentru o piesă nouă, cu care
nu știu dacă voi câștiga măcar tot atâta la teatru.
Și în loc să mă gândesc a-mi menaja alte mijloace
până la septembre, când am să 'ncasez parale din
ale mele, m'am bizuit pe promisia solemnă a
amicului Vlădescu, așa că acuma, în vreme de
vară, când toată lumea lipsește din București;
și n'am cui mai mă adresa, am rămas ca străin
fără un gologan. Frumoasă farsă!

Rogu-te prin urmare dacă poți tu, luminează-mă
cum stă această afacere și depeșează-mi în măcar
o vorbă, să știu la ce să m'aștept. Afacerea e, cum
ți-am spus la Casa Școalelor la d. subadministrator
Stănescu, care pare mi-se îmi vrea tot răul posibil.

Încă o dată, sper că o să mă ierți că prima
mea scrisoare mai lungă este exclusiv consacrată
grijilor și intereselor mele. Trebuia să-ți scriu în
grabă. Scrisoarea începută, independentă de asta,
urmez a o copia și sper că peste trei patru
zile să ți-o pot expedia.

Cu toată dragostea
frățească al tău
Caragiale

Complimentele la toți ai tăi. Lui Paul îi scriu odată
cu tine săptămâna aceasta.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Pagină din scrisoarea adresată lui C. Dobrogeanu-Gherea la 27 iulie/9 aug. 1905 (Bibl. Acad. R.P.R.)

Chiar moartea de ţi s-ar trage în lupta cu Reacţiunea, trebuie să vii, n-ai încotro. Spre consolaţie îţi pot făgădui cei 30 de muzicanţi pentru înmormîntare, cu toate că nu te-ai abonat la *Figaro*.

Subsenata [*sic*] te salută şi te aşteaptă negreşit,

Anna Rosetti

Sîmbătă 14 fevr."

Scrisoarea, anterioară căsătoriei Annei Rosetti, ne informează despre reprezentaţiile teatrale de amatori pe care le dădea, cu concursul, printre alţii, al lui Caragiale şi al lui Slavici. Apelativul „Bobocule" este din *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea*, iar Reacţiunea este pomenită mai jos. Să fi jucat Caragiale şi Slavici chiar în această piesă? N-ar fi exclus.

[3] Alice Balbi, cîntăreaţa de salon de la Filarmonica din Viena.

CĂTRE EDUARD WACHMANN

[*Dată aproximativă 1890*]

Stimate domnule Wachmann[1],

Pe aducătorul acesteia îl cunosc ca un servitor deştept şi activ: astfel numai îndrăznesc a vi-l recomanda şi o fac cu toată căldura, pentru că şi oamenii deştepţi trebuie să trăiască.

Salut cu toată stima,

Caragiale

P.S. Crez că nu voi fi refuzat dacă v-aş ruga pentru rezervarea unui abonament la trei locuri de rîndul III la toate concertele simfonice.

Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 5.418.

[1] Eduard Wachmann (1836—1908), fiul lui Ioan Wachmann (1807—1863), profesorul de muzică de la Colegiul „Sfîntul Sava" şi şeful de orchestră al Teatrului Naţional din Bucureşti, a fost şi el şef de orchestră al aceleiaşi instituţii, profesor de armonie la Conservatorul din Bucureşti, a întemeiat „concertele simfonice"

şi a compus muzică pentru teatru, coruri, imnuri religioase etc. Caragiale i-a preferat pe Peters, recunoscîndu-i „neobositului Wachmann" meritul de a fi „dat publicului bucureştean măreţele lucrări ale maeştrilor clasici", ceea ce îi conferă dreptul „să fie mîndru de aceasta" (*Opere*, III, 1932, p. 306).

Un neuitat portret al lui Wachmann ne-a rămas de la Margareta Miller-Verghi: „... rosteam totdeauna cu un soi de evlavie pe care am păstrat-o şi azi: *Domnul* Wachmann [...] Profesorul nostru de pian întruchipa pentru noi muzica [...] Părea în ochii noştri un personagiu dintr-un roman [...] Mişcările lui erau încete, ţinuta demnă, vocea gravă. Vorbea puţin, şi totdeauna cu atîta miez, încît în prezenţa sa încetau flecărelile uşuratice [...] De statură mijlocie, părea înalt din pricina zvelteţii şi a armoniei proporţiilor sale. Avea capul mic încadrat de favoriţi lungi şi cărunţi, ochi de chihlimbar pătrunzători şi inteligenţi, nas coroiat şi gură cu buze cărnoase exprimînd bunătate şi ironie. Se aşeza lîngă pian ca să-şi asculte eleva şi părea în nemişcarea sa întruchiparea aievea a reculegerii atente, înfundat în jeţ cu picioarele lungi şi slabe încrucişate, îşi sprijinea cotul în mîna stîngă, iar cu degetele răsfirate ale mîinii drepte îşi înconjura bărbia, amintind în minunatul echilibru al atitudinii sale statuia lui Michel Angelo de pe mormîntul lui Lorenzo di Medici, cunoscută sub numele de *Il Pensieroso*." (Gr. Tăuşan, *Antologie de amintiri literare*, Casa Şcoalelor, 1946, pp. 473—474.)

CĂTRE IOAN C. PANŢU

Bucureşti,
21 martie 1892

Frate Panţule[1],

Pentru buna ta scrisoare şi pentru serviciul ce mi-ai făcut, îţi mulţumesc din inimă. Nu-ţi pot exprima plăcerea ce mi-au făcut cuvintele tale încurajătoare: cînd am aprobarea unui cerc aşa de inteligent ca al vostru, se-nţelege că trebuie să fiu mîndru, şi nimic nu e mai necesar pentru un om de spirit, strivit de mulţimea neghiobilor şi răilor, decît mîndria; în mîndrie şi în despreţ e scăparea celui mal-

tratat sau nebăgat în seamă de aceia pentru a căror luminare lucrează el storcîndu-şi mintea şi sufletul.

Aşa e de adîncă această simţire la mine încît iată pentru ce anume îţi scriu, scurt şi cuprinzător:

Ar fi posibil să trăiesc eu cu nevastă-mea în Braşov dînd lecţii — eu de limba franceză şi cea romînă şi pentru începători în familii, iar nevastă-mea de limba engleză, franceză şi de piano? — Am încercat s-o fac asta la Sibiu acum un an. Sibienii nu m-au încurajat îndestul să fac acest pas. Daca s-ar putea şi ce măsură ar avea această posibilitate, te întreb pe tine, căruia sunt sigur că nu ţi-ar displăcea să fim împreună. Ar fi o mare satisfacere pentru mine, ca o lucrare mai largă, o lucrare la care gîndesc şi pentru care am adunat material destul[2], s-o pot scrie afară din ţara romînească, unde de-atîta vreme puternicii deosibiţi ce s-au perîndat la putere vor sistematic, sub fel de fel de cuvinte, să mă ţină într-o poziţie umilitoare şi inferioară.

Un exil voluntar mi-ar da multă energie de lucru, mai ales că m-aş afla într-un aşa inteligent cerc ca al vostru. Eu fac apel dar la voi toţi, la tine îndeosebi, să mă ajutaţi în pasul ce voi să fac. Aştept răspunsul tău şi te rog să priimeşti asigurarea celor mai bune sentimente din partea vechiului tău

I. L. Caragiale

Strada Pitaru Moşu 17, Bucureşti

În păstrarea Universităţii din Cluj, colecţia Andrei Bîrseanu. Publicată de Ion Breazu în periodicul Transilvania, *Sibiu, anul 72, nr. 4 , iunie 1941, la* Cronici. I. L. Caragiale şi Transilvania.

[1] Ioan C. Panţu (1860—1927), scriitor şi profesor la Şcoala comercială romînă din Braşov (1882 —1918), a publicat îndeosebi lucrări în ştiinţele comerciale. Era fiul avocatului C. Panţu (1824—1885), deputat în dieta Ardealului şi fratele naturalistului Zaharia C. Panţu, autorul dicţionarului botanic cu titlul *Plantele cunoscute de poporul romîn* (1906).

[2] Nu ştim la ce proiect se referă Caragiale. Să fi fost un roman?

1.1.[18]94

Crenvirştul internaţional salută cu respect cîrnatul romîn.
Berea cosmopolită felicită cu stimă pelinul naţional.
Berarul Caragiale salută şi felicită cu dragoste pe confratele său d. G. Grideanu[1] supranumit Cconaşul romîn.
La mulţi ani cu fericire şi cu toate cele dorite,

I. L. Caragiale
Membru romîn al Societăţii internaţionale a chelnerilor din tînărul regat al Romîniei.

D-sale
Domnului G. N. Grideanul
Membru etc. etc. etc. romîn
La magazinul său propriu cu firma
La Cconaşul tricolor
Loco

Facsimile la muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti. Publicată în Dimineaţa, *8 iulie 1912*: O felicitare a lui Caragiale.

[1] Cunoscut comerciant bucureştean. În acest timp, Caragiale era asociat cu Mihalcea, hotelier şi restaurator în Gabroveni.

I

Buzău,
17/29 noiemvrie [18]94

Stimate domnule Petrescu[1]!

Cu toată căldura recomand prieteşugului d-tale preţios pe bunul meu prietin, căpitan M. Dimitrescu, un vechi brav invalid din războiul nostru de la 78[2].

De prisos vorbe multe.
Sunt al d-tale cu toată stima,
I. L. Caragiale

Salut pe toţi prietinii noştri.

Adresa mea: *Caragiale, Restaurantul gara Buzău*

În transcrierea fiului destinatarului, Horia Petra-Petrescu, publicist, după pierderea originalelor, care fuseseră depuse la biblioteca „Astrei" din Sibiu, „împreună cu două caiete: primul cuprinzînd transcrierea exactă a întregii corespondenţe primite de la Caragiale, celălalt — însemnări de moment pe marginea unor discuţii în doi despre artă şi literatură, în care tînărul student avea numai rolul de înregistrator fidel şi fără rezerve" (Ioan Oarcăsu, Caragiale şi Ardealul, *III, în* Steaua, *Cluj, anul VI, nr. 7, iulie 1955, la rubrica* Documente, *pp. 87—93).*

[1] Nicolae Petra-Petrescu (1848—1923), traducător din limba germană şi autor al unor cărţi „poporale" şi pentru tineret (uneori cu pseudonimul *Moşul*), pînă la pensionare funcţionar la institutul de bancă „Albina" din Sibiu. Notă bibliografică de dr. Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moşul), un amic al poporului — biografie şi poezii poporale adunate de „Moşul"*, Sibiiu, 1926, Bulet. 45 al desp. Sibiiu al „Asociaţiunii" („Astra"), 24 p.

[2] Mai exact: 1877—1878. Cartea aceluiaşi căpitan, Mihail Dimitrescu, cu titlul *Amintiri militare*, avea să o anunţe elogios Caragiale, înainte de apariţie, în ziarul *Epoca* din 7 decembrie 1896 (*Opere*, IV, 1938, la *Addenda*, p. 416).

II

Hotel Sachsenhof[1], *Lipsca*,
11 noiemvr. 1910

Stimate amice, cocoane Niculae, de la o masă alături cu bravul[2] dv. fiu şi tînărul meu amic Horia (Doktor), cu dragoste frăţească vă trimit d-tale şi stimatei doamne cele mai călduroase salutări. Şi încă o dată trăiască Doktor Horia P.-Petrescu.

Al dv. vechi prietin,
C a r a g i a l e

[1] Cu restaurant şi berărie, foarte apreciat de Caragiale pentru buna găzduire şi excelenta bere blondă „Pfungstaedter".

[2] Vrednicul (ca în fr.).

CĂTRE C. DOBROGEANU-GHEREA

I

[*iulie 1896*]

Dragă Costică,

Sunt tot în Tuşnad şi nu pot pleca înapoi neavînd parale.[1] Îţi propun dar o afacere pentru *Lumea nouă*[2]. Daca gazeta voastră ar avea nevoie de un foileton (o novelă inedită) care să ţie vreo patrucinci numere, se-nţelege cu iscălitura mea, atunci eu le-aş da-o pe la 15—16 septemvrie. În schimb voi mi-aţi da 250 fr., pe cari mi i-ai trimete *îndată* aci, ca să pot plăti ce sunt dator şi pleca înapoi. Răspunde-mi, oricum, ca <La întoarcerea> să ştiu ce să mai fac, să încerc în altă parte. La iarnă, vreau mai bine să colaborez aşa la diferite gazete şi numere literare, decît să-mi mai sparg capul cu *Epoca*[3] degeaba.

Aştept răspunsul tău îndată. Trebuie să-ţi adaog că suma de mai sus o aşteptam de la Pauker[4], care mi-e dator şi care la trei scriori ale mele nu vrea nici măcar să răspunză — o adevărată măgărie.

La întoarcere, daca vrei rămîn o zi, două la Ploieşti împreună cu Şăineanu[5].

Despre petrecerea şi lucrurile de aici vom vorbi atunci — e interesant oarecum.

Complimente de la ai mei la ai tăi. În aşteptarea nerăbdătoare a răspunsului tău

te salut cu dragoste,
Caragiale

P.S. Daca primeşti, mijlocul cel mai bun e mandat postal. — Nu te-ndoi un moment că novela mea[6] nu va fi scrisă cu aceeaşi îngrijire pe care mi-o cunoşti.

Adresa mea: *Caragiale, Tuşnad (Ungaria) — (Rotheshaus)*

Bibl. Acad. R.P.R., ca şi următoarele către Gherea, la ms. $S \frac{10}{LV}$.

[1] Cf. şi scrisoarea către dr. Alceu Urechia, datată *12 iulie 1896* (v. ediţia de faţă, p. 17).

[2] Organ zilnic al social-democraţiei romîne, Bucureşti, seria I, 2 noiembrie 1894 — 17 noiembrie 1898, sub direcţia consiliului general al partidului.

[3] La ziarul *Epoca*, de sub direcţia fruntaşului conservator N. Filipescu, Caragiale conducea rubrica literară şi *Epoca literară*, un supliment duminical, pe care nu l-a mai continuat după vacanţa de vară.

[4] Pentru cîteva articole date la *Adevĕrul* sub pseudonimul *Luca*.

[5] Lazăr Şăineanu (n. 1859), lingvist şi lexicograf, mai tîrziu stabilit definitiv în Franţa, unde a şi decedat (dată necunoscută), lăsînd lucrări fundamentale despre limba lui Rabelais şi argoul parizian, semnate L. Sainéan.

[6] Afacerea n-a reuşit, şi nuvela propusă n-a apărut în *Lumea nouă*.

II

Bucureşti,
Duminică, 22 iulie [1902]

Dragă Costache,

N-aş fi voit să amestec cîtuşi de puţin în prieteşugul nostru daraveri băneşti, de unde în genere — ştiu din experienţă — rezultă turburarea prieteşugului; dar mi-este peste putinţă să nu o fac, şi am speranţa că, ori răspunzi afirmativ ori răspunzi negativ, sentimentele tale pentru mine nu se vor schimba, precum nu mi le voi schimba nici eu pe ale mele nici într-un caz, nici în celălalt.

Înţelegi tu destul de bine dintr-atîta; să viu dar la afacere; iată:

Eu am să iau *negreşit* la 15 octomvrie 900 de lei, partea rezervată mie de advocatul meu Disescu[1] din venitul meu. Aceasta ţi-o afirm ţie pe onoare; dar astfel de afirmaţie n-are valoare cu orice bancher. Unul care mă cunoaşte, acelaşi căruia fiindu-i dator i-am cedat de bunăvoie venitul meu cînd puteam face altfel, m-a purtat pînă ieri cu vorba. Era lucru hotărît că-mi va da suma sîmbătă dimineaţa; sîmbătă m-am dus la el armat cu timbrul necesar; dar el plecase de vineri la Braşov. Acest onest bărbat este C. Pascu. Astfel dar am rămas aşa. Toate încercările mele în alte părţi n-au avut nici un rezultat.

Daca dar poţi tu să mă faci a obţine de undeva această sumă — trăgîndu-se se-nţelege dobînzile anticipat, şi sunt dispus a da oricîtă dobîndă aceste trei luni (15 octomvrie) — te rog fă-o cît mai curînd fără să ai cîtuşi de puţin teama că te-aş amăgi sau te-aş lăsa în pîrleală. Nu e vorba, o promisie faţă cu tine nu am ţinut-o: îţi sunt încă dator 120 de lei; dar ştii bine că n-am avut; iar cît despre termenul de 15 octomvrie sunt acuma sigur cînd promit. Încă o dată afirm pe onoare că la acest termen voi fi încasat deja prin advocatul meu suma de care e vorba. Eu crez că nu mai e nevoie să-ţi mai descriu starea de lipsă în care mă aflu, mai ales de cînd au plecat de aici toţi, şi sper că daca poţi o să-mi faci fără să te superi acest enorm serviciu, o să mă scapi de focul Bucureştilor, să merg cîteva zile la ţară să-mi reiau cumpătul necesar pentru a duce mai departe greutăţile vieţii. — Deocamdată sunt oarecum asigurat pentru la toamnă în contra lipsei totale prin faptul că m-am angajat să dau lecţii la liceul „Sf. George" cu 300 lei pe lună.

Dacă iarăşi, nu poţi, nu-ţi vei schimba, sunt sigur, întru nimic prieteşugul tău către mine.

În orice caz, te rog foarte mult răspunde-mi cît poţi mai iute, ca să-mi văz mai degrabă visul cu ochii şi consideră-mă, măcar că te importunez cu astfel de cereri,

al tău prietin oricînd din toată inima,
I. L. Caragiale

Adresa mea preciză: *strada Polonă 96*

P.S. Te mai gîndeşti la revistă[2]? se apropie timpul.

[1] C. G. Dissescu (1854—1932), profesor de drept constituţional la Facultatea de drept din Bucureşti, om politic burghez şi avocat, reprezenta în această calitate pe moştenitorii Momuloaiei şi interesele moşiei Frăteşti-Vlaşca.

[2] Să fie vorba de *Literatură şi ştiinţă* (1893—1894)? Revista n-a reapărut.

„GHEORGHE LAZĂR" — BIBLIOTECA

III

Berlin-Wilmersdorf, Preussischestr. 10,
Mercuri, 27 iulie/ 9 aug. 1905

Frate Costică,

De două săptămîni îţi compuneam o lungă scrisoare sentimentală, în care să-ţi spun multe şi mărunte şi să-mi potolesc dorul ce mă apucase de tine şi de voi toţi. Ieri mă aşezasem să ţi-o copiez pe curat, ca să mă prezint cît se poate mai convenabil, ca un modest autor burghez ce sunt, în faţa unui 'aspru critic social-democrat ca tine. Cînd colo, nu apucasem să scriu cîteva rînduri şi primesc una după alta două scrisori (una de la Matei[1] şi alta de la o vară a mea) în cari mi se anunţă că nenorocita de soră-mea[2] a intrat în faza finală a boalei. A fost supusă unei puncţiuni pentru extragerea apei, care o sufoca, şi acuma, foarte redusă de puteri, simte dureri îngrozitoare, cari îi ajung pînă la inimă. Doctorii cari au înţepat-o, Leonte şi Drugescu, spun că o lună, cel mult două, poate să o mai ducă — mai depărtată remisiune nu este de sperat. Înţelegi în ce dispoziţie de spirit m-au pus aceste frumoase veşti, mai cu seamă cum deocamdată n-am cu [ce] să mă mişc de-aici. Amînînd prin urmare pentru două-trei zile scrisoarea proiectată, îţi scriu acum pe asta într-un scop interesat. Fac o nepoliteţă că prima scrisoare mai lungă ce-ţi trimit să fie pentru interesele şi afacerile mele; dar, iartă-mă, n-am ce face, altuia decît ţie n-am cui mă mai adresa. Două rugăminţi am să-ţi fac; iată:

1-a. Tu trebuie să-ţi aduci aminte că eu am nişte schiţe glumeţe asupra unui tip de pedagog transilvănean „Rostoganu". Mi se pare că m-ai auzit tu citind una din ele la Ploieşti într-o conferenţă. Aş putea să adaog la ele încă un număr de inedite şi să fac un volum frumuşel. Crez că ar avea oarecari sorţi de succes o aşa publicaţie. Nu cumva poţi tu, aşa în grabă, să găseşti un editor, adică pe Socec, căci altul nu există: măcar 1.000 de lei să-mi dea pe o ediţie de 3—5.000 exemplare. Cu acea sumă m-aş putea întoarce provizoriu în ţară, unde am de luat bani pe la sfîrşitul lui septembre — şi aş aştepta evenimentele. Mi-e foarte greu (înţelegi bine) s-o las pe soră-mea să se sfîrşească pe mîni străine. Oricît ar fi de penibile pentru mine suferinţa şi moartea ei, totuşi cu ce aş putea-o eu ajuta, decît moral cu asistenţa mea? şi cu nimic n-aş folosi-o, daca aş neglija interesele materiale. Ea este condamnată. Eu n-o pot salva; şi este vorba aci de oarecare avere, din care cea mai mare parte, după chiar voinţa sorii-mi, trebuie să revie copiilor mei.

2-a rugăminte. Daca cunoşti pe cineva la Casa Şcoalelor de la Ministerul Cultelor, rogu-te fă-ţi pomană cu mine şi întreabă pe domnul G. Stănescu subadministratorul, care ţine locul lui Christu Negoescu, în congediu, ori întreabă pe domnul contabil de acolo, cine o fi, ce s-a făcut cu nenorocita afacere a lui Caragiale. De 15 săptămîni aştept: scriu, depeşez cu răspuns plătit, şi d-lui ministru şi împiegaţilor, şi nimini, nimini nu se-ndură să-mi dea o vorbă de răspuns. Parcă scriu în lună, nu pe pămînt. Ciudată purtare! Aşa se tratează la noi cine nu e politic temut, şi mai ales cine e un literat prost ca mine! fiecare după merit! La 10 scrisori recomandate şi la 12 depeşi cu răspuns plătit nici un răspuns. Ba da, am primit unul, acu două săptămîni, de la d. Dutzescu, cumnatu-meu, inspectorul cercurilor culturale. Iată-l, telegrafic:

„Săptămîna viitoare primeşti banii."

Am aşteptat... Aş! era o farsă... Acea faimoasă săptămînă viitoare a trecut de mult, şi nimica. Am depeşat d-lui Stănescu subadministratorul cu răspuns plătit 20 cuvinte de opt zile. D-sa n-a binevoit să-mi răspunză. De la d. ministru — tot atîta. I-am depeşat iar d-lui Stănescu acu patru zile rugîndu-l să-mi dea răspunsul atît de dorit (şi plătit). Acelaşi rezultat nul.

Adevărată bătaie de joc!

Şi cînd ai şti că fără să solicit, mi s-a propus de d. ministru Vlădescu, amicul meu[3], prin d. inspector Dutzescu, cumnatul meu, aceşti bani, ca o încurajare ca să mai fac ceva pentru teatrul romînesc! Aflîndu-mă în ţară, după ce cheltuisem aproape 2.500 lei cu alergăturile pentru soră-mea — mi-a surîs combinaţia şi am acceptat-o. M-am gîndit că n-ar fi mare ruşine: n-ar fi acesta primul nici ultimul hatîr ce se face în ţara noastră, dîndu-mi-se o gratificaţie de 3.000 lei pentru o piesă nouă[4], cu care nu ştiu daca voi cîştiga măcar tot atîta la teatru. Şi în loc să mă gîndesc a-mi menaja alte mijloace pînă la septembre, cînd am să-ncasez parale din ale mele, m-am bizuit pe promisia solemnă a amicului Vlădescu, aşa că acuma, în vreme de vară, cînd toată lumea lipseşte din Bucureşti, şi n-am cui mai mă adresa, am rămas aci străin fără un gologan. Frumoasă farsă!

Rogu-te prin urmare daca poţi tu, luminează-mă cum stă această afacere şi depeşază-mi tu măcar o vorbă, să ştiu la ce să m-aştept. Afacerea e, cum ţi-am spus, la Casa Şcoalelor la d. subadministrator Stănescu, care pare-mi-se îmi vrea tot răul posibil.

Încă o dată, sper că o să mă ierţi că prima mea scrisoare mai lungă este exclusiv consacrată grijilor şi intereselor mele. Trebuia să-ţi scriu în grabă. Scrisoarea începută, independentă de asta, urmez a o copia şi sper că peste trei-patru zile să ţi-o pot expedia.

Cu toată dragostea frăţească, al tău,

Caragiale

Complimente la toţi ai tăi. Lui Paul[5] îi scriu o dată cu ţie săptămîna asta.

A! am uitat să-ţi spun că această farsă a fost completată printr-o scrisoare foarte veselă a d-lui inspector Dutzescu. Iată ce-mi scrie textual:

„Confirm telegrama de vineri 15/28 iulie cu cuprinsul următor: «Săptămîna viitoare primeşti banii».

D-l şi amicul meu Ghiţă Stănescu, subadministrator al Casei Şcoalelor şi rudă cu ministrul, mi-a spus textual:

— Alaltăieri, miercuri (13/26 iulie), înainte de a pleca ministrul, fiind la el acasă, mi-a dat hîrtia lui Caragiale şi mi-a spus să i-o prezint imediat cînd se-ntoarce, ca să-i trimitem banii lui cumnatu-tău.

— Vorba e, dragă Ghiţă, cînd se-ntoarce? zic eu (adică d. Dutzescu).

— Sîmbătă (16/29 iulie), iar eu (adică Stănescu) mă duc duminică la el acasă să-mi iscălească şi alte hîrtii împreună cu a lui Caragiale.

— Dar n-ai s-o uiţi pe a lui Caragiale?

— Se poate?

— Pot să-i dau de veste?

— Spune-i că săptămîna viitoare primeşte banii.

— Să trăieşti! zic eu (adică d. Dutzescu).

— Noroc! zice el (adică d. Stănescu)."

Apoi d. Dutzescu adaogă:

„Am dat fuga la *L'Indépendance* şi ţi-am depeşat."

Poftim lume civilizată!

À propos. Nu cumva îl cunoşti binişor pe Vlădescu? Ce ruşine ar fi să-i vorbeşti în favoarea mea? Ai? Ce zici tu? Că eu nu mai ştiu, pe onoarea mea, ce să mai zic.

Al tău,
Car.

[1] Matei I. Caragiale.
[2] Lenci (Elena) avea să moară de cancer la 15 septembrie.
[3] Mihail Vlădescu, naturalist şi om politic conservator.
[4] Probabil *Titircă, Sotirescu et C-nie*, comedia cu personajele din *O noapte furtunoasă* şi *O scrisoare pierdută*, readuse în actualitate după 20-25 de ani.
[5] Paul Zarifopol (1875—1934), ginerele lui Gherea.

IV

[*Berlin*]
13|26 febr. 1912

Dragă Costică, am primit bunătăţile ce ţi-ai făcut pomană să ne trimiţi, şi toată familia am strigat: Bogdaproste! să trăiască Gherea şi familia! Îţi mulţumesc. Să trăieşti, să trăiţi toţi cu sănătate şi noroc! Păvălucă[1] m-a informat despre toate. Sper că d. Koki[2] s-a restabilit şi că împreună cu Frau Doktor[3] vor sosi în curînd. Dar noi, cînd ne mai vedem? Vino degrabă, Costică: acuma voi socialiştii sunteţi la putere aici; vino, să mă prezinţi şi pe mine la Kaizerul. Pe aici e adevărată primăvară. — Nu mai ştiu unde e Racovski. Daca ai ocazie, salută-l din parte-mi şi mai ales din partea lui Luki. — De la noi toţi la voi toţi cele mai cordiale frăţeşti îmbrăţişări.

Al tău bătrîn preten,
Caragiale

Einschreiben
Herrn Const. Dobrogeanu-Gherea
Ploieşti
la Restaurantul Gării
C.F.R.
Rumänien

[1] E vorba de Paul Zarifopol.
[2] Fiul precedentului, Paul P. Zarifopol.
[3] Ştefania, soţia lui Paul Zarifopol şi fiica lui Gherea.

V

[*Berlin*]
18.V.1912

La mulţi ani[1], dragă Costică! Noroc, sănătate şi bucurie!
Să ne vedem cu bine şi cu cinste la toamnă![2]
La voi toţi de la noi toţi, frăţeşti îmbrăţişări.

Al vostru vechi,
Caragiale

[1] Urare de ziua onomastică.
[2] Caragiale a murit în interval, la 9/22 iunie.

CĂTRE ALCEU URECHIA

I

12 iulie [18]96

Domnule doctor[1],

În contul reţetelor, nu medicale, ci conferenţiare[2], ale stagiunii viitoare, sunteţi rugat a-mi avansa prin poştă *Una sută* (100) de lei la adresa mai jos indicată. De această modestă sumă are subscrisul o nevoie nemaipomenită, fiind aminteri în imposibilitate de a se repatria şi silit astfel a rămîne în mijlocul vrăjmaşilor seculari ai naţiunii noastre. De o promptă reîntoarcere a sumii avansate, să nu vă îndoiţi.

Fă pe dracu-n patru, în opt, în 16, în orice format[3], numai nu mă lăsa, că crăp — am contat pe o sumă care trebuia să mi-o trimeaţă Disescu avocatul, şi am rămas aci foarte încurcat.

Complimente de la noi la voi.

Răspunde-mi în orice caz.

Caragiale

Adresa: *Tusnad — Ungarn*

Publicată în Ecoul, *5 aprilie 1944,* Din corespondenţa lui Caragiale — cîteva inedite *de Şerban Cioculescu.*

[1] Doctorul Alceu Urechia (1860—1941), fiul istoricului V.A. Urechia (1834—1901), a fost mai mult cunoscut ca umorist, dar s-a remarcat şi ca medic internist şi igienist. A condus la început, alături de A. Vlahuţă, revista *Viaţa* (1893). Apoi a scos revista umoristică bimensuală *Lumea vechie* (1896), în care îl combătea pe Ion Nădejde şi *Lumea nouă*. Date biobibliografice în *Veselia*, anul XLVIII, nr. 33, 8 august 1940, „număr consacrat marelui umorist dr. Urechia", la împlinirea vîrstei de 80 de ani, cu un bogat material ilustrativ, cu pagini antologice, cu fotografii şi scrisori în facsimil de la Caragiale. Alături de fratele său mai tînăr, inginerul Nestor Urechia (1866—1931), a fost unul dintre primii noştri alpinişti, practicînd însă şi biciclismul. A conferenţiat adesea la Ateneul Romîn, unde a figurat, ca şi Caragiale, în comitetul de conducere. Se remarca, în lecturile literare, prin umorul său sec şi, spre deosebire de Caragiale, prin absenţa „acţiunii" (gesturi, mimică).

[2] Conferinţele sau lecturile literare de la Ateneul Romîn erau retribuite cu 30-40 de lei.

[3] „În opt, în 16, în orice format" sînt formule care privesc dimensiunile cărţilor.

II

[*Înainte de 1904*]

Iubite amice,

Am primit scrisoarea ta şi mi-a părut foarte rău că eşti bolnav; eu slavă Domnului — domnului doctor Ureche! sunt mai binişor, deşi sunt surd ca toată familia împreună.

Trimete degrab la doctorul meu, dr. Ureche, eminentul nostru practician, să-ţi dea ce mi-a dat mie: păzeşte-te de frig; ia, pînă să vie excelentul nostru Alceu, o curăţenie, şi urmează apoi poveţele lui.[1]

Cînd va veni la tine, spune-i din parte-mi că-i sunt peste poate recunoscător: am rămas surd, surd, ca o persoană venerabilă, la care el a ţinut odinioară prea mult[2] — dar cel puţin nu mă mai doare nimic.

Cu cea mai călduroasă dragoste,
al tău,
C a r a g i a l e

Adresa doctorului: strada 11 fevruarie

Publicată în E c o u l , *5 aprilie 1944,* D i n c o r e s p o n d e n ţ a l u i C a r a g i a l e — c î t e v a i n e d i t e *de Şerban Cioculescu.*

[1] Spiritual mod de elogiere a valorii profesionale a doctorului Alceu Urechia, el însuşi umorist.

[2] La tatăl său, istoricul V.A. Urechia.

III

Berlin-Wilm, Preussischestr. 10,
Joi, 7/20 iulie 1905

Dragă Alceu,

Am păţit mai zilele trecute o mare ruşine. Să tac şi s-o înghit? Greu — şi ar fi şi păcat! Mi-eşti prea bun prietin — aşa cel puţin mă măgulesc a crede, şi sper că nu mă-nşel — ca să nu ţi-o mărturisesc, aşteptînd cu încredere de la tine un răspuns de mîngîiere. Dar, rogu-te, sub secret de jurămînt, numa-ntre noi să rămîie. O să-ţi pară, desigur, prea lungă trista mea scrisoare; dar, iartă-mă, scumpul meu amic, trebuie să-ţi spun totul. Ai, te conjur, răbdare şi acordă-mi cîteva minute de atenţiune.

Am compromis Berlinul, compromis imperiul şi naţia germanilor, compromis pe mine, familia mea, în fine!

Barbu[1]!... Barbu, în trecerea lui spre Paris, a dat prin Berlin!... Eu! eu, lipsitul de cel mai elementar instinct de conservare a reputaţiei naţionale-germane, — eu l-am îndemnat să treacă pe aici!

I-am ieşit joi, 23 iunie st.v. d.a., întru întîmpinare la gara de la Breslau... Era — binişor... Intrăm în vagonul-restaurant ca să urmăm drumul încoace. Berea — „iar caldă"! De cînd a intrat (azi-dimineaţă) pe teritoriul german, nu s-a învrednicit să găsească un pahar de „ber' rece!" (o înjurătură la adresa nemţilor ca entitate naţională). Dar ce să facem? rece, caldă, alta nu e; asta este; datoria ne calcă s-o bem ş-aşa; şi tragem — şi tutun. Suntem[2] cam fleşcăiţi, probabil de căldură, cu toate că e destul de răcoare... Deodată, miroase straşnic a ars. „S-a aprins vagonul! zic eu îngrozit. 83 de km pe oră! carbonizat în goana rapidului! departe de patrie, de familie! Maica mea!!!..." Ce e?... Arde faţa de masă: o ţigaretă nestăpînită — o gaură neagră cît o băncuţă... Degrab înăbuş scandalul — acoper această ocară, de frica chelnerului.

Am ajuns la Berlin. De acuma, ţin-te!

Administraţie, armată, arte, ştiinţe, litere, tramvaie, drumuri-de-fier, birji, chelneri, frizeri, public, prăvălie, case, monumente, mîncare, bere, tot, tot, prost, stupid, imbecil![3] Numai un lucru scapă, ca prin minune — apa; nu-nţeleg de ce.

Începem de vineri dimineaţa.

Vezi-ne de acolo, pe mine, domnule doctor, ce figură fac eu, mă rog, la d. Meister Metzentin, frizerul meu, ceva mai mult,

vecinul meu, cînd Barbu, pe care l-am recomandat ca „Herr Professor", răcneşte că-l jupoaie! Uite-l cum aleargă de colo pînă colo, cu bogata lui capelură vîlvoi, săpunit, cu şerveţelul la gît, văitîndu-se, şi-n ruptul capului nu mai vrea să se lase „torturat" „...lui de neamţ stup'pid!"

Meisterul, scrupulos, vrea să-l apuce să-l puie jos; Herr Professor ţipă şi nu se lasă, Doamne fereşte! Furie mare...

— Mersi, destul, maiher[4]!... ta de neamţ stup'pid! M-ai omorît, domnule!

Şi, ce e drept, d. Metzentin, de fel nu prea deştept, face nişte ochi de adevărat stupid.

Cu chiu cu vai, Herr Professor, mai potolit, se reaşează oftînd greu şi se mai lasă săpunit încă o dată, mai bine. Neamţul ascute briciul, şi iar începe supliciul. La fiece trăsătură, clientul face pe scaun nişte contorsiuni oribile, ca un condamnat american la experienţă de execuţie prin electricitate.* Dar, Gott sei Dank![5] am ajuns la cioc: aici trebuie să lucrăm cu foarfeca. Ţac! o dată neamţul. Aş! pacientul se ridică-n picioare exasperat: „Pardon, maiher!" smuceşte instrumentul din mîna călăului şi-ncepe să-şi potrivească singur ţăcălia. Iese niţel mai mică la stînga, o mai ciupeşte la dreapta; iese mai mică la dreapta, o — etc. În fine, „Hai sictir!" trînteşte foarfeca — cît p-aci să facă praf borcănelele negustorului; se uită placid în oglindă, dă din cap, şi pe urmă din buze:

— Mprţ!

Apoi, către mine:

— Cît să-i dau nenorocitului ăstuia?

— Taxa e de 20 pfenigi[6], dar... fiindcă l-ai cam mîhnit pe bietul neamţ, poţi să-l mîngîi cu 30.

Îi dă lui maiher cît îi dau eu pentru o lună de abonament, două mărci, taxa înzecită, şi plecăm. De atunci, mereu mă-ntreabă d. Metzentin, cînd mai vine Herr Professor, care i-a plăcut mult: „Sehr or'ginal"[7].

Acuma, vezi-ne, mă rog frumos, d-le doctor, în vestitul parc Tiergarten[8]. Uite cum oprim trăsura şi ne dăm jos, ca să fiu eu supus la un sever examen de silvicultură, şi cum d. profesor, triumfă-

---

* Am aflat pe urmă că Madame Metzentin, care locuieşte în odăiţa din dos, despărţită de prăvălie numai cu scînduri, uşă cu geam şi perdeluţă, a dat, în seara memorabilei experienţe americane, naştere unui Metzentinel—cam cu vreo săptămînă înainte de termen (pretinde dumneaei). Desigur, a greşit socoteala. Se-ntîmplă. Mama şi copilul se află bine.

vecinul meu, cînd Barbu, pe care l-am recomandat ca „Herr Professor", răcneşte că-l jupoaie! Uite-l cum aleargă de colo pînă colo, cu bogata lui capelură vîlvoi, săpunit, cu şerveţelul la gît, văitîndu-se, şi-n ruptul capului nu mai vrea să se lase „torturat" „...lui de neamţ stup'pid!"

Meisterul, scrupulos, vrea să-l apuce să-l puie jos; Herr Professor ţipă şi nu se lasă, Doamne fereşte! Furie mare...

— Mersi, destul, maiher[4]!... ta de neamţ stup'pid! M-ai omorît, domnule!

Şi, ce e drept, d. Metzentin, de fel nu prea deştept, face nişte ochi de adevărat stupid.

Cu chiu cu vai, Herr Professor, mai potolit, se reaşează oftînd greu şi se mai lasă săpunit încă o dată, mai bine. Neamţul ascute briciul, şi iar începe supliciul. La fiece trăsătură, clientul face pe scaun nişte contorsiuni oribile, ca un condamnat american la experienţă de execuţie prin electricitate.* Dar, Gott sei Dank![5] am ajuns la cioc: aici trebuie să lucrăm cu foarfeca. Ţac! o dată neamţul. Aş! pacientul se ridică-n picioare exasperat: „Pardon, maiher!" smuceşte instrumentul din mîna călăului şi-ncepe să-şi potrivească singur ţăcălia. Iese niţel mai mică la stînga, o mai ciupeşte la dreapta; iese mai mică la dreapta, o — etc. În fine, „Hai sictir!" trînteşte foarfeca — cît p-aci să facă praf borcănelele negustorului; se uită placid în oglindă, dă din cap, şi pe urmă din buze:

— Mprţ!

Apoi, către mine:

— Cît să-i dau nenorocitului ăstuia?

— Taxa e de 20 pfenigi[6], dar... fiindcă l-ai cam mîhnit pe bietul neamţ, poţi să-l mîngîi cu 30.

Îi dă lui maiher cît îi dau eu pentru o lună de abonament, două mărci, taxa înzecită, şi plecăm. De atunci, mereu mă-ntreabă d. Metzentin, cînd mai vine Herr Professor, care i-a plăcut mult: „Sehr or'ginal"[7].

Acuma, vezi-ne, mă rog frumos, d-le doctor, în vestitul parc Tiergarten[8]. Uite cum oprim trăsura şi ne dăm jos, ca să fiu eu supus la un sever examen de silvicultură, şi cum d. profesor, triumfă-

---

* Am aflat pe urmă că Madame Metzentin, care locuieşte în odăiţa din dos, despărţită de prăvălie numai cu scînduri, uşă cu geam şi perdeluţă, a dat, în seara memorabilei experienţe americane, naştere unui Metzentinel—cam cu vreo săptămînă înainte de termen (pretinde dumneaei). Desigur, a greşit socoteala. Se-ntîmplă. Mama şi copilul se află bine.

tor asupra ignoranţei mele, îmi arată cu bastonul una cîte una toate deosebitele esenţe:

— Ăsta e brad, boule! ăsta mesteacăn, ăsta stejar, paltin, frasin, gorun, arin, fag, oţetar, jugastru, plută, pleop, alun, corn, salcîm turcesc, tei popesc, lemn jigărit, lemn-cîinesc, lemn păduchios, rîia-pădurii — und so weiter[9].

Eu urmez cu atenţie, iar birjarul priveşte la noi cu mult respect, crezîndu-ne negustori străini, veniţi să luăm în tăiere pădurea împărătească a oraşului.

Mai vezi-ne de acolo d-ta ce figură facem în faţa Reichstagului (Parlamentul imperiului) între statua lui Bismarck, şi Siegessäule[10]. Eu stau umilit, ca un şcoler incapaţe[11], mă rog, iar d. profesor mă muştruluieşte la estetică: făcînd cu bastonul gesturi indicative foarte largi, îmi arată („Uite, boule!"), una cîte una toate ereziile artistice ale grandiosului palat.

— Il a voulu faire *grandieux*[12]... Mprţ!... Stup'pizi!... Nu vezi, mă, că sunt imbecili! n-au talent, mă!

Toate astea pe un diapazon potrivit cu vastitatea pieţei... Şi aşa, încep cîţiva nemţi curioşi şi nişte engleji travellers[13], o familie numeroasă, să se strîngă împrejurul nostru şi să ne admire.

Englezul cel bătrîn închide Baedekerul[14] şi toţi ne ascultă cu luare-aminte. Asta încordează verva profesorului, care continuă, ridicînd şi mai solemn tonul:

— Imbecili... Şi vor să facă în mare!... Il veut pettre* plus ho que leur kiou.[15] (Textual şi fonografic garantat.)

Englejii noştri probabil nu înţeleg franţuzeşte: nici cea mai palidă încruntătură măcar.

— Dar, îndrăznesc eu, trăgînd cu coada ochiului la cartea de sub subţioara milordului, am văzut în Baedeker...

— Baedeker e stup'pid!

Un gest foarte larg cu bastonul... Englejii fac nişte ochi mari: parcă ar înţelege ceva.

— Dar, adaog eu prosteşte, nu zice chiar Baedeker personal... colaboratorul lui francez, un cunoscut critic de artă — Desfontaines.

D. profesor, impacientat de atîta stăruinţă, foarte sever:

— Nu fi bou!... Uite, mă! uite, mă! uite, mă!

---

* Aşa mi se pare că se scrie verbul acesta. Ori aşa: paître? Nu ştiu. Mi-e lene să mai caut în *Larousse*.

Şi, lucrînd foarte volubil şi larg cu amîndouă braţele, m-ajunge cu mîneca stîngă peste obraz şi-mi zboară ochelarii cît colo; îi culeg repede... M-a chiorît! un geam spart ţăndări. Toată lumea ne face mare haz.

— Haide, Barbule...

Şi pornesc; dar el m-apucă de braţ, mă-nvîrteşte-n loc şi iar... pettre!

Am isprăvit conferenţa asupra Reichstagului. Dăm să intrăm pe Unter den Linden[16]. Englejii după noi... Nu mai pot de necaz insularii, se vede bine, că nu ne pricep frumoasa limbă maternă:

— A beautiful language indeed!... very beautiful![17]

Poarta de Brandenburg[18]... Măiculiţă! ce iritaţiune! ce nobilă indignare şi ce înjurături!

— Partenonul şi Tezeionul[19] lipite! *îngemenate*! Asta e prea mult!... lor de nemţi stup'pizi!... Mizerabilii!

Cîţiva paşi pe Unter den Linden, unde sunt „mai mulţi tei jigăriţi decît popeşti, şi pe urmă arini, paltini" etc. şi ne răzbeşte foamea. Spre dezolarea englejilor, o birje: „Ei! maiher!"

Acasă:

— Ai un moment răbdare; se fac numaidecît ochiurile... Stai niţel...

— Nu stau! Mi-e foame!

Şi fără să mai scoatem pardesiul, atacăm fioros o ridiche mare de Bavaria, foarte necăcioasă (specialitate), tăvălind-o prin solniţă.

— Haide, fie cum o fi! zic eu nevestii la bucătărie... Mi-e frică, Doamne fereşte, de vreo apendicită! Slava Domnului! Vin ochiurile cu mămăliguţă şi brînză de burduf, şi, după ele, Madame Caragiale, autoarea, foarte convinsă de un frumos succes.

Ochiurile — „prea răscoapte". Mămăliguţa — „prea pripită". Brînza — „iuţită" (figura autoarei). Peştele rasol — musafirul îl miroase de-aproape de tot, şi parcă s-ar cam strîmba.

Madame Caragiale (très piquée[20]*)*: E proaspăt, Barbule, vai de mine! l-am cumpărat eu az-dimineaţă: era viu; uite aşa se bătea; şi l-am fiert eu în persoană...

Mosafirul (cu humor): O fi fost proaspăt, soro, daca zici d-ta; dar nu l-ai fiert destul! Nu ştii să-l fierbi! e crud...

Îmbucă, clefăie şi scuipă-n taler:

— Nu mîncaţi, copii! e mai tot crud, cînd vă spui eu... păcat!

Şi, spre pedeapsă, peştele crud sufere tortura cuţitului, spre a i se alege părţile oarecum mai admisibile.

Ciulamaua — „lăbărţată, nu destul de închegată şi de prăjită, rumenită!"

— Să te-nvăţ eu să faci ciulama, neică! Iei un clapon gras, durduliu etc. etc.

Friptura de porc (altă specialitate locală, să juri că e piept de curcan) „n-are a face cu purcelul nostru romînesc de casă"... Berea (iarăşi o specialitate, Pfungstaedter Export-Bock, articol hors-concours, finisim) — „n-are a face cu berea franceză St.-Jean". Piersicile — „mălăieţe". În fine, şvarţul — „apă chioară".

Îmi pare rău; dar, mai la urmă, gîndesc eu, astea toate privesc pe Madame Caragiale — care rămîne foarte tristă de nenorocitu-i debut.

Am dejunat. Daca ar fi fost St.-Jean, poate c-am fi băut mai mult; Pfungstaedter n-am putut bea decît vreo zece sticle, à 700 gr.

După amiazi.

Intrăm pe un mare bulevard — Kurfürstendamm[21]. Ne oprim în faţa unuia din magazinele de lux, aşa-numitele Kunstausstellung[22], unde se expun noutăţi artistice — autori de toate naţiile. La un geam enorm de cristal (vreo cinci metri lăţime şi cam tot atîta-nălţime), fel de fel de figurine, porţelanuri, picturi şi aquarele. Începem lecţia de estetică cu bastonul... Mişcare indicativă foarte pronunţată: o semnătură franceză*; un cer cu „clocoteală" de nori, pe o mare „îndîrjită" — perspectivă „sinceră"!

— Uite, mă, boule!

Şi, amăgit pesemne de sinceritatea perspectivei, poc! cu vîrful bastonului în geam. Mi s-a tăiat inima: ăsta nu mai e geam de ochelari; cel puţin 300 mărci!... Dumnezeule! din ce am scăpat-ără! Herr Professor s-a schimbat şi el la faţă, grozav. S-a uitat repede la vîrful bastonului şi, scurt mişcarea! întorcîndu-se cu spatele la marea îndîrjită, l-a înţepenit în trotoar. Apoi, deodată, către mine, care încă ţiu mîna pe bătăile inimii:

— Ia ascultă-mă, nene, ce mă tot porţi pe la prăvălii? Muzeuri serioase n-au măgarii ăştia?

---

* Aici, în Prusia, sunt foarte mulţi germani cu nume franceze — Maché, Coundé, Doré, Barthet, Romain Thalbot, Dupuy, Dampmartin şi cîte altele... Prima noastră servitoare aici, fată de la ţară, tatăl cultivator de pămînt, se numea, scris în condicuţă, Mina de Vantier. După cum mi s-a explicat (ţi-o dau cum am primit-o, şi crez că nu te induc în eroare), toţi aceştia sunt urmaşii germanizaţi ai emigranţilor francezi protestanţi, din veacul XVII, după revocarea Edictului de la Nantes. Mare cîştig pentru Germania.

— Ba da.

Şi-ncep a-i enumera, după Baedeker, toate muzeurile, pe cari eu nu le-am văzut.

— Nu vreau clasic, domnule! nu-nţelegi? Vreau să văz de ce sunt dumnealor capabili.

— Atunci, hai la National-Galerie — moderni.

— Du-mă acolo! Ce mă tot porţi de colo pînă colo?

Acolo...

— Arată-mi, domnule, pe celebrul Menzel[23] al dumnealor, de care fac atîta caz.

Mă rog de gardian să mă-ndrepteze.

— Uite-l, Barbule.

Un pas mare înapoi, o încruntătură, cu mîna la sprîncene en guise de visière[24]; apoi o ricanare fieroasă:

— Ăsta e Menzel?... Hahahà! Ei, sunt ridiculi, pe onoarea mea!... Ăsta? ...mă-sii de stup'pid!

Scuipăm pe Menzel şi ieşim foarte scîrbiţi.

...Dar Domul cel nou? — Mai stupid decît Reichstagul... Dar monumentul Victoriei de la 70? — Iar pettre! Dar restaurantele de lux, aşa-numitele Weinrestaurant, ori Weinabtheilung[25], unde nu se pomeneşte bere?... Dar băcăniile? Auzi d-ta să nu-ţi taie, aşa de gustare, cîte un mezel, la odăiţă, cu un mişmaş!... şcl. ... şcl.

Foarte obosiţi, trecem prin cîteva berării; la fiecare, două-trei halbe... Proastă — peste tot.

Înapoi, acasă.

Le souper à la hauteur du déjeuner[26]...

Cîteva sticle de Pfungstaedter, în timp ce (altă mîhnire pentru Didina! care zdrobită se duce să se culce) mi se demonstrează că sunt „absolut tîmpit" în materie de artă.[27]

Încă o sticlă... şi celelalte... Foarte tîrziu... Fleşcăială... Somn uşor!... Ar' vedè' mîne!

A doua zi, sîmbătă, de la 8 $^1/_2$ dim., da capo, con brio e più mosso[28]. După dejun, care e şi mai puţin reuşit ca ieri, iată ne soseşte de la Lipsca, chemat într-adins telegrafic spre a face cunoştinţă, d. Doctor Philologiae Paul Zarifopol*. Faţă cu tînărul erudit, ne-nţepenim în picioare, ne-ncordăm în gît şi ne umflăm în guşe — chestie de prestigiu!

---

* D. dr. Paul Zarifopol îşi prepară acuma examenul de agregat la Universitatea unde şi-a făcut studiile. Se pretinde, nu putem şti pînă la ce punct trebuie acordată încredere acestor aserţiuni, că aici examenele ar fi, poate, şi mai riguroase decît în Romînia.

Plecăm toţi trei la Potsdam, la Sans-Souci[29]. Aci, două ceasuri de conferenţă asupra artelor plastice şi-ndeosebi asupra stilului francez al epocei — le rococo[30]... Umărul Venerii lui Pigalle[31] în copie*, e prea „teşit". „Nu se putea un francez să facă un umăr aşa de «teşşit»" etc. etc.

Moara de la Sans-Souci:

— Il y a de jouges à Berlin[32]... Mprţ!... lor de nemţi! etc.

Părăsim Potsdamul şi ne-ntoarcem cu vaporul pe Havel pînă la Wansee — vastă colonie de ville-palazzi şi de stabilimente estivale — o pasiune, între multe altele, pentru berlinezi.

Plimbare, *nec-plus-ultra*[33]: un măreţ apus de soare pe o apă largă, înconjurată de dealuri cu păduri, parcuri şi castele.

— Uitaţi-vă la apă, zic eu; parcă e argint...

— Mprţ... aur, nu argint!

— Uite, zice d. doctor Zarifopol, arătînd în bătaia blondei luni pe creţurile apei, parcă e fosfor...

— Mprţ!... sulf, nu fosfor!

Nu-i chip să nemerim nuanţa exactă.

În Wansee, ne suim la Kaiserpavillon, mare restaurant, pe deal, de pe terasele căruia se deschide asupra apei o panoramă mirifică. Căutăm vreun sfert de ceas, Barbu înainte şi noi după el, o masă, de unde să avem exact punctul de privire „cel mai grat"[34]. Punctul de privire e cel mai important lucru pentr-un paysage, „boule!... nu ştii?" Ochim de colea, ochim de dincolo, cînd în picioare, cînd pe vine: aici lumina „prea crudă", aici „prea searbădă", acolea „ternă", dincolo, „prea lăptie"... În fine, am găsit punctul exact, punctul grat. Aşa, da! Ne aşezăm la masă.

Aici, mîncăm („prost", se-nţelege) şi ne pilim cu cîteva sticloaie de vin de Mosella, hel mai fain, mă rog frumos, şi pe urmă şvarţuri — aavele[35]!

Nu ştiu cum şi nu ştiu de ce, nesimţitori, se vede, la frumuseţile esteticei, d. doctor şi eu, à propos de punctul de privire „cel mai grat", riscăm oarecari pornografii, nu tocmai grave, ba, aş putea zice, chiar destul de inocente.

---

* Originalul acesteia, cît şi minunatul ei pendant, Mercure încălţîndu-se cu aripi, amîndouă capodopere ale celebrului Pigalle, au fost strămutate, de teama intemperiilor, la Muzeul Imperial din Berlin. În locul lor s-au aşezat două copii, reproducţii stricte, făcute pe tipar.

Barbu se scandalizează grozav şi, stăpînind greu un gaz, care vrea să scape din captivitate, foarte sever:

— Ştii că niciodată nu mi-au plăcut trivialitatea şi... porcăriile!

A scăpat gazul...

Ne întoarcem cu ţugul[36], pe la unu noaptea, în Berlin. Mergem în ţentrum la Café National — un loc foarte interesant, staţie de băi de mare mixte pe uscat — un pandemonium[37]!

Prezenţa noastră nu trece indiferentă; ba, daca n-am fi aşa de modeşti, am putea chiar afirma că produce oarecare senzaţie: „Fremde Herren[38]!... Sehr or'ginelle!..." Walkyriile[39] ne aplaudă în surdină şi parcă ar vrea să ne deoachie. Ne facem că ne supărăm, dar nu putem birui îndestul un surîs de vanitate... Ne suim sus la billarde; facem o partidă, care ţine cam mult: bilele parcă ar fi patru, şi chixuri peste chixuri; bem bere (iar caldă!... lui de neamţ id'diot!), răsturnăm pahare, le spargem... şvarţuri... aavele... ceşti, linguriţe, farfurioare etc. etc. Suntem leoarcă!

S-a făcut ziuă. Soare... Uite, domnule, cum trece vremea cu conversaţia!.... Duminică dimineaţa. Ne urcăm într-o birjă... Imbecilul de birjar — fă-ţi idee, mon cher! — aşa de dimineaţă, beat!... nu înţelege ce-i spunem! În fine, hîţa-pîţa — un ceas de călătorie. Ajungem la mahala, în Preussischestrasse. Barbu — ce memorie, domnule! — cunoaşte casa, — eu n-o cunosc, ma parole d'honneur[40] ! — loveşte pe birjar cu bastonul peste mîna dreaptă şi pe urmă i-l împlîntă în şira spinării.

— Ho, maiher! (... nu ştiu ce şi nu ştiu cum!)

Neamţul, beat, se-ntoarce, ca orice neamţ, stupid; dar îndată înţelege că trebuie să fie mîndru de aceste semne de intimitate, ca bun camerad. 6 ore ½ dim.

Copăcel — pe scară. Sunăm... Familia şi servitoarea rămîn îngrozite văzîndu-ne: cred că am scăpat din ghearele Inchiziţiei.

D. doctor Zarifopol, transportat, se pune la piano să ne delecteze cu ceva din Beethoven. Profităm de ocazie spre a-i da cîteva lecţiuni de muzică clasică... „Nu trebuie să se şterpelească, să se teşească, ca să zic aşa, unele note: prrt, prrrt!" Pianistul se apără arătînd caietul, unde apogiaturile sunt scrise cu semne minuscule, într-adins, spre a fi „şterpelite şi teşite, ca să zic aşa, prrt! prrrt!"

— E-mprţ!

Vedem în perete portretul lui Anghel[41] şi-ncepem să plîngem; mai bem ceva bere şi mai spargem un pahar. Durerea ne-a biruit. Ne

culcăm nedezbrăcaţi pe la 8 dim., declarînd categoric că de astă dată refuzăm cu desăvîrşire dejunul Didinei. Biata fată! închipuie-ţi.

Pe la 3 post-meridiane, nişte muşte ne scoală, să ne dregem. În lipsă de St.-Jean, ne mulţumim cu Pfungstaedter — parcă începe a fi potabil.

Pe la 4, iată că ne soseşte un nou musafir, un compatriot, d. Gusti, doctor în filozofie şi în drept, un tînăr savant.* E foarte timid, politicos şi pudic, ca o fată mare — nu nemţoaică. Îndată ce facem cunoştinţa, d. doctor Gusti primeşte o violentă lecţiune de filozofie à l'emporte-pièce[42] — anume despre Schopenhauer.

— Apoi, să-mi daţi voie! să mă iertaţi !... pardon!... nu-l înţelegeţi de loc pe Schopînhauer!... dar absolut de loc!

Iar d. dr. Zarifopol** află că noi, pe drum, en voyage[43], citim, ce carte?... „*Les Fabliaux*"[44]! căci, trebuie să ştiţi, ne preparăm a ţinè, la Facultatea de litere din Bucureşti, „o serie de cursuri asupra poeziei populare şi originilor ei în genere, şi-n particular la romîni".

Et de deux! Matés sur toute la ligne! Enfoncée l'école allemande![45]

Dar noi stăm de vorbă, şi sunt 6 trecute: s-apropie ora despărţirii... Barbu îşi ia adio de la copii şi de la Didina, care rămîne inconsolabilă de complectul ei fiasco: despre apartament, nici un compliment; despre mine, chiar din contra, iar cît despre arta culinară... mprţ!

Trenul pleacă la 10 seara. Mai avem aşadar aproape patru ceasuri. Suntem tare congestionaţi şi cam prea nepremeniţi în costumul nostru de traveller... Să prînzim la Grădina Zoologică, peste drum de gară. Lăsăm bagajele la d. Gusti acasă, aci aproape, şi mergem la grădină.

Duminică seară. Public endimanché[46] circulă ca la orice Promenade-Conzert, încet-încet, în masă compactă. Dar avem noi vreme de pierdut? Dăm din coate ca la şcoala de natatie; spargem valurile mulţimii şi, cu pas gimnastic, ajungem la birtul de lux pe terasă (Etablissement de tout premier ordre[47])... Iar Weinrestaurant! — D-abia găsim loc, înghesuiţi între o lume foarte elegantă. Chelnerul nostru,

---

* Colaborator al unei reviste speciale de drept; membru al Cercului criminaliştilor moderni, unde are să facă în curînd o conferenţă despre o chestie controversată etc.

** Specialitatea, în filologia romanică: limba franceză în evul mediu.

un adevărat secretar de ambasadă de cel mai sever stil... Bătăi straşnice cu cuţitul în serviciul de muştar.

— Pleacă trenul, domnule!

Eu zîmbesc zaharisit. El, vînăt suprem:

— Ascultă-mă! înţeleg să mă faci ridicul într-o cafenea infamă de femei pierdute; dar, faţă de domnii (şi arată cu un gest solemn pe domnii doctori), asta este prea mult!

Se scoală să plece, turbat; dar îşi ia repede seama şi s-aşează iar la loc — mai vînăt decît cum se sculase.

...Şi secretarul de ambasadă tot nu vine!... Dar pare că, iată-l. Păşeşte calm. Ce flegmă diplomatică!... A! de ce n-are, mizerabilul! două mame — trei!... Ne aduce două butelii de vin de Rhin (extraordinar, ceva!) la gheaţă, în găleată de argint, şi apă minerală.

—Să-mi dea orice, mă! fie şi... (figura d-lui dr. Gusti), numai să nu mă chinuiască! Să-mi dea degrabă! Înţelegi bine că nu vreau să scap trenul! (à la Mounet[48]). Mi-e dor de copilul meu! nu-nţelegi?

O porţie de şuncă, şi alta, pe nemestecate... şi una de saumon du Rhin fumé... Atacăm eroic cu furculiţa... Malheur![49]

— Saumonul ăsta e vechi, mă! pute!... Să nu mă-nvăţaţi şi la saumon! eu îl miros, nu cu nasul — cu furculiţa!

— ?!

— (crescendo con furore) *Pute! pute! p u t e!*

Şi-ncepe să risipească, cu furculiţa, nevinovatele feliuţe trandafirii, afară din talerul de argint. Apoi o mutră acrită ca de un oribil dezgust:

— Mîncaţi-l voi, daca vreţi!

D. doctor Zarifopol, cam nevricos, se scoală şi se face că merge să caute undeva ceva prin vastul stabiliment; d. dr. Gusti, tînăr ageamiu, rămîne cu gura căscată, cam tremurînd de un fel de vagă frică; eu, bătrîn hîrşit, mă uit la atîta lume frumoasă; Barbu strica aşa vin cu apă; cei de la mesele apropiate ne cam trag cu coada ochiului — ba şi oarecari pufneli, destul de discrete — în vreme ce bandă militară urlă, cu o ferocitate în adevăr catolică, conjuraţia din *Hughenoţii*[50] ... Dumnezeul meu! ce situaţiune! Infern şi maledicţiune!

Mîncăm şi noi cu suliţa-n coaste, fripturile sosite la potrivită vreme. Am sfîrşit... O pauză... Gazuri...

— Are ăsta... şaap'panie?... (duios) Iancule! a's'bem o şaap'panie!

— Nu! zice Iancu, că pierdem trenul! (à la Nottară[51]) Te aşteaptă copilul tău! nu-nţelegi?

Vreau să plătesc. Îmi dă peste mînă şi-mi risipeşte piţulele. Cheamă pe maiher şi-i aruncă o piesă de 20 mărci; toată socoteala 16 mărci, 40 pfg.

— De ieftin, e ieftin, ce e drept.. dar sunt stup'pizi, mă! (iar gazuri) ...lor de nemţi!... (Oftînd) Iancule!... a' s' bem o şaap...

— Nu se poate, zice Iancu, gîndind cu groază la ce primejdie s-ar expune.

Ne-am ridicat. D. dr. Gusti a mers înainte să ia de-acasă bagajele travellerului[52] şi să le dea pentru wagon-lits în primirea tregherului. Ne ducem cu trei sferturi de ceas înainte la gară. Ne suim pe peron, unde bem bere sur le zinc[53]. „Rece, da' nu face p'àle... nu e şaap'panie!..."

Iată trenul... Einsteigen bitte![54]

Ne pupăm cu muci şi ne despărţim foarte lacrimoşi.

Plecat!... Păcat!... Dd. d-ri şi eu ne uităm lung unul la altul multă vreme, pînă să ne dezmeticim, aiuriţi de trecerea meteorică a acestui phénomène vivant[55], prin capitala germană... Vertiginos... *Grandieux!*

Am ostenit. Iartă, scumpul meu amic, că a abuzat de preţioasele tale momente, pe acela care cu mult dor te îmbrăţişează,

al tău,

I a n c u

P.S. Stăruie pe lîngă d. dr. Zarifopol, care vine la Sinaia şi pe care ţi-l recomand ca o excelentă pastă de prietin, să-ţi dea, la ocazie, mai ample amănunte. I-a plăcut mult! A rămas încîntat!

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti.

[1] Barbu Delavrancea.

[2] Formă de plural frecventă în această scrisoare, vizîndu-l exclusiv pe oaspete.

[3] Dintr-un sentiment generalizat de germanofobie.

[4] *Mein Herr* (germ.), domnul meu, în pronunţia atribuită lui Delavrancea.

[5] Slavă Domnului! (germ.).

[6] 25 de bani în moneda romînească de atunci.

[7] Corect: *Sehr or'ginell (originell)*, foarte original (germ.).

[8] Grădina zoologică.

[9] Şi aşa mai departe (germ.).

[10] Columna Victoriei.

[11] Stil rostogănesc: incapabil.

[12] Corect: *grandiose*. A vrut să facă (ceva) grandios (fr.).

[13] Călători (engl.).

[14] Corect: *Baedecker*, ghidul (cartea) (germ.).

[15] Dicton francez intraductibil, cu sensul: vrea să facă mai mult decît poate. Corect: *Ils veulent péter plus haut que leur cul.*

[16] Sub tei, şoseaua berlineză cea mai frumoasă, loc de plimbare, ca la noi Şoseaua Kiseleff.

[17] Frumoasă limbă, într-adevăr... foarte frumoasă (engl.).

[18] Arc de triumf cu numele: Poarta brandenburgheză.

[19] Templul lui Teseu la Atena.

[20] Foarte înţepată (fr.).

[21] În evul mediu au fost şapte principi electori, numiţi *Kurfürste*.

[22] Expoziţie artistică (germ.).

[23] Menzel Adolph (1815—1905), reprezentant principal al şcolii realiste în pictura germană.

[24] În chip de cozoroc; streaşină (fr.).

[25] Restaurante numai cu vin sau cu secţie viticolă specială.

[26] Cina la înălţimea prînzului (fr.).

[27] Barbu Delavrancea era desigur un cunoscător superior în artă plastică lui Caragiale, mare meloman.

[28] De la început, cu însufleţire şi mai vioi (indicaţii de stil muzical, în italieneşte).

[29] Palatul ridicat de regele Frederic al II-lea al Prusiei, imitînd pe cel de la Versailles, al lui Ludovic al XIV-lea.

[30] Stil ornamental în plastica secolului al XVIII-lea.

[31] Jean-Baptiste Pigalle (1714—1785), sculptor francez, care a dat şi Berlinului cîteva opere importante.

[32] Corect: *Il y a des juges à Berlin* — Sunt judecători la Berlin, dicton francez, rămas în urma unui conflict legendar între regele Prusiei şi morarul de la Sans-Souci.

[33] Fără seamăn (lat.).

[34] Potrivit.

[35] Cafele.

[36] Trenul.

[37] Loc de desfrîu (lat.).

[38] Domni străini (germ.).

[39] Fecioare războinice în mitologia germanică. Fete uşoare, în text.

[40] Pe cuvîntul meu de onoare (fr.).

[41] Anghel Demetriescu, prietenul lor comun, decedat în 1903.

[42] Tăios, pe şleau (fr.).

[43] În drum, în timpul călătoriei (fr.).

[44] Poveşti populare medievale franceze, în versuri, adeseori licenţioase prin realismul lor crud.

[45] Două (lovituri)! Învinşi pe toată linia! Şcoala germană zdrobită! (fr.).

[46] În haine de duminică (fr.).

[47] Stabiliment de mîna întîi (fr.).

[48] Jean Mounet-Sully (1841—1916), mare tragedian francez, cu stil declamator.

[49] Somon de Rin afumat... Nenorocire! (fr.).

[50] Operă de Meyerbeer (1836).

[51] Gen înrudit aceluia al lui Mounet-Sully, declamator și patetic.

[52] După patruzeci de ani de la trecerea lui Delavrancea prin Berlin, profesorul D. Gusti și-a amintit de eveniment și l-a relatat astfel:

„Delavrancea obișnuia să se oprească în Berlin, în drumul său spre Paris, unde studia talentata sa fiică Cella, spre a-l vedea pe Caragiale.

În cursul unei astfel de vizite, Delavrancea, înainte de a se îndrepta spre Caragiale, a lăsat la mine bagajele, fiindcă aveam locuința aproape de gară, iar el trebuia să-și continue drumul în chiar acea zi.

Cu o zi înainte de sosirea lui Delavrancea, Caragiale s-a sfătuit cu mine unde ar putea să dea un dejun, pentru a-i arăta «orientalului» ce venea din București cum se mănîncă într-un oraș mare din Occident.

Stabilisem un restaurant cunoscut de lîngă gară, de unde Delavrancea trebuia să plece.

În timpul dejunului, Delavrancea se arătă continuu nemulțumit de «menu», care i se părea «prea german» și nu avea «grația» menu-urilor franceze. Ba peștele nu i se părea îndeajuns de proaspăt, ba sosurile nu erau reușite ș.a.m.d.

Caragiale, iritat peste măsură de aceste observații, pe care el le privea ca adresîndu-i-se lui personal, a deschis o puternică șarjă împotriva oaspetelui său, ce nu era lipsită de invective, și privea chiar pe membrii familiilor lor, absenți de la masa din Berlin.

Asistam, penibil impresionat, la acest dejun «amical», și m-am simțit ușurat cînd am fost nevoit să mă duc la locuința mea spre a-i aduce lui Delavrancea bagajul, căci se apropia ora plecării.

Înapoindu-mă spre gară, eram stăpînit de un sentiment de groază, cînd mă gîndeam în ce stare de dezolare și dizolvare voi regăsi societatea, pe care am lăsat-o într-o surescitare nemaipomenită.

Îmi făceam tot felul de planuri, cum să introduc o notă de conciliere, cel puțin înainte de despărțire...

Dejunul se terminase, căci Delavrancea și Caragiale se aflau pe peronul gării, în așteptarea trenului. De departe am putut observa cum amîndoi se aflau în jurul unei sticle cu șampanie, ceea ce mi-a dat curaj să mă apropii.

I-am întîlnit în cea mai tandră și duioasă atmosferă de prietenie.

— Barbule, declara patetic Caragiale, să o știi, nu ai mai bun prieten pe lume ca mine.

La aceasta Delavrancea răspundea cu aceleași efuzii de mare afecție.

Trenul sosește. Spre fericirea mea, asist la scena îmbrățișării de despărțire.

După aceasta, Caragiale mă invită la el, și cum am intrat în locuința sa, a luat ultimul număr din ziarul *Universul* ce sosise proaspăt, și înainte de a-l citi, s-a oprit parcă cu dinadinsul la «o întîmplare din capitală» și adăogă, foarte grav și sentențios: «Doctore, să-ți dau o rețetă: cum se scrie o novelă à la Delavrancea. Îți pregătești de mai înainte un dicționar cu cuvinte luate din cronici și apoi înlocuiești fiecare cuvînt din „întîmplarea din capitală"... a ziarului cu un cuvînt din cronici — și iată, vei avea o novelă à la Delavrancea.»

Mi-a făcut impresia că, deși împăcat cu Delavrancea, totuși Caragiale a ținut să se răzbune pentru neplăcerile avute în timpul dejunului." (*O nuvelă à la Delavrancea*, în *Cîteva amintiri despre Caragiale*, în *Revista Fundațiilor*, aprilie 1945, pp. 9—10.)

Despre scrisoarea către dr. Alceu Urechia se pare că prof. D. Gusti nu avea cunoştinţă. Ea i-ar fi îngăduit să-şi precizeze cîteva amănunte mai estompate.

[53] La tejghea (fr.).

[54] Urcaţi (în vagoane) vă rog! (germ.).

[55] Fenomen viu (fr.).

IV

[*Potsdam, 7 oct. 1906*]

În loc de Lübeck—Potsdam; în loc de un pahar de Bordeaux, trei halbe de bere în sănătatea dv. am beut.

Hoch! Hoch!! Hoch!!![1]

Caragiale
cu familia

E o vreme împărătească pe aici, unde nu lipseşte nimica spre a fi perfect, decît prezenţa onoratei dv. familii.

...Iar mai beau o halbă: Hoch!

Herrn Doktor
A. Urechia
Bucarest
Str. Schitul Măgureanu 5
Rumänien

Transcrisă din fosta colecţie Saint-Georges. Carte poştală ilustrată: Potsdam, Historische Mühle.

[1] Ura! Ura!! Ura!!! (germ.); literal: Sus!

V

[*Berlin, 29 iunie 1907*]

Drăguţule, ieri ţi-am expediat, în fine, lucrul promis — sper că o să-ţi placă. Am întîrziat atîta, fiindcă a trebuit să comand cartea la Londra, nemaigăsindu-se în librăriile de aici. Aici trăim împărăteşte. Numai voi lipsiţi ca să fie petrecerea fără nici o lipsă.

De cîteva zile Maestrul[1], după ce s-a scăldat în oceanurile beethoveniene, s-a retras în saloanele cu peruci pudrate mozartiene: *Nozze di Figaro, Così fan tutte, Zauberflöte*[2] etc. — niște adevărate minunății. Eu lucrez greu, dar tot sper să mă țin de făgăduială la timp și în așa mod încît să nu te dau de rușine. Pe aici, după prea multă răcoare, s-a încălzit bine, e foarte frumos și plăcut. Nu e zi să nu vă pomenim de mai multe ori la tocănică, la fripturică, la bericică și la muzică, mă rog frumos. Aștept încuviințări de la voi, să-mi spuneți ce ziceți de Daumier[3] și Gavarni[4] și de arta cu care sunt reproduși de editura englezească. De la toți Carageleștii și Metronomizii, primiți toți Urecheștii călduroase frățești salutări. Credeți că n-ar fi mai mare bucurie nicăieri pe pămînt, ca în Hohenzollernpl. 4. Hauptstr. Wilmersdorf Berlin, cînd ați apărea în pragul acestei modeste, dar confortabile locuințe. Să nădăjduim? Voyons, un bon mouvement![5] Fiți sănătoși și veseli.

Metronomizii
et Carageleștii

După Caragiale inedit *de Gheorghe Tomozei, în ziarul* Secera și ciocanul, *organ al Comitetului regional P.M.R. și al Sfatului popular regional Argeș, anul XII, nr. 2.525, joi, 14 iunie 1962, p. 2, închinată lui Caragiale, cu prilejul semicentenarului morții lui. Legenda c.p. ilustrate, precizată de Caragiale însuși: „Din Alpii Bavariei. Haltă de poștă." Nu se specifică proveniența cărții poștale. Identitatea lui „Metronomidi" este dată vag: „Un prieten ieșean, profesor de muzică, pe care Caragiale îl alinta cu numele de Metronom, aflat se vede în acea vreme la Berlin, și-a alăturat numele celui al lui Caragiale". Este vorba de pianistul Dumitru G. Dimitriu, profesor la Conservatorul de muzică din București (vezi acest volum, pp. 103—106, și* Corespondență, *în* Opere, *VII, 1942, pp. 265 și urm.; tot aici, în scrisoarea către P. Zarifopol, se anunță sosirea lui la Berlin, la 26 mai 1907; la 17 iunie, Dimitriu se afla tot la Caragiale). În același articol, textul unei telegrame — poem în proză — de poetul A. Toma către Caragiale, trimisă de la Ploiești la 8 martie (fără mențiune de an!) pe „adresa lui Caragiale: Restaurantul Gheanțu, str. Sărindar 4". La data de 23 februarie st. v. 1901, Caragiale a fost sărbătorit printr-un banchet la acel restaurant, cu ocazia jubileului de 25 de ani de activitate literară.*

[1] Pianistul D.G. Dimitriu.

[2] Operele lui Mozart: *Nunta lui Figaro* (ital.), *Așa fac toate* (ital.) și *Flautul fermecat* (germ.).

[3] Mare pictor și desenator francez realist.

[4] Cunoscutul desenator francez romantic.

[5] Hai, hotărîți-vă! (Nu zăboviți!) (fr.).

VI

[*Travemünde,*
26 iulie 1908]

Din Carpaţi şi pîn' la Mare,
De la Mare la Carpaţi,
Or din cîtă depărtare,
Toţi romînii suntem fraţi.[1]
Deci, primiţi o salutare
De l-ai voştri
devotaţi

C a r. [a g i a l e]

Herrn Doktor
A. Urechia u. Familie
Sinaia
Villa Urechia
Rumänien

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti.

[1] Caragiale trimitea din vilegiatură cărţi poştale ilustrate, cu vederi de la mare, unde picta tricolorul nostru arborat pe o clădire. Pastişă a poeziei patriotice, stil Vasile Alecsandri — I. Neniţescu (*Pui de lei*, 1894).

CĂTRE N. VOLENTI

Joi, 16. 1. [18]97

Dragă Nicule[1],

Ori n-ai primit o depeşe a mea — ori, cum să zic? eşti un infam[2]. Dar pentru că tot nu mă îndur a crede că nu te-ai îndurat

să-mi răspunzi, cred mai bine că depeşa nu ţi-o fi sosit. Atunci iată ţi-o dau aci:

„Rog trimeteţi imediat tantiema mea Teatru".

Ştiam că s-a jucat, fără voia mea, zilele trecute, o piesă — nu ştiu anume care — şi că s-a produs reţetă 770 lei; deci mi-ar reveni 77 lei, căci 10% iau din bruto.

Sper că scrisoarea aceasta recomandată o vei primi; şi, spre a evita altă neplăcere pe viitor, iată îţi alătur aci o petiţie către tine şi colegii tăi, prin care vă opresc a mai juca ceva de mine (vezi cod. pen. 342) fără anume a mea învoire.

Cum? Ştiţi că am dreptul să fiu supărat pe Teatrul vostru, şi-mi jucaţi fără voie, fără să mă întrebaţi măcar, piesele, şi, pe urmă, nici nu voiţi să-mi plătiţi tantiema?

Asta este, crez că vei conveni, prea-prea. Dacă n-ai fi fost tu în comitet, pe cinste că vă făceam o mare plăcere.

Mai ales cînd pot aduce zece mărturii, între care în primul loc şi pe tine, că v-am oprit să mai jucaţi ceva de mine, — mi se pare că n-ar fi fost plăcut pentru voi să reclam Parchetului conf. art. 342 din c. pen.

Pentru ce, cu un om aşa de răucrescut ca mine, să vă înjosiţi voi, băieţi binecrescuţi, a fi nedelicaţi şi să-mi daţi pricina a face să mi se vază arama?

Al tău fără supărare,

C a r a g i a l e

Str. Pitaru Moşu 4

Dacă vreţi a-mi plăti, că poate nu vreţi nici atîta, mandataţi-mi *telegrafic* în *contul meu* — suma ce mi se cuvine, ultima pe care o mai iau de la Teatrul din Iaşi.

Bibl. Acad. R.P.R.; publicată în S t e a u a, *Cluj, anul VI, nr. 11, noiembrie 1955, p. 115, la rubrica* D o c u m e n t e. S c r i s o r i ş i a c t e i n e d i t e a l e l u i C a r a g i a l e *de Augustin Z. N. Pop.*

[1] N. Volenti (1857—1910), avocat şi scriitor ieşean fără strălucire, din cercul *Convorbirilor literare*, membru în comitetul Teatrului Naţional din Iaşi în momentul justificatei supărări a lui Caragiale, era legat de acesta din anii dintîi ai aniversărilor din noiembrie ale „Junimii". Cînd Caragiale nutrise gîndul matrimonial cu o verişoară a lui Ed. Caudella (*Un moment sentimental din tinereţea lui Caragiale*, în *Revista Fundaţiilor*, 1 iulie 1944), Volenti i-a închinat un catren,

rămas inedit, pe care l-am copiat din arhiva familiei Caragiale, scris sub dictare de mîna acestuia, datat şi semnat de Volenti. Iată textul urării:

„Îţi doresc să-ntîlneşti, Luca, în acea dalbă fiinţă,
O comoară de iubire, cîntări, vesele priviri,
Inimă fără spoială, noroc bun spre-a ta priinţă,
Viaţa ta un lanţ să fie, un şirag de fericiri.
1883, martie în 26, joi."

De la Craiova, la scurtă vreme după plecarea de la Iaşi, scriindu-i lui Petre Th. Missir, în acel ceas prietenul său cel mai intim, Caragiale trimitea „complimente lui Volenti", printre alte mesaje către ieşeni (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, p. 524). Cu un asemenea prieten, pe care îl tutuia, cum s-ar fi putut supăra Caragiale? Ultimul paragraf al scrisorii este însă de o ironie usturătoare, care nu-l cruţă nici pe Volenti.

[2] Epitetul era foarte frecvent printre prietenii de tinereţe ai lui Caragiale (D. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri*, Bucureşti, 1933, p. 91). Într-o scrisoare către Iacob C. Negruzzi, Caragiale îi adresa lui Missir căinţa că fusese „un *infam* în respectul său" (ardelenism = în privinţa sa!).

CĂTRE N. LEON

[Înainte de 1900]

Stimate amice[1],

Iartă-mă că te deranjez, contînd prea mult pe bunătatea d-tale. Te rog, dictează aducătorului, tînărului Florescu, petiţia pe care trebuie să ţi-o dau eu d-tale, pentru ca fiul meu, Matei Caragiale, în calitatea lui de bursier la liceul „St. George"[2], să poată trece gratuit examenele de stat.

Sperînd în dreptatea d-tale, te salut cu toată stima,

I. L. Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{19}{LV}$.

[1] Doctorul N. Leon, pe care nu-l mai întîlnim niciodată în corespondenţa lui Caragiale, este naturalistul ieşean (1862—1930), eminentul parazitolog, profesorul de istorie naturală medicală şi parazitologie la Universitatea din Iaşi,

al cărei rector a fost. A scris şi interesante *Amintiri*, precum şi o importantă lucrare despre *Istoria naturală-medicală a poporului romîn* (1903), în afară de numeroasele lucrări de strictă specialitate. În momentul cînd Caragiale se scuză că-l deranjează, Leon era director al învăţămîntului secundar în Ministerul Instrucţiei Publice şi al Cultelor la Bucureşti. Cui altuia se putea el adresa mai nimerit ca să-i dicteze petiţia? Aceluia care era indicat s-o şi soluţioneze!

[2] Matei I. Caragiale (1885—1936), fiul natural al lui Caragiale, fusese primit ca bursier la liceul particular „Sf. Gheorghe", condus de profesorul Anghel Demetriescu. Bursa acordată lui Matei nu era un hatîr făcut lui Caragiale (pe care Anghel, ca bun prieten, îl angajase chiar profesor la şcoala lui), nici consecinţa faptului că era fiu de profesor la aceeaşi şcoală. Anghel îl aprecia pe Matei pentru întinsele lui cunoştinţe în domeniul istoriei, precoce dobîndite printr-o curiozitate intelectuală care nu se oprea la heraldistică şi genealogie. Colegul de bancă al lui Matei din acei ani de gimnaziu, genealogistul N. A. Boicescu, de curînd decedat, ne spunea că la lecţie, Anghel dialoga adeseori cu Matei, singurul lui elev din clasă „forte" în materie.

CĂTRE TEODOR (?)

Sinaia,
mercuri, 9.VI. [înainte de 1904]

Dragă Teodor [1],

Aş vrea să ştiu dacă ceea ce mi-ai spus, într-o seară, relativ la o convorbire a ta cu Cioflec[2] era un moft curat şi simplu, sau conţinea măcar un grăunte de seriozitate; şi iată de ce aş vrea să ştiu asta: fiindcă eu aş începe să lucrez pe seama mea, şi, cum ţi-am spus, dacă aş avea o propunere serioasă, aş întîrzia lucrul meu şi m-aş apuca de lucrul cerut. Oricum însă, nu mai vreau să perz vremea.

Eu te-am aşteptat degeaba, — după ce te căutasem, pe acasă, — în două rînduri, la berărie, precum ţi-am fost lăsat vorbă. Aşadar, fii bun de vezi întîi pe Cioflec şi pe urmă scrie-mi ce şi cum. Daca e ceva serios, ori viu eu la Bucureşti, ori mai bine, fiindcă voi aveţi cartă de liber parcurs, veniţi voi o zi pe aici. Între noi fie zis,

nu mi-ar părea rău să fii şi tu de faţă la negocierea acestei afaceri, dacă e să se facă.

Pîn-atunci, la revedere,
Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{30}{LV}$.

[1] Nu ştim cine este acest prieten intim al lui Caragiale, pe care-l tutuieşte, căutîndu-l acasă şi la berărie, într-o chestiune importantă, dar rămasă în vag.

[2] Desigur Virgil Cioflec, criticul de artă, care a donat pinacotecii din Cluj importanta sa colecţie de „Luchieni".

CĂTRE IULIU BREZOIANU

[*Bucureşti, înainte de 1904*]

Apoi, mă rog de iertare la doamna şi la domnul, mă rog frumos, nici că mere să nu fim consecvenţi, *fixum fix* [1]! la doisprezece, mă rog, pentru pertractarea cauzei. [2]

Cu toată dragostea,
stimatoriu,
Caragiale

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti, nr. 201/4.

[1] Absolut precis (lat.).

[2] Poate bilet de acceptare a unei invitaţii la masă, în stil ironic, obişnuit lui Caragiale în corespondenţa cu bunii prieteni. Adresantul aparţinea organizaţiei liberale de la Ploieşti. În 1905 figurează în comitetul de conducere al ziarului *Voinţa Prahovei*. În 1907, la alegerile generale, Iuliu Brezoianu se va alege în balotaj ca „independent" la col. III Cameră, cu concursul administraţiei. Caragiale păstrase legături numeroase cu oraşul copilăriei şi adolescenţei lui.

CĂTRE CONST. I. NOTTARA

Sîmbătă,
1 decembre 1901

Dragă artiste[1],
Să trăieşti! La mulţi ani! Măcar pînă la jubileul de *50 ani!*
Şi încă!!

Amicul tău[2],
Caragiale

Facsimil în Amintirile din teatru *ale lui Const. I. Nottara, publicate şi adnotate de Tatiana Nottara şi Ioan Massoff, Editura „Adevĕrul", p. 185. Paginile consacrate lui Caragiale (183—189) sînt foarte importante prin evocarea repetiţiilor supravegheate de autor şi prin definirea stilului său dramatic. Fantezistă ni se pare povestea chefului la Viena, cu orchestra lui Strauss.*

[1] Const. I. Nottara (1857—1935), marele tragedian, şi-a făcut debutul în teatru pe lîngă Mihail Pascaly, în 1877, în rolul lui Don Sanchez din *Don Juan de Marana* de Al. Dumas-tatăl. El a activat în teatru depăşindu-şi jubileul de 50 de ani, aşa cum îi menise Caragiale în această scurtă, dar miezoasă urare. Se remarcase într-un rol din *Roma învinsă*, 1878, în traducerea lui Caragiale.

[2] Prietenia lor fusese tulburată înainte de venirea lui Caragiale la direcţie (1888), printr-un incident de natură intimă, care s-a soldat cu concediul „de sănătate" luat de artist în timpul acelei direcţii. Vezi la actele administrative din acest volum (p. 192) cum a înţeles Caragiale să rezolve elegant cererea lui Nottara.

CĂTRE D. ONCIUL

I

1902, 8.III, Buc.

Stimate domnule profesor şi bun amic[1],.

În puterea atenţiunii binevoitoare ce, de cînd am onoarea să fiu cunoscut de domnia-ta, mi-ai acordat-o totdeauna, considerîn-

du-mă ca un om de litere, la care puținătatea talentului e răscumpărată întrucîtva de conștiința profesională și, mai cu seamă, în virtutea stimei și încrederii ce domnia-ta știi bine că ți le păstrez, considerîndu-te ca un savant de o onestitate mai presus de orice bănuială de ușurătate, căci te-am văzut totdeauna purtat și încălzit, în opera domniei-tale, numai de dragostea adevărului, — te rog să binevoiești a-mi da o deslușire științifică, de care am nevoie. Iată de ce e vorba...

Întreb: ce temei se poate pune pe comunicarea, atît de importantă, pe care un d. Const. Al. Ionescu o face în *Noua revistă romînă*, nr. 45 din 1 decembrie 1901 (din care-ți alătur un exemplar) — în articolul de pe pagina 418, coloana a doua, sub titula *Note și discuțiuni — Un război al lui Mircea în 1399 — Un document nou?*

În așteptarea prețiosului domniei-tale răspuns[2], te rog, stimate domnule profesor și bun amic, să binevoiești a primi salutările cele mai distinse ale

servului domniei-tale,
I. L. Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., Inv. coresp. nr. 5.134—5.135. Publicată de Augustin Z.N. Pop în articolul citat din Steaua, *1955, nr. 11, p. 116.*

[1] D. Onciul (1856—1923), profesor de istoria romînilor la Facultatea de litere din București, director al Arhivelor Statului, membru al Academiei Române, a fost un savant meticulos. Ediția postumă de *Opere complete*, îngrijită de A. Sacerdoțeanu, s-a oprit la tomul I (București, Fundația pentru literatură și artă, 1946).

[2] Răspunsul lui D. Onciul, o adevărată consultație științifică, a servit lui Delavrancea în pledoaria sa, ca reprezentant al părții civile în procesul pe care i l-a intentat Caragiale lui Caion și care s-a judecat la jurați după trei zile de la trimiterea scrisorii. A fost așadar o consultație-fulger. Ea năruia pretențiile științifice ale impostorului cu care se dubla calomniatorul. Cine s-ar interesa de savanta consultație a lui D. Onciul, îi va găsi substanța în partea a doua a pledoariei lui Delavrancea (v. *Biblioteca marilor procese*, I, nr. 4—5, mai—iulie 1924, I. *Procesul Carageale-Caion*, pp. 66—68; reprodusă în *Opere*, 3, 1962, pp. 755—770).

II

Marți, 3/16. X. [1906]

Stimate domnule profesor,

Am văzut cu bucurie că nu m-ai dat uitării. Mîne, miercuri, 4/17 oct. la ceasurile $3\,^1/_4$—$3\,^1/_2$, trec pe la Central-Hotel.

În caz că lipseşti, rogu-te lasă-mi o vorbă la portar. Tare mi s-a făcut dor să vorbesc cu un romîn cuminte[1]. Pînă la revedere, o prietenească strîngere de mînă. Să te văz sănătos.

Cu stimă şi dragoste,
C a r a g i a l e

Herrn Professor
D. Onciul
Central-Hotel
Berlin N.W.

Bibl. Acad. R.P.R., Inv. coresp. nr. 5.134—5.135. Publicată de Augustin Z.N. Pop în articolul citat din S t e a u a , *1955, nr. 11, p. 117.*

[1] La Berlin, Caragiale era vizitat mai ales de tineretul universitar din capitala Germaniei, din alte centre culturale ale imperiului, precum şi din Viena şi Budapesta. Prin expresia „un romîn cuminte", el înţelegea un compatriot din ţară şi din generaţia lui.

CĂTRE MIHAIL DRAGOMIRESCU

I

[*Înainte de 1904*]

Sunt la berăria „Căpitanul" pe terasă în fund.

C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(46)}{V}$.

II

[*20—24 nov. 1905*]

Dragă Mihalache,

După multe şi asidue cercetări, am aflat în sfîrşit unde domiciliezi; astfel, mă grăbesc a-ţi mulţumi pentru cele două volume[1] ce ai binevoit a-mi trimite în dar.

Ţi-am citit articolele: îmi plac toate, dar mai cu seamă acelea unde vorbeşti atît de călduros despre modestul meu talent. Cu deosebire în acelea, se revelează o pătrundere subtilă şi o magistrală judecată, la cari cred că pîn-acuma nu s-a putut ridica vreun alt critic modern.[2]

Nu ţi se pare că prea mă lauzi? — că mie nu mi se pare de loc.

Pînă la revedere, o strîngere de mînă

de la vechiul tău prietin,

C a r a g i a l e

P.S. Un amator adevărat de literatură se fură pe el însuşi, daca, pentru o meschină economie de cîţiva lei, se privează de voluptatea pe care i-o poate da citirea lui *Marin Gelea*[3]. Eu am gustat această voluptate... E ceva *maravigloso*[4] !

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(43)}{V}$. *Scrisoarea a fost publicată în periodicul* P r e o c u p ă r i l i t e r a r e, *VII, nr. 8—9, august—septembrie 1942,* D i n c o r e s p o n d e n ţ a i n e d i t ă a l u i C a r a g i a l e ş i d. M i h a i l D r a g o m i r e s c u *de Şerban Cioculescu, pp. 468—477 (I).*

[1] Probabil *Critica ştiinţifică şi Eminescu* (1895) şi *Dramaturgia romînă*, apărută în acel an.

[2] Elogiul iperbolic al articolelor lui M. Dragomirescu, critic idealist, adeseori confuz, este o politeţe întoarsă şi nimic mai mult. În paragraful următor, nota neaşteptată de umor constituie o punere la punct foarte spirituală.

[3] Romanul criticului N. Petraşcu, cu numeroase aluzii contemporane şi cu „cheie". Eroul principal era arhitectul Ioan Mincu.

[4] Corect: *meraviglioso* (ital.), minunat. Paragraful tot este ironic conceput.

III

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollerndamm 3 Hpt.,
luni, 18/31.XII. [1]906

Dragă Mihalache,

Iartă-mă că nu ţi-am răspuns mai degrab; m-am mutat; nici tu nu prea eşti pînă acuma proprietar — înţelegi prin urmare. Acu, slava Domnului! m-am aşezat, şi iată că, nu pe negîndite, mă pun cu mare plăcere să-mi împlinesc datoria.

Mai întîi, te felicit din tot sufletul ca pe un bun frate că ai reuşit, cu munca ta proprie, să-ţi statorniceşti, în fine, o poziţie independentă, potrivită cu meritele şi dorinţele tale. Te mai felicit apoi că-n fine ai *divorţat*. Eu eram sigur că aşa o să se isprăvească dragostea. Trebuia odată onestul june ageamiu[1] să-şi deschidă ochii şi să vază cît e de falsă bătrîna proxenetă sulemenită, cănită şi magiunită[2] şi să se hotărască odată a-i da un categoric adio-oriental, precum merită o aşa paciaură lipsită de cea mai elementară omenie, şi precum i s-a mai întîmplat de atîtea ori[3].

Înţeleg că fără oarecare necaz nu se pot face astfel de divorţuri: deşteptarea din amăgire ne dă totdeuna cîteva momente neplăcute; buna-credinţă înşelată reclamă o promptă răzbunare — adică o tardivă reparaţiune la paguba onestelor sentimente amăgite. Daca însă lăsăm să treacă primele momente ale necazului, atît de legitim de aminteri, vedem că a păstra rancună unei creaturi nedemne este a continua să-i acordăm şi d-acu-ncolo, după dezamăgire, o nemeritată consideraţie. Să pedepsim cu ruşinea noastră nerușinarea altuia? De loc![4] Aşadar, meditează, spălîndu-te de urmele necuratului contact, asupra lecţiunii ce ai căpătat, şi, zîmbind, mulţumit că n-ai plătit şi mai scump experienţa, fereşte-te pe viitor mai bine de alte păcăleli.

Şi acum — destul despre murdare! — să trecem la curate.

Mă cred dator frăţeşte să caut a te abate de la hotărîrea ta de a întreprinde *Convorbirile*[5], şi iată de ce: fără ouă, fără unt, fără sare şi fără foc — doar numai cu tigaia, jumări nu se pot face, cît de meşter bucătar să fii! Tigaie şi bunăvoinţă ştiu că ai; dar tot aşa de bine mai ştiu că, pentru rest, vei avea, în loc de ouă, spanac, — în loc de unt, spanac, — în loc de sare, spanac şi iar spanac — iar cît despre foc... ioc! Ei! te ştiu prea cinstit bucătar ca să nu-ţi atrag stăruitor atenţia asupra aventurii în care, într-un moment trecător de ciudă, voieşti să te arunci. Am păţit-o de-atîtea ori! — Unde?

cari-ţi sunt colaboratorii? — Dacă nu te-aş şti că eşti un al doilea eu, pedant habotnic în privinţa onestităţii profesionale în artă, nu aş încerca să torn apă rece peste fugoasa ta pornire. Dar te-ntreb: eşti tu uşuratec (că nu vreau să zic tocmai cuvîntul potrivit) ca Iorga? [...] cinic şi lăpădat de orice respect de cele sfinte ca Ghiţă Coşbuc? ori lovit cu leuca à la Densusianò? ori umflat de grandomanie ca toţi zevzecii de la Dorohoi pînă la... Mehedinţi? ori, în fine, literat de industrie ca Gorun et C-ie? şcl. ... şcl.?[6]

Cu mine? — Cu o floare, şi mai ales cu una de toamnă, nu se face primăvară!

Ascultă-mă pe mine. Eşti tînăr şi voinic şi curat: lasă pe contimpurani să-şi dea matschuri[7] de nataţiune în mocirla putridă care se numeşte publicitatea actuală romînească — sport de imundiţie; tu rămîi curat, voinic şi tînăr pe mal, şi, fiindcă ai o catedră acuma, îndreaptă-ţi privirile cătră cei viitori, în cari ne rămîne s-avem toată speranţa. Vezi-ţi, cu iubirea de adevăr ce ţi-o cunosc, de catedra ta. De la-nălţimea ei, caută a scăpa cît poţi tineretul de rătăcirea în care sistematic îl ţine nenorocita noastră şcoală — criminala instituţie de stat![8] Speră, nu înceta un moment a spera, că osîrdia ta cinstită va ajunge răsplătită odinioară[9] cu o fericită recoltă. Ca bravul pionier rătăcind în livezile vergine ale sălbaticilor pampasi, urmăreşte norocul cu entuziasm şi izbînda cu convingere: trebuie să găseşti odată ş-odată între şcolarii tăi capete nestrîmbe, în cari să poată-ncăpea întreg adevărul nepocit, şi inimi curate în cari, fără teamă de ingratitudinea terenului, să arunci generos sămînţa frumoaselor sentimente — dragostea de limba, de gîndirea, de patria romînă.

Învaţă-i că Adevărul şi Frumosul sunt două sfinte arătări ale Unuia, ale Este-ului[10], şi că deci trebuiesc privite cu evlavia adîncă şi desăvîrşita uitare de sine cu cari aldată Proorocul, suind pe naltul muntelui ca să primească Poruncile divine, a privit rugul ce ardea fără a se mistui.

Mai învaţă apoi că patria nu este o parvenită capriţioasă cochetă, care are nevoie de curtezani fluturatici, cu zîmbete de cadril şi dedicaţiuni de madrigaluri elegante; ci o nobilă mamă severă, căreia-i trebuiesc copii juraţi spre demne isprăvi, cu calde bătăi de inimă pe tăcute, fără declamaţiuni galante.[11] Asta trebuie să faci tu pentru mulţumirea deplină a sufletului tău şi pentru sporirea forţelor lui; iar nu întreprinderi publicistice, din cari să ieşi spre bătrîneţe, ajunse prin ingrată uzură prea devreme, împuţinat, amărît şi scîrbit.

Scuză-mi, dragă Mihalache, poliloghia (trivială, poate) în favoarea prietiniei nestrămutate ce-ţi păstrez. Crede că sunt adînc simţitor la dovezile de stimă şi iubire ce-mi arăţi ca totdeuna. Cînd ai un moment liber, rogu-te răspunde-mi: mare mulţumire îmi face, în depărtatul exiliu, frumoasa şi inimoasa ta proză.

Salutări distinse doamnei tale de la a mea şi de la mine.

Fiţi sănătoşi şi veseli! Sfintele sărbători şi Anul nou la mulţi ani cu bine!

O frăţească îmbrăţişare de la
vechiul tău prietin,
Caragiale

Transcrisă din colecţia I.E. Torouţiu.

[1] Mihail Dragomirescu. Ageamiu — adică naiv, lipsit de experienţa vieţii.

[2] Titu Maiorescu.

[3] Într-o scrisoare datată 30/13 *(sic)* noiembrie 1906, Mihail Dragomirescu începea astfel, intrînd direct în subiect: „Nedreptatea şi perfidia lui Maiorescu m-au făcut în sfîrşit să mă despărţesc definitiv de dînsul". Mai departe se plînge că revista *Convorbiri literare*, „pentru care atîta vreme am făcut atîtea jertfe şi morale şi materiale, mi s-au luat prin fraudă şi au fost date lui Mehedinţi, pentru al cărui gust literar tu nici nu exişti ca scriitor". În prealabil, şi o ştire bună: „Cu toate piedicile ascunse şi dovedite ale lui Maiorescu, am izbutit în fine să-mi dobîndesc o poziţiune independentă: de mai bine de o lună sînt profesor titular la catedra de literatura romînă de la Facultatea de litere din Bucureşti". Despre despărţirea de care a fost vorba, o laconică precizare: „Divorţul cu Maiorescu s-a întîmplat alaltăieri".

[4] Răspuns la cuvintele cu referire tot la Maiorescu: „Dar faptele rele nu trebuie să rămînă nepedepsite, şi nici fapta sa sper că nu va rămînea, dacă cei nedreptăţiţi şi sacrificaţi îşi vor da mîna. Şi iată pentru ce şi-ţi scriu acum ţie, ţie mai înainte de toţi." Prin alte cuvinte, se adresează unui alt nedreptăţit şi sacrificat de Maiorescu, lui Caragiale, ca prin unirea lor să sancţioneze pe vinovat. Răspunsul lui Caragiale este tare nu numai la adresa lui Maiorescu, crud portretizat mai sus, dar şi faţă de Dragomirescu, care nu trebuie, după părerea lui, să scoată o revistă proastă. Aceasta vrea să zică răspunsul la întrebarea: „Să pedepsim cu *ruşinea noastră* neruşinarea altuia? De loc!"

[5] Restul scrisorii lui Dragomirescu, în partea ei cea mai întinsă, era împărtăşirea gîndului de a scoate o revistă cu „titlul de *Convorbiri* pur şi simplu", despre care speră „că va apărea la 1 ianuarie viitor". La acea dată într-adevăr a şi apărut. Caragiale era solicitat în acest fel: „Mă gîndesc de ce interes ar fi (în caz că n-ai vrea să scoţi deocamdată operele tale din saltar) oarecare amintiri din viaţa ta literară, în care spre a nu izbi prea mult, ai pune în locul numelor adevărate, nume fictive. Mă gîndesc cît de bine cînd, faţă în faţă cu memoriile «apretate» în mod retoric ale lui Maiorescu, ai pune pe cele veridice ale tale [...]. Oricum ar

fi şi orice mi-ai trimite spre publicare, mi-ai face mie personal, care ţin aşa de mult la tine, cel mai mare serviciu; dar în afară de asta, cred că în atmosfera turbure de naţionalism zevzec şi de politicianism şi mai zevzec, niciodată spiritul tău nu s-ar pune mai splendid în relief."

[6] Dure caracterizări ale unora dintre cele mai marcante personalităţi ale vieţii culturale, reflectînd o rea dispoziţie trecătoare a lui Caragiale (vezi şi Prefaţa, p. XVII).

[7] Meciuri.

[8] Aspră osîndire a şcolii din trecut, probabil cu specială referire la cultivarea naţionalismului şovin, pe care şi Dragomirescu îl condamna în scrisoarea lui.

[9] Cîndva, vreodată.

[10] Încercare ocazională de explicare idealistă a adevărului şi a frumosului, în care, prin termenul ciudat Este-ul, este vizată fiinţa supremă, Dumnezeu. În realitate, estetica lui Caragiale era realistă şi laică (vezi şi Prefaţa, p. XVII).

[11] Definiţie remarcabilă, prin care se condamnă publicitatea fătarnică a naţionalismului patriotard.

IV

16/29.VI.[1]907

Iubite amice, văz cu adîncă mulţumire, după graziosissima [1] ta primită adineaori, că nu te prea plictisesc apucăturile mele lirice, care ţi-ar dovedi ţie seninătate — frică mi-e mie să nu dovedească senilitate. Aşadar, iar îndrăznesc cu una mică fabulă [2]; să vedem: o să-ţi nemeresc, *lege artis* [3], pe plac, măcar la limită, şi de data asta? Aşteptînd multdoritul răspuns al lui Prîslea [4], îi recomand trei lucruri: discreţie, discreţie şi — discreţie. Lasă pe raneţi [5] să facă ce ştiu şi ce pot: nu cumva să-i împiedici prea devreme de a se înfunda în balta cu noroi! Or să afle băieţii, şi caionii [6] şi raneţii, cine a fost anonimul autor al producţiilor pe cari au acuma imprudenţa să le denunţe ca stupide; şi atunci poate că vor reveni la sentimente mai bune pentru producţii, de hatîrul autorului; căci, în definitiv, sunt sigur că aceşti băieţi sunt cuminţi — ei nu mă pot urî pînă-ntr-atît, încît — să *se* distrugă. E cam ca povestea asta: Un toptangiu [7], cu credit în piaţă, umblă tiptil noaptea după crailîcuri prin ulicioare; nişte mititei isnafi [8], bănuindu-l, îl fluieră, îl huiduiesc, ba chiar, văzîndu-l că se tot fereşte, ridică bastoanele şi-l lovesc. Omul, răzbit, îşi arată faţa la lumina felinarului; şi, firească, isnafii îşi scot căciula şi zic politicos: „Cum? — dumneata erai, jupîn Iancule?... să ne ierţi!... nu ştiam că erai dumneata!"

Pînă la revedere, — cînd vom vorbi pe larg despre labruyerism [9] și despre atîtea altele, — *Vale!* [10]

Al tău vechi prietin,
Caragiale

P.S. Nu da la tipografie originalul — copiază într-un moment liber, și dă copia, ca să prindă și mai bine mistificarea.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. rom. A. 753/952.

[1] Foarte milostiva (ital.).

[2] *Duel*, apărută în *Convorbiri*, 1 iulie 1907, nesemnată, cu o notiță redacțională, deplasat polemică: „Această bucată se datorește celui mai mare scriitor în viață, al nostru. Dar, din motive pe care le pot înțelege lesne cei ce cunosc critica d-lui Mihail Dragomirescu asupra fabulei *Plugul și tunul* de George Ranetti, acest scriitor a dorit să-i păstrăm anonimatul. I-l păstrăm; și de aceea ne și putem îngădui să nu-i dăm primul loc al revistei, unde ar trebui să strălucească de drept." Chiar în numărul precedent al revistei, directorul ei făcuse o critică negativă fabulei lui G. Ranetti.

[3] Conform rînduielii artei (lat.).

[4] Așa-i spunea Caragiale lui M. Dragomirescu.

[5] Ciudată ieșire la adresa unui confrate talentat.

[6] Și mai ciudată ni se pare apropierea dintre cele două categorii de scriitori. Iată însă explicația: provocat de M. Dragomirescu, Ranetti răspunsese, iar criticul s-a grăbit să-i anexeze acel răspuns: „Ranetti te batjocorește indirect". Uitînd să-l pună însă în plicul acelei scrisori, revine în aceeași zi cu un bilet scris la un diapazon prea urcat: „Am uitat să-ți alătur obrăznicia coteiului Ranetti. Oamenii aceștia trebuie puși odată la locul lor. Eu n-am altă putere decît să le zic «țiba» cînd vor să intre în ograda literară. Mai trebuie cineva să-i și scuture și să-i dea de pămînt" (1907, 13/27 iulie).

[7] Angrosist; aici cu înțelesul de mare negustor.

[8] Breslași; poate cu sensul de mici negustori.

[9] De la scriitorul francez La Bruyère (1645—1696), autorul *Caracterelor*. Dragomirescu, trimițîndu-i lui Caragiale numerele lipsă din colecția *Convorbirilor*, l-a rugat totodată să citească o producție a lui cu titlul *Horațiu Căpușă* și dorea un sfat: „dacă trebuie să mai continuu sau nu acest gen de literatură labruyeristă". Caragiale, după cum vedem, se eschivează de la consultația cerută.

[10] Salutare latinească: Fii sănătos! Alteori la plural: *Valete!* — Fiți sănătoși!

V

[*Berlin,*
după 15 iulie 1907]

Stimate amice,

Îţi mulţumesc pentru onoarea ce mi-au făcut-o *Convorbirile*[1]; iartă-mă însă să te cam mustru că nu eşti destul de discret[2]. Nu-i vorba, ghicitoarea pusă ca notiţă în josul paginei nu denunţă categoric nimica; pe mulţi poate cădea bănuiala publică, şi, firește, rar dintre bănuiţi are să se grăbească vreunul a o dezminţi: sunt pîre cari nu revoltă prea mult o conştiinţă nevinovată, ba, dimpotrivă. — Daca dar şi cele două fabule din urmă[3] ar avea norocul să convină revistei voastre ca prima, atunci, rogu-te cu stăruinţă, despre autor nu pomeni absolut nimica; ba, chiar lasă să se crează că acestea sunt trimise de altcineva, decît cea dîntîia — un emul.[4] Ce are a face, în artă, autorul, cînd e vorba de operă? Ca-n faţa flăcăilor, la horă: ce are a face tata cu fata? Tata a făcut-o — alţii s-o... joace.

Pe urmă, o să te mai rog să-ngrijeşti a se pune la titlu aşa: Fabul*ă*, nearticulat; iar Moral*a*, articulat (adică, Moral*a* fabulei); cum am zice: Parimi*ă*, nearticulat; şi Tîlc*ul*, articulat; (adică, Tîlc*ul* Parimiei).

Ce zici de excelenta gravură[5] ce-ţi alătur? Mie-mi pare o bucăţică nestimată.

Cînd te hotărăşti să-mi expediezi răspunsul ce doresc?[6]

Al d-tale cu frăţească dragoste,
C a r a g i a l e

P.S. Rogu-te, cine o fi Ion Minulescu? *În oraşul cu trei sute de biserici* este ceva nepreţuit. Ăsta nu mai e domnişoară! ăsta e bărbat! Bravo lui! De mult n-am avut aşa impresie.[7] Îl salut călduros şi-i mulţumesc pentru înalta plăcere ce mi-a făcut cu ciudatele-i versuri! Dar despre el, mai pe larg, cînd voi avea plăcerea să te revăz.

De coeur[8],
C a r.

Din colecţia Claudia Millian Minulescu.

[1] E vorba de apariţia fabulei *Duel* în *Convorbiri* de la 1 iulie 1907, nesemnată, dar „iscălită": *Un mare anonim*. Ea relua, cu sau fără ştiinţă, tema tratată de G. Ranetti în *Plugul şi tunul*. Mihail Dragomirescu, în intenţia de a-l adula pe

Caragiale, îl felicită astfel: „«Fabula» marelui Anonim a venit minunat ca să turtească pe unul din aceştia, — şi chiar sub vălul anonimatului — dacă-ţi place să joci rolul damei voalate — ai putea să faci acelaşi lucru şi cu alţii de aici încolo" (29 iunie/12 iulie 1907).

[2] O notă redacţională atribuia fabula celui mai însemnat scriitor romîn în viaţă.

[3] *Temelia* şi *Bietul Ion*, care au apărut după vacanţa de vară, în numărul imediat următor, cu data 15 iulie — 1 septembrie 1907.

[4] În răspunsul său, M. Dragomirescu promite: „Aşadar cele două fabule vor apărea în fruntea numărului 14—17, ce va apărea săptămîna viitoare, sub numele, dacă vrei (dar e degeaba!), «Alt mare anonim» şi fără notiţă". Fabulele au apărut la acea dată, cu aceeaşi menţiune: *Un mare anonim*.

[5] Gravura în sepia, reprezentîndu-l pe Beethoven în pădure, ni s-a părut de un gust îndoielnic. Numai din pasiune idolatră Caragiale a putut-o gusta atîta.

[6] M. Dragomirescu se scuză în răspuns că a lipsit 12 zile din Bucureşti. Scuză, sau pretext?

[7] Caragiale l-a preţuit numai pe Minulescu dintre toţi colaboratorii *Convorbirilor*. Maniera lui, în versuri libere, îl va obseda în poezia *Litanie. Pentru sfîrşitul lumii*, scrisă cu ocazia rupturii lui Take Ionescu de conservatori. (*Opere*, 3, 1962, p. 526.)

[8] Din inimă, cordial (fr.).

VI

[*Berlin*,
16 iulie 1907]

Stimate amice, cînd ne vom vedea, vei vedea de ce nu ne-am putut vedea. Pînă nu-mi dau isprăvită treaba (prin septembre) nu mă pot mişca. Scrie-mi deci la adresa cunoscută, cu o săptămînă înainte, anume: *pe ce cale, în ce zi* şi *cu ce tren soseşti*. Mare plăcere o să-mi facă să te-ntîmpin şi să te călăuzesc pe aci. O conferenţă mai îndelete cu d-ta, mai cu seamă atunci, cînd, cu voia lui Dumnezeu, sper să fie lucrul meu înaintat binişor[1], îmi va fi de mare folos. Pînă atunci, îţi mulţumesc din inimă de binevoitoarea consideraţie ce-mi dai ca prietin şi ca literat şi te rog să primeşti călduroasele mele salutări.

Să ne vedem sănătoşi.
Al d-tale vechi prietin,
Caragiale

Cu voia proniei, în curînd, poate, anonimul d-tale colaborator o să-ţi trimită încă o fabulă — o altă modestă încercare senilă.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11\,(11)}{V}$.

[1] E vorba desigur de proiectata comedie: *Titircă, Sotirescu et C-nie*.

VII

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
4/17.VII.[1]907

Preastimate amice, îţi repet ce ţi-am scris ieri într-o cartă postală, că poate n-ai primit-o: comunică-mi, negreşit, cu o săptămînă înainte, prin *scrisoare recomandată*, anume *în ce zi, pe ce cale* şi *cu ce tren soseşti*; doresc să te întîmpin — fii sigur că am să fac asta cu dragostea unui frate mai mare convins că Prîslea o merită întreagă. Împreună cu mulţumirile sale călduroase pentru consideraţia atît de măgulitoare ce-i acorzi, anonimul fabulist îţi trimite, aci alăturată, încă o modestă încercare senilă de gen liric[1]. Daca ţi s-o părea (ca lui Brînzovenescu, depeşa amicului Farfuridi) *prea tare*, n-o publica, mai ales (e cazul să zicem de-a-ndoasele) că-i anonimă. Eu cred însă că noi romînii nu prea avem de ce stărui numa şi numa în *letteratura finissima, a l'aqua di rose*[2]; cîteva picături de pelin pot, cu savoarea lor mai aspră, face oarecare bine cititorilor noştri, după atîta ş-atîta dulceţărie. Dar, daca — precum, din nenorocire, aşa de des se poate-ntîmpla, la noi, în tristele noastre zile — interese vitale, ce pot ţinè captiv pe cel mai indomptabil caracter, te-ar împedica de la publicarea acestei producţiuni, cam prea afară din norma dulcilor cuviinţe — fără nici o ezitare aruncă iambii la coş: anonimul d-tale fabulist este, slava Domnului! un om pînă acuma sănătos, neatins de boala vanităţii, — ba chiar speră să rămînă pînă la moarte — vie-i cît de tîrziu! — imun faţă cu această aşa de comună infecţiune. Se-nţelege că-n caz de publicare, redacţia are, la nevoie, pe cine arunca răspunderea, pe care autorul, fiind, deşi anonim, nu laş, şi-o ia întreagă asupră-i. — Şi acum, să-ţi spun, drăguţule, de ce fabulistul d-tale ţine să păstreze anonimul[3]: el, om bătrîn, îşi cunoaşte lumea lui şi sufletul ei vecinic nesigur şi clătinat şi, astfel, ştie că, daca uneori un nume mare poate salva o minciună, ba şi mai multe, un nume mic desigur compromite un adevăr.

Aşteptînd o vorbă bună de la d-ta, cu dragoste frăţească te salută al d-tale vechi prietin,

Caragiale

P.S. Rogu-te, dispune să mi se trimită *Convorbirile* regulat; îmi lipsesc numerele 8, 9, 10 şi 11. Din numărul cu fabula publicată[4],

rog să mi se trimită două exemplare. La sosirea d-tale aci, voi achita datoria către administrația foii. — Fiți sănătoși d-ta și ai d-tale! La revedere. Să nu uit; rogu-te, multă sănătate lui Cincinat P[avelescu][5].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(6)}{V}$. *Publicată de C. Ciuchindel,* Cîteva scrisori inedite ale lui I. L. Caragiale, *în* Steaua, *anul VII, nr. 4, 1956, p. 118.*

[1] *Temelia.*

[2] Literatură foarte subțire, cu apă de trandafiri (ital.).

[3] Anonimatul.

[4] *Duel,* în *Convorbiri,* 1 iulie 1907.

[5] Fostul codirector al *Literatorului* lui Al. Macedonski era acum principalu colaborator al *Convorbirilor.*

VIII

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
5/18.VII. [1]907

Iubite domnule director, iartă-mă: încă una — fabulă[1] — și nu te mai plictisesc. Rogu-te, publică-le pe amîndouă împreună, în ordinea în care ți le-am expediat; administrează-le deodată cititorilor dv. ambele doze de picături de pelin — în așa vremuri tonicele sunt recomandate par la Faculté[2]! Ce Dumnezeu! n-ar avea atîta hatîr pe lîngă o tînără revistă un bătrîn publicist! Zi că se face oarecum scandal... Ei, și? Cîte fete cuviincioase nu îmbătrînesc așteptîndu-și în cîte o mahala norocul! și alta ajunge bine la casa ei, că și-a știut da poalele peste cap la vreme, tocma-n toiul tîrgului. Ba, zău! La fabula de ieri pune, rogu-te, titlu TEMELIA.[3] Pînă astăzi, 5/18 iulie, n-am primit numărul cu *Duel.*

Așteptînd răspunsul binevoitor,

Tout à vous de coeur[4].

Car.

P.S. Mă rog voă [*sic*], luați seama să nu confunde zețaru răsurile de unire din cuvintele compuse (d. ex. fel-de-fel, val-vîrtej, t

a-doua-zi etc.) cu pauzele de punctuaţie dintre propoziţiuni. — La versul al şeptelea, să se lase *hi*, că aşa vorbeşte Ionică al meu — ce să-i fac? — şi la al treisprecelea [*sic*], *tomna* în loc de *tocma*, dinadins.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(7)}{V}$. *Publicată de C. Ciuchindel în articolul citat din* S t e a u a, *nr. 4, 1956, pp. 118—119.*

[1] *Bietul Ion.*
[2] De facultate (fr.). De Facultatea de medicină.
[3] Manuscrisul trimis avea simplul titlu: *Fabulă.*
[4] Al d-tale din inimă (fr.).

IX

[*Berlin,*
19 iulie 1907]

Dragă băiete, m-am răzgîndit: spre a evita orice ambiguitate, pune, la versul 13 din ultima, *tocma* în loc de *tomna*. Chiar originalitatea trebuie sacrificată clarităţii[1]. Soyons clairs, avant tout![2]

Cu dragoste,
C a r.

Care va să zică aşa merge:
Cînd, t o c m a seara-ntr-un tîrziu.

Ce zici de această minunată cetate împărătească?[3] Hai mai degrabă, să-i tragem o plimbare pe acolo. E tocma-n vremea cînd se strînge fînul de pe costişe — o frumuseţe!

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(8)}{V}$.

[1] Principiul lui Caragiale este memorabil.
[2] Să fim clari înainte de orice (fr.).
[3] C.p. ilustr. reprezintă Klingentor din Rothenburg o./d. Tauber, dar a fost expediată din Berlin-W.

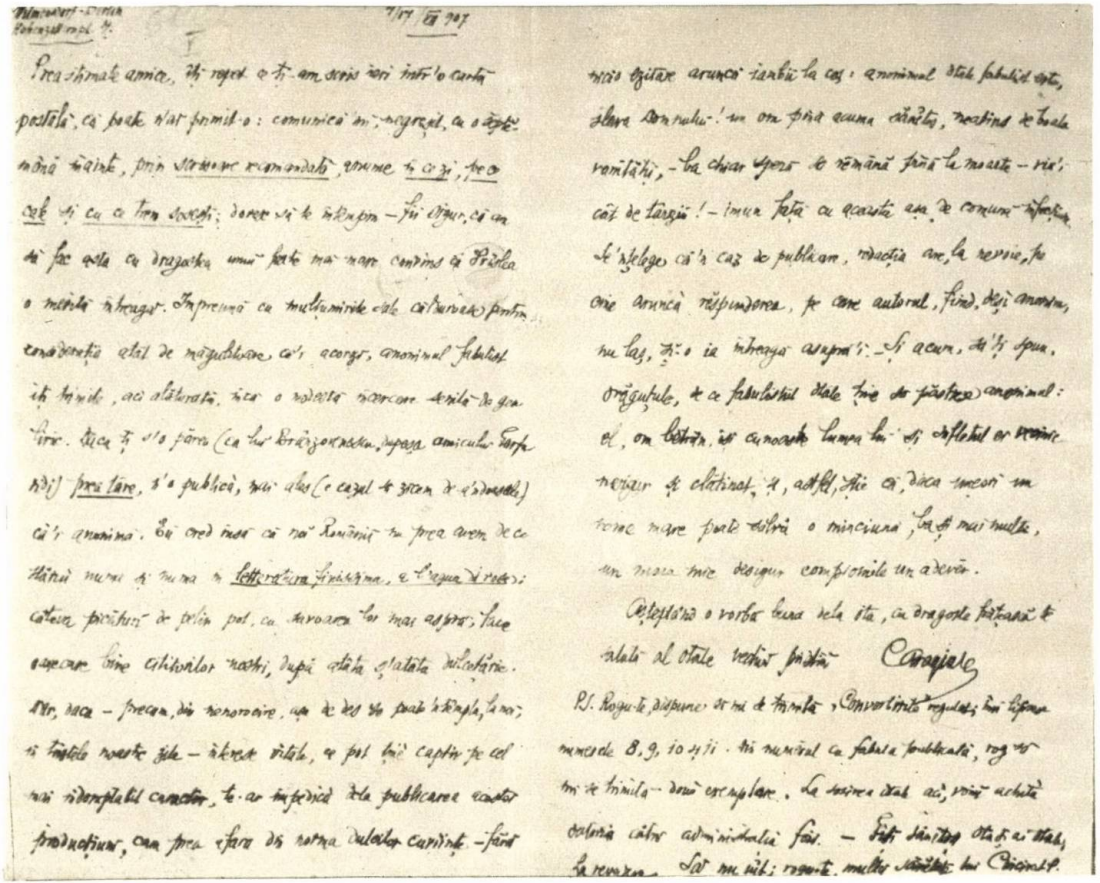

Scrisoare către Mihail Dragomirescu din 4/17 iulie 1907 (Bibl. Acad. R.P.R.).

Adresa ziarului D i e Z e i t (Viena, 2 apr. 1907), prin care se mulțumește lui I. L. Caragiale pentru articolul 1 9 0 7

DIE ZEIT
WIENER TAGESZEITUNG
Herausgeber:
Prof. Dr. I. Singer
Dr. Heinrich Kanner

Redaction.

Telegramm-Adresse: ZEIT, WIEN
Telephone:
Interurbanes Telephon Nr. 15.928
Telephone Nr. 17.040, 17.041

WIEN, 2. April 1907.
I. Wipplingerstrasse 39.

K/S.

Sehr geehrter Herr !

Es freut uns ausserordentlich mit Ihnen in direkten Kontakt kommen zu können und Ihnen zu sagen, dass der inunserem Blatte abgedruckte Artikel aus Ihrer geschätzten Feder eine glänzende publizistische Leistung war, die in unserem Leserkreise ganz allgemein anerkannt worden ist, und speziell unter kundigen Leuten geradezu Aufsehen erregt hat. Wir bitten Sie, uns deswegen auch fernerhin mit Ihren geshätzten Beiträgen zu bedenken.

X

11/24.VII.[1]907

Iubite domnule director, socotind că, în stagiunea moartă a vacanţelor, umpluturile sunt cîteodată binevenite chiar la o revistă cu serioase pretenţiuni artistice, îmi permit a vă trimite încă: o mică odă[1] à la răposatul întru fericire logofătul Konaki — mitologhie cu fumuri de ciubuc. Este ultima balivernă rimată ce vă mai trimit, pînă să am extrema plăcere de a vă revedè. De acu, părăsesc pe cocheta Erato[2], cu care am flirtat (destul de inocent, ca orice bătrîn neprimejdios), şi mă-ntorc, pocăit, acasă, la legitima şi fidela Talia[3]... Să vedem! om mai putea face vreun copil viabil la aşa vîrstă? — De astă dată, pe onoare vă conjur, nimini să nu afle cumva cine se ascunde ruşinos sub tristul pseudonim *Oblivius*[4]. Sunt om însurat: mă omoară nevasta[5] (nu Talia, — astălaltă); îmi trage săgeţi, nu la piept, la urechi, şi nu două numa! Pentru mai mare siguranţă — daca vă convine să publicaţi mica odă — vă rog pe dv., aveţi răbdarea de copiaţi versurile, iar originalul, distrugeţi-l.

Aţi primit cele de pînă ieri, desigur.

Cu toată stima,
devotatul dv. colaborator,
O b l i v i u s

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11\ (9)}{V}$. *Publicată de C. Ciuchindel în articolul citat din* S t e a u a, *nr. 4, 1956, p. 119.*

[1] *Odă. Copilului.*

[2] Muza elegiacă.

[3] Muza dramatică.

[4] Uitucul (lat.).

[5] Spus în glumă, firește. În *Adevĕrul*, anul VI, nr. 1.512, 3 mai 1893, la o rubrică umoristică, „*Cine de ce are frică:* Copilul, — de bătaie, [...] Maiorescu, — de pensionate de domnişoare, [aluzie la procesul de la Iaşi din 1867] Tăchiţă Ionescu, — de *Pall Mall Gazette*, [...] Caragiale, — de nevastă, şi Tony [Bacalbaşa], — de Caragiale [era directorul lui la *Moftul romîn!*]".

XI

13/26. VII. [*1*]*907*

M o t t o
Să te-njur,
Nu mă-ndur —
Să te las,
Mi-e necaz!...

Dragă Mihalache, văzuşi ce-mi făcuşi? Citeşte alăturata notiţă din *Opinia* de la Iaşi, despre care ţi-am şi telegrafiat adineaori. Tu m-ai amestecat în tărîţe — tu să mă scoţi, mă rog ţie! că n-am poftă să mă mănînce [...][1]! Îţi alătur în copie şi o scrisorică dulce, pe care o expediez tot acuma Primului dintre cei de la *Opinia*. Daca n-o publică, o public în altă gazetă. Pînă atunci, rogu-te, dezminte! scapă-mă! şi învaţă-te minte să m-asculţi aldată mai bine, că eu sunt mai bătrîn: într-o lume ca a noastră în care nu poţi fi niciodată destul de discret, indiscreţia cea mai mică poate lua proporţiile unei mari greşeli. *Vale!*

Al tău prietin,
C a r.

Notează bine că [...] nici nu vor să pomenească de *Convorbiri*, parcă ar avea fabula direct de la autor [...].

Notă:

[Tăietură de ziar:]

Litere — Ştiinţe — Arte

Opinia a fost cea dintăi care a anunţat că maestrul Caragiale îşi reia activitatea literară şi că va înzestra din nou teatrul cu opere originale. Ziarele din capitală au adăogat apoi oarecari detalii, dînd şi numele a două piese noi[2] pe care le-ar fi avînd gata ilustrul scriitor de a cărui lungă tăcere ţeara e cu drept cuvînt îngrijată. Se afirmă că piesele vor fi depuse la comitetul Teatrului Naţional din Bucureşti, — dar profeţia nu s-a îndeplinit.

Iată însă că maestrul apare de fapt pe arena publicităţii. Dar întocmai ca în... fabula ştiută[3] s-a întîmplat şi de astă dată. S-au cutremurat munţii şi s-a născut un... şoarece, — adecă o fabulă în locul

celor două piese originale. Apropierea e cam tri-vială, dar decepţia nu e nici ea mică, oricît de drăguţă şi de delicioasă ar fi spirituala producţiune a d-lui Caragiale. Iar pînă vom putea aplauda piesele, reproducem mica fabulă în... întregime: *Duel...*

[urmează textul fabulei].

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(10)a}{V}$. *Publicată de C. Ciuchindel în articolul citat din* Steaua, *nr. 4, 1956.*

[1] Graţiozităţi, ca şi mai jos, la adresa redactorilor *Opiniei*. Unul dintr-înşii, dr. Cl. Blumenfeld, în *Opinia* din 15 noiembrie 1922, răspunzînd criticului Carol Drimmer de la *Egalitatea* în termeni iritaţi, a atribuit nota anonimă de mai sus colegului său redacţional, dr. Al. Steuerman-Rodion, la acea dată încetat din viaţă. Dr. Blumenfeld a vrut de altfel să-l disculpe şi pe Rodion, afirmînd că în acea notă, care-l supărase pe Caragiale, numai fiindcă îi era dezvăluit anonimatul, se releva „cît de mult a pierdut poezia romînă prin faptul că acel care mînuia cu atîta măiestrie versul a neglijat acest gen de artă". După cum se vede, altul era regretul exprimat în nota care minimaliza fabula şi-l învinuia pe autor de neproductivitate. De aici supărarea lui Caragiale şi răspunsul prin fabula *Talmud* (vezi şi *Opere*, 3, 1962, pp. 814—819 şi 823).

[2] E vorba de fapt de *Titircă, Sotirescu et C-nie.*

[3] Fabula lui La Fontaine, *La montagne qui accouche (Muntele care naşte)*, în care e dezvoltată vorba lui Horaţiu: *„Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus"* (Se căznesc munţii şi se naşte un şoricel).

XII

1/14 aug. [1]907

Dragă Mihalache, mă grăbesc a-ţi răspunde, de aceea-ţi scriu pe o cartă la-ntîmplare. Vestea despre neplăcuta dv. aventură[1] ne-a umplut de mîhnire pe mine şi pe toată familia mea. Cu toţii vă urăm din suflet să aveţi curaj! să v-ajute Dumnezeu a vă vedea restabiliţi cît mai curînd. Lui să-i mulţumiţi că nu v-a răpus piaza-rea. Aştept cu nerăbdare veşti bune de la dv. Cu bărbăţie şi cu tinereţea veţi birui amîndoi răul. Încă o dată, Dumnezeu cu voi! Deie-vă iar sănătatea!

Devotatul d-tale amic,

C a r.

Adineaori, ţi-am telegrafiat îndată ce am primit.

Herrn Professor
M. Dragomirescu
Pucioasa Secţia Gendarmeriei
Rumänien

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(13)}{V}$.

[1] În drum spre Pucioasa, răsturnîndu-se cu căruţa într-o rîpă, M. Dragomirescu s-a ales numai cu jupuituri, în timp ce soţia lui îşi rupsese un picior şi şi-l scrîntise pe celălalt (scrisoare din Pucioasa, 30 iulie 1907, în arhiva familiei Caragiale).

XIII

[*Începutul lunii august 1907*[1]]

Dragă Mihalache,

Şi pe mine şi pe toţi ai mei ne-au [*sic*] afectat grozav vestea despre nenorocita voastră aventură. Crede-mă că nu ştiu cum să vă pot mîngîia. Consternat cum sunt, atîta pot să vă spun: să ştiţi suferi cu bravură, să răbdaţi cu bărbăţie! Trebuie să vă ridicaţi moralul şi cu tot sufletul să ajutaţi corpului a lupta împotriva urmărilor blestematului ceas rău[2], fără a vă perde un moment credinţa în victorie.

Îndată după telegrama ta, mi-au sosit şi *Convorbirile*; îţi spun drept că gîndindu-mă la suferinţa prin care treceţi, în loc să mă bucure ca totdeuna, m-au întristat: n-am inimă să le tai măcar foile[3], pînă nu voi avea ştiri mai bune de la voi. Le nădăjduiesc cît de apropiate şi încă o dată vă zic: curaj! Dumnezeu să ne ajute — voă, a birui curînd suferinţa şi necazul; mie, a mă-nvrednici să vă revăz deplin voinici la septembre.

O frăţească îmbrăţişare de la
vechiul tău prietin,
Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(46)}{V}$.

[1] Vezi scrisoarea precedentă, scrisă sub emoţia imediată a ştirii cu accidentul soţilor Dragomirescu. Nu e o scrisoare de condoleanţe, ca s-o datăm după aceea de la 4/17 ianuarie 1910.

[2] Caragiale credea în „ceasul rău", dar recomanda rezistenţa morală energică înaintea suferinţei.

[3] Nici altminteri curiozitatea literară a lui Caragiale nu era prea vie în privinţa contribuţiei *Convorbirilor*.

XIV

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
mercuri 15/28 aug. 1907
joi 16/29 „ „

Dragă Mihalache, multă grije v-am purtat şi eu şi nevastămea; închipuie-ţi dar ce plăcere ne-au făcut rîndurile d-tale din urmă, arătîndu-ne că, dacă n-aţi isprăvit de tot cu necazurile, dar de biruit, aţi biruit piaza-rea.[1] Slava Domnului! Îţi scriu după indicaţia d-tale *postlagernd*[2] *la Würzburg*, şi te rog, îndată ce-ţi cad sub ochi aceste rînduri, ca să cîştigăm timp, să-mi telegrafiezi: cît eşti silit să stăruieşti acolo, dîndu-mi clar adresa d-tale. Ar fi bine să putem, cît ne îngăduiesc împrejurările, să fim cît mai multă vreme împreună.

Cu dragoste mare te aştept, avînd să-ţi dau, după o frăţească îmbrăţişare şi o nouă mică încercare de fabulă[3], pe care anonimul mi-a încredinţat-o pentru *Convorbiri*. Poate ţi-o plăcea şi asta! Să sperăm! *Vale!*

Caragiale

P.S. Am să-ţi arăt şi o mică polemichi pe care am purtat-o cu eminentul [...][4] al *Opiniei*. Dar... avem aşa de multe de vorbit.

2 P.S. Pînă să trimit la cutie scrisoarea, am primit şi carta d-tale din B.-Pesta. Aşadar suntem şi mai mulţumiţi că aflăm veşti din ce în ce mai bune.

La prima ocazie, te rog, comunică doamnei Dragomirescu frăţeşti salutări din partea noastră; nu o putem îndestul felicita pentru bravura cu care a luptat în primejdie. Să trăiască şi să mulţumească lui Dumnezeu de ajutor!

Cînd îmi depeşezi, scrie adresa mea prescurtat aşa: Hohenzollern*pl.*; cuvintele de mai mult ca 15 litere se plătesc îndoit.

O strîngere de mînă,

C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(14)}{V}$.

[1] De la Budapesta, la 14/27 august 1907, în drum spre Germania, M. Dragomirescu scria: „Nevastă-mea s-a liniştit cu desăvîrşire. E la aer curat şi la linişte dumnezeiască la via din Valea-Călugărească, unde aşteaptă cu răbdare completa vindecare."

[2] Post-restant (germ.) la Würzburg în Bavaria. M. Dragomirescu avea intenţia să treacă prin Weimar şi-l îmbia pe Caragiale cu aceste cuvinte: „Ce-ar fi să vedem împreună locuinţa Titanului? Aştept răspuns Würzburg post-restant" (c.p. nedatată, ştampila Interlaken-Elveţia 2.9. 907). Titanul era Goethe. Caragiale răspunde afirmativ la 5 septembrie 1907.

[3] *Talmud* (răspuns transparent doctorului Cl. Blumenfeld de la *Opinia* din Iaşi).

[4] Acelaşi cuvînt nepublicabil la adresa respectivului redactor al *Opiniei*.

XV

Leipzig, den[1] *18/31 aug.* [*1907*]

Mă aflu aici pentru cîteva ore, avînd o mică afacere la o tipografie.[2] Vei vedea ce, cînd ne vom întîlni. În acest local simpatic, fac corecturi şi — beau un pahar în sănătatea d-lui Dragomirescu şi a consoartei d-sale.

Prosit! Să ne vedem cu bine.

Al d-tale,

C a r a g i a l e

Aştept o vorbă precum ţi-am scris din Berlin.

Mihail Dragomirescu
Würzburg
Postlagernd

Din colecţia îngrijitorului cărţii.

[1] Adresa imprimată pe c.p. ilustr., reprezentînd Hotel Sachsenhof, früher Stadt Dresden, Inhaber: Ludwig Röttger, cu patru clişee colorate: Kneiphof, Restaurant, Weinhalle, Café. Cu ştampila: Hotel Sachsenhof, zur Verfügung der Gäste.

[2] Poate că la Lipsca, unde se imprimau şi texte romîneşti pentru buletinul prof. Gustav Weigand, şi-a tipărit Caragiale pe foi volante versurile satirice: *Modern, monolog burlesc*, împotriva doctorului Cl. Blumenfeld (*Opere*, VI, *Teatru*, 1939, pp. 509—515).

XVI

Wilm.-Berlin,
duminică 19 aug./1 sept. [*1*]*907*

Carissime [1], întorcîndu-mă aseară, sîmbătă, acasă de la Lipsia, am găsit carta ce mi-ai expediat-o din Luzern [2], şi nu puţin m-am bucurat că mi te apropii. Aştept cu nerăbdare depeşa ce ţi-am cerut prin scrisoarea mea la Würzburg. Încă o dată, telegrafiază-mi clar *adresa* şi exact *cînd* ai sosit şi *cît* stăruieşti acolo. Apoi, combin eu cum să ne-ntîlnim mai degrab. Nu uita a-mi nota exact ziua sosirii şi zilele cîte vei rămînea acolo, pe numele lor, adică „sosit (d. ex.) luni, stau marţi şi mercuri întregi". Fii european, nu oriental ca atîţia ai mei preteni daco-romani. [3] Botticelli e — Botticelli [4]! Ţi-l plătesc cu echitate destulă, sper. Să ne vedem cu bine. — Din scrisoarea mea vei vedea că mi-ai scris din B.-Pesta despre starea satisfăcătoare a doamnei tale. Să trăiască!

O îmbrăţişare frăţească,
C a r.

Herrn Professor
Mihail Dragomirescu
Würzburg
Postlagernd

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(15)}{V}$.

[1] Preaiubitule (lat.).
[2] Lucerna, în Elveţia.
[3] Sub raportul, în speţă, al punctualităţii epistolare, cum era Caragiale.
[4] Marele pictor italian quattrocentist (1444—1510).

XVII

[*Berlin,*
5 sept. 1907]

Dragă Mihalache, ia seama bine la ce-ţi spun:

Daca pleci la 1.37 p.m. sîmbătă din Würzb[ur]g soseşti seara la 6.43 la Weimar.

Vrei să ne-ntîlnim acolo?

Atunci telegrafiază-mi cît de tîrziu mîine vineri sau pînă-n ziuă sîmbătă, pur şi simplu: Vino. Eu plec la 3.20 d.a. de aici şi cu două minute diferenţă, adică la 6.45 seara, sosesc în gară, la Weimar. Pentru mai multă siguranţă ca să ne-ntîlnim îndată, cel care poate merge mai întîi în restaurantul de clasa II al gării aşteaptă acolo pe celălllt [*sic*].

Dacă însă nu primeşti acest plan, atunci telegrafiază-mi exact ziua şi ora sosirii tale aici la Berlin. Îţi ies înainte la Halle, sau Bitterfeld.

Daca eu sunt împedicat a veni, atunci pînă-n ziuă sîmbătă îţi telegrafiez.

N-ai grije că te-aş păcăli: sunt obicinuit cu verkehrul[1] european.

Să ne vedem cu bine,

C a r.

Joi seară, după ce am primit amîndouă depeşile.

Urmează strict aceste instrucţii precise.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(16)}{V}$.

[1] *Verkehr* (germ.), trafic, circulaţie (feroviară). Caragiale era perfect familiarizat cu mersul trenurilor şi-şi dădea întîlnire într-o staţie intermediară, unde-şi întîmpina vizitatorul ca pe un oaspe de seamă.

XVIII

[*Berlin,*
6 sept. 1907]

Bitte telegrafisch anzeigen Tag Uhr Ihre Ankunft

Grüsse[1],

C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11\ (14)}{V}$. *Telegramă*.

[1] Rog anunțați telegrafic ziua (și) ora sosirea dvs. Salutări (germ.).

XIX

[*Sinaia,*
5 oct. 1907]

Nu pot să părăsesc țara fără să-ți mulțumesc de prietinia ce mi-ai arătat: afacerea e terminată, și firește îți sunt dator jumătate din succesul ei. [1] Să dea Dumnezeu să mă pot plăti convenabil de datoria mea către tine. Pînă atunci, te îmbrățișez frățește și te rog sărută mînile doamnei tale și pentru mine. În curînd îți scriu de-acasă.

Dumnezeu să vă țină în sfînta sa pază.

La revedere,
Caragiale

Domnului profesor
Mihail Dragomirescu
Directorul *Convorbirilor*
București
Str. Gramont, 11

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(18)}{V}$.

[1] Nu știm despre ce „afacere" este vorba.

XX

[*Berlin,*
oct. 1907]

Aranjat „Minerva" [1], articolul completat[2], apare broșură [3], rog urmărește, lucrez greu, *Vale*

Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(47)}{V}$. *Telegramă.*

[1] Este vorba de publicarea, în trei volume, a *Operelor complete: Teatru; Momente, schiţe, amintiri; Nuvele şi povestiri* în Editura „Minerva" (1908).

[2] *1907, din primăvară pînă-n toamnă.*

[3] E vorba tot de *1907, din primăvară pînă-n toamnă*, apărut în broşură, în editura ziarului *Adevĕrul.*

XXI

Joi dimineaţa, 1/14.XI.[1]907

Dragă Mihalache, îţi scriu în fuga mare, ca să te pun în curent cu totul. Ai primit sper, ieri, o scrisoare a mea, pe care, din cauză că trecuse ceasul postei, ţi-am aruncat-o la cutie, nerecomandată. Am primit acu *La Roumanie*; îţi mulţumesc. Îi doare pe oligarhii noştri apucătura mea libertaro-reacţionară. O să-i doară şi mai mult broşura completă[1] cu soluţia pe care mi-o tot cer şi pe care trebuia s-o pui şi tu în *Convorbiri*.

— Iată ce am răspuns domnului de la *Roumanie*, care vrea să ştie cine este Caton. Acuma cred că e mulţumit — habet igitur confitentem reum[2]. Am făcut şi eu puţintică proză de bucătăreasă — da! de bucătăreasă — dar franţuzoaică.

„Monsieur le Rédacteur,

La Roumanie fait à un article des *Convorbiri* l'insigne honneur de le reproduire en entier et de s'en occuper spécialement dans son numéro du 9 (22) Oct.

L'auteur de cet article, quoiqu'un peu <gêné> embarrassé par le trop d'importance que votre éminent organe lui accorde, n'en saurait vous remercier assez, et il <s'en fait> croit de son devoir de satisfaire, sitôt qu'il en a pris connaissance, à votre légitime demande en signant de son modeste nom ces quelques lignes.

Veuillez, je vous prie, Monsieur le Rédacteur, agréer le témoignage de ma plus <parfaite> haute estime,

votre <très> bien obligé et dévoué serviteur[3],

I. L. Caragiale"

Pînă n-apare în *La Roumanie chiar textul* acesta, tu nu cumva să pomenești ceva de el, nemite să-l reproduci. Reclama e ca rachiul — trebuie, cu băgare de seamă și cu răbdare, bine distilată.

— În momentul acesta, primesc o telegramă: broșura va apare curînd,

t.s.v.p.[4] că s-a fript

— chiar săptămîna asta. Și se va vinde pe cale publică

— va inunda tîrgurile și tîrgușoarele. Ți-am scris și-ți mai scriu, ca să te rog să zici cîteva cuvinte asupră-i. N-aș vrea să amuțească strigătul meu în pustiul indiferenței. Dar — nu laude exagerate, ci rece și aspră judecată. Vorba ceea: înjură-mă, domnule, daca nu vrei să mă lauzi! dar nu mă da uitării! — Sper că broșurica o să spargă conspirația tăcerii. Tare aș dori să cază rîndurile mele și sub ochii regelui și ai prințului. Eu însumi să le-o adresez, drept să spun, n-am îndrăzneala. Nici ei nu sunt oameni fără griji! și de! parcă nu ar fi politicos să-i mai plictisesc și eu, un oarecine, fără vreo însemnătate politică, cu părerile mele... Destul îi plictisesc atîția, chemați — să-i plictisească.

Fiți sănătoși tu și ai tăi. Dumnezeu să vă țină în sfînta lui pază.

Aștept o vorbă bună îndată. Părerea despre broșură cînd va apărea.

Al tău prietin bun,
C a r a g i a l e

Și — ca să nu las petecul de hîrtie nemînjit — iată încă una mică fabulă de la marrrele tău anonim. Te roagă s-o tipărești, daca ți-o plăcea, fără greșeli. Ți-o transcriu cu ortografia cehă modernă:

MÎNGÎIERE

Fabulă

[urmează fabula, corectată la v. 2: ‹*tingirea-n*› *Hiertura-n*]

Dar, mai bine, iată-o copiată alături mai curat. S-o facă exact.[5]

Vale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. A. 763/1952. Publicată de C. Ciuchindel în articolul citat din S t e a u a , *nr. 4, 1956, pp. 120—121.*

[1] *1907, din primăvară pînă-n toamnă.*

[2] Are, așadar, pe vinovatul care și-a mărturisit fapta (lat.).

[3] „Domnule redactor, *La Roumanie* face unui articol din *Convorbiri* deosebita cinste de a-l reproduce în întregime şi de a se ocupa de el în special în numărul ei de la 9(22) oct. Autorul acestui articol, deşi cam stingherit de prea marea importanţă pe care i-o acordă eminentul dv. organ, nu vă poate mulţumi îndeajuns şi crede de datoria lui să vă satisfacă, de îndată ce a luat cunoştinţă de ea, legitima dv. cerere, semnînd cu modestul său nume aceste rînduri.

Binevoiţi, rogu-vă, domnule redactor, a primi mărturia stimei mele celei mai înalte,

al dv. foarte îndatorat şi devotat servitor" (fr.).

Dragomirescu îi trimisese la 28 octombrie articolul care provocase acest răspuns. „Articolul [din] *Die Zeit* [prima parte a lui *1907*] i-a zguduit pe toţi. În *La Roumanie* s-a tradus în franţuzeşte — îţi trimit azi ziarul — şi a apărut un articol în care, sub titlul *Qui es-tu, Caton*, eşti combătut. Ţi-l trimit. Ce-ai zice de un mic răspuns? Firească, numai în cazul cînd inspiraţia dramatică te-ar lăsa liber."

[4] Prescurtare a formulei franceze: *Tournez, s'il vous plaît* — întoarceţi (foaia), vă rog.

[5] Mihail Dragomirescu se arată mai rece faţă de această fabulă, care apare în *Convorbiri* la 15 noiembrie (st. v.) 1907. La primirea ei, îi răspunde: „Fabula cea nouă e, firească, f.f.f. bună, dar, pentru vulgaritatea termenilor întrebuinţaţi, aş fi voit-o mai cu carne: prea e concisă — prea e esopică. La Fontaine îşi cere şi el drepturile sale... Dar ce să te mai necăjesc, cînd tu n-ai trebuinţă de critică, ci de căldură admirativă. Aşa cel puţin îmi pare" (scrisoare inedită de la 5/18 noiembrie 1907). A doua zi, revine mai precis: „Fabula ta n-a prea făcut efect printre scriitorii din cercul *Convorbirilor*. «Mîngîiere» — nu prea e termenul propriu pentru «vina» pe care o dă baba asupra necuratului, nici morala cu «ne mîngîiem adeseori» nu reiese din fabulaţie. N-ai putea s-o aşezi mai bine pe pirostrii?" Prin alte cuvinte, criticul sugerează autorului s-o refacă (fabula a apărut totuşi în prima ei formă). Mai departe, ca să-i îndulcească pilula, Dragomirescu îşi reia obişnuiţii ditirambi: „În schimb, cei 20 de inşi ce au luat parte la şedinţa de aseară au fost fermecaţi de *Hanul lui Mînjoală*, strașnica ta capodoperă. Deliciosul dialog al lui Lovinescu asupra *Momentelor*, plin în mare parte de justeţe şi mai cu seamă de graţie, cuprinde o obiecţiune în privinţa lipsei de «natură» din operele tale [vezi nota de la p. 68]. Mi-am adus aminte atunci de pasagiul din *Năpasta* din povestirea lui Ion şi de splendidul tablou de noapte din *Hanul lui Mînjoală*. Pentru ca să le fac tinerilor şi o lecţie — şi deşi aveam atîtea altele de citit, le-am trecut pe la nasul lor, înclinat cu evlavie de altminteri, tămîia profană a novelei tale. Ce entuziasm! Ce fior! ce ridicări de braţe şi plezniri de palme pe pulpe!... «Al dracului Caragiale.» Cea mai bună novelă din romîneşte! Ce concentrare! Ce poezie! Şi ce minunată îmbinare de atmosferă arhaică, populară şi cultă!..." Scrisoarea de răspuns a lui Caragiale (XXIII), foarte important document literar, aduce o precizare de natură clasicistă în chestiune.

XXII

[*Berlin*,
15 nov. 1907]

Dragă Mihalache, precum ţi-am depeşat, am aranjat cu „Minerva".[1] Roagă pe Filip[2] (pe care nu-l credeam aşa de grăbit) să nu facem rasoleală. Eu, poate, mai am să schimb cîte ceva din text — firește, nu e mare lucru; dar, orişicum, schimbări se impun într-o ediţie ne varietur*[3].

Ţi-am mai depeşat că articolul din *Zeit-Convorbiri, complet* şi *completat*, apare zilele astea în Bucureşti; — apare într-o broşură, cu titlul: *„1907, din primăvară pînă-n toamnă — Cîteva note — de I.L. Caragiale" — (numele întreg)*. Ei şi?... Te rog, pe cît poţi, urmăreşte broşura, anunţă-i binevoitor apariţia şi interesează-te (spre a mi-l comunica) de ce efect va produce în certe sfere. Din răspunsuri la nu importă cine, sau de polemice cu interesaţi sau nerozi — n-am gîndul tatii![4] Eu spun ce ştiu, arăt ce văd, mărturisesc ce cuget — à titre de document[5]. Documentele nu se combat; şi ele mai puţin pot discuta cu binevoitorii sau tăgăduitorii lor; vom urma deci mai departe ca literat**, nu ca om politic, pe cît mă va tăia capul; n-am vreme să zic interpretatorului nici măcar: „amice, scurt, ori eşti prea interesat, ori prea prost, ca să răstălmăceşti instantaneele fotografice".

Dar, în sfîrşit, homo sum[6]; dacă m-ar sîcîi prea mult, apoi, atunci, nu-i departe din Wilmersdorf pînă-ntr-o mahala a Bucureştilor! să nu te pomeneşti că vin să scoţ eu o „Ţintă a Democraţiunii Romîne cu sufragiu universal" mai abitir decît a lui Venturianu, prefăcînd redacţia *Convorbirilor* noastre atît de inocentă într-o strajnică vizuină jacobină. Pînă acuma am arătat partea ridiculă a oligarhiei; să nu schimb cîntecul şi perdeaua[7], şi să m-apuc, mai cu dinadinsul, a-i arăta partea sinistră?

Dar să aşteptăm încă! atîta zor nu e deocamdată...

Sărut mînile doamnei tale, pe care ai mei o salută afectuos. O strîngere de mînă pentru tine de la

prietenul tău,
C a r a g i a l e

---

* Negreşit să-mi trimită cîte trei exemplare de fiecare revizie, ca pe una să i-o trimit absolut clară.

** Ca nuvelist, ca satirist, ca dramaturg, ca fabulist, ca istoric, cum o vrea Dumnezeu, care ne ştie cugetul şi inima la toţi robii lui.

P.S. Nu ţi-am mai scris; nu-mi dă pace Pulcheriţa[8]... A! ea este aşa de tînără şi de nebună! şi eu — atît de cuminte şi de... bătrîn!

Vale

Scrie-mi rogu-te o vorbă bună. Nu ştii ce simţitor sunt! Multă sănătate tuturor confraţilor[9].

Publicată în Revista Fundaţiilor *de la 1 iulie 1946, la* Texte şi documente. Din corespondenţa inedită a lui Caragiale cu Mihail Dragomirescu *de Şerban Cioculescu, pp. 681—682.*

[1] Cf. telegrama XX şi nota 1, p. 62.

[2] G. Filip, librarul, conducătorul editurii „Minerva".

[3] Ediţie *ne varietur* — definitivă.

[4] Poate aluzie la broşura *Dreptatea popolului judece pe fraţii Caragiali* (1849) de Costache, Luca şi Iorgu Caragiali, cu privire la atitudinea lor în 1848.

[5] Cu titlu de document (fr.).

[6] Om sînt (lat.)

[7] Cortina.

[8] Personaj din proiectata comedie *Titircă, Sotirescu et C-nie.* De patru ani măritată cu Chiriac Sotirescu (din *O noapte furtunoasă*), este în vîrstă de 27 de ani (soţul ei are 49!), nepoţica unică a bogătaşului Ivanciu Ganciu — ea îşi spune „născută de Gantscho" — care i-a lăsat prin testament 5 milioane şi a măritat-o. Mare sportivă. „Habituée de la Excelsior-Regina Nizza" şi „foarte bună prietină şi fostă camaradă de pension cu Ninette (Chiriachiţa) Titircă", fiica lui Dumitrache şi a Vetei, fina lui Chiriac (şi, probabil, fiica lui!). După una din listele de persoane din caietele lui Caragiale, la Berlin, consultate în arhiva familiei Caragiale. M. Dragomirescu întreabă adeseori în scrisorile lui către Caragiale despre Pulcheriţa.

[9] Este vorba de colaboratorii revistei literare *Convorbiri.*

XXIII

10/23.XI.[1]907

Dragă Mihalache,

Am dat broşura[1] la „Adevĕrul", fiindcă acolo este vad mare şi tarabă deschisă pentru publicaţiuni ce trebuiesc desfăcute repede, cu paralîcul[2], pe cale publică. Înţelegi dar de ce nu m-am gîndit la tine şi la „Minerva". (Cu această înţeleaptă zeiţă am aranjat tot[3],

aşa cum şi tu ai fost de părere). — Fabula, bine că n-ai publicat-o[4]; nu fiindcă nu vă place voă; căci poate ar găsi, cum a şi găsit, să placă altora (habent sua fata...[5]); ci fiindcă motivul cu baba l-am întrebuinţat, în proză, şi-n al doilea articol din broşură[6]. — Aceasta s-a vîndut, ediţia întîia, în două zile; ieşise cam cu greşeli, ca şi în *Convorbiri*. A doua ediţie, revăzută de mine, trebuie să fi şi apărut cînd primeşti aceste rînduri. Fă-i o mică reclamă, rogu-te, cum crezi de cuviinţă; voi să se-mprăştie cît mai mult.

Şi acuma, dă-mi voie să-mi fac pe scurt o mică apărare personală. Îmi imputaţi că n-am în scrierile mele destulă iubire de *paysage*[7], de natură moartă, şi destul liric[8]. Eu (nu că vreau să vă contrazic sistematic) cred că n-oi fi avînd, din toate astea, prea, foarte mult sau mult, dar cred că am destul; şi mai cred că, peste *destul*, în artă, nu mai trebuie *de loc*. Pitorescul naturii însufleţite şi moarte, precum şi lirica, ele în de ele, aşa cel puţin socotesc eu, fac obiectul altor arte decît arta povestirii; şi, astfel, eu le cred numai nişte ajutoare ale acesteia, al cărei obiect este cel mai interesant fenomen *quant à nous*[9]: împrejurările izvorîte din felul particular al atîtor suflete şi minţi, asemănătoare, în general, cu ale noastre.

Am citit, cînd eram copil, într-o veche tălmăcire a *Teogoniei*[10], unde spune aşa, despre fetele Mnemosinei[11]: „În Olimp stau ele şi cîntă isprăvile minunate ale zeilor nemuritori; şi cunosc trecutul ca şi prezentul şi ghicesc viitorul, iar cu cîntările lor măiestre înveselesc tot soborul zeesc". Şi de atunci mi-au rămas dragi toate. Ele sunt surori bune; una alteia îşi împrumută la nevoie graţiile şi atributele; iar aceea care a împrumutat pe soră-sa stă cuviincioasă la o parte şi o lasă să cînte şi să danţeze, fără să-i pună piedici între coturni[12]: ca s-o ajute a-mprumutat-o, firește, nu ca s-o încurce, — ca să-i întărească prestigiul particular, nu ca să i-l usurpe.—Şi astfel, una pe alta s-ajută; cînd una, cînd alta, pe rînd, învăţînd sau amuzînd, uimind şi-nveselind pe muritori,—fiecare la rîndu-i străluceşte cu farmecele depline ale întregului chor divin.

Acu, ce să mai zic, fără să trec peste *destul*?...

Eu cred că şi în opera mea se găseşte *destul* ajutor de *agremente*. Dar, firește, ca să-l găsească cineva, un amator, nu mai zic critic[13], trebuie să-l caute. Cum am zice, în limbaj de cizmărie, cusătura pingelii nu se vede uşor, daca nu e făcută cu aţă albă. De, dragii mei, eu sunt cîrpaci bătrîn[14]; eu cos de dragul pingelii, nu de al cusăturii. Dacă vă place, îmi pare foarte bine, fiindcă ţiu la cinstea meşteresască; daca nu... mergeţi şi voi la alţi meşteri mai buni, să vă-ncalţe

— că, slava Domnului! sunt destui — supărare nu-ncape... Am şi eu cîţiva muşterii ai mei cari n-or să mă lase.

Multă sănătate de la toţi ai mei la toţi ai tăi. Nu prea uita pe amicul tău,

Caragiale

Complimente confraţilor.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(20)}{V}$. *Întîia oară publicată şi comentată în* Gazeta literară, *3 ianuarie 1957,* Caragiale şi natura *de Şerban Cioculescu.*

[1] *1907, din primăvară pînă-n toamnă. Cîteva note,* Bucureşti, editura „Adevărul", 1907.

[2] Vechi cuvînt, cu înţelesul: sumă mică, neînsemnată.

[3] Ediţia *Opere,* în trei volume, la editura „Minerva", care avea să apară în cursul anului următor.

[4] E vorba de fabula *Mîngîiere,* care apare în *Convorbiri* peste cîteva zile, la 15 noiembrie 1907.

[5] Celebru dicton: cărţile au (şi ele) destinul lor (lat.).

[6] *1907...,* p. 24.

[7] Cuvîntul *paysage* şi următoarele sînt subliniate în scrisoare.

[8] Destul element liric sau lirism.

[9] În ce ne priveşte pe noi (fr.). Este vorba de scriitorii epici, printre care se socotea şi Caragiale.

[10] *Theogonia,* atribuită lui Hesiod, poem mitologic din secolul al VIII-lea î.e.n.

[11] Mama Muzelor, în mitologia elină.

[12] Pantofi cu tocuri înalte de lemn, purtaţi de actorii tragici.

[13] Aluzie la E. Lovinescu, care-i adusese recent imputarea, în dialogul platonician din *Convorbiri* (15 noiembrie 1907). Picrophonios articula aceste rezerve: „Caragiale n-a văzut niciodată natura, în scrierile lui nu e o singură pagină descriptivă. Orcît vei căuta, nu vei găsi un rînd care să te facă să palpiţi dinaintea frumuseţii naturii. El n-a simţit niciodată taina codrilor, farmecul nopţilor cu lună, sau poezia pîrîului, ce şopteşte pe prund. Aceasta e o mare lipsă. Cea mai armonioasă dintre coarde îi lipseşte." Observaţia critică era precedată de o anecdotă: „Odată, Caragiale îşi făcea vilegiatura la o mînăstire din nordul Moldovei. El îşi petrecea tot timpul în curtea mînăstirii. Munţii cu frumuseţele lor nu-l ispiteau. Într-o zi însă senină, după masă, un tînăr poet îi propuse o primblare în pădure. Caragiale nu primi. Şi pe cînd tînărul începea să-i spună, spre a-l îndupleca: «Cum, maestre, nu iubeşti munţii? Natura nu te inspiră?» — Caragiale se trase cîţiva paşi îndărăt, măsurîndu-l cu privirea: «Ce natură, mă? ce natură? Natura e în capul meu. Tu n-ai decît să te duci; dar dacă ai merge de o mie de ori în pădure, tot n-ai vedea-o aşa cum e aşternută aici!»."

[14] Vezi „ciubotăria" şi în finalul din *Poveste*, ultima încercare a lui Caragiale, rămasă neisprăvită şi publicată de Luca I. Caragiale în *Abu-Hasan* (1915, pp. 92—93) şi reprodusă în *Opere*, 3, 1962, pp. 580—594. Iar într-o scrisoare către Paul Zarifopol, la 8 aprilie 1909, semna: „Devotat cîrpaci literar, practicant dacoromîn".

XXIV

[*Berlin*,
15 dec. 1907]

Dragă Mihalache,

La *Opinia* sunt dator să mai dau o cronică — am şi expediat-o.[1] Ai puţintică răbdare, vine şi rîndul *Convorbirilor critice*; le voi trimite ceva firesţe convenabil şi potrivit cu seriozitatea unei reviste literare.

Se-mplineşte, acuma, un an, de cînd, aflînd că eşti gravid, am încercat a te face să avortezi[2]; leacurile mele băbeşti n-au avut nici un efect. Nu ştiu ce să zic? bine a fost ori nu, că tentativa mea de pruncucidere n-a izbutit? Uite-te şi tu, cu un an mai bătrîn acuma, înapoi, şi socoteşte daca strădania naşterii şi alăptării îţi este răsplătită întrucîtva. Oricum, peste puţine zile fătul tău, *Convorbirile*, împlinesc un an de existenţă. Îi urez la mulţi ani! *Vivat, crescat, floreat!*[3] Dumnezeu să-i ajute a cinsti pe devotatul lui genitor[4]! În curînd voi căuta să trimit acestui scump prunc literar, de hatîrul genitorului, un dar îngrijit[5].

Pînă atunci, fiţi sănătoşi tu şi ai tăi.

Complimente confraţilor.

O strîngere de mînă frăţească,

Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(44)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* Revista Fundaţiilor, *1 iulie 1946, p. 682.*

[1] *O cronică de Crăciun*, apărută în *Opinia*, Iaşi, 25 decembrie 1907.

[2] L-a îndemnat pe Dragomirescu să nu scoată revista (scrisoarea de la 18/31 decembrie 1906, p. 43).

[3] Urare latinească: Să trăiască, să crească, să înflorească!

[4] Tată (lat.).

[5] *Boul şi viţelul*, fabulă cu aluzii la revendicările ţărăneşti.

XXV

[*Berlin, decembrie 1907*]

Dragă Mihalache, iartă-mă că pun la-ncercare de absolută discreţie prieteşugul tău, de care nu mă-ndoiesc un moment. Pe orice cale găseşti mai la-ndemînă (gazetă zilnică, foi volante, ori, în maniera antică, din mînă în mînă) te rog, fă să circule alăturatele versuri. Aruncă-le între proprietarii de tagma a II-a[1]. E o apărare a tagmei noastre contra atacului intempestiv ce i-a adus domnul proprietar mare (două zestre!) din tagma a treia. Încă o dată, discreţie absolută: nici slova să nu mi-o vază altcineva decît tine. Aştept *Conv.*[*orbiri*] *cr.*[*itice*] şi scrisoarea ta. Fiţi sănătoşi tu şi ai tăi.

Al tău prietin,
C a r a g i a l e

P.S. Mai cu seamă, inundează Palatul Justiţiei şi cercurile înaintate liberale şi conservatoare.

CONSTATARE

În ţara rumînească sînt,
Cu mici, cu mijlocii, cu mari,
Trei tagme de proprietari:
Proprietarii de *pămînt*;
Al doilea, cei de *idei*;
Al treilea, cei de... *femei*.[2]
Şi dar, proprietatea mare,
Periclitată uneori,
În tagma cea din urmă are
(Şi, natural, şi-i întreţine
Destul de bine)
Pe cei dîntîi, cei mai frumoşi
Şi mai geloşi
Apărători.

Publicată în articolul citat din R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, *1 iulie 1946, pp. 682—683.*

[1] Intelectualii. Vezi mai jos, în *Constatare*, clasificarea proprietarilor.

[2] În scrisoarea cu data 17/29 *(sic)* ianuarie 1908, M. Dragomirescu confirmă primirea poeziei „proprietarilor", dar se scuză că nu o poate publica: pare îndrep-

tată împotriva lui C.C. Arion, omul politic şi juristul care i-a făcut „un mare bine în viaţă". Criticul găseşte o fericită formulă justificatoare: „Nu sînt îndestul «om politic», pentru ca să am cruzimea nerecunoştinţei". Vom vedea mai departe că autorul micului pamflet nu a luat în nume de rău nepublicarea lui.

XXVI

Wilmersdorf bei Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
mercuri 26 dec. 1907/ 8 ian. 1908

Domnilor

M. Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, George G. Orleanu, D. Nanu, Em. Gîrleanu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Alex. Stamatiade, Ion Dragoslav, Iser şi... — (?!...).[1]

Iubiţi confraţi, vă mulţumesc din suflet pentru graţiozitatea dv. şi pentru înalta favoare ce au să-mi acorde valoroasele *Convorbiri critice.*

Să trăiţi la mulţi ani cu sănătate, noroc şi veselie. Dumnezeu cu dv.!

Al dv. devotat colaborator,
C a r a g i a l e

P.S. Dacă se poate, trageţi cîteva exemplare din *Boul şi viţelul*[2] separat pe o foaie de hîrtie[3] şi trimiteţi-mi-le împreună cu numărul respectiv. Le-aş expedia la cîţiva prieteni — ar fi o reclamă şi pentru revistă.

Valete

Publicată în articolul citat din R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, *1 iulie 1946, p. 683.*

[1] Toţi colaboratorii literari, inclusiv Iosif Iser, ilustratorul revistei *Convorbiri.* Semnele din paranteză, pentru eventualii omişi.

[2] Fabula lui Caragiale, sub tipar, avea să apară, în facsimil autograf, în fruntea numărului de la 1 ianuarie 1908 al revistei *Convorbiri* (sub noul ei titlu, *Convorbiri critice).*

[3] Dorinţa i-a fost satisfăcută. Am văzut un asemenea exemplar, foaie volantă.

XXVII

[*Berlin,*
27 ian. 1908]

Dragă Mihalache,

Mi-ai promis, prin ultima ta scrisorică, o scrisoare mai lungă: o aştept de vreo zece zile degeaba. Mi-ai trimis-o? s-o fi rătăcit? Ţi-am fost scris mai multe. Pînă n-am soluţia la acele (toate recomandate) n-am ce să-ţi scriu. Multă sănătate.

Car.

Ce-ai zis de bietul Ronetti-Roman[1]? Păcat!

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(22)}{V}$.

[1] Recent încetat din viaţă. M. Dragomirescu publicase un lung şir de foiletoane elogioase cu ocazia premierei dramei *Manasse*, atacată din considerente extraliterare.

XXVIII

[*Berlin,*
5 febr. 1908]

Dacă ţineţi urmez colabora renunţaţi numărul special proiectat[1] scrisoare urmează[2]

salutări
Caragiale

Din colecţia editorului acestei cărţi.

[1] Este vorba de numărul din *Convorbiri critice* pe care M. Dragomirescu avea intenţia să-l închine lui Caragiale cu ocazia zilei de naştere a lui Titu Maiorescu, la 15 februarie 1908.

[2] Vezi scrisoarea următoare, cu data de 7 februarie 1908.

XXIX

Vineri, 7 fevr. stil n. [1908] despre ziuă

Dragă Mihalache,

Am primit telegrama ta şi m-am bucurat văzînd că ţii la mine. Acuma, ca răspuns la buna ta scrisoare, îţi sunt dator o explicaţie. Iată.

Mai întîi, sunt în materie literară vrăjmaş al reclamei. Reclama poate fi sufletul comerţului, nu ştiu; ştiu însă sigur că e ruşinea literaturii. Apoi... apoi, ce noimă ar avea să-mi faceţi un număr aşa special? [1] Cu ce prilej? À propos de quoi? [2] Serbaţi vreun jubileu al meu ca publicist, cum s-a făcut acu cîtva timp cu Maiorescu? Slujiţi vreun parastas întru pomenirea mea, cum făcură zilele trecute *Conv. literare* despre Odobescu? — Pe urmă — ia gîndeşte-te bine — ce noimă ar avea ca, la ziua naşterii lui Maiorescu, *Conv. critice* (care,-n definitiv, sunt un produs al şcoalei lui) să-mi facă, în pofida lui, un număr-reclamă mie (care, în definitiv, sunt un elev al „Junimii" [3], fundată de acelaşi Maiorescu)? — Ce a fost între tine şi *Conv. lit.* acum în urmă; ce a fost mai demult între mine şi Titu — sunt mici mizerii de familie — dovezi că şi pe noi, oamenii mai ridicaţi de blagoslovita slovă şi chemaţi, chip şi seamă, a gîndi în sus şi cătră sus, josul ne trage şi ne-ngenunchiă (vai! cîteodată prea umilitor) la stăpînirea micimii omeneşti. Dar aceste mici mizerii şi răutăţi familiale, aceste momente de-njosire sufletească, pe cari înşine trebuie cei dîntîi să le deplîngem, cred eu că nu-i bine, nici frumos, să le dezvăluim (şi mai ales cu zgomot) în faţa lumii profane. Ştiu bine cît îi trebuie acestei lumi hrană zilnică pentru potolirea vecinicei ei lăcomii de cancanuri şi scandaluri. Ştiu cît e de-ncîntată să afle că şi cei de sus sunt tot atît de mici ca şi cei de jos. Dar asta suntem noi chemaţi să-i dăm ei? spectacolul micimilor noastre? dovezi că putem şi noi fi ca oricine, josnici? Augurii [4], firește, sunt şi ei oameni, păcătoşi ca toţi oamenii; dar ei datoresc lumii numai serviciul sacru; micile lor slăbiciuni şi păcătoşii umane, destăinuite chiar de ei, ar amuza firește pe toţi gură-cască, dar ar demoraliza lumea, în paguba credinţii ce sunt datori a-i inspira şi cultiva.

Aşadar — ne-am înţeles. Te văd de-aci dînd din cap şi te aud zicîndu-mi: „Da, Caragiale, ai dreptate şi te consider nu numai ca pe un autor bun şi cinstit, ci şi ca un cinstit şi bun prietin". Şi eu îţi răspund: „Îţi mulţumesc, dragul meu, pentru cea dîntîi, şi-ţi voi fi recunoscător totdeuna pentru cea de-a doua".

Şi acuma să trecem la alta. Copie după scrisoarea... *perdută* (c'est le cas de dire [5]) peste putinţă să-ţi dau. Ba ceva mai mult! Închipuie-ţi că era să te rog să-mi trimiţi tu una; aş avea şi eu nevoie de aforismele acelea [6] pentru a le utiliza într-o lucrare mai lungă, şi n-aş vrea să-mi bat capul a le aşterne din nou — ştii cît de greu scriu. Nu cunosc pe convorbiricriticiştii tăi şi prin urmare nu pot bănui cam cine ar fi amatorul care mi-a făcut însemnata onoare a pofti la un autograf al meu. Bietele mele aforisme pedante! cine ştie daca nu fac deja ocolul saloanelor elegante, şi dacă, mîne-poimîne, nu le vedem exoticate [7] în versuri abracadabrante, semnate de cine ştie ce fante! O! sacră literatură daco-romană! Aproposito de asta, îţi alătur aci, lipită pe carton de cofetărie, o acadea literară hors-concours [8]. Nu mă-ndur să mă bucur singur de ea şi să n-o împărtăşesc şi unui amator ca tine de delicateţi etico-estetice. Daca, precum este din cale afară zaharinată, te-o leşina pe inimă şi pe tine, cum şi pe mine m-a leşinat, fă şi tu ca mine: scuipă! o să-ţi treacă greaţa şi o să rămîi cu acea cocleală specifică pe care numai cîţiva o pot simţi: dezgustul de semioameni. Il n'y a pas à dire, c'est assez écoeurant! [9]

Înţeleg scrupulurile tale în privinţa pamfletului cu „proprietarii"[10]. Ai făcut chiar bine că nu i-ai dat drumul. Mai la urmă, sunt destui intelectuali în ţară, slava Domnului! şi eu nu sunt şi nu mai vreau să fiu totdeuna vechilul lor. Apere-se dumnealor! Arde pamfletul! et n'en parlons plus [11].

Am suferit şi eu destul de nevralgii la dinţi, la fălci şi la faţă. Perz dinţii, după ce mi-am perdut iluziile. Ah! de ce nu am încă iluziuni! o mie aş da să salvez un dinte. Îmi mai rămîne încă una: dinţii prepuşi [12]; şi toţi dentiştii mă asigură că e singura iluziune care nu se perde pînă la moarte; îngrijită regulat, rămîne totdeuna pură.

Umblînd printre hîrtioarele mele, am găsit şi altă poezie a lui Piccolino. Ţi-o trimit aci alăturată.[13] Mă rog ţie, de curiozitate, ia încearcă, cu toată discreţia şi cu tot seriosul [14] (fireşte, fără s-arăţi originalul, ci o copie, şi fără a declara deocamdată că e de *Piccolino*), ce spun mangafalele lirice despre acest mic scherzo-cantabile al protejatului meu Piccolino, căruia voi să-i dau un coup d'épaule [15]. Daca reuşeşte a obţinè sufrajele fraţilor lui în cultul graţioasei Erato, atunci el promite că-n curînd va ataca şi nota poporanistă; şi eu sper, cunoscîndu-i talentul, că va putea avea şi pentru această notă o coardă puternică la tînăra lui liră.

Împrejurările politice din ţară mi se par de cea mai naltă importanţă. Era peste putinţă ca urmările răscoalelor să se mărginească la mofturile parlamentare ale sacrului acord [16]. Desigur nu exagerez cînd cred că pînă acuma, în istoria politică a Romîniei contemporane de la Unire încoace, Take Ionescu va fi fost cea mai ilustră şi mai întreagă figură. [17]

Fiţi sănătoşi tu şi ai tăi, cărora toţi ai mei le trimite [*sic*] multă sănătate. Sper pentru numărul de 15 fevr. să-ţi dau ceva, îngrijit, fireşte. Sunt 3½ despre ziuă, de aceea scriu aşa urît... şi mai am de citit: O! ce urît să scrii! ce <pre jos> frumos să citeşti!

O frăţească strîngere de mînă de la

al tău prietin,
C a r a g i a l e

P.S. Mă rog ţie, scrie-mi îndată pe o cartă postală *cînd*, adică *în ce zi* şi *la ce oră* şi *unde* ţineţi întrunirile voastre săptămînale. Voi să vă depeşez poate odată ceva picant.

Binenţeles, această scrisoare nu trebuie s-o vază amatorii tăi de autografele mele.

Ai făcut în numărul de la 15 ian. o greşală de limbă; ia seama: *simbol* face pluralul *simboluri*, nu *simboale*; forma asta cam arbitrară e şi necorectă şi urîtă ca sunet. [18]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(23)}{V}$.

[1] Propunerea lui M. Dragomirescu era astfel formulată: „Cu deosebire vreau pentru numărul de la 15 fevruarie, aniversarea lui Maiorescu, să am o bucată de proză şi una de versuri de tine. Ele vor fi flancate de alte bucăţi dedicate ţie şi de articole critice privitoare la activitatea ta literară şi la însemnătatea ta în literatura romînă şi universală. Ar fi un număr Caragiale. Ţi-aş vrea şi portretul... şi dacă s-ar găsi vreo caricatură mai caracteristică din lunga ta viaţă literară. Te-am prins de mînă, vrem să te strîngem la sîn, să ne luminăm de raza gîndului tău şi să ne încălzim de căldura inimii tale. Te vrem întreg. Sîntem geloşi de tine. Tu eşti modelul artei adevărate, şi noi arta adevărată vrem s-o reprezentăm. Noi sîntem *curentul tău*. Tu te înalţi peste «Junimea» care a murit şi peste «Eminescu» care trece. Epoca lui Caragiale se deschide. Noi vrem s-o deschidem — deci trebuie să ne ajuţi şi tu. — Nu ne lăsa. Altminteri falimentul (nu numai cel moral) ne pîndeşte." (Scrisoare din 17 ianuarie 1908, inedită.)

[2] Apropo de ce? (fr.).

[3] Afirmaţia trebuie înţeleasă ca un pretext al refuzului de a-şi însuşi tacticele directorului *Convorbirilor critice* (v. şi Prefaţa, p. XIX).

[4] La romani, cititorii în semne, ghicitori ai destinului. Aici cu înțelesul de sacerdoți, preoți, oficianți ai vreunui cult.

[5] Este cazul să o spunem (fr.).

[6] Este vorba de scrisoarea XXIII, din 10/23 noiembrie 1907 (v. p. 66). Dragomirescu anunța astfel pierderea ei: „Eu păstrez cu sfințenie toate manuscrisele tale, pînă și plicurile. Acest sentiment îl au și «convorbiriștii» mei, și ce-au făcut — ce-au dres, la una din re-re-recitirile admirabilei tale scrisori în care arăți rolul descripției în povestire, mi-au subtilizat manuscrisul. Sînt în adevăr nefericit, căci și măgarii de zețari au stricat zațul cules gata și amînat de la un număr la altul, fiindcă nu-i găsisem loc potrivit. Vrei să-mi faci o mare bucurie? Transcrie-mi încă o dată pasagiul respectiv, dacă nu întreaga scrisoare, și trimite-mi-l... De altminteri, mi-a fost pățania spre învățare de minte. De-acum transcriu: nu le mai dau să pipăie manuscrisul. Dar ce folos, cînd durerea primei și ultimei pierderi este vecinic vie?" (Scrisoare din 17/29 [*sic*] ianuarie 1908.) Este drept, Caragiale n-a păstrat ciornele scrisorilor către M. Dragomirescu; nu s-au găsit în arhiva familiei Caragiale decît scrisorile lui M. Dragomirescu, după care am făcut copii sau numai extrase.

[7] Cuvînt creat de Caragiale de la *exotic*, cu înțelesul: asortate, mitocosite.

[8] Fără pereche (fr.).

[9] Nimic de zis, e destul de dezgustător! (fr.).

[10] Versurile cu titlul *Constatare*, din scrisoarea XXV (v. p. 70).

[11] Și să nu mai vorbim de el (fr.).

[12] Proteza.

[13] *De ce? Scherzo* (v. *Opere*, 3, 1962, p. 529).

[14] Ca în limba franceză: *le sérieux*. Cu toată seriozitatea.

[15] O mînă de ajutor (fr.).

[16] Monstruoasa coaliție la căderea guvernului Carp și venirea guvernului Sturdza.

[17] Iluzie de înregimentat politic! (Vezi și Prefața, p. XXII.) Take Ionescu n-a jucat rolul primordial la care se așteptau devotații săi.

[18] Caragiale alătură o tăietură de ziar, în marginea căreia notează: „(*Opinia* — 339, vineri, 11 ian. 1908, p. III.)"

Dăm mai jos textul acestei note, iar cuvintele pe care le reproducem cu caractere cursive sînt cele subliniate ironic de Caragiale:

„Prețiosul nostru colaborator literar d. Cincinat Pavelescu ne roagă să notăm că poezia publicată în numărul de anul nou al «Opiniei»: *Exotică*, e o reminiscență după un poet belgian care o tradusese *din Longfellow*. Titlul poeziei «Exotică» ni s-a părut că indică suficient că minunata bucată îmbracă, în acea admirabilă *formă particulară* poetului romîn, o idee *împrumutată*. Cu toate aceste ținem seamă de *scrupulul* colaboratorului nostru notînd cele de mai sus." Afară de aceste sublinieri cu cerneală roșie, Caragiale a mai subliniat cu cerneală neagră cuvintele: *să notăm, o reminiscență, tradusese, ni s-a părut că indică, în acea formă, poetului romîn* și *ținem seama*.

Pe plicul scrisorii, Dragomirescu a notat sumar despre conținutul ei: „Este vorba de poezia *De ce?* trecută la ms. de rezervă pentru a se lega în sus" (?).

XXX

Sonnabend den[1] *26 ian./8 febr.* [*1*]*908*

Dragă Mihalache,

Fă-mi, te rog, credit de *1 l. bani 30*, şi adică: Pune în alăturatul plic, lîngă scrisorica mea către d. administrator al *Semănătorului*, pe care s-o citeşti întîi — mărci postale

de ..... leu 1.—

Lipeşte apoi plicul şi înaintează-l

recomandat la destinaţie..... „ 0,30

Total 1. 1,30

Dumnezeu cu tine şi cu ai tăi.

Vale,

C a r.

În momentul cînd să expediez aceste rînduri, primesc *Ordinea* (No 50, vin., 25 ian.) cu notiţa despre aderarea ta la partidul conservator-democrat.[2] Te felicit. Acolo este locul nostru al tutulor, cari iubim ordinea şi progresul, pentru că niciodată patria n-a avut mai multă nevoie ca astăzi de acestea amîndouă şi nici nici [*sic*] odată acestea amîndouă n-au fost mai duşmănite ca astăzi de către mici şi mari secături. Şi eu voi fi cu voi. În curînd. Şi sper să servesc cu credinţă şi cu cinste cauzei noastre.

P.S. Nici unuia dintre spanacocolii[3] tăi convorbirişti să nu-i arăţi scrisoarea mea către adm. *Sem.*[*ănătorului*].

Scrisoarea mea recomandată de ieri desigur ai şi primit-o. Aştept, la vreme, o vorbă bună.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(21)}{V}$.

[1] Sîmbătă (în ziua) de (germ.).

[2] În scrisoarea sa precedentă, M. Dragomirescu anunţa ruptura lui Take Ionescu ca efectivă, deşi încă nedeclarată, şi îşi arăta simpatia faţă de acţiunea lui. Continua apoi cu un îndemn care a rămas fără răspuns: „Poate e momentul *să te întorci în ţară*. Ne-am uni, şi-am putea scoate, pe lîngă revistă, şi o gazetă politică, dacă ni s-ar da ajutor. Sic itur ad astra" (Aşa se merge spre stele — lat.).

[3] Caragiale numea printr-un eufemism „spanac" producția literară inferioară sau chiar mediocră, iar „spanacocolii" convorbiriști sînt chiar colaboratorii revistei literare a lui Mihail Dragomirescu. Criticul îi scria lui Caragiale la 12 iulie 1907: „Cinci scrisori de la Caragiale plus două capodopere e prea mult pentru un obicinuit consumator de spanac". Cele două capodopere erau *Temelia* și *Bietul Ion*, pe care Dragomirescu le-ar fi preferat semnate. „Nu știu astăzi în Europa — adăuga el — de va fi un altul mai artist decît tine."

XXXI

Din Wilm. Berlin,
Hohenzollernpl. 4
[4(?) martie 1908]

Dragă Mihalache,

Îndată ce primești aceasta, trimite pe numele meu, la adresa: București, Țepeș-Vodă 1 [1], o informație despre ziua, ceasul și locul unde vă întruniți, voi cei de la *Conv. cr.*, — bineînțeles daca întrunirea o țineți într-o locuință particulară, iar nu în vreo cafenea. Voi să vă comunic ceva. Cumnatu-meu este prealabil înștiințat să deschidă scrisoarea ta ca și orcare altele, și să înainteze la locul indicat de tine o comunicare a mea pe care i-am trimis-o.

Dumnezeu să vă aibă pe tine și pe toți ai tăi în sfînta sa pază!

Să ne vedem cu bine.

Al tău prietin,
C a r a g i a l e

Am primit scrisoarea ta. În curînd vom vorbi pe larg despre toate.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(26)}{V}$.

[1] Era locuința cumnatului său, T. Duțescu-Duțu. E vorba chiar de el mai jos.

XXXII

[*Charlottenburg, 27 oct. 1908*[1]]

Carissime,

Sîmbătă dimineaţa (18 oct.) sunt, cu ajutorul lui Dumnezeu, în Bucureşti, la otel High-Life, Piaţa Episcopiei [2]. Doresc să ne vedem şi să stăm de puţin taifas. Vrei şi tu? Atunci lasă-mi sîmbătă seara vorbă la otel: la ce ceas şi unde ne putem vedè a doua zi, duminecă. Dacă ai putea veni chiar tu duminecă pe la 11—$11^1/_2$, ar fi şi mai bine: am dejuna împreună şi am palavra [3] îndelete. Pînă la revedere, o strîngere de mînă frăţească de la vechiul tău,

C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(24)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* P r e o c u p ă r i l i t e r a r e, *nr. 8—9, 1942.*

[1] M. Dragomirescu a însemnat cu creionul data primirii, după stilul vechi: „18 oct. 1908, III", pe cartea poştală ilustrată, cu legenda: Berlin, Neue Wache.

[2] A Ateneului.

[3] După limba franceză: *palabrer*. Mai frecvent: a pălăvrăgi.

XXXIII

Joi 11/24.XII. [1]908

Mihăiţă dragă, cu frăţească dragoste îţi trimit aci pentru revistă o traducere cît am putut mai îngrijită după vestitul *Riquet à la houppe* al lui Perrault, pe care recitindu-l acuma, mi s-a părut cu mult mai minunat decît mi se păruse odinioară în tinereţe: pesemne că basmele astea, ca toate bunătăţile lumii, nu sunt atîta pentru nepătrunzătoarea vîrstă a copilăriei, nici pentru vîrsta tinereţii, cînd omul e însuşi erou de basmu — cît pentru vîrsta bătrîneţii, cînd a ajuns omul să se pătrunză că nimic nu e mai frumos decît adevărul, nici mai adevărat decît frumosul.[1]

Dacă-ţi convine *Făt-Frumos cu moţ în frunte*, pune-l în revistă; numai cu condiţie:

1°. *dă-l întreg* într-un singur număr [2];

2°. roagă din parte-mi pe Gîrleanu să îngrijească cu sfinţenie corectura — aminteri, cu greşeli de text şi de punctuaţie, proza simplicistă a basmului nu mai are nici o noimă.

Cele patru versuri de la urmă cu tîlcul să fie spaţiate de text cu un rînd alb şi culese cu caractere subordonate celor ale prozei.

Fiţi sănătoşi toţi cu toţi ai voştri! Dumnezeu să vă dea bucurie de sfintele sărbători!

La revedere.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

Adresa actuală: *Wilmersdorf-Berlin, Hohenzollerndamm, 12.*

P.S. Daca, cine ştie pentru ce, n-o publici, trimite-mi înapoi *recomandat* manuscriptul — nu mai am altul aşa periiat [3].

V a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(25)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* P r e o c u p ă r i l i t e r a r e, *nr. 8—9, 1942.*

[1] Reminiscenţă din *Arta poetică* a lui Boileau? *„Rien n'est beau que le vrai, le vrai seul est aimable"* — Nimic nu este frumos decît adevărul, numai adevărul se cuvine să fie iubit (fr.).

[2] Basmul a apărut, aşa cum dorea Caragiale, într-un singur număr (*Convorbiri critice*, 15 decembrie 1908).

[3] Îngrijit, finisat, desăvîrşit. Alt termen caragialian echivalent: *pieptănat.*

XXXIV

[*Berlin, 19 febr. 1909*]

Dragă Mihalache, lucrez pe capete; de aceea nu ţi-am mai scris. Rogu-te, porunceşte să-mi trimită *Convorb. crit.*; de la numărul cu basmul lui Perrault, altul n-am mai primit. Asemenea rogu-te, trimite-mi îndată tot ce s-a scris în gazete despre reprezentaţia lui Delavrancea; şi daca s-a tipărit piesa *Apus de soare*, trimite-mi negreşit *două* exemplare. Mă-ndatorezi foarte. Viu prin martie, cu patru basme nouă. Sper că o să vă placă. — Au primit kinderii tăi o cartă cu fotografia mea?

Aştept cu mare nerăbdare îndeplinirea rugăminţii mele şi-ţi strîng mîna frăţeşte. Daca ai văzut *Apus de soare*, spune-mi şi mie părerea ta. [1] — Fiţi toţi sănătoşi. Dumnezeu să vă deie bine.

Al tău,
Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(29)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* Preocupări literare, *nr. 8—9, 1942.*

[1] Criticul răspunse răspicat: „Părerea mea: Delavrancea a făcut o capodoperă: e cea mai frumoasă lucrare literară a lui. Grandilocvenţa şi imaginaţia lui au găsit figura, în care ele apar naturale. Eu sînt în adevăr încîntat. Defectul: e un act al V-lea dintr-o piesă ce trebuie scrisă, dar un act admirabil, prin care se pune în mod *deplin* un caracter, care după alte toate e şi cea mai splendidă figură naţională. Părerea mai pe larg, în revistă, în numărul viitor." Şi în „*N.B.* Cu ocazia *Apusului*, Nottara s-a revelat *mare* actor." (Transcrisă din arhiva familiei Caragiale.)

XXXV

[*Berlin*,
27 febr. 1909]

Dragă Mihăiţă, după ce ţi-am expediat ieri o cartă cu o mică parabolă, mi-am aruncat încă o dată ochii şi mai cu dinadinsul pe a ta; şi, cu părere de rău, am citit cuvintele:

„... *Acuma să te văz, dacă poţi da peste cap pe amicul*[1]... *etc.*"

Din acestea, am luat sama că nu mă cunoşti încă destul de bine; n-ai înţeles că eu, cu toată reputaţia de nebun, pe care mi-au făcut-o cîţiva neghiobi, sunt un om cuminte, şi, ca toţi oamenii cuminţi, am atîta grije de picioarele mele că nu-mi mai rămîne vreme să mă gîndesc la capul cuiva altul... Şi asta, fiindcă sunt convins că, daca mă ţin eu bine pe picioarele mele, peste cap nici Dracul nu mă poate da.

Zice că: unde nu-i cap, vai de picioare! eu mai zic: vai de capul celui pe care nu-l duc picioarele, oricîte proptele i-or pune alţii!

De-acolea-ncolo, drumul lumii este destul de larg, slavă Domnului! să putem umbla cu toţii, care-ncotro, cum ne ţin picioarele, făr-a ne lovi în cap.

Dumnezeu cu tine şi cu ai tăi!

Vale,
al tău,
C a r a g i a l e

P.S. Am căzut la patima povestirilor — cu mare pornire. Prin urmare, pentru cîtva timp, pînă-mi trece furoarea senilă, nu trebuie să vă mai aşteptaţi la teatru din parte-mi.

C.

Am un volum de povestiri fine, inedite, pe care nu le-aş da pe tot ce-am scris în viaţa mea — viaţă pierdută cu fleacuri de artă grosolană! [2] *Unde* şi *cum* să le public *frumos*, şi să şi pot cîştiga material *bine*? Dă-mi o idee. Aştept.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(30)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* P r e o c u p ă r i l i t e r a r e, *nr. 8—9, 1942.*

[1] Delavrancea.

[2] La 14/27 februarie, Caragiale îi scria cam în aceiaşi termeni doctorului Alceu Urechia: „Am să vă citesc un volumaş de povestiri inedite *(fructele veghiărilor mele de-o iarnă!)*, pe care nu le-aş da pe tot ce am scris în viaţa mea" (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, p. 463). Este vorba de *Schiţe nouă* (1910, editura „Adevĕrul"), cu dedicaţia către A. Vlahuţă.

XXXVI

[*Vineri, 5 martie 1909*]

Dragă fine Mihăiţă,

Am primit alaltăieri, mercuri, cele două exemplare solare [1] (ia seama bine, nu citi, ca dascăl, *scolare*), iar astăzi, vineri, am primit şi carta ta postală. Îţi mulţumesc că mă-ngrijeşti. Bravo ţie! aşa se cuvine să se poarte cu naşu-său un fin [2] de ispravă. Acuma, m-am convins, că nu e nici raţă, nici răţoi, iar cocoşel moţat, cum

spunea baba, nici atît. Totuşi este un produs foarte interesant pentru studiul teratologiei: un clapon umflat în pene. Poate umplè toată lumea, — ca orce viţel cu două capete şi şase picioare, — rămîne tot clapon-umplut-cu spanac-tricolor.

Cît eşti tu de profesor de estetică, să ştii una de la mine, om nenvăţat (dar astea, pe strictă onoare, între noi rămîn!), că vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strîmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de la luminaţie, care se umflă în lături. Aminteri, şi lume şi operă sunt — altă vorbă mai potrivită nu găsesc — *proaste*.[3] Şi atunci, te-ntreb: ce ne pasă nouă?... şi ţie, finule, şi lui naşu-tău? Ba, zău!

La observaţia ta că:

„...în primul articol de introducere în a doua serie a mea la *Universul* aş fi prea meticulos în analize şi-n aluziuni, pe care numai o parte din public (*voi*, literaţii) o poate gusta"...

răspund, ca vechiul meu amic M.-Ch.-Rostoganu, cu toată săveritakea:

„Da că-z eu pîntru cigne-mi dau toată aplicăţiugnea, mă rog, ghecît pîntru *voi* numa?... că mie numa la voi mi-i gîndul, să vă muştruluiesc la grămakica elemăntară a limbii makerne, ca un tată, măgarilor!"

Dumnezeu cu tine şi cu toţi ai tăi.

Aşteaptă-mă cu aceeaşi frăţească dragoste cu care, dorindu-te, te salut.

Al tău vechi,
Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(32)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* Preocupări literare, *nr. 8—9, 1942.*

[1] Două volume din *Apus de soare*, cerute de Caragiale.

[2] Afinităţi glumeţe între scriitor şi critic.

[3] Judecata literară asupra dramei istorice este cu totul nedreaptă, dar considerentul estetic aşa de frumos formulat este tot atît de just. Răspuns la o scrisoare din 17 febr./2 martie 1909, Bucureşti, cu acest început: „Iubite Iancule, am gustat mult micul apolog cu *ouăle*, — dar teamă mi-e că *baba noastră* n-a scos un cocoş moţat, ci ori o raţă, ori un răţoi. De-altminteri, departe de mine gîndul să cred că răţoiul ori raţa ei este mai gras şi mai frumos decît răţoii şi raţele tale... Dar

orcît, parcă mi-a fost necaz că piesa ta nu mai vine, cînd văd că a *lui* a umplut lumea — şi o va mai umple. Se traduce acum în italieneşte, şi curînd o va juca Novelli. — Nu e vorba, şi Mr. Trahanache al tău a început să fie monetă curentă în unele gazete pariziene, dar orcum... de ce nu s-arată şi *Pulchérie*?" (din proiectata comedie *Titircă, Sotirescu et C-nie*). Transcrisă din arhiva familiei Caragiale.

XXXVII

Wilmersdorf b. Berlin,
Hohenzollerndamm 12,
marţi 3/16. XI. [*1909*]

Dragă Mihăiţă,

Mai întîi sunt dator să-ţi mulţumesc pentru frăţeştile cuvinte de mîngîiere ce mi le-ai trimis după marele nostru necaz, de care cu groază mi-aduc aminte.[1] Amîndouă cărţile tale de vizită, pline de atîta milă prietenească, le-am găsit, aşteptîndu-mă, cînd, după multe drumuri, m-am întors zilele trecute acasă. Slava Domnului! — nu ştiu cum să mai mă-nchin Lui, că ne-a iertat după aşa încercare grea! — răul a trecut; suntem, după îndurarea Domnului, bine destul, şi toţi ai mei vă trimitem ţie şi la ai tăi toţi cordiale salutări, rugînd pe bunul Dumnezeu, în veci fie lăudat numele Lui! să vă dea noroc, voie bună şi sănătate — că-i mai bună decît toate! Şi acuma, iartă-mă, să-ţi fac o rugăminte stăruitoare: dacă te cheamă Vlahuţă la el, ca să-ţi comunice din parte-mi ceva, rogu-te nu întîrzia; fă jertfa cîtorva minute; mergi cît mai degrab la el, ascultă-l cu atenţie şi... *nu mă l ă s a*![2]

Pînă la revedere, cînd vin, cu voia lui Dumnezeu, iar cu un săculeţ plin, rămîn al tău, fără soluţie de continuitate — fie relele momente uitate! — ca mai nainte frate mai mare,

C a r a g i a l e

P.S. Înţelegi, firește, după lipsurile mele caligrafice, cît lucru am pe cap. Dar, cu voia lui Dumnezeu, tot trebuie să-l birui. *Vale!*

Tibi[3],
C a r.

— Orice soartă ar avea rugămintea mea, contez pe *absoluta ta discreţiune.*

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{11(45)}{V}$.

[1] Întors din țară, Caragiale își găsise la Berlin soția grav bolnavă de ocluzie intestinală, — ea nu voise să-l tulbure de departe anunțîndu-l. Ecoul aceleiași frămîntări, pînă la învingerea deplină a primejdiei, în *Opere*, VII, *Corespondență*, p. 144, scrisoarea CCLXII către P. Zarifopol.

[2] Vezi scrisoarea II, *Comunicare*, către Vlahuță, din 15 noiembrie 1909 (p.90). În original, cele trei cuvinte au fost subliniate întîiul o dată, al doilea de două ori și al treilea de trei ori.

[3] Pentru *tuus* (lat.) — al tău.

XXXVIII

4/17.I.1910

Dragă Mihalache,

Înțeleg destul adînca voastră mîhnire, căci, și pe noi, a voit Dumnezeu să ne supună de două ori [1] la așa aspră încercare, cînd, ca și voi, după ce am scrîșnit și ne-am încleștat pumnii pînă să ne dea sîngele, a trebuit, obosiți, să ne-nchinăm și să zicem, ca orce muritor care nu și-a ieșit din minți: facă-se voia Lui! — după ce se făcuse... Astfel, nu caut să vă mîngîi, fiindcă știu că orce elocuență nu e-n stare să potolească usturimea la astfel de rană, și că altă mîngîiere nu vă rămîne decît în mila ce veți avea unul de celălalt. În schimbul și amestecul durerii voastre, veți găsi, într-un tîrziu, tămăduire. Pîn-atunci, plîngeți unul de suferința celuilalt și adăogați cu asta încă mai multă dragoste pentru ce v-a rămas, zicînd din adîncul inimii: facă-se voia Lui! a Lui, a Stăpînului nenduplecat!

Sărută și din parte-mi mîna mîhnitei tale doamne, și crede că ne este și nouă destulă milă de voi.

O bună îmbrățișare frățească de la vechiul tău prieten,

Caragiale

P.S. Și acuma, despre *Conv. cr.*, iartă-mi — malgré mon peu de compétence en matière de science et de goût littéraires [2] — o mică parabolă:

Duc, pe cărări prăpăstioase, cu necaz și sudoare, o căruță încărcată. Cînd o văd că pornește de rîpă, trebuie să-mi fulgere pîn minte întrebarea: *ce* am în căruță? — Daca e vreo marfă de preț, înțeleg să-mi pun umerii și pieptul, s-o sprijin și s-o proptesc, măcar

de m-aş prăvăli cu ea cu tot... Dar să mă prăvălească şi cînd e-ncărcată cu cîţiva dovleci, şi încă degeraţi pîn-a nu se fi copt!... Ai?

Aşadar *(rămînă vorba-ntre noi)*, bine faci. Dă-te-ntr-o parte, ca un cărăuş care, daca n-ai avut noroc *(cum n-are astăzi nimeni)* de-ncărcătură aleasă, eşti destul de cuminte, la vreme, să nu-ţi rupi capul pentru marda. [3] — Încă o strîngere de mînă de la

al tău vechi prieten,
Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{11(34)}{V}$. *Publicată în articolul citat din* Preocupări literare, *nr. 8—9, 1942.*

[1] Caragiale pierduse două copile, una în vîrstă de un an, alta de doi, răpuse de pojar şi de tuse convulsivă. Atunci l-a întîlnit Duiliu Zamfirescu, care l-a descris astfel: „... l-am întîlnit astă-iarnă, după ce-i muriseră copilaşii, sărmanu, l-am întîlnit în poarta Ministerului de Externe, şi nu l-oi uita niciodată din cauza felului cum era răsfrînt gulerul paltonului, a căciulii, de imitaţie de astrahan, din care ieşea cleiul, a ochilor miopi pe care-i supăra frigul, a modului cum mi-a zis «ce mai faci, mă, Duile?»... Era o aşa trivială deznădăjduire în bietul om, încît mi-am zis: haiti, a zburat păsărica şi a rămas numai cloşcăria." (Scrisoare din Bruxelles, 6 august 1893, în *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori*, 1884—1913, de Emanoil Bucuţa, Bucureşti, 1937.)

[2] Cu toată puţina mea pricepere în materie de ştiinţă literară şi de gust literar (fr.).

[3] Aspră judecată a producţiei literare de la *Convorbiri* (1907) şi *Convorbiri critice* (1908—1909).

XXXIX

[*Berlin, 19 febr. 1910*]

Să trăieşti îmbrăţişez [1]

Caragiale

Dragomirescu
Bukarest
str. Gramont

Telegramă din colecţia îngrijitorului cărţii.

[1] Mihail Dragomirescu a adnotat cu creionul: „Răspuns la telegrama diplo matică cu <Gusti> izbutirea la Universitate a lui Gusty" *(sic)*.

Există însă în arhiva Teatrului Național din București o scrisoare a prof. D. Gusti, în care descrie cu umor și indignare duplicitatea criticului, ostil în consiliul facultății chemării lui la Universitate. Într-o scrisoare a lui Caragiale către Paul Zarifopol, de la Berlin, 24 aprilie 1910, este vorba de o lungă lecție de deschidere a lui Gusti la Iași, cu reflecția în doi peri: *„Le temps ne fait rien à la chose"* (timpul nu are a face) (cf. *Opere*, VII, 1942, p. 166).

XL

[1910]

Sănătate și bucurie să vă deie Dumnezeu!
Iată noua mea adresă de îndată:

I. L. CARAGIALE[1]
Schöneberg
bei Berlin
Innsbruckestr. 1

Amic
Car.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11\ (37)}{V}$.

[1] Carte de vizită de hîrtie, lipită pentru notificarea schimbării adresei.

XLI

[Berlin, 1905—1912]

Mulțumesc cordial pentru frumoasa telegramă, trăiți mulți ani, sănătate, noroc, veselie, frățească îmbrățișare

Caragiale[1]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(28)}{V}$. *Telegramă.*

[1] Ortografia și punctuația, ca și la celelalte telegrame, revizuite.

XLII

[*Berlin, 1905—1912*]

Spor, noroc, bucurie

C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{11(42)}{V}$. *Telegramă.*

CĂTRE COPIII LUI M. DRAGOMIRESCU

Joi, 22 ian./4 febr. 1909

Drăguţilor, d-abia astăzi am primit carta voastră. Mă bucur că v-aţi gîndit la mine şi, spre mulţumire, vă trimit chipul meu. Fiţi cuminţi o dată pe săptămînă, cînd este, după lege, repaos dominical [1] pentru toate nebuniile. Spuneţi tatii şi mamei multe complimente de la mine. Dumnezeu să vă dea noroc şi sănătate!

Al vostru amic,
C a r a g i a l e

P.S. Daca mi-ajută Dumnezeu, prin martie vă aduc trei poveşti — mai cu moţ. [2]

Kinderilor
M. Dragomirescu
Str. Gramont 11
Bukarest
Rumänien

În colecţie particulară. Carte poştală cu fotografie în medalion, semnată: C a r a g i a l e, *1908.*

[1] Cuvîntul şi tema erau de actualitate. Caragiale avea să publice o minunată schiţă cu titlul *Repausul dominical*, peste cîteva luni, în *Universul* din 25 mai 1909 (retipărită de autor în *Schiţe nouă*, 1910, p. 199).

[2] Poveştile din seria *Universului*, strînse apoi în *Schiţe nouă*, erau pentru adulţi, dar Caragiale a avut graţioasa atenţie faţă de copii să le spună că le închină lor.

CĂTRE ELENA DR. I.N. DONA

[*1902—1903*]

Preastimată doamnă,

Îmi permit a vă răspunde eu, în locul nevestei mele, fiindcă în aşa ocaziuni solemne răspund totdeuna eu — căci ea se rătoieşte.

A mai sta un moment la gînduri în faţa unui ordin atît de categoric ca al dvs., ar fi să n-am nici atîta spirit cît îmi recunoaşte Academia Romînă [1].

Ne vom supune dar fără murmur... Şi sunt sigur că n-am să măcăiesc [2].

Al d-voastră devotat invitat şi amic,

Caragiale

P.S. Contăm pe amicul nostru maestrul Dimitriu [3].

În colecţia Institutului de istorie literară şi folclor (cf. Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor, *anul I, nr. 1—4, 1952).*

[1] În anul 1902, Caragiale fusese a doua oară respins de Academia Romînă, căreia-i propusese spre premiere volumul *Momente*. În 1891 fusese respins prima dată, cu volumele *Teatru* şi *Năpasta*.

[2] Mă căiesc.

[3] Pianistul D.G. Dimitriu.

I

[*Poate înainte de 1904*]

O cordială salutare din Suceava.[1]
Fiți sănătoși!

Caragiale

În muzeul mănăstirii Agapia, organizat de profesorul I.D. Ștefănescu, ginerele lui Vlahuță. Reprodusă în Kalende, *II, aprilie—mai 1943,* Scrisori ale lui I.L. Caragiale necunoscute, *pp. 77—78.*

[1] Nu știm cînd și cu ce prilej a fost Caragiale în orașul domnesc al lui Ștefan cel Mare, pe atunci sub stăpînire austriacă.

II

[*15 nov. 1909*]

Comunicare

Caragiale roagă pe Vlahuță să comunice lui M. Dragomirescu că el, Caragiale, ar fi foarte adînc mîhnit daca dorința lui, pe care din fundul inimii o crede legitimă și *onorabilă*, nu s-ar putea îndeplini din cauza unei împotriviri din partea lui Dragomirescu; și că, dimpotrivă, daca anume prin Dragomirescu, această dorință ar fi îndeplinită [1], Dragomirescu ar revedea pe Caragiale strîngîndu-l în brațe cu mai multă căldură frățească decît l-a fost văzut vreodată.

Caragiale nu se-ndură a se-ndoi de buna izbîndă a stăruinței lui.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{31(7)}{LV}$. *Publicată în articolul citat din* Preocupări literare, *nr. 8—9, 1942.*

[1] În 1942, cînd ne-a încredințat un al doilea lot din corespondența lui Caragiale spre publicare, după acela din *Opere*, VII, *Corespondență*, Mihail Dragomirescu

nu şi-a mai amintit de obiectul dorinţei atît de stăruitoare. Credem că este vorba de susţinerea în consiliu a lui D. Gusti, pentru numirea sa la Universitate, după suferirea unui prim eşec. În *Cîteva amintiri despre Caragiale* (*Revista Fundaţiilor*, aprilie 1945), D. Gusti a povestit cum marele scriitor l-a pus în legătură cu Vlahuţă, lăudîndu-i calităţile de abil negociator ale poetului (*6. Vlăhuţă diplomatul*, pp. 11—12). Vlahuţă nu şi le-a dezminţit în acea împrejurare. Să se pună această „comunicare" în legătură cu scrisoarea XXXVII către M. Dragomirescu, datată de Caragiale 3/16.XI. 1909 (v. p. 84), unde este vorba de o chemare a profesorului din partea lui Vlahuţă, cu rugămintea stăruitoare: „nu mă lăsa!" De aceea am datat cu o zi înainte aceste rînduri către Vlahuţă, care au rămas la Mihail Dragomirescu, întrucît îi erau destinate.

III

17/30.XII.[1]909

Frate Vlahuţă, am primit laconica scrisorică. Te rog, trimite-mi îndată clenciul tău[1], păstrînd o copie la tine — nu se ştie, poate să fiu nevoit a veni în curînd să vă bat la uşă, sigur că nu vă supăr prea mult. Mă salvezi cu un bun clenci! Sunt tîmp: nu mai am ce născoci din devlă. Mă aflu în toane proaste; iartă-mă că nu-ţi pot spune mai multe decît: fiţi toţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu să vă deie bine! Al tău ve[chi][2],

C a [r a g i a l e][3]

Încă o dată, n-ar fi rău să-l convingi pe Cîmpina[4] că e în interesul gazetei să alternăm în mod normal în cursul săptămînii — nu imediat unul după altul.

Abs[änder][5] *I.L.Caragiale — Hohenzollerndamm 12*

Herrn
A. Vlahuţă
Bukarest
Palatul Funcţionarilor
Piaţa Victoriei
Rumänien

[1] Cuvîntul *clenci* e al lui Vlahuţă, care-l folosise în scrisoarea sa particulară de la 11 decembrie 1909 (cf. scr. XVII, în *Revista Fundaţiilor*, VI, nr. 12, decembrie 1939, *Scrisorile lui Vlahuţă către Caragiale*, publicate de subscrisul): „Ţi-e

foarte afurisit *clenciul* — şi nu ştiu cum naiba s-o învîrtesc şi s-o aduc aşa din condei, ca să-ţi fiu în notă, fără să-mi ies prea mult din a mea — că asta, mă rog, supţire trebuie tăiat".

Aşadar era vorba de răspunsul aşteptat de Caragiale de la Vlahuţă, la articolul său *Politică şi literatură, V*, apărut în *Universul* de la 14 decembrie (vezi *Opere*, IV, 1938, pp. 238—242 şi 448). Se ştie că sub titlurile generale *Politică şi literatură* şi *Morală şi educaţie* a apărut o corespondenţă publică între Caragiale şi Vlahuţă în coloanele ziarului *Universul*, din primăvara anului 1909 pînă în primăvara anului viitor.

[2], [3] Cuvintele între paranteze completate de noi. Manuscrisul, dat şi în facsimile, după care l-am reprodus, a făcut probabil parte dintr-o colecţie publică, iar literele lipsă vor fi fost şterse, o dată cu ştampila acelei colecţii. Textul nostru urmează copia unui clişeu fotografic, după această mutilare. Nu ştim din ce colecţie a făcut parte originalul.

[4] N. Dumitrescu-Cîmpina, succesorul lui Luigi Cazzavillan la direcţia ziarului *Universul*.

[5] Expeditor (germ.).

IV

20 sept./3 oct., luni [1910]

Dragă Alecule,

Ştiu că ai dreptul să mă ocărăşti că de ce tac d-atîta vreme. Pînă să ne lămurim prin viu grai — precum doresc foarte — îţi trimisei ieri, ca să te mai îmbunez, o cărticică pe care ţi-am dedicat-o ţie[1], cu siguranţa că ai să primeşti bucuros dedicaţia mea; căci zice o vorbă bătrînă că preţul darului stă, nu chiar în dar, ci în osîrdia cu care e făcut darul. Deocamdată, de la mine atîta; de la Dumnezeu mai mult. Trimită-ţi El pentru tine şi pentru toţi ai tăi, toate bunătăţile, şi ajute-mi să vă pot revedea cu bine! Fiţi sănătoşi şi veseli!

Sărută mîna graţioasei mele prietene[2] cu adîncă frăţească dragoste şi din partea prietenului tău

C a r .

Goga cu nevasta au fost pe aici, trecînd spre Scoţia.[3] Am petrecut frumos două zile-mpreună, în vreme ce, firește, n-am lipsit să pomenim despre voi.

Vale!

I. L. Caragiale și A. Vlahuță (fotografie din anul 1892)

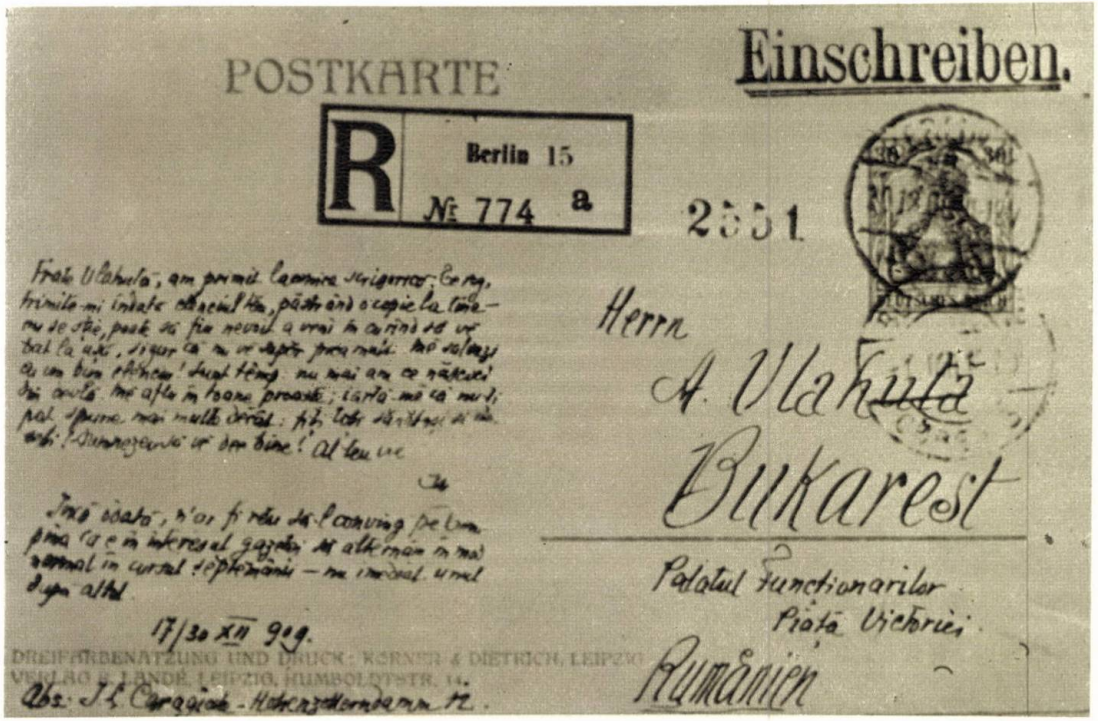
POSTKARTE

Einschreiben.

R Berlin 15 № 774 a

2551

Frate Vlahuță, am primit la mine scrisoarea. Te rog, trimite-mi îndată adresa lui Păltănea, ca să-i scriu la timp de ședință, poate să fie nevoie a veni în curând să vorbesc la ață, și așa că nu voi depăși prea mult. Mă bucur că ești bine! Încă tânăr nu mai am ce năzuri! Mă aflu în toate privințele; iartă-mă că mi-l pal. Spune mai multă dragă: fă-te dă-ți și mă ochi! Sănătate și bine! Al tău

Încă odată, n'oi fi rău de-l cauting pe bun prieten că e în interesul gazetei să alte mai în mai normal în cursul săptămânii — ne înțelegem unul după altul.

17/30 XII 909.

Herrn

A. Vlahuță

Bukarest

Palatul Funcționarilor

Piața Victoriei.

Rumänien

DREIFARBENÄTZUNG UND DRUCK: KÖRNER & DIETRICH, LEIPZIG
VERLAG & LANDE, LEIPZIG, HUMBOLDTSTR. 14.

Adr: I. L. Caragiale - Hohenzollerndamm 72.

Carte poștală către A. Vlahuță din 17/30 dec. 1909

În muzeul mănăstirii Agapia, organizat de profesorul I.D. Ștefănescu, ginerele lui Vlahuță. Reprodusă în Kalende, *II, aprilie—mai 1943,* Scrisori ale lui I. L. Caragiale, necunoscute, *pp. 77—78. Răspunsul la această scrisoare: joi, 23 sept. 1910, în* Revista Fundațiilor, *VI, nr. 12, 1 decembrie 1939,* Scrisorile lui Vlahuță către Caragiale.

[1] *Schițe nouă,* București, editura „Adevĕrul", 1910.

[2] Soția lui Vlahuță, Alexandrina-Ruxandra, născută Gîlcă, cu care s-a căsătorit la 22 aprilie 1905 la Dragosloveni.

[3] Octavian Goga și soția lui erau invitați de filoromînul Seton Watson, care locuia în Scoția (de unde și pseudonimul latinesc al publicistului: *Scotus Viator* — călătorul scoțian).

V

[Dată probabilă între 15—31 martie 1911]

Răspunde dacă ești în București săptămîna viitoare. Viu cere frățește ajutor sufletesc.[1]

Caragiale

Al. Bojin, Al. Vlahuță. Studiu biobibliografic, *București, 1960, p. 81;* Vlahuță, Caragiale, Delavrancea în lumina unor noi documente *de Valeriu Rîpeanu, în* Luceafărul, *15 februarie 1961.*

[1] A. Vlahuță comentează astfel în jurnalul său: „Azi am primit o depeșă de la Caragiale: [urmează textul de mai sus]. Bietul Caragiale! În ce vifor trebuie să fie! I-am răspuns, firește, că-l aștept cu drag. Cu dragoste; și cu ce grijă îl aștept! Și cu ce milă! Și iar mă gîndesc la Caragiale! *Un titan învins, da, un titan învins!* [...] *Vineri,* ora 10 seara. Mîine, cu Aradul, sosește Caragiale. Mi-a telegrafiat să chem pentru mîine seară la masă pe Coșbuc. «Să fim tustrei», zice-n depeșă. I-am scris lui Coșbuc, a venit și mi-a spus că negreșit mîine seară va fi cu noi [...] *Luni,* ora 5 dimineața. Acum a plecat Coșbuc însoțit de bunul Didi [...] la 3 a plecat Delavrancea cu Steriadi, au rămas Brătescu-Voinești și Caragiale, pe care-i aud stînd încă de vorbă. I-o citesc [poezia *Triumful așteptării*], dar numai lui, și-l rog să nu-i spuie lui Caragiale că e gata (voiam să-l mai țin pe Caragiale, care-mi spusese că, îndată ce are poezia, pleacă). Dar lui Barbu i-a plăcut așa de mult, că mi-a luat foaia, și glonț, în sofragerie cu ea. Și pînă la 3 au citit-o și-au răscitit-o fiecare în stilul lui. Numai Barbu cred c-a citit-o de vro cincisprezece ori și din ce în ce mai frumoas-o găseau. Dar Caragiale era în al nouălea cer... Mie însă, drept să spun, mult așa nu-mi place. *Luni* seara, ora $9\frac{1}{2}$.

În pat. Brătescu a plecat azi-dimineaţă la 6—Caragiale la 5 seara. Şi nu mai tăcea: «Mă, ştii tu ce-ai făcut? Îţi dai tu seamă de *cît* ai spus tu în versul...?» [...] Duminică [...] am fost numai al lui Caragiale. Să-l fi văzut ce mişcat era, şi cum se uita la mine, cînd ieşeam din odăiţă, mă privea c-un fel de grijă duioasă, discretă, profund atingătoare."

„Ajutorul sufletesc" cerut privea probabil tot chestia împăcării ardelenilor, ca şi cartea poştală de la 31 martie 1911.

Caragiale a publicat *Triumful aşteptării* în numărul de Paşti al *Romînului* din Arad (anul I, nr. 81, duminică 10/23 aprilie 1911), la loc de cinste, în pagina întîi, completînd contribuţia literară cu *Hristos a înviat!* de Mihail Eminescu, *Florii* de George Coşbuc, *Bietul Tric* de I. Al. Brătescu-Voineşti, *Irinel* de Delavrancea şi cu articolul său: *Sărbători mîhnite* (din cauza învrăjbirii politice dintre romînii ardeleni).

VI

Braşov,
marţi seara [martie 1911]

Frate Alecule, încă o dată te sărut frăţeşte, şi încă o dată te rog ceva, fără să-ţi mai dau deslușiri. Iată ce *trebuie* să faci pentru cauza cea mare.

Să expediezi imediat, fără grijă de punctul meu sau al tău de onoare, următoarea telegramă întocmai:

Octavian Goga

Nagyszeben

Rog insistent mergi îndată Arad. Caragiale aşteaptă Otel Central avînd comunicări foarte importante din partea mea. Contez dragostea ta. Salutare.

Vlahuţă

Absolută discreţie! Deslușirea va urma.[1]
Sărutări frăţeşti. Încă o dată nu mă lăsa.

Al tău,
Caragiale[2]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{31(6)}{LV}$.

[1] Caragiale depunea eforturi mari pentru împăcarea dintre Goga şi comitetul partidului naţional. Lucrul i-a reuşit nu lui, ci lui C. Stere, după o călătorie de patru zile în Ardeal, care a făcut şi obiectul unei broşuri.

[2] În colţ, la stînga cărţii poştale, Vlahuţă a adnotat: „Îmi ceri un lucru foarte greu, dar... eşti Caragiale!

A. Vlahuţă
Joi, 31 martie 1911"

Din jurnalul lui Vlahuţă: „Primesc de la Caragiale grăbita scrisoare [urmează textul de mai sus. Pentru multe şi multe motive, îmi spunea mintea: «Nu face asta!» Pentru unul singur mi-a strigat inima: «Fă-o!» Ş-am făcut-o. Am scris pe colţul scrisorii lui Caragiale, în chip de rezoluţie: [vezi mai sus]. Şi peste o jumătate de oră cuvintele scrise de Caragiale şi *iscălite de mine* zburau la Nagyszeben!" (Sibiu). (Al. Bojin, *op. cit.* p. 82.)

VII

13/25.V.[1]911 spre ziuă

Dragă Alecule, nu ştiu cum şi ce fel, mi-a venit, acu, pe la 12 trecute noaptea, şezînd la masa me di brad, c'coane, cu perdelili lasate[1], bri omule, să-ţi spun că te sărut dulce. Spune-mi şi matale, mă rog frumos, o vorbă plăcută, fie cît de scurtă, numa plăcută să fie! Dumnezeu cu tine şi cu ai tăi! Noroc şi voie bună!

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

Sărut pe Barbu.

Herrn
A. Vlahuţă
Bukarest
Palatul Funcţionarilor
(Piaţa Victoriei)

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{31(2)}{LV}$ *. Facsimile în cartea lui I. Gr. Oprişan,* A. V l a h u ţ ă — O m u l , *Bucureşti, 1937, p. 189. Carte poştală ilustrată: Kobenhavn, Marmor Kirken (Copenhaga, Biserica de marmoră).*

[1] Se recunoaşte aluzia la versurile lui Eminescu, *Singurătate*, în rostire regională.

VIII

[*Budapesta,*
26 nov. 1911]

Dumnezeu să primească pomana[1] ce v-aţi făcut-o cu mine! De unde daţi, să sporească şi să izvorească! Plec spre casă îndată. De acolo, am primit, acu, în gară, telegramă, că mă aşteaptă cu dragoste ai mei şi, mai ghici, cine[2]? Spune-i Barbului, poate o ghici el, daca nu poţi tu. — Vă îmbrăţişez frăţeşte. Sărutări de mîni doamnei tale. Să ne mai vedem cu bine.

Dumnezeu cu voi.

Al vostru prea îndatorat prietin,
Caragiale

Duminică.

Doctorul Dona e făcător de minuni. Îl salut cu admiraţie şi recunoştinţă.

D-lui
A. Vlahuţă
Bukarest
Palatul Funcţionari [lor]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{31(3)}{LV}$.

[1] Poate un pachet cu alimente din ţară.
[2] Cella Delavrancea.

IX

[*28 dec. 1911*]

Frate Alecule, am rugat pe o celebră pianistă de la curtea imperială[1] să-ţi facă un raport despre tot ce s-a petrecut în Innsbruckerstrasse 1 de la plecarea mea din Bucureşti pînă la plecarea d-sale din Berlin. Doresc astăzi să ştiu ce faceţi şi voi. Cum le merge convalescenţilor voştri? Cu dorul de a vă revedea cît mai curînd, lucrez mereu,

dar încet. Cînd o să pot zice: uf, am isprăvit![2] — ? Pînă atunci, vă urez din parte-mi şi din partea familiei mele, sărbători fericite. Fiţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu aibă-vă casa în sfînta Sa pază!

Cu multe îmbrăţişări pentru tine şi multe sărutări de mîni pentru graţioasa ta doamnă şi nepreţuita mea prietină, sunt şi rămîn al vostru devotat şi îndatorat

prietin,
Caragiale

Dă-mi, rogu-te, adresele Ştefănescu-Mimi şi Grigorescu-Anişoara[3], înainte de Anul nou, daca se poate.

Domnului
A. Vlahuţă
Bukarest
Palatul Funcţionarilor
Piaţa Victoriei

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{31(5)}{LV}$.

[1] Sub forma aceasta glumeaţă se ascunde numele Cellei Delavrancea.

[2] E vorba desigur de piesa rămasă în stare de proiect: *Titircă, Sotirescu et C-nie.*

[3] Fetele lui Vlahuţă din căsătoria cu Margareta Dona: Mimi, măritată cu I.D. Ştefănescu, istoricul de artă, şi Anişoara, cu Gheorghe Grigorescu, fiul pictorului.

X

[*29 dec. 1911*]

Dragă Alecule, am primit carta ta. Vă urăm tutulor sărbători fericite. Multă sănătate Delavrancilor.

Fiţi toţi sănătoşi şi veseli!

Dumnezeu cu voi toţi şi cu ai voştri!

La mulţi ani!
Al tău vechi,
Car.

P.S. Nu uita de adresele copiilor[1] — îmi trebuiesc înainte de Anul nou.

Herrn
A. Vlahuță
Bukarest
Palatul Funcționarilor
Piața Victoriei

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{31(4)}{LV}$.

[1] Vezi nota 3 la scrisoarea precedentă.

XI

[*Budapesta, marți, 12 martie 1912?*]

Rog mare hatîr poimîine joi dimineața aștept Szegedin trenul dinspre București vedem mititelul Octavian[1] adu 200 grame icre tescuite prima. Îmbrățișeri,

Caragiale[2]

Valeriu Rîpeanu, articolul citat din Luceafărul, *15 februarie 1961.*

[1] E vorba de Octavian Goga, închis la Seghedin în urma unui proces de presă. Caragiale l-a vizitat în închisoare la 13 sau 14 martie 1912. Un proiect autograf de itinerar, scris cu creionul, prevedea plecarea de la Berlin într-o luni, sosirea la Seghedin marți seara, vizita la pușcărie miercuri, în aceeași seară plecarea spre București și înapoierea la Berlin lunea următoare (de la 11 la 18 martie). Vezi în acest volum scrisoarea către dr. Vasile Lohan din Seghedin (p.175).

[2] Dintr-o scrisoare a lui Vlahuță către soția lui: „În foarte mare încurcătură mă pune următoarea telegramă de la Berlin [urmează textul de mai sus]. Și e cu răspuns plătit. Știu eu ce să-i răspund? Miercuri avem treabă: arhitect etc. Deci joi dimineață nu pot fi la Szegedin. Pe de altă parte, mă gîndesc că de-acolo vine-n București. «Mare hatîr»... în adevăr mare hatîr. Și vreau să i-l fac... și nu știu cum. Nu s-ar putea să vii mîine seară?" Soția lui era la părinții ei, la țară. Vlahuță nu s-a putut duce. Caragiale l-a văzut singur pe Goga, care a povestit neuitata vizită în articolul necrolog *A murit Caragiale* (cules în volumul *Precursori*) și într-un interviu literar (F. Aderca, *Mărturia unei generații*).

CĂTRE BARBU DELAVRANCEA

Roma,
luni 26 ianuarie st. v. [1904]

Te sărut dulce, arzînd de dorul de a-ţi spune ce am văzut p-aici. Multă sănătate la toţi ai tăi —

de la al tău,
L u c a[1]

À Barbu Delavrancea
Strada Polonă 122
Bukarest
(Romînia)

În colecţia Elena dr. I.N. Dona. Carte poştală ilustrată, cu legenda: Amfiteatro Flavio o Colosseo, cu data ştampilei poştale 8.2.04, Roma şi Bucureşti, cursa 3, 11 febr. 1904.

[1] Aşa semna uneori Caragiale, în vremea cînd îl cunoscuse Delavrancea, şi aşa-i spuneau unii prieteni, după numele tatălui său, Luca St. Caragiali (1812—1870).

CĂTRE DELAVRANCEA ŞI VLAHUŢĂ

[5 aug. 1907]

Adînc mişcat, iau parte cu voi la doliul naţional. Dumnezeu odihnească ţărîna ilustrului romîn.[1]

C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. nr. 17.314. Reprodus de Al. Bojin, o p. c i t., *p. 383.*

[1] Răspuns la telegrama de la 4 august 1907:
„Grigorescu nu mai este, suntem Cîmpina, aici se odihneşte de veci.
Vlahuţă, Delavrancea."

Caragiale era un mare admirator al lui N. Grigorescu, căruia îi dedicase *Momente* (Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Comp., 1901) cu aceste cuvinte:

„Strălucitului maestru
N. Grigorescu
ca semn de admiraţiune,
închină aceste *Momente*
Autorul"

Există un document în arhiva familiei Grigorescu din care reiese că marele pictor nu a preţuit cum se cuvenea dedicarea volumului.

CĂTRE ILIE DĂIANU

I

24 febr. st. v. [*1904*][1] *marţi*

Stimate domnule şi amice[2],

Vă mai amintiţi, sper, de cele ce am vorbit împreună vara trecută, cînd eu am fost în treacăt pe la Cluj. Eu v-am arătat atunci intensa mea dorinţă de a mă stabili în mijlocul d-voastre; iar dv. şi prietinii cari erau de faţă aţi binevoit a-mi arăta că dorinţa mea nu ar fi tocmai peste putinţă de realizat.

Stăruiesc astăzi în dorinţa aceea mai mult ca oricînd.

Ce împrejurări mi-au hrănit-o şi mi-o hrănesc zilnic — vă rog (cum, dacă v-amintiţi, v-am rugat şi atunci) să nu mă întrebaţi; cu vremea, după ce vom fi trăit cîtva împreună, va veni momentul să le aflaţi: cunoscîndu-mă mai de aproape, mai lesne le veţi înţelege.

Ce vă pot spune acuma e că aş intra în mijlocul dv. cu sufletul plin de prietinie recunoscătoare: acolo m-aş afla în sfîrşit ajuns la liman ocrotitor; acolo m-aş putea vindeca în linişte de atîtea şi-atîtea

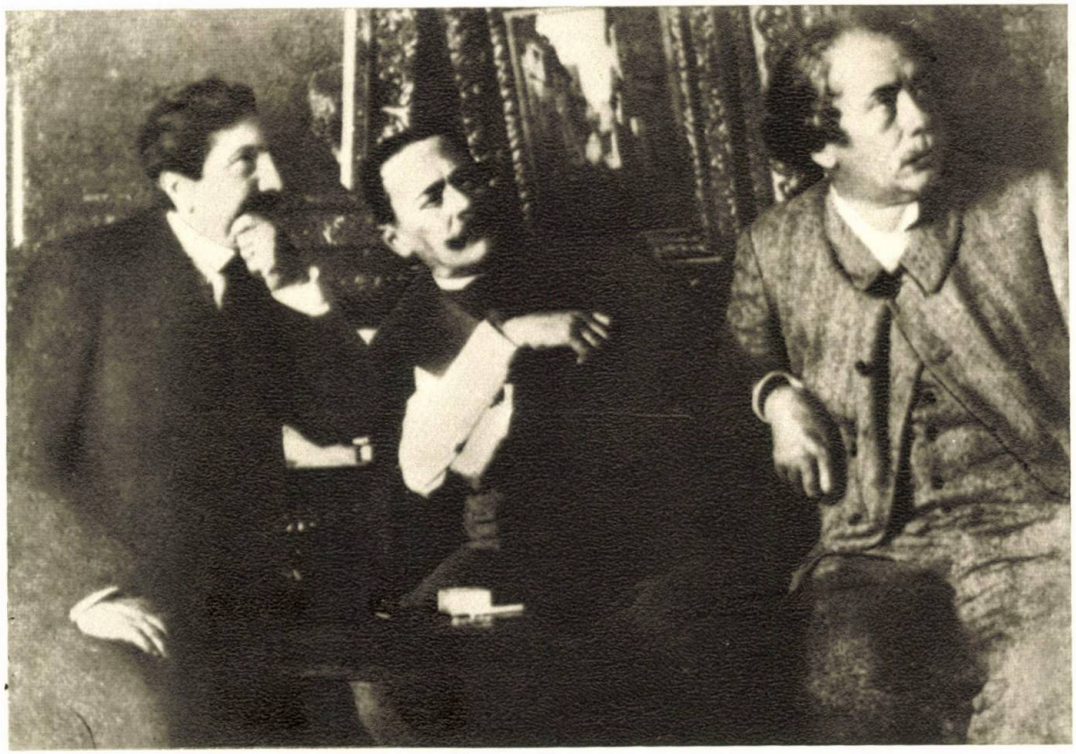

A. Vlahuță, I. L. Caragiale și Barbu Delavrancea în mijlocul colecției N. Grigorescu, aparținînd lui A. Vlahuță (fotografie din jurul anului 1900).

St.O. Iosif, I.L. Caragiale şi O. Goga la Blaj (august 1911), la serbările semicentenarului „Asociaţiei transilvane" („Astra")

ofense, mîhniri şi amăriciuni, acolo, cu spiritul senin, aş putea urma nedesăvîrşita mea carieră literară[3], atît de des întreruptă de adîncă descurajare.

Daca dar vă mai amintiţi de vorba noastră şi daca, din norocire pentru mine, mai stăruiţi a crede că n-ar fi imposibilă realizarea dorinţei mele, vă rog din suflet, stimate domnule şi amice, binevoiţi a-mi trimite cîteva rînduri de îndemn: imediat ce le-aş primi aş alerga cătră dv., ca, îndelete, să punem la cale îndeplinirea unui frumos vis al declinului vieţii mele.

Salutînd cordial pe toţi prietenii de acolo, sper că aceste rînduri vor fi primite cu atîta dragoste cu cîtă le-am scris, şi vă rog, stimate domnule şi amice, să primiţi binevoitor cele mai distinse salutări din partea

devotatului dv. prieten,
I. L. Caragiale

70, strada Berzei, 70, Bucureşti

În colecţie particulară. Încredinţată „recent spre publicare" de însuşi destinatarul criticului Ion Oarcăsu, care a publicat-o în Steaua, *Cluj, anul VI, nr. 4, aprilie 1955,* Documente. Caragiale şi ardelenii, *pp. 112—116.*

[1] Data expedierii însemnată pe plic de către destinatar, la stilul nou: „Bucureşti, 8 mar. 904".

[2] Nu dispunem de date biografice complete despre adresant, care a fost protopop şi parlamentar după unirea Transilvaniei la Romînia. Notă despre *Dăianu Elie,* protopop unit, din anul 1901, în *Minerva, Enciclopedie romînă,* Cluj, 1930, p. 365.

[3] Epitetul nu trebuie să ducă la concluzia că marele scriitor ar fi vrut să caute în reculegerea unui climat moral mai curat şi mai prietenos desăvîrşirea carierei sale literare şi atîta tot. Grupul clujean, strîns în acel moment în jurul periodicului săptămînal *Răvaşul,* „cu orientări poporaniste", favorabil primirii lui Caragiale, după însemnările lui Dăianu, ar fi avut proiecte politico-culturale precise: „O tipografie nouă, romînească, perfect arangeată [...], o revistă literară-politică [...] ", cu sprijinul aceluia în care vedeau omul providenţial de peste munţi întorcînd vizita lui Gheorghe Lazăr, ca „prim colaborator", cu un „modest honorar", spre a determina o renaştere literară în Ardeal. Realizarea dorinţei comune ar fi fost împiedicată de previzibila suspiciune a autorităţilor într-o „misiune neoficială" a lui Caragiale, cu caracter, firește, politic.

II

[*1 mai 1904*]

Iubiților, să nu credeți cumva că v-am uitat. Umblu prin lume, și, cu toate minunățiile ei de pe aici, mă gîndesc mereu la ai mei. În curînd mă întorc la București: de acolo, ori mă reped la voi, ori vă scriu pe larg, cum a fost vorba. Multă sănătate tuturor! Cu toată dragostea,

Caragiale

III

[*1 mai 1904*]

Proiectul nostru rămîne în picioare, cu toată tăcerea mea de pînă acuma. Eu rămîn nestrămutat. Rămîneți și voi tot cum v-am lăsat. Multă sănătate!...

Al vostru devotat,
Caragiale

IV

[*1 mai 1904*]

Și încă una: să ne vedem sănătoși în curînd.
Cu toată dragostea și stima,

al dv.,
Caragiale

Cărți poștale ilustrate (II, III, IV), în aceeași colecție particulară, originalul cărții poștale II. Celelalte, rămase în copie. Trimise de Caragiale din „Germania" (cărțile poștale ilustrate reprezentau „aspecte de interior ale domului din Köln"), după o „trecere prin Cluj, — în aprilie 1904", scurtele mesaje din timpul călătoriei în Occident manifestă aceleași intenții de stabilire în Transilvania înainte de fixarea definitivă la Berlin. Publicate de Ion Oarcăsu în articolul citat din Steaua, *nr. 4, 1955.*

I

[*1905*][1]

Din munţii mai micii Elveţii strigăm să se audă pînă la gurile Dunării, să trăiască cel mai mare maestru Maestro Metronomidi[2] şi consoarta lui.

Caragialeştii

În Epoca, *16 februarie 1935, foileton semnat Eliad Colţan,* Caragiale şi maestrul Dimitriu.

[1] Datată de Eliad Colţan.

[2] Acelaşi explică astfel porecla *(Metronomidi,* alteori *Metronimidi),* probabil după lămuririle date de văduvă: „Acum să vă spun pentru ce-i zicea Metronomidi: de cîte ori cînta la pian şi-i îngăduia un timp să bată măsura, Dimitriu nu scăpa ocazia... Nici cînd la chefuri se porneau în cor şi cîntau acompaniaţi... Şi în orice împrejurare... muzicală, respecta măsura cu atîta străşnicie, încît nenea Iancu l-a şi botezat: Metronomidi."

II

[*1905*][1]

O salutare din cea mai veche pivniţă oficială a Germaniei de sud.[2]

Caragiale[3]

În articolul lui Eliad Colţan din Epoca, *16 februarie 1935.*

[1] Data după Eliad Colţan.

[2] Carte poştală (Colţan spune „fotografie") ilustrată, cu „un local de cîrciumă veche de vreo cinci sute de ani".

[3] După comentariile lui Colţan: „Trăsăturile scrisului sînt parcă mai puţin sigure ca de obicei. Nenea Iancu gustase, desigur." Acelaşi adaugă: „În altă vedere

pe care o trimite cam tot de prin partea locului, cuvintele sînt scrise cu cîte un «b» în fiecare cuvînt. Se vede bine o pierdere de direcţie la rînd şi la compoziţie." Interpretarea este discutabilă. Se vede că I.L. Caragiale n-a scris cartea poştală în condiţii confortabile. Intercalarea lui *b* era, se vede, un vocabular convenţional între prieteni. Cînd vorbea cu Delavrancea, Caragiale obişnuia să pună un *m* înaintea unor cuvinte. Acesta nu era un semn de ebrietate!

III

[Berlin,
12 aug. 1905]

Maestrule, băiatule,

Iubitule! mi s-a făcut un dor de d-ta[1] de-mi arde sufletul. Ah! de ce nu-mi poţi trimite pe aripile vîntului măcar un acord? Cînd? cînd o să te mai ascult, nepreţuitule? Nu e zi, nu e seară în care să nu te pomenesc şi să nu chem, cu tot focul, în închipuirea mea minunatele d-tale producţiuni[2]. Le voi mai simţi vreodată în realitate? Mult te doreşte sufletul meu![3] Fiţi sănătoşi!

C a r a g i a l e

Multe salutări din partea Didinei[4] şi copiilor doamnei Margot[5].

An Herrn
Doctor Paul Zarifopol
pentru *Maestrul Dimitriu*
Sinaia
Villa Albuletz
Rumänien

Publicată întîi în E p o c a, *3 februarie 1935, în articolul nesemnat* P r o f e s o r u l D. D i m i t r i u, *scris de Eliad Colţan în ziua înmormîntării uitatului artist; apoi în* S t u d i i ş i c e r c e t ă r i d e i s t o r i e l i t e r a r ă ş i f o l c l o r, *anul I, nr. 1—4, 1952, pp. 105—106.*

[1] În *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor:* „de *tine*".

[2] Pe atunci se numeau astfel şi executările din operele altora. Dumitru G. Dimitriu nu era compozitor.

[3] Mărturia cea mai interesantă despre pianist, în specialitatea lui, precum şi în raporturile lui cu marele scriitor, ne-a lăsat-o Cella Delavrancea, care l-a cunoscut şi în casa lui Caragiale, şi ca profesor la Conservatorul de muzică din Bucureşti: „Mai era un profesor, mult apreciat de Caragiale. Îl chema domnul

Dumitriu [*sic*]. Aluneca ca un balon cînd umbla. Tot aşa îi alunecau degetele groase şi scurte pe claviatură. Taifasul de la berărie se termina printr-un adagio de Beethoven, la Caragiale acasă, cîntat de cîte 3—4 ori în şir de Dumitriu. Caragiale era mare cunoscător al muzicii şi avea o predilecţie pentru Scarlatti şi Beethoven. Metoda lui Dumitriu era cam fantezistă şi programele de studii necercetate. Elevii lui studiau invariabil părţile lente din sonatele beethoveniene, iar virtuozitatea era lăsată în seama norocului. Dădea lecţii particulare fetiţei lui Caragiale. O aşeza la pian şi pe cînd cînta, el explora cratiţele în bucătărie, gustînd din feluri bucate, dar atent totuşi la muzică. Cu capul aplecat pe balsamul unei tocane, striga la cîte o greşeală: «Ce faci, maimuţo?» Era o fire de artist, pătimaş şi cu un dar de expresie care ascundea imperfecţiile tehnice" (*Cîteva însemnări şi amintiri despre muzicanţii de odinioară*, în *Studii muzicologice*, nr. 1, 1956, p. 122).

[4] Alexandrina, soţia lui Caragiale.

[5] Margareta, soţia lui D.G. Dimitriu.

IV

[*Berlin, 1906*][1]

Trăiască la mulţi ani marele maestru Metronimidi-Dimitriu-Beethowenescu[2] cu familia!

Hoch! Hoch!! Hoch der Meister!!![3]

Caragiale

În articolul citat al lui Eliad Colţan din Epoca, *16 februarie 1935.*

[1] Data şi localitatea după Eliad Colţan.

[2] Poreclă dată tot de Caragiale pianistului Dimitriu, pe care-l gusta mai ales ca interpret al lui Beethoven.

[3] Ura! Ura!! Ura maestrului!!! (germ.).

V

[*Ostseebad Travemünde, 1906, vara*]

O caldă salutare, de lîngă mare şi din atîta depărtare!

Caragialeştii toţi[1]

În articolul citat al lui Eliad Colţan din Epoca, *16 februarie 1935.*

[1] Eliad Colțan mai dă, incompletă, în articolul citat din *Epoca*, 3 februarie 1935, scrisoarea publicată de noi în *Opere*, VII, 1942, pp. 267—268, după *Flacăra*, 1 decembrie 1912: *Trei scrisori ale lui Ion Caragiale*. Scrisoarea fiind un adaos la rîndurile scrise de Alexandrina I. Caragiale, care reproduce lamentările soțului ei, dăm pasajul respectiv, după Colțan: „Jean oftînd greu, a zis: «Nu vine Mitică pînă nu merg să-l aduc pe sus». Poate că maestrului i-e teamă că n-o să găsești adăpost, sau un păhăruț de bere rece, ori o mămăliguță? De toate se găsesc la Berlin, numai un Dimitriu nu se găsește! Așa strigă Jean în toate diminețile și în toate serile și are mare dreptate."

Despre o vizită la Berlin a lui Dimitriu, care nu se mai hotăra să plece, vezi D. Gusti, în *Revista Fundațiilor*, aprilie 1945, *Cîteva amintiri despre Caragiale, 10. „Tata Beethoven"*, pp. 14—15.

Ultimele mențiuni, în *Corespondență*, despre „Dimitrii", sînt din primăvara anului 1907. La 29 mai, Caragiale îi scrie lui Zarifopol că îi are în gazdă „pe Dimitrii, cari au intenția a se stabili în Berlin, unde le place foarte mult". În iunie era vorba de o vizită a lui Caragiale, însoțit de pianist, la Lipsca (*Opere*, VII, 1942, pp. 70—71). Dacă atunci s-a produs vizita mai prelungită a Dimitriilor, despre care pomenește D. Gusti, și dacă la plecarea lor ei au avut sentimentul inoportunității, se explică de ce nu s-au mai întors la Berlin și nici n-au continuat corespondența. Poate chiar așa-zisa idee a lor de a se stabili la Berlin să fi fost un mod indirect al lui Caragiale de a se plînge că vor să se eternizeze la el.

CĂTRE TEODOR DUȚESCU-DUȚU[1]

I

[*1904?*]

Dragii mei, am primit ieri înainte de plecare, carta cu diagnosticul lui dr. Tomescu[2]. Bine c-a fost spaima degeaba! Dumnezeu cu voi! O specială sărutare pentru Mia[3]!

Al vostru frate,
Caragiale

Complimente la toți.

Muzeul Teatrului Național din București, ca și următoarele către Teodor Duțescu-Duțu.

[1] Poligraf, scriitor poporan, inspector al cercurilor culturale (înlocuit în 1907 de către Spiru Haret cu M. Sadoveanu), T. Duțescu-Duțu (1870—1916) era căsătorit cu sora mezină a soției lui Caragiale.

[2] Doctorul N. Thomescu, profesor universitar, același care o îngrijea pe Lenci.

[3] Maria, fiica lui Teodor Duțescu-Duțu, născută în 1895.

II

[Berlin,
15 ian. 1908]

Frate Tudorică, îți trimit o *Cronică de Crăciun*[1]. Sper că o mică povestire glumeață poate ține loc la o scrisoare mai lungă.

Citește-o sănătos.

Dumnezeu cu tine și cu ai tăi.

Al tău frate,
Jean

Am la dinți un fel de năjit[2], de aceea scriu așa de nevricos. Păzește-te pe drumuri de răceală.

P.S. Citește *Convorbirile critice* ale lui Dragomirescu pe 1 ianuarie 1908.[3]

[1] Apărută în *Opinia* din Iași, la 25 decembrie 1907, apoi în *Schițe nouă* (1910).

[2] Răceală, nevralgie.

[3] Revista publica în fruntea ei, în facsimil, *Boul și vițelul* de Caragiale, fabulă cu ecouri sociale din răscoalele țărănești.

III

[Ostseebad Travemünde]
Miercuri 27 iulie/9 august 1911

Post-script la scrisoarea recomandată[1]:

După primirea acestora, adresați-ne poșta la Schöneberg bei Berlin.

Aici nu mai stăm decît pînă duminică.
Fiţi voinici! Dumnezeu cu voi şi cu noi!

Multe sărutări,
N e a I a n c u

Familia
Teodor Dutzescu-Dutzu
Str. Ţepeş-Vodă 1

[1] Scrisoarea recomandată lipseşte.

IV

[*Budapesta,*
26 nov. 1911]

Frate Tudorică, iartă-mă că nu te-am putut aştepta. Fii sănătos şi vesel! Peste cîtva timp viu eu la Bucur.[eşti] într-adins să văz pe un director de teatru (care o fi!) şi pe tine.

Te îmbrăţişez frăţeşte.
Al tău,
C a r.

V

[*Probabil Berlin,*
începutul lui februarie 1912]

Iubite frate Tudorică,

Am aflat, din scrisoarea Jenichii[1], că, spre marea noastră bucurie, îţi merge bine de tot. — Brava ţie! Aşa te vrem, biruitor! Trăiască ştiinţa umană spre lauda lui Dumnezeu!

Te doresc mult şi sper să te revăd în curînd. Vă-mbrăţişez pe toţi cu adînca dragoste ce ştiu că mi-o cunoaşteţi.

Al vostru frate,
J e a n

P.S. Toţi poeţii şi prozatorii m-au cîntat şi încîntat de ziua mea, afară de poetul meu favorit[2], Tizul meu cel mic, d. Ionel T. Duţescu-Duţu. Pretind numaidecît o mică dedicaţiune din partea d-sale, sub titlul:

Maestrului Caragiale,
Iubitului meu Tiz mai mare,
cu ocazia Jubileului său de 60 de
primăveri.

2. P.S. Trimite-mi cartea ta: *Din vatra unui ţăran* etc.

[Pe verso:]
Pentru Teodor

[1] Soţia lui T. Duţescu-Duţu, Jenica (1867—1946), era fiica cea mai mică a arhitectului Gaetano Burelly.

[2] Copilul cel mai mare al soţilor T. Duţescu-Duţu, Ionel (1898—1949), „tizul" lui Caragiale, tachina Muzele. N-a perseverat în acea direcţie.

VI

16|29.II.1912

Dragă Tudorică, doresc să te găsească sănătos şi voios aceste rînduri, prin cari viu a te ruga să-mi trimiţi îndată *două* exemplare *Din vatra unui ţăran*[1], subt bandă, însă *recomandat*.

Toţi pe toţi vă îmbrăţişăm cu dragoste multă. Fiţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu cu voi!

Al tău frate,
Jean

[1] Este vorba desigur de cea mai recentă lucrare a lui T. Duţescu-Duţu, pe care i-a cerut-o şi în al doilea *Post-scriptum* al scrisorii precedente.

VII

[Travemünde, 1905—1912]

Noroc şi sănătate!
Multe salutări din partea

familiei
C a r a g i a l e

Aăbragabù[1]

[1] Imitarea strigătului vînzătorilor de „bragă bu(nă)", o atenţie specială pentru copiii familiei Duţescu-Duţu!

CĂTRE JENICA T. DUŢESCU-DUŢU

Mercuri 20 febr. [1905—1912]

Drăguţilor, am aranjat tot. Cu ajutorul lui Dumnezeu, plecăm d-aci sîmbătă dim. şi duminică la 8.25 seara suntem în Bucureşti. Vă rog să nu ştie nici un străin despre asta. Nu vreau să întîlnesc deocamdată alte simpatii decît ale voastre.

De la gară, cu luatul bagajului cu drum cu tot sper să ajungem la voi acasă pe la $9^1/_4$.

În tot cazul tot vă depeşăm de pe drum din Burdujeni.

Dumnezeu cu noi toţi.

Al vostru,
C a r a g i a l e

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti.

CĂTRE FAMILIILE ZLATKO[1] ȘI DUȚESCU-DUȚU

Schandau an der Elbe,
duminică 9/22 aug. [1909?]

Salutare cît de tare
De la marinari călare

Jean-Luchi[2]

Familiilor
Zlatko et Dutzescu-Dutzu
Buşteni
Casa Rotăreanu
Rumänien

Muzeul Teatrului Național din București. Carte poștală ilustrată: Bad Schandau, Sächs. Schweiz.

[1] Tita (1860—1944), sora cea mai mare a soției lui Caragiale, era căsătorită cu I. Zlatko.

[2] Fiul mezin al lui Caragiale, Luca (1893—1921).

CĂTRE IONEL DUȚESCU-DUȚU

I

[iunie 1909]

Frunză verde de scaiete,
Ionică, mă băiete,
Lasă-te de poezie,

Că-i curată sărăcie[1]...
Sărăcie şi... prostie

A n o n i m

La toţi de la toţi multe sărutări.

D-lui
Ionel Dutzu-Dutzescu
Herrn
Ionel T. Duţescu-Duţu

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti, ca şi următoarele către Ionel Duţescu-Duţu.

[1] Adagiul este eminescian, din *Cugetările sărmanului Dionis*. Îndemnul lui Caragiale era alteori încurajator, stimulînd plăcerea versificării a „tizului".

II

[*Travemünde, 15 iulie 1909*]

O salutare din depărtare de la mare pentru toţi Kinderii prozatori şi poet.

Al vostru,
Ăă B r a g a b u
şi Familia Sa

Kinderilor
Dutzescu & Zlatko
Buşteni
Villa Rottăreanu
Rumänien

GHEORGHE LAZĂR" — BIBLIOTECA

III

[*Berlin, 26 apr. 1910*]

Christos a-nviiat!
La mulţi ani cu sănătate, noroc şi voie bună!

C a r a g e l e ş t i i

Kinderilor
Mia, George şi Ion
Dutzescu-Dutzu
Bukarest
Str. Ţepeş-Vodă 1
Rumänien

IV

[*Berlin,*
4 ian. 1912]

Tizului mai mic precum şi fratelui şi surorii acestuia urează:
La mulţi ani cu sănătate, noroc şi veselie!

Tizul mai mare,
'n e a I a n c u[1]

1912

[1] Pentru familia soţiei lui, Caragiale era adeseori *Jean*, aşa cum îi spunea Alexandrina I. L. Caragiale. Scriitorul prefera însă familiarul *nenea Iancu*, cu care-l deprinseseră prietenii mai tineri, şi chiar abreviativul *nea* Iancu. Despre evoluţia sa onomastică, în funcţie de situaţie socială şi de vîrstă, Caragiale a glosat spiritual în schiţa *O conferenţă* (*Schiţe nouă*, 1910), amintind chiar de vremea cînd era sufler la teatru şi cînd „damele aveau obiceiul să-mi zică «Iancule», ba, unele, chiar «mă Iancule» — nici un respect".

V

7/20.III.1912

Frunză verde busuioc,
Busuioc şi siminoc,
Tizule, eşti un boboc;
Dumnezeu să-ţi dea noroc
Ca s-ajungi la vreme floare,
Floare mîndră roditoare!
Că uitării nu m-ai dat
Şi atît m-ai bucurat
Cu frumoasa poezie
Ce mi-ai dedicat-o mie,
La şaizeci de primăveri
Ce-mplinii alaltăieri...[1]
Deci, nepoate-tiz Ioane,
Pîn' să vin iar cu plocoane,
Cu rahat şi cu bomboane, —
Cum se cade-a fi cinstit
Autorul favorit,
Tizul mic şi mult iubit,
Viitor poet vestit, —
Îţi trimit din depărtare,
Ca un unchi şi tiz mai mare,
Părintească sărutare
Şi o binecuvîntare,
Iscălind:

al dumitale,
Nen-tu Iancu
Caragiale

P.S.

Multe sărutări la toţi
Ceilalţi iubiţi nepoţi.

[1] Rima este de umplutură. Caragiale împlinise 60 de ani la 30 ianuarie. Din scrisoarea V, nedatată, către T. Duţescu-Duţu (p. 108), se vede că el solicitase spiritual de la „tizul" său „cel mic" o felicitare în versuri.

CĂTRE PAUL ZARIFOPOL [1]

I

[*Berlin,*
26 dec.1905]

Iubiţiloı,

Am, — adică, mă are, — o nevralgie ischiatică[2] foarte supărătoare, complicată cu ipochondrie: tot dicţionarul patologiei interne! Aminteri, se putea să nu fiu cu toţi ai mei lîngă voi?

Să sperăm că astă plăcere nu va întîrzia mult. Pînă atunci, fiţi sănătoşi şi veseli.

Eu şi ai mei, din pricina acestei contrarietăţi cu nevralgia mea, suntem plictisiţi destul.

Să trăiţi toţi, de la mic pînă la mare!

C a r a g i a l e

P.S. Scrie-mi cu ce parte sau stradă principală se învecineşte Fichtestrasse[3]: pe plan nu o găsesc.

Dr. P. Zarifopol und Gherea
Leipzig
Fichtestrasse 13

Bibl. Acad. R.P.R., C. sp. ms. 175|63, 89.279. Întreaga serie, de la C. sp. ms. 175|63, 89.279—89.293 constituie un lot de cărţi poştale dăruite de Paul Zarifopol compozitorului Marcel Mihalovici, stabilit la Paris, care le-a donat recent, împreună cu alte autografe, Bibliotecii Academiei R.P.R.

[1] Doctor în filologie romanică de la Lipsca, unde a rămas cu familia pînă în pragul intrării Romîniei în primul război mondial, Paul Zarifopol (1875—1934) era căsătorit cu fiica lui Gherea, Ştefania. În timpul şederii lui Caragiale la Berlin, a fost cel mai apropiat prieten al lui Caragiale (*Corespondenţa dintre I. L. Caragiale şi Paul Zarifopol*, 1905—1912, de Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1935, extrase şi comentarii, şi Caragiale, *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, pp.3—209, 382 scrisori). A debutat în ţară cu eseuri la *Cronica* (1916), a editat *Opere* de Caragiale I—III, Cultura Naţională, 1930—1932. Eseist strălucit şi paradoxal.

[2] Sciatică. Vezi şi scrisoarea din ajun, în *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, p. 15.

[3] Noul domiciliu al lui Paul Zarifopol la Lipsca.

II

[*Berlin*,
3 ian. 1907]

Stimate domnule doctor, deşi ştiu că *pas de nouvelles, bonnes nouvelles*[1], tot parc-aş dori să am o vorbă ş-un cuvînt de la dv. Cum petreceţi? Cum aranjăm o convenire[2] de sfintele noastre sărbători? Chiar daca pe voi v-ar jena acuma să ne găzduiţi, nu face nimica; mergem la Sachsenhof. Oricum, vă rugăm, onoraţi-ne cu un mic răspuns, pe care cu nerăbdare-l aşteptăm.

Multă sănătate de la toţi tutulor.

Cu dragoste,
C a r.

Pe aici vreme splendidă: geruleţ şi soare.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.289. Carte poştală ilustrată: Goslar — Domkapelle.

[1] Zicală franceză: nici o ştire, ştire bună.
[2] Întîlnire (ardelenism).

III

[*Berlin*,
14 ian. 1907]

Ajuns cu bine. Găsit tot în ordine. Încă o dată, mulţumindu-vă de prietineasca ospitalitate, vă urăm la mulţi ani cu noroc şi sănătate.

De mîne dimineaţa marţi, începem a aştepta pe Frau Doctor[1] şi pe Sonia[2].

Aici, vremea relativ călduroasă. Barometrul suie. Se promit zile frumoase.

Depeşaţi sosirea. Trenul de la 12 nu e bun. Cel de la 1.52 preferabil — vagon direct.

Fiţi sănătoşi şi veseli.

C a r.

Beau un pahar de bere *auf Ihre spezielle*[3]. Prosit! Herr Doctor!

Herrn Doctor Paul Zarifopol
Leipzig
Fichtestr. 13 Hpt.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.280.

[1] Fanny Zarifopol, născută Gherea, soția lui Paul Zarifopol.
[2] Fiica lor.
[3] În sănătatea d-voastră (germ.).

IV

[*Berlin, 17 iunie 1907*]

Stimate d-le doctor,

Îți trimit și un specimen de spirit *rominesc* [*sic*] de-ale d-lui Iorga. Apăi să nu-i...? Cenghenea orientală! Mă denunță odiului moldo-valah, că am a face cu jadanii. Lasă, că-i dau eu cenghenelii la toamnă.[1]

C a r.

[Pe fața cărții poștale ilustrate, tăietură de ziar:]

E. M o r a v u r i

Evreii din Iași anunță cu bucurie că, venind din Berlin, d. I. Caragiale a mers în gazdă la d. Ronetti-Roman „Shakespearul" pămîntenilor

[Însemnare autografă:]

Din *Neamul rominesc* — 31 mai 907.

Muzeul orașului Ploiești.

[1] Răspunsul i l-a dat lui Iorga prin epigrama *Savant*, apărută în *Convorbiri critice* la 15 ianuarie 1908 (*Opere*, 3, 1962, p. 525).

V

[*Berlin, 2 martie 1908?*]

Stimate domnule doctor, *miercuri 4 martie*, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă voi înfiinţa la Lipsca pentru ca să vă salut de plecare. Daca se poate fă şi pentru mine rost de un bilet la fartetul[1] cehilor: încalte să am o conzolăţiugne ghe remas bun[2], mă rog. Sosesc cu trenul de la 4.3 după amiazi. Îţi aduc pe Albalat[3], *Ouvriers* etc.

Sănătate şi bucurie tutulor de la toţi,

devotat,

C a r .

Binenţeles că dorm la dv. în Lipsca iar după *conzert*, puţintel Pils[en] la Sachsenhof.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.291.

[1] Cvartetul. Vezi şi scrisoarea din 7 februarie 1908, în *Opere*, VII, *Corespondenţă*, p. 89.

[2] O consolaţie de rămas bun — în limbaj rostogănesc.

[3] Criticul stilist francez Antoine Albalat (vezi şi scrisoare din 4 martie 1908, *idem.*, p. 98).

VI

[*Bucureşti, 3 iunie 1908*]

Raport

Plec deseară la Severin. Mă-ntorc luni la Sinaia. Plec din Sinaia via Arad—Budapest—Berlin.

Să ne vedem cu bine la Leipzig.

De la toţi tutulor multă sănătate.

Al dv.,

C a r.

[Pe verso, c.p. ilustrată şi colorată: „Salutări din Romînia". Legenda: „O ţigancă vînzătoare de flori" — cu sînii descoperiţi.]

Ce zici de această frumuseţe?

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.281.

VII

[*Berlin,*
13 oct. 1908]

Stimate d-le doctor, era să vin să-ţi aduc în persoană paralele, dar m-am încurcat şi ieri ca şi alaltăieri la baloane pînă seara tîrziu; am căscat gura ca toţi isnafii[1] cu ochii-n sus pînă mi s-a-nţepenit ceafa. Az-noapte numai de băşica lui Caragea[2] am visat, şi de fel de fel de semne şi de arătări pe cer. — Alaltăieri, era să leşin pe cîmp cînd am văzut plesnind la vreo mie de metri sus balonul american „Conqueror". Acu citii în gazetă că aseară tîrziu s-au mai spart două. Şi toţi au scăpat zdraveni. Zice că alaltăieri seara, americanii, de necaz că le-a crăpat băşica, au tras o sfîntă de beţie de i-a speriat şi pe nemţi.[3] Rogu-te cînd e ceva mai de seamă la Gewandh[au]s dă-mi şi mie de ştire la vreme. — Ce mai ştii de la Ploieşti? — Mai ai gazete?

Tutulor de la toţi multă sănătate.

Devotat,
C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.288. C. p. ilustrată: Kaiser-Jubiläum Huldigungs-Festzug Wien, 12 Juni 1908. Historische Gruppe (Hofreisekutsche) [4].

[1] Breslaşii; aci în sens mai larg: ca tot poporul.

[2] Formă veche a balonului, contemporană aşezării în ţară a bunicului său, venit în suita lui Caragea, în decembrie 1812.

[3] Poate cu ocazia unor ceremonii festive.

[4] Procesiune omagială cu prilejul jubileului imperial, Viena, 12 iunie 1908, grup istoric (landoul de călătorie al curţii) — legenda c.p. germane cu ocazia sărbătoririi a şaizeci de ani de la încoronarea penultimului împărat Habsburg, Francisc-Iosif.

VIII

[*Berlin,*
18 oct. 1908]

Stimate d-le doctor, împrejurări de ordine trivială[1] mă obligă să pornesc astă-seară, mercuri, către bella Dacoromania. Ce să facem? Trebuie să ne supunem nevoilor. Îmi pare *foarte rău*[2] că nu pot auzi cele 5 sonate din urmă. Auziţi-le dv. sănătoşi şi după aceea, bînd un pils[ner][3] la Sachsenhof, gîndiţi-vă şi la

pretenul dv.
Car.

Să ne vedem cu bine!
Acu primii gazetele. Mulţumesc.

Nu cumva să vă-nchipuiţi că fac *un* sau *o* Vergnügungsreise[4]; ba, pardon, tocma la din contra.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.282.

[1] Fig.: publică, politică, după lat. *trivium* — piaţă publică, răspîntie.
[2] *Foarte* subliniat în scrisoare de patru ori, *rău* o dată.
[3] Bere. Mai departe la fel prescurtat.
[4] Călătorie de plăcere (germ.).

IX

[*Berlin,*
21 oct. 1908]

Stimate domnule doctor. Suntem, slavă Domnului, mult mai liniştiţi: Frau Direktor a scăpat de greul drumului; acum, cu răbdare şi în linişte, merge spre bine; de mişcat de pe loc însă, nici pomeneală. Carta d-tale mi-a făcut nespusă plăcere şi cu mare dorinţă te aştept. Acuma fără grijă putem sta oleacă de vorbă despre literatura, arta şi ştiinţa romînă: am pentru asta un vraf de noue documente — 6 numere din *Convorbiri critice*, 1 din *Îndrumarea*, şi cîteva foi din *Opinia*. Adu şi dumneata ce mai ai; încai să putem dezbate cu documentele pe masă. Cu mare bucurie te aştept. Pînă la revedere, multă sănătate vă dorim toţi tutulor.

Al dv. devotat,
Car.

[Pe verso:]

Daca ai cumva numere de gazete romîneşti altele decît *Ordinea*, *Opinia* şi *Universul*, ia-le cu d-ta.

Pînă să ne vedem, recitesc din Teatrul lui Alexandri [*sic*] — e mare de tot — şi caut să traduc din Poveştile lui Perrault pe *Riquet à la houppe*[1].

La revedere,
C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.290.

[1] *Făt-Frumos cu moţ în frunte*, în *Convorbiri critice* din 15 decembrie 1908 (*Opere*, II, 1931, p. 348, retipărit după textul din *Schiţe nouă*, Bucureşti, 1910, p. 273).

X

[*Berlin*,
25 mai 1909]

Stimate domnule Doktor, nu-ţi poţi închipui cît m-am bucurat cînd am primit carta scrisă chiar cu slova matale, şi încă aşa de limpede şi cu gîndiri atît de sănătoase! Că adică, nu numa că te-ai pus copăcel pe picioare, dar că, orcît ai fi de zaif[1] încă, ţi s-a deschis pofta de chef! Bravo! asta, am zis eu, e semn că d. Doktor a biruit răul, şi, ca orice biruitor, pune la cale serbarea triumfului său! Să ne ajute Dumnezeu să facem cum doreşti cît de curînd! Pînă atunci, încă o dată îţi recomand minunatul *Sanatogen*[2].

Vă dorim mult şi vă salutăm cu dragoste frăţească.

Ergebenst[3],
C a r.

[Pe verso:]

Pe aici, vremea e *oribil* de frumoasă. *Senin! Uscat!! Praf!!! Soare!!!!*[4] Ţipenie de nor nu se vede! Ne uscăm de tot! Dacă mai ţine

așa încă o săptămînă, arde toată iarba din parcuri, și nu mai avem ce fuma. Se-nchid fabricile de țigarete turcești.

Fiți sănătoși. La revedere!

C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.283.

[1] Bolnav.
[2] Preparat farmaceutic fortifiant.
[3] Preasupus, devotat. Formulă epistolară germană de politețe.
[4] În scrisoare: *Uscat*, subliniat de două ori, *Praf*, de trei, și *Soare*, de patru.

XI

[Berlin, 30 nov. 1909]

Stimate d-le Doktor,

Tot aștept vorbe frumoase de la dv. și văd că nu sosește nici o vorbuliță.

Sositu-ți-au ai dumitale?

Cînd să te aștept cu poftă de lafuri[1]?

Cum am pătimit de troahnă[2] sunt capabil să stau cu d-ta la privighere cît poftești. Spune o vorbă. Tutulor de la toți multă sănătate.

Ergebenst,

C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.284.

[1] *Laf, lafuri* — palavre, taifas.
[2] Guturai, răceală.

XII

[Berlin, 3 martie 1910]

Stimate d-le Doktor,

Adaog la cele de adineaori că ți-am trimis și ceva pe dasupra

— o Chronică *nouveau genre*[1] „Misterul din Strada Diaconeselor". Citeşte-le pe toate sănătos, şi *luminează-te şi vei fi!*

Pentru orice împrejurare, adresa mea: la Vlahuţă, Bucureşti, Piaţa Victoriei, Palatul Funcţionarilor.

La revedere cu noroc şi sănătate

Ergebenst,

C a r.

P.S. După o depeşă pe care am găsit-o acasă, d. dr. Gusti e în Bucureşti, unde mă aşteaptă nerăbdător.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.285.

[1] Gen nou (fr.). Poate schiţa: *Un incident de sensaţie*, apărută în *Universul*, 12 martie 1910 (*Opere*, 2, 1960, p. 574), în manuscris, sau precedenta, *Sfînta Genoveva*, apărută în acelaşi ziar la 15 februarie 1910.

XIII

Freytag d. 1-en Apr. 910 [1]

Stimate domnule Doktor, mai întîi, te rog comunică iubiţilor dv. oaspeţi[2] frăţeştile noastre salutări de bun sosit. Doresc să am cît de curînd veşti bune despre cheful dv. al tutulor, ca să mă bucur, nădăjduind că, în curînd asemenea, după ce le-o trece musafirilor oboseala călătoriei, să putem petrece cîteva ore plăcute împreună. D. Costică vine desigur cu un sac plin de noutăţi din Daco-Romînia. Vreau să vîr mîna mea nesăţioasă pînă-n fundul sacului, unde bănuiesc că stau cele mai preţioase dulciuri. Aşadar, nerăbdător, aştept comunicări de la Leipzig. Din parte-mi, mă grăbesc a vă comunica — şi ţin mult să luaţi act şi notă de asta — că în Innsbruckerstr. 1 Hpt., *oricînd*, chiar *fără* prealabilă înştiinţare, pot fi găzduite destul de confortabil două persoane, ba aş merge şi mai departe — chiar trei, — cu condiţie numai ca aceste persoane să nu fie prea iconoame la vorbă şi taifas, lucruri de cari suntem, în mai sus-arătata locuinţă, totdeuna foarte ahotnici, — precum avem, credem, mai dinainte deplină cunoştinţă.

Am primit pachetul cu cărţile; mulţumesc.

Multe şi mărunte avem de vorbit; şi-mi permit de pe acuma o înaltă şedinţă academică sub preşedinţa d-lui Costică, singur în stare să conducă dezbaterile cu imparţialitate şi tact.

Cum staţi din muzică în sezonul de primăvară? Mă rog, daca vezi cumva, pe afişele Crystalului sau Battembergului[3] numele de *Marka Freya* sau Lehmann-*Hartstein*[4], aruncă o cartă postală la cutie.

Pe aici am avut cinci zile furtună aspră şi-nghеţată; de azi-dimineaţă, soare cu dinţi, şi secetă grozavă! Pesemne, comeata[5], ca să ne asigure că nu ne va pîrjoli, se hotărăşte să ne prăpădească cu gerul.

Fiţi sănătoşi şi veseli, şi nu ne daţi uitării! Pronia cu dv. şi cu noi toţi!

Ganz ergebenst,
C a r.

P.S. Nu ar fi rău să-mi trimiţi într-un pachet *Viforul*. S-a tipărit; aştept două exemplare; ghici! pentru cine e unul din două[6]? Viele Grüsse für Alle.[7]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.287.

[1] Vineri (scris cu *y* arhaic) 1 aprilie 1910.
[2] Gherea cu soţia lui.
[3] Probabil săli de concert din Lipsca.
[4] Probabil nume de artişti concertişti.
[5] Cometa Halley, senzaţia meteorologică a anotimpului.
[6] I-a trimis lui Zarifopol un exemplar la data de 7 aprilie (cf. *Corespondenţă*, în *Opere*, VII, p. 165).
[7] Multe salutări tuturor (germ.).

XIV

[*Tambach, 21 aug. 1910*]

Hoch Thüringen!

Viele herzlichste Grüsse von allen zu allen, und, noch einmal, hoch Thüringen! Hoch![1]

Erg[ebenst],
C a r.

Bibl. Acad. R.P.R., cota 89.286. C. p. ilustrată: Tambach i. Thür. Wald. (451 m.ü.d.M.). Hauptstrasse mit Gasthaus z. Bären [2].

[1] „Trăiască Turingia! Multe cordiale salutări de la toţi tuturor, şi, încă o dată, trăiască Turingia! Trăiască!" Caragiale nu vorbea şi nu scria nemţeşte. A compus cartea poştală cu ajutorul soţiei lui, ca o politeţe faţă de corespondentul său, care vorbea şi scria curent în limba germană.

[2] Tambach în Pădurea Turingică (451 m peste nivelul mării). Strada principală cu ospătăria „La urs".

XV

[*Aug.-sept. 1910?*]

Stimate domnule Doktor, îţi înapoiez *Ştiinţă şi credinţă*[1] cu mulţumirile mele. Ţi-am expediat *Verzi şi uscate*[2]. Mă rog matale, aşa e că Iodoformul[3] prea-foarte miroase? (ca să nu zic vorba care s-ar potrivi întocmai). Cum se poate un om sănătos şi de spirit, să afişeze astfel perversiunea sensului său olfactiv? Pfui!

D. Luki a păţit cu macaroanele de la Mioricke şi cu şlagzanele de la Seifert[4] ceea ce a păţit şi amicul său d. Koki alaltăieri dimineaţă. De acu, trei zile geröstete Gedulde[5]. Încolo, bine.

Fiţi sănătoşi. La revedere.

C a r.

Sonntag Abend.

În arhiva familiei Zarifopol.

[1] De dr. Constantin Thiron (1853—1920), profesor de patologie generală şi terapie la Universitatea din Iaşi, filozof materialist şi ateu, autor şi al lucrării cu titlul *Libera cugetare monistă haeckeliană*, în „Biblioteca Raţiunea" (cf. modul cum o comentează Caragiale în *Opere*, VII, 1942, pp. 176—177, la 1 septembrie 1910).

[2] De dr. Alceu Urechia.

[3] *Iodoform* era pseudonimul doctorului Alceu Urechia, ca umorist.

[4] *Schlagsahne* (germ.), frişcă. „Seifert", cofetărie la Lipsca.

[5] Traducere literală, în limba germană, a idiotismului „răbdări prăjite".

XVI

[1905—1912]

Stimate d-le doctor, vă aştept pe amîndoi[1]. Veniţi unul după altul, la distanţă de două-trei minute. Garantez eu de absoluta discreţie a amicului.

Veniţi dacă posibil mai devreme.

La revedere,
Car.

Între 11½—12 suntem în grădiniţă sau restaurant la locurile ştiute.

Waldemar Sachs., Bosestr. 5

În arhiva familiei Zarifopol.

[1] Nu ştim cine e al doilea.

XVII

Vineri seara, 5 mai [1905—1912]

Drăguţule,

Alăturata cartă postală am primit-o acuşica ora 8.45 min. seara. Ţi-o comunic, cu condiţia să mi-o aduci înapoi. Vom comenta-o împreună, şi tot împreună, daca ne vom putea înţelege, îi vom da un strălucit răspuns. Doi greci trebuie să biruie pe un moscal[1]!

Te sărut, te doresc şi vă aştept luni seara la gară.

Tout à vous de coeur,
Caragiale

În arhiva familiei Zarifopol.

[1] E vorba de C. Dobrogeanu-Gherea, căruia Caragiale îi spunea astfel fiindcă fusese revoluţionar rus în tinereţe. Şi lui Caragiale îi spuneau mulţi: *Grecule*. Aici el afectează a-l considera pe Paul Zarifopol conaţional după origine etnică.

XVIII

[*Ploieşti, 1905-1912*]

Multe salutări din gara Ploieşti.

Caragiale

A. Vlahuţă

C. Dobrogeanu-Gherea

Germania

Herrn und Frau

Dr. P. Zarifopol

Leipzig,

31, Kaiserin Augustastr. 31

Bibl. Acad. R.P.R., C. sp. ms. 186/63, 89.307. Carte poştală ilustrată (Ploieşti, Piaţa şi Calea Cîmpinei) scrisă şi semnată de Caragiale cu cerneală neagră; contrasemnată cu creionul violet de către A. Vlahuţă (deasupra semnăturii lui Caragiale) şi C. Dobrogeanu-Gherea (dedesubt).

XIX

[*1905-1912*]

Bun pentru cincisprezece lei[1]

CARAGIALE

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 89.292—3. Două cărţi de vizită tipărite, cu conţinut identic.

[1] Poate bonuri pentru „garantarea" achitării unor bilete de concert la Lipsca, plătite de Zarifopol pentru familia Caragiale, la Gewandhaus sau alte săli de concert. Se vede că Zarifopol n-a prezentat bonurile, preferînd să le păstreze în colecţia sa de autografe, iar Caragiale va fi uitat de ele.

[*Berlin,*
12 sept. 1906]

Dragii mei,

Se vede că momentele de glorie naţională[1] în care vă proslăviţi v-au făcut să mă uitaţi cu desăvîrşire. Altfel nu-mi explic de loc tăcerea voastră adîncă de atîta vreme. Doresc să am ştiri de la voi şi bune mai ales. Ce faceţi? cum petreceţi? Eu din cauze pe care vi le voi arăta prin viu grai (belele familiale, foarte familiare, şi familia nevesti-mi) am petrecut destul de prost vara asta: toată vara mi-am pierdut-o zadarnic avînd musafire; nu mi s-a ales de petrecere nimic. Cînd vine familia Zarifopolu? Cînd familia Gherea? Dacă mai întîrziaţi mult, scrieţi-mi. Eu vin peste cîteva zile în ţară. Am treabă. Aş fi bucuros să vă văz pe toţi la Sinaia. Dacă n-aveam piedicele ştiute, aş fi venit pentru o lună cu toţi ai mei; dar atîta m-a deranjat şi costat musafirlîcul, care nu ştiu cînd s-o isprăvi, încît nu mai îmi dă mîna să mă mişc cu tot neamul. Cu toată dragostea vă sărut pe toţi dorindu-vă, şi vă rog să-mi răspundeţi cîteva cuvinte.

Ca totdeauna al vostru
devotat şi plictisit prietin,
Caragiale

Publicată în ziarul Ecoul, *5 aprilie 1944,* Din corespondenţa lui Caragiale — cîteva inedite *de Şerban Cioculescu. Comunicată de Ştefania P. Zarifopol.*

[1] Aluzie ironică la serbările jubiliare, pe care le şfichiuise şi în cunoscutele versuri: *Mare farsor, mari gogomani* (*Opere*, 3, 1962, p. 511); un text îndulcit, semnat *Farsor*, cu titlul *Mare actor! Mari gogomani!* în ziarul antidinastic *Protestarea*, la 28 iunie 1906.

CĂTRE MITTAG

[*Septembrie 1906*]

Stimate d-le Mittag[1],

Avînd nevoie să lipsesc de acasă cîteva zile tocmai la începutul lui octombre, vă rog a trimite îndată portarului chitanţa de 425 M.[ărci], contra căreia să-i liberez < suma ace > chiria pe quartalul[2] ultim al lui 906.

Cu această ocazie, repetîndu-vă comunicarea, ce v-am făcut-o încă de la 7 sept. curent că nu < mai > voiesc a mai renoi contractul care expiră la 1 aprilie 907, vă rog asemenea < a-mi comunica > a avea bunăvoinţa să-mi < trimiteţi o confirmare > confirmaţi primirea acestei comunicări.

Hochachtungsvoll[3]

Din arhiva proj. D. Gusti. Tradusă de acesta în limba germană, spre a-i servi lui Caragiale pe lîngă administratorul imobilului din Berlin (vezi scrisoarea următoare, către D. Gusti).

[1] Administratorul imobilului din Berlin în care locuia Caragiale.
[2] Trimestrul (latinism).
[3] Cu înaltă stimă (germ).

CĂTRE D. GUSTI

I

[*Septembrie 1906*]

Dragă d-le doctor[1],

M-am încurcat cu Mittag în privinţa caselor. Îmi scrie o scri-

soare pretinzînd că scrisoarea mea *nu era destul de categorică* şi cerîndu-mi nouă lămuriri. Rogu-te, sări de mă scapă de neamţ!

Al d-tale devotat,
Caragiale

Din arhiva prof. D. Gusti. Vezi scrisoarea precedentă, către Mittag, anexată spre a fi remisă acestuia, în limba germană.

[1] Numeroase referinţe la D. Gusti (1880—1955) în corespondenţa lui Caragiale cu Zarifopol. Plecat în ţară şi luptîndu-se să intre în învăţămîntul superior, D. Gusti este ajutat de Caragiale, care intervine pe lîngă Mihail Dragomirescu atît direct, cît şi prin A. Vlahuţă. Profesor de sociologie şi etică, rînd pe rînd, la Universităţile din Iaşi şi Bucureşti, director al Institutului social romîn şi al revistei *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială*, membru al Academiei Romîne, ministru al instrucţiei publice (1932—1933), iniţiator al anchetelor sociologice la sate, preconizator al „sociologiei militante", de fapt o variantă a sociologismului idealist burghez.

II

[*Înainte de mai 1907*]

Stimate domnule doctor,

Ai un moment să mergem mîne aci aproape la Polizei-Revier, să fac ultimele formalităţi pentru avizarea autorităţilor relativ la congediarea servitoarelor? E ultimul termen.

Mîne e duminică. Rog răspunde-mi. Iartă-mă că te plictisesc şi primeşte o strîngere de mînă de la

devotatul d-tale,
Caragiale

N.B. Oricît de tîrziu astă seară sîmbătă poţi veni; un pahar de vin şi o portocală te aşteaptă cu dragoste şi cu prietinie. Ai cheia, profită de ea.

Care e rezultatul balotajelor?[1] Gazeta mea nu mai spune nimic.

Din arhiva prof. D. Gusti.

[1] La alegerile parlamentare din Romînia, după răscoalele ţărăneşti şi schimbarea guvernului.

Dăm aici în continuare, din arhiva prof. D. Gusti, notele informative despre Wanda Winkler şi Elena Berndt (1907), concepute spre a-i servi în intervenţia pe lîngă circumscripţia de poliţie berlineză din cartier.

[Anexa A]

Wanda Winkler[1]

Această fată a fost în serviciul meu doi ani şi vreo trei luni. Am tratat-o totdeuna cu multă bunătate. O sumă de lucruri pe cari le poartă le are în dar de la mine. În două rînduri am fost nevoit să plec din Berlin. O dată în 1905, am lipsit din august pînă în decembre. În tot timpul acesta < i-am plătit leafa şi călătoria pînă > < i-am dat congediu să meargă acasă la Scherlanke > i-am dat congediu să meargă acasă la Scherlanke în Posen, plătindu-i leafa regulat şi plătindu-i şi biletul de călătorie dus şi întors. În anul 1906 în iunie asemenea o lună. Cînd odată a fost bolnavă, i-am adus pe socoteala mea doctor şi < am > a îngrijit-o nevasta mea la căpătîi.

Era prea voluntară; cu orice altă servitoare se certa; cu una s-au şi bătut.[2] Pe toate le-am congediat, ca s-o păstrez pe ea, de care prinseserăm toată familia mea un fel de prietinie. Lipsea foarte des de acasă, ziua şi noaptea fără să spună cînd pleca. Adesea venea pe la 5-6 despre ziuă. De două ori, pe cînd şedeam în Hohenzollerndamm 10, întorcîndu-mă acasă din călătorie noaptea, a trebuit să alerg la portar ca să-mi deschidă casa pe din dos cu un *passe-partout*.

Toate astea i le-ngăduiam făcîndu-i mici observaţiuni, deoarece < mă > ne obicinuisem cu serviciile ei. Ba încă, acum cinci luni din propria mea pornire, i-am mărit leafa de la 25 M.[ărci] la 30 M.[ărci] pe lună.

De la o vreme însă, şi mai cu seamă din decembre trecut, de cînd m-am mutat în Hohenzollerndamm 3, unde trebuie să facă şi focuri la sobe, a devenit din ce în ce mai ostilă, neascultătoare şi necuviincioasă. La Weihnacht[3] i-am

---

[1] O menţiune despre adaptarea la mediu a acestei fete în casă, într-o scrisoare către Paul Zarifopol, din 14 mai 1906:

„Contagiată probabil de atmosfera literară în care viază, Wanda Winkler a făcut aseară un miticism, demn de notat, cred eu; judecă şi d-ta. Am auzit căzînd ceva, ca o farfurie, în cuine, unde se făcea jumări. Am mers şi am întrebat-o ironic dacă a mai spart ceva; ea mi-a răspuns serios:

— Ja, sechs Eier! [Da, şase ouă! — n.n.]

Ce va să zică influenţa mediului. Il n'y a que le milieu, c'est fini!" [Numai mediul contează, s-a isprăvit! — n.n.] (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, p. 37.)

La controlul exercitat de Caragiale, poate nu numai ironic, ci şi cam nervos, personalul de serviciu se putea simţi la rîndul lui cam vexat. De aici, poate, prilejul fricţiunilor.

[2] La 3 iunie 1906, Caragiale relata lui Zarifopol unul din aceste cazuri în termeni spirituali:

„Mina Zimmermann, ilustra mea bucătăreasă, s-a certat în lipsa noastră cu Wanda Winkler, şi a părăsit postul său. La întoarcerea noastră nu am mai găsit-o pe banca ministerială. A doua zi a venit să ne declare categoric că nu mai poate continua a servi decît cu condiţia licenţiării Wandei. Ca suveran imparţial, care am jurat să păstrez intacte legile fundamentale, fără însă a-mi stîrbi cîtuşi de puţin prerogativele Coroanii, am respins condiţiunea şi astfel Mina s-a retras de la putere. (Spre marele meu regret. Păcat! aşa de inteligent îşi conducea departamentul.) Interimul îl exercită pe rînd M-me Caragiale şi «Nietzold»" [restaurant din cartier — n.n.] (*Opere*, VII, 1942, pp. 38—39).

De reţinut bagatelizarea coroanei şi a „imparţialităţii" ei.

[3] Crăciun (germ.).

făcut niște daruri mici, afară de bani. Nemulțumită, le-a rupt, le-a aruncat și le-a călcat în picioare. Această ingratitudine și necuviință m-au ofensat și am congediat-o pe ziua de 31 < februarie> ianuarie. Îndată după asta a început să se poarte din ce în ce mai necuviincios: îmi rîdea în față și-n spate, răspundea cu aroganță, nu venea la serviciu < decît > pînă n-o chemam în persoană de mai multe ori; pînă în fine am aflat de la bucătăreasa Elena Berndt că în bătaie de joc i-ar fi spus să toarne în bucate niște văpsea de văpsit stofe.

Din acel moment le-am oprit să-mi mai prepare vreo mîncare, < și > am mers să mănînc la restaurant, dîndu-le fiecăreia cîte 1.50 M.[ărci] să mănînce afară. Atunci amîndouă au început să mă insulte în gura mare, rîzînd cu hohote că mi-e teamă să nu mă otrăvească. Le-am spus să-mi părăsească casa. Au început să vocifereze și să mă insulte, spunîndu-mi că nu vor să plece, că vor să rămînă în casa mea fără voia mea.

Atunci am < cerut poliției > mers să mă plîng la poliție, cerînd expulzarea acestor persoane turbulente și fățiș revoltate, cari voiau să mi se impună în casa mea.

Pe cînd eram la poliție, Wanda a făcut iarăși scandal; sub cuvînt că ar fi găsit o scrisoare a ei deschisă, ne-a făcut pe toți din casă *unferșemt* și *ausferșemt*[1]. A văzut îndată că insultele erau gratuite, căci colega ei bucătăreasa îi deschisese scrisoarea.

Venind d. Wachtmeisterul [2] Scheller l-am rugat să asiste la evacuarea casei, < deoarece mi-era teamă > și să mă protegeze deoarece mi-era teamă de un mai mare scandal. Chiar fiind d. Wachtmeister aci, și d. dr. Gusti, amîndouă ca după obicei ne-au rîs în nas și ne-au insultat zicîndu-ne *țigani*!

De aminteri această fată Wanda, am aflat și dînsa mi-a confirmat, că și din alt serviciu a fost dată afară tot pentru nesupunere și necuviință tot în așa mod. Contra comandei exprese a stăpînii a plecat de acasă cînd n-avea dreptul de a ieși. Stăpîna i-a aruncat lucrurile afară și n-a mai primit-o în casă.

*

Plecînd mi-a lăsat datorie pe o lună la < bru > Becker[3] și pe mai multe zile la lapte, deși îi dau regulat bani în fiecare zi să plătească și pînea și laptele și deși categoric le oprisem a face datorii, lucru pe care-l comunicasem și liferanților [4], cum d. ex. d. Arendt băcanul.

[A n e x a B]

Elena Berndt

A mai fost la mine bucătăreasă și ajutoare în casă și a plecat zicînd că are prea mult de lucru și nu e deprinsă să facă atîta treabă.

Mai tîrziu singură s-a propus să revie.

În genere e foarte personală, nervoasă și iubitoare de dispută. Ori se certa cu Wanda, încît trebuia să intervin spre a potoli scandalul, ori rîdea în neștire,

---

[1] Corect: *unverschämt* și *ausverschämt* (germ.), nerușinați.
[2] *Wachmeister* (germ.), vagmistru, sergent-major.
[3] Corect: *Bäcker* (germ.), brutar.
[4] Corect: *Lieferant* (germ.), furnizor.

cînta şi fluiera din cale afară de zgomotos. Am oprit-o a face aşa zgomot necuviincios, mai cu seamă după masă, cînd stam cu familia şi citeam în Speisezimmer[1].

La orice observaţie cît de neînsemnată răspundea ameninţător şi strigînd foarte tare. Nevastă-mea i-a spus să nu strige aşa tare. Elena a răspuns: „Trebuie să strig fiindcă eşti surdă!"

Apoi fiind de faţă şi cealaltă servitoare < de faţă > Wanda, care rîdea tare, a spus că rumînii sunt nişte sălbatici hotentoţi şi că aici în Berlin servitoarele sunt foarte îndrăzneţe; astfel, chiar aci în casa mea unde locuiam, o altă bucătăreasă supărată a bătut pe stăpîna sa straşnic.

A venit apoi declaraţia cu îndemnul Wandei de a pune în bătaie de joc văpsea în bucate.

Atunci am urmat şi în privinţa Elenei, precum am spus mai sus despre Wanda. Am somat-o să părăsească casa; a vrut să se impună în casa mea, şi a trebuit să recurg la protecţiunea poliţiei, ca să scap de < vrăjma > nişte servitoare făţiş duşmane.

*

La fine

De aminteri am aflat că această femeie n-ar avea antecedente prea morale. Poliţia cercetînd acolo unde a locuit ea mai nainte de a veni la mine, ar afla mai multe desigur, de cîte am aflat prea tîrziu eu. Aşa se explică lipsa ei de pudoare în maniere şi în vorbe.

N.B. Întoarce te rog.

Despre purtarea amînduora [*sic*] acestor servitoare, poate mărturisi destule şi portăreasa casei unde şedem acuma, Frau Miche.

În *Curentul*, II, nr. 359, luni, 14 ianuarie 1929, p. III, „Curentul literar şi artistic", articolul *Manuscrise vechi, I. L. Caragiale (1852—1912)*, cu subtitlurile: *Din familie de actori, Ca studii, mai mult autodidact, Ziarist, funcţionar, director al Teatrului Naţional, comerciant*, cu facsimilul paginii privitoare la *Elena Berndt*, Apriliana Medianu dă cu titlu de document subtitlul extras dintr-o bibliografie, ca să atingă alte laturi ale personalităţii caragialiene: poetul, oratorul, profesorul, capul de familie, şi să încheie cu stabilirea lui la Berlin:

„Spre sfîrşitul vieţii, bolnav şi amărît, îşi ia familia şi se instalează la Berlin. Plecase plictisit de a vedea mereu «aceleaşi mutre care conduc viaţa publică, otrăvindu-te cu privirile lor stupide şi bănuitoare». Aşa scria de acolo unui prieten: «M-am exilat şi atîta tot. Aerul aici îmi prieşte, *sunt mulţumit cu ai mei şi nu am ce căuta acolo, unde linguşirea şi hoţia sunt virtuţi, iar munca şi talentul viţii demne de compătimit.*»

La Berlin, alte plictiseli, mărunte, domestice contribuie să-l necăjească. Citind manuscrisele ce d. prof. Gusti a binevoit să mi le-mprumute, vedem ce proporţii dădea el acestor întîmplări, provenite şi din faptul că nu cunoştea bine limba germană. Necazuri cu proprietarul, cu fata din casă, cu bucătăreasa, Elena Brandt [*sic*] — al cărei nume îl puteţi citi în facsimilul publicat în numărul de

[1] Sufragerie (germ.).

azi — este bucătăreasa, la fel cu fata din casă, era obraznică, haimana şi leneşă. «*În genere e foarte personală, nervoasă şi iubitoare de dispută. Ori se certa cu Wanda* [fata din casă], încît trebuia să intervin spre a potoli scandalul, ori rîdea în neştire, cînta şi fluiera din cale afară de zgomotos.» La urma urmelor a trebuit să recurgă la ajutorul poliţiei pentru a se putea scăpa de aceste persoane «prea voluntare», cum spunea el cu adînc necaz copilăresc."

Din discreţie, prof. D. Gusti ţinuse să nu se scrie nimic despre rolul său în măruntele treburi domestice ale lui Caragiale.

Caragiale nu se împăcase prea bine nici cu unele din fetele în casă şi bucătăresele din ţară, mai ales dintre cele de peste munţi, care-l serviseră. Un ecou categoric al nemulţumirilor lui de acest fel răzbate într-un foileton din *Universul*, 24 septembrie 1899, *Notiţe critice* (în *Opere*, IV, 1938, pp. 37—39).

CĂTRE DOMNIŞOARELE GRIGORIU-IAŞI

[*Berlin,*
poate vara anului 1906 [1]]

Preastimate domnişoare,

Aş putea începe prin a vă face cunoscutele şi banalele imputări obicinuite în asemenea ocazii, bunăoară că „de ce v-aţi mai ostenit, de ce aţi mai cheltuit pentru mine să-mi trimiteţi un dar atît de preţios"; însă banalităţile-mi repugnează [2], şi mai la urmă, pentru ce v-aş ascunde adevărul şi n-aş fi sincer? Nu! n-aţi făcut rău că l-aţi îndrumat pe bunul Georges [3] să umble pe sub pămîntul Iaşilor, spre a găsi minunata comoară ce mi-a trimis; şi nu sunt în stare să vă mulţumesc de atîta gentileţă.

Închipuiţi-vă cîtă impresie a trebuit să-mi facă scrisorica dv., plină de strălucite promisiuni, care mi-a sosit tocmai cînd, prin presimţire sau telepatie, ziceam la masă, văzînd o bucăţică de roquefort: „Ştiu eu cu ce fel de vin se mănîncă aşa brînză!" şi-n gîndul meu oftam după o picătură de vin moldovenesc.

Din toate trei felurile am gustat, şi firește, la fiecare gustare am închinat în sănătatea familiei Grigoriu.

Să nu mă-ntrebaţi pe care dintre toate trei felurile îl preferim. Eu, soţia mea, soacră-mea şi chiar copiii mei suntem deplin stabiliţi astă dată şi de unanim acord asupra preferinţii: le preferim pe toate trei!

Azi-dimineaţă, am primit şi scrisoarea lui Buduşcă[4]. De la toţi am primit cîte ceva, afară decît de la Havas, care pînă acuma tace. Eu îmi explic tăcerea lui numai prin greaua situaţie prin care trece guvernul: numai Dumnezeu ştie cîte griji are un bărbat de stat în asemenea momente!... 'ată-l focu!

Soţia mea şi toţi ai mei vă trimit[5] cele mai distinse salutări, iar eu rămîn al

d-voastre prea îndatorat
bun prietin,
Caragiale

Complimente lui Georges şi lui Buduşcă; lui Havas — nu!

Colecţia Muzeului Municipal din Iaşi. Publicată în revista Ioan Neculce, *buletinul Muzeului Municipal din Iaşi, anul I, fascicola 1, octombrie 1921. Donaţiunea Gh. I. Grigoriu, fiul lui I. Grigoriu-Havas, funcţionar şi ziarist. Scrisoarea adresată surorilor lui Ion Grigoriu, la pp. 166 şi 168. Gh. Ghibănescu, directorul revistei, aduce date biografice despre înaintaşii lui Ion Grigoriu, născut la 23 decembrie 1846, ca fiu al lui Vasile Grigoriu şi al soţiei sale, Tasia, fiica paharnicului Gr. Pavlov. Un comentariu al scrisorii în cartea lui C. Săteanu,* Carnaval literar, *Iaşi, f.a., pp. 117 şi urm.*

[1] În acea vară a stat mai mult la Berlin soacra lui Caragiale, de care este vorba mai jos.

[2] În revistă, eronat: „banalităţile *mă* repugnează".

[3] Gheorghe Grigoriu, fratele ziaristului ieşean I. Grigoriu-Havas.

[4] Buduşcă e porecla lui P. V. Grigoriu, poet ieşean, de care vorbeşte şi G. Panu în amintirile lui; frate cu Georges şi cu „Havas".

[5] Greşeală de tipar în revistă: *„trimite"*.

[*Berlin, 1906* [1]]

Dragă Flaviane[2],

Mai întîi şi întîi, să trăiască Laura-Maria! Să vă dea Dumnezeu tot ce doresc eu pentru copiii mei! Să trăiţi toţi, să-i sărutaţi cununiile!

Acum, să trecem la scrisoarea d-tale. A suferit tare nevastă-ta. I-a fost de bine! Să trăiască! Altă dată are să sufere mai puţin — căci *de loc*, nu se poate.

Titlurile de nobleţă se capătă după eroice lupte: se poate titlu de nobleţă mai mare, pentru o domnişoară de acum un an, decît titlul de mamă? Să-l poarte sănătoasă acest frumos titlu, pentru care a luptat aşa de eroic!

Îmi vorbeşti de griji. Lasă să le ai şi tu, că şi alţii le-au avut pentru tine. Plăteşti o datorie sacră. Un băiat cinstit ca tine trebuie să se bucure că s-a învrednicit să-şi plătească aşa grea datorie. Şi pe urmă, adu-ţi aminte, ca literat ce eşti, de înţeleapta vorbă a nemuritorului Nastratin-hogea:

„Cap fără griji numai la dovleac creşte!"[3]

Nevastă-mea şi copiii vă salută pe toţi, fireşte că în primul loc pe acea persoană care e mai mare ca voi toţi — am înţeles pe domnişoara Laura-Maria Flavian. À propos, zici că te gîndeai tu acum un an ca să fii tată acuma? Dar ce? credeai că-ţi trebuie pentru atîta lucru trei ani?

Întreabă-mă şi pe mine; dar, ce mai vorbesc de mine? întreabă pe nenea Diamandi.

Acestui Diamandi să-i spui din partea vechiului său amic Iancu, că-l doreşte şi că-l felicită de frumosul succes al fiicei sale; că-i doreşte să trăiască fericit şi, ca totdeuna, vesel şi cuminte, ca să poată alerga după moaşă şi pentru nepoţică-sa.

Şi acuma, rogu-te, spune-i doamnei tale că merită desigur să-i sărute mîna un tată de familie ca mine; dar că acest tată de familie se aşteaptă — şi speră că aşteptarea lui nu e zadarnică (ţine şi tu minte aceasta) — ca, după voinica mică Flaviană, să vie, şi numaidecît, şi un voinic Flavianaş!

Complimente respectuoase d-nei Flavian, mama ta, care trebuie să fie foarte ocupată cu educaţia nepoată-sii. Voă cordiale îmbrăţişări de la noi toţi.

O specială strîngere de mînă lui Diamandi. Ah! cînd o să ne vedem odată la, — un pahar, era să zic —; uitasem şi năstrapa[4]!

Fiţi veseli şi fericiţi!

Al tău amic,
Caragiale

Publicată de acad. G. Călinescu şi colectivul de documentaţii în Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor, *anul II, 1953,* Material documentar, *p. 217.*

[1] În iulie 1905 a avut loc cununia lui Edgard Flavian, la Ploieşti, „cu aleasa inimii lui". Acolo a funcţionat în învăţămîntul secundar, ca profesor de matematici.

[2] Edgard Flavian fusese meditatorul de limba germană al lui Luchi în capitala Germaniei. Într-o scrisoare către P. Zarifopol, din 14/27 iunie 1905, Caragiale îl numeşte „pedagogul cantatore". La 4 mai, Edgard contrasemnase o „vedere" din Berlin, după Caragiale, către acelaşi (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, pp. 3 şi 9, apoi 178).

[3] Caragiale şi-a însuşit cuvîntul, mai concis, în *Moftul romîn*, 1893, nr. 14 (*Două cugetări la trei zile:* „Cap fără griji la dovleac creşte").

[4] Cană, potir; înjurătură familiară la beţie: de „năstrapa..."

CĂTRE GR. DUCA

I

1 iunie 1907

D-lui Gr. Duca, avocat
Loco

Domnule Duca, vă declar că garanţia ce aţi dat-o pentru mine d-lui bancher N. Moroianu cu privire la cambia de 1.500 (una mie cinci sute) de lei cu scadenţa la 15 sept. an. cor. nu vă ţine obligat personal către mine decît pînă la termenul arătat, căci înainte voi îngriji plata

sau vă voi face la cerere o cesiune asupra venitului meu din moşia Frăteşti[1].

I. L. Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 16.671.

[1] Din moştenirea Momuloaiei (Ecaterina, verişoara primară a mamei lui Caragiale şi văduva lui Girolamo Momolo Cardini, cofetar, restaurator, antreprenor al Teatrului celui Mare din Bucureşti).

II

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
1907, dec. 10/23

Stimate amice,

Am trimis d-lui Moroianu 500 lei; şi o poliţă pe trei luni (martie 15, 1908) pentru restul de 1.000.

Rogu-te, nu te supăra, şi pune şi de astă dată, sper ultima, o vorbă bună ca şi-n trecut, pe lîngă nenea Nae Moroianu.

Sunt al d-tale servitor îndatorat, care-ţi urează sărbători fericite.

I. L. Caragiale[1]

Bibl. Acad. R.P.R., ms. 16.672.

[1] Cu creionul, destinatarul a scris jos: „Răspuns la 16 decen. 907".

I

[*Berlin,*
29 aug. 1907]

Să trăieşti! Noroc să-ţi dea Dumnezeu, că minte[1] ţi-a dat!

Caragiale

Vizat: Margo[2]

Mademoiselle
Mademoiselle Cellica Delavrancea
la moşia Goeşti [3]
prin gara Sîrca
(linia Iaşi – Paşcani)
Jud. Iaşi
Rumänien

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{8(1)}{LV}$.

[1] Caragiale a fost un mare admirator al talentului de pianistă cu care fusese de timpuriu înzestrată Cella Delavrancea, fiica cea mare a scriitorului. În corespondenţa sa, referinţele la tînăra artistă sînt numeroase. Caragiale îl informează şi pe Horia Petra-Petrescu de succesul ei cel mare repurtat la München, unde Caragiale se dusese cu fiica lui, Tuşchi (Ecaterina), să-i audieze concertul. Expresia publică a preţuirii sale o găsim în articolul cu titlul: *Cella Delavrancea*, apărut în *Universul* din 4 mai 1909 (*Opere*, V, 1938, pp. 338—339). Elogiul se învăluie într-un basm alegoric, care începe cu: „A fost odată un copil *mintos*..." Paragraful final dă cheia personajelor din basm: „Tînărul erou este Cella Delavrancea; monstrul sălbatic domesticit este Arta; iar baba bătrînă... aceea sunt eu". Acea babă prevăzuse puterea copilului de a îmblînzi calul sălbatic: „Nu-i frînge gîtul, că şi-a găsit stăpînul!... Cu sufletul se călăreşte, nu cu trupul, şi călăreţul ăsta mititel are sufletul covîrşitor sălbăticiei calului." Marele meloman a preferat alegoria unei serbede cronici muzicale, cu termeni tehnici.

[2] Soţia pianistului D. G. Dimitriu.

[3] Moşie a unui frate al lui Barbu Delavrancea.

II

[*Berlin,*
4 ian. 1908]

Atîtea bucurii şi triumfuri cîte flori pe acest cîmp!

Mademoiselle
Mademoiselle Cellica Delavrancea
Premier Prix du Conservatoire de Paris
Pensionnat des Mesdemoiselles de Foss
Boulogne s/Seine près Paris
3 rue du Pavillon, 3

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{8(2)}{LV}$. *C. p. ilustrată şi colorată: Hyacintenvelden bij Harlem (oland.), cîmp de zambile la Harlem.*

III

[*Berlin,*
1 ian. 1911]

1911

La mulţi ani cu sănătate, noroc şi veselie!

Phrynuli[1]
et famille

Rumänien
Mademoiselle Cella Delavrancea
(pour Yokohama[2] et pour Gaspard[3]
Bukarest)
Str. Bălcescu 32
(fosta Primăverii)

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{8(3)}{LV}$.

[1] Numele japonez pe care şi l-a luat Caragiale cu prilejul concertului dat de Cella Delavrancea la München, cînd i-a dăruit o păpuşă japoneză.

[2] Numele acestei păpuşi.

[3] Numele posesoarei păpuşii. Pentru Yokohama şi pentru Gaspard (fr.).

CĂTRE A. STEUERMAN-RODION

Berlin,
miercuri, 14/27.X.1907

Iubite confrate,

Văzînd cît de amabili şi de binevoitori sunteţi cu mine, îmi iau curajul să vă cad belea într-o afacere; n-am în Iaşi pe nimeni altul la care să mă adresez în privinţa asta. Iată de ce e vorba:

Teatrul din Iaşi joacă regulat în toate stagiunile cîte o piesă, două, din ale mele. De atîta vreme n-am mai pomenit drepturi de autor.

Mă rog vouă, cercetaţi, dacă aveţi cîteva momente de pierdut, cîte parale s-or fi strîns acolo, socotind, după regulament, 10 la sută din bruto asupra seratelor respective; şi vedeţi cum aş putea să le capăt. Mai ales acuma, că e director Lecca[1], şi el, ca autor, interesat asupra chestiei proprietăţii literare, cred că reclamaţia mea n-are să întîmpine vreo împotrivire. Orişicît aş avea de luat, nu-i cu cale să mi se reţină.

Iertaţi-mă că vă supăr şi rogu-vă, în marginile posibilului, ajutaţi-mă. Voi trebuie să aveţi şi prieteni la teatru, adresaţi-vă lor ca din parte-mi: din norocire, la noi romînii, *hatîrul slujeşte cîteodată şi pentru a căpăta dreptate.*[2]

Dacă însă, vă vine, ştiu eu? greu a urmări afacerea asta, atunci, vă rog, scrieţi-mi un cuvînt: la cine de acolo să mă adresez (ca la o autoritate sau persoană influentă) pentru a-mi reclama drepturile.[3]

Cu frăţească dragoste.

Al dv. confrate,
I. L. Caragiale

În Ordinea, *anul V, nr. 1.419, joi, 1 noiembrie 1912*, Scrisori din Iaşi, *semnat* Rodion.

[1] Haralamb G. Lecca (1873—1920), autorul dramelor: *Casta Diva* (1899), *Jucătorii de cărţi* (1900), *Suprema forţă* (1901), *Cîinii* (1912), ziarist, poet şi nuvelist.

[2] Semnificativă scrisoare pentru ilustrarea situaţiei drepturilor de autor în trecut. Să se reţină formula lui Caragiale, numai în aparenţă paradoxală: „din norocire, la noi romînii, *hatîrul slujeşte cîteodată şi pentru a căpăta dreptate*". Prin alte cuvinte, era nevoie de o favoare specială pentru obţinerea drepturilor legale!

[3] Cf. scrisoarea către P. Petrone, secretarul Teatrului Naţional din Iaşi, cu data de 23 noiembrie 1907 (p.214), iar un fragment din răspunsul lui Caragiale, de la aceeaşi dată, în *Opere*, VII, *Corespondenţă*, către dr. Al. Steuerman, p. 427. Pentru o vizită a lui Caragiale la Iaşi, cu vreo 14 ani înainte, vezi *Opinia*, 27 mai 1907, articolul *I. L. Caragiale*. Atunci drepturile sale de autor, plătite de actorul M. Arceleanu, s-au ridicat la modesta sumă de 70 de lei.

CĂTRE HORIA PETRA-PETRESCU

I

[*23 oct. 1907*]

Sănătate şi bucurie să vă deie Dumnezeu dumitale şi la toţi ai dumitale, stimate amice!

Pentru orice împrejurare, cu cele mai distinse salutări pentru toţi [ai] dvs., îţi comunic noua mea adresă cu începere de la 10 februarie st. nou.

Vă urează veselie
al dv. vechi prietin tutulor,
Caragiale

[Alăturat, o carte de vizită:]

I. L. CARAGIALE
Schöneberg
bei Berlin
Innsbruckerstr. 1

După articolul citat (la Nicolae Petra-Petrescu, p. 9) de Ioan Oarcăsu, în S t e a u a, *nr. 7, iulie 1955, pentru această misivă, ca şi următoarele. Nu am reprodus toate felicitările sau urările, oarecum stereotipe.*

II

Vineri, 1/14 febr. [1908]

Stimate amice! Îţi mulţumesc şi-ţi trimit dumitale şi tutulor domnilor colegi[1] cele mai distinse salutări. Fiţi sănătoşi.

Al dvs.
servitor[2],
I. L. C a r a g i a l e

Pe d-l profesor Weigand[3] l-am salutat, îndeosebi pe el, şi pentru dv. totodată.

[1] Studenţii romîni de la Lipsca, unde îşi pregătea şi Horia Petra-Petrescu o teză de doctorat (consacrată vieţii şi operei lui Caragiale).

[2] Formulă oarecum ceremonioasă şi rece la Caragiale.

[3] Gustav Weigand (1860—1932), romanistul de la Universitatea din Lipsca.

III

Wilmersdorf-Berlin,
17.X. [1]908

I. L. CARAGIALE

se grăbeşte a mulţumi, cu tot respectul[1], pentru semnul de consideraţiune ce domnul Horia Petra-Petrescu a binevoit să-i trimită.

Hohenzollernpl. 4 Hpt.

[1] De remarcat iarăşi caracterul ceremonios şi rece, puţin obişnuit la Caragiale.

IV

13 ian. [1]909

Stimate amice!

Sunt totdeauna gata să-ţi fac, în marginile puterii mele, plăcere. Stau prin urmare la dispoziţia d-tale în toate zilele[1] — pînă la 25 ianuarie st.n. — între orele 3 d.a. şi 7 seara. Totuşi, ar fi şi mai bine să mă vesteşti cu o zi, două înainte de sosirea d-tale.

Cu deosebită stimă,
al d-tale,
I. L. Caragiale

Adresa mea: *Wilmersdorf bei Berlin, Hohenzollern pl. 12*

[1] Probabil pentru documentare în legătură cu teza de doctorat a lui Horia Petra-Petrescu. Vezi în *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, la p. 219, scrisoarea V, către acelaşi, prin care i se pune „la dispoziţie" chiar la Lipsca, în casa lui Paul Zarifopol, „luni, 18 ian., ora $3^1/_2$ d.a. pînă la $7^1/_2$". Doctorandul îşi începuse ancheta cu doi ani şi jumătate înainte, cerînd date biografice în oct. 1906 (cf. *ibid.* răspunsul lui Caragiale de la 10/23 oct. 1906, scrisoarea I, pp. 217—218).

V

Wilmersdorf bei Berlin,
Hohenzollerndamm 12,
23 sept./6 oct. [1]909

Iubite amice, mi-ai făcut mare plăcere gîndindu-te aşa de departe la mine. Mă bucur ştiindu-te că petreci frumos şi te recreezi bine în cel mai bun colţ al pămîntului, adică sub acoperimîntul sfînt al părinţilor.[1] Îţi răspund la ale dumitale cu cele mai cordiale salutări, dorind să ne revedem cu bine.

Comunică, rogu-te, vechiului şi bunului meu amic, d. N. Petra-Petrescu, precum şi doamnei preastimate, cele mai distinse salutări din parte-mi. Fiţi toţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu să vă ţină în

sfînta sa pază! Cuminte, brav şi mintos[2], te ştiu; vreau să te revăz gras, voinic şi rumen.

O strîngere de mînă părintească de la al dumitale amic

Caragiale

[1] La Fofeldea, lîngă Sibiu.

[2] În revistă, greşeală de tipar: *mincos*.

VI

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
vineri, 22. X/4. XI.1910

Stimate amice,

Salutarea dumitale din Lipsia[1] m-a bucurat cu atît mai mult cu cît am văzut-o semnată... Dr.[2] — Bravo ! Să trăieşti cu noroc şi veselie!

În dorinţa de a te revedea ca Herr Doktor, îmi place să sper că te vei repezi pînă la Berlin şi nu vei pregeta să pofteşti la noi la masă ($1^1/_2$ d.a.). Vei fi primit aici ca acasă, la părinţi şi fraţi. Vom putea apoi vorbi îndelete despre atîtea ş-atîtea ce le pot depăna laolaltă un tînăr şi un bătrîn care-şi poartă unul altuia o bună de demult prietinie.

Rogu-te, dar, spune-mi o vorbă la potrivită vreme: cînd să te aştept?

Cu părintească dragoste,
al dumitale,
Caragiale

[Pe partea adresei:]

P.S. Pînă una-alta, rogu-te, trimite-mi adresa părinţilor dumitale, pe care am rătăcit-o printre hîrtii, — foarte citeţ şi amănunţit, că ştii, nu mă prea pricep la ungureşte.

Fii sănătos şi vesel. Multe salutări de la toţi ai mei.

[1] Lipsca (lat.).

[2] Horia Petra-Petrescu îşi susţinuse doctoratul. Teza — „disertaţiunea junelui Doktor (lipscan) Horică" — publicată în *Siebzehnter und achtzehnter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig (Buletinul anual, anul XVII*

şi XVIII, al Institutului de limbă romînă de la Lipsca), de sub conducerea prof. Gustav Weigand, 1911, pp. 241—360, avea să apară şi în extras, la începutul anului 1912. Cf. *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, p. 190, scrisoarea din 9 febr. 1912, expedierea unui exemplar din această teză lui Paul Zarifopol, cu recomandarea ironică: „o bunătate, o frumuseţe".

VII

Schöneberg,
10 nov. 1910

Komme morgen Freitag 7.54 Abend Bayrbhof bitte Cerna mitteilen Grüsse[1]

Caragiale

[1] Sosesc mîine, vineri, 7.54 seara, gara Bavaria. Rog a transmite salutări lui Cerna (germ.). Caragiale nu ştia nemţeşte. Asemenea texte erau compuse în familie, cu concursul soţiei sale, Alexandrina, născută Burelly, şi al copiilor: Luchi (Luca) şi Tuşchi (Ecaterina). Pentru servicii în legătură cu administratorul imobilului sau cu alte autorităţi berlineze, vezi scrisorile către prof. D. Gusti (p. 129).

VIII

Leipzig,
12.XI.1910, sîmbătă

Drăguţule, aseară am uitat să-i cer adresa lui Cerna; rogu-te, cînd îl vezi spune-i să mi-o comunice negreşit la
Schöneberg bei Berlin, Innsbruckerstr. 1.
Fii sănătos şi vesel! Dumnezeu să te aibă în sfînta sa pază.

Al d-tale cu părintească afecţiune,
Caragiale

P.S. Nu uita că eşti aşteptat în Berlin! *Vale!*

IX

[*Plauen,*
12 nov. 1910]

Drăguţule, rogu-te, nu uita să-mi trimiţi şi gazetele cu dările de seamă despre concertele domnişoarei Delavrancea, precum şi *Culisele*[1] în laudă specială[2], *einschreiben*[3].

Îţi scriu de-acasă, poimîine, în privinţa cărţilor de comîndat[4] în Sibiiu. *Vale!*

Vă mulţumesc frumos de excelenta petrecere ce mi-a acordat-o cordiala voastră prietinie tinerească.

[1] *Culisele chestiunii naţionale*, rarisimă broşură, in-16, de 54 p., cu articolul magistral de reportaj din *Ziua*, organ al partidului democrat-radical, nr. 38—43, 25 februarie — 2 martie 1896, semnat, în ultimul număr: *L.* Exemplarul pe care l-am descris în *Opere*, V, 1938, p. 470, fără coperte, fără fals-titlu, fără indicaţie de tipografie şi dată, fără nume de autor în interior. Caragiale atacă pe memorandistul E. Brote, care se făcuse instrumentul orb al politicii de duplicitate a lui Dim. A. Sturdza.

[2] Ardelenism: „în laudă specială", cu deosebire (?).

[3] Recomandat (germ.).

[4] Ardelenism cert. În revistă: *comendat.*

X

[*Berlin,*
14 nov. 1910]

Drăguţule, ţi-am scris din Plauen, unde domnişoara Delavrancea a obţinut, în faţa unui public amator, foarte cult, un succes triumfal. Te rugam să-mi trimiţi ziare lipsiene cu dările de seamă despre concertul ei la Lipsia. Rogu-te, nu mă da uitării şi execută-te. Asemenea, trimite-mi însă numai *einschreiben* cărticica *Culisele*; am mare nevoie de asta şi iată de ce: dispun de o săptămînă, în vreme ce aş putea reface ediţia II, cu introducerea de care am vorbit, şi un *post-scriptum* de vreo cîteva pagini, potrivit împrejurărilor de astăzi; şi apoi, ar fi, poate, ocazie să mă ajuţi ca un bun prietin — să facem ediţia aceasta *a doua* în Sibiu[1]. Ce zici? Vom vorbi despre asta, căci, pe la finele săptămînii, te aştept

negreşit, după făgăduială. Să trăieşti! Fii sănătos şi vesel! Dumnezeu să te păzească de rele!

Cu dragoste, al d-tale,
Caragiale

Ţi-am fost cerut şi adresa lui Cerna.

[Pe partea adresei:]

Spune-i lui Cerna să nu gîndească decît în versuri, că ochii albaştri ai saxonelor sunt mai puţin primejdioşi decît cei negri ai brăilencelor noastre. Îl salut şi doresc o vorbă bună de la el.

Valete, pueri![2]

[1] Proiectul nu a fost realizat. Retipărită în *Opere*, V, 1938, pp. 46—70.
[2] Fiţi sănătoşi, băieţi! (lat.).

XI

[*Wilmersdorf*,
27 nov. 1910]

Komme heute 6.49 Bayrbhof Grüsse[1]

Caragiale

[1] Sosesc astăzi (la orele) 6.49, gara Bavaria. Salutări (germ.).

XII

[*Bucureşti*,
10 apr. 1911]

Sosesc deseară aradul zece

Caragiale

Horia Petrescu
Braşov
Cimitirului 7

XIII

Arad
[după 10 aprilie 1911][1]

O caldă salutare din Arad.

Goldiș[2]
Caragiale

P.S. Aștept la Berlin, comunicările promise. Dumnezeu să te aibă în sfînta sa pază!

[Scris de V. Goldiș:]

Poți să-ți închipui, ce fericit sunt în societatea lui nenea Iancu. *Vale.*

[1] Ilustrată trimisă la Brașov.

[2] Directorul ziarului *Romînul* din Arad, la care colabora Caragiale în acel an (vezi *Opere*, V, 1938, articolele *Nevoile obștei și așa-numitele „Casa noastră"*, *Diplomație subțire*, *Termitele*, *Sărbători mîhnite*, *Între Stan și Bran*, *O scrisoare* și *O reparațiune*, pp. 186—217).

CĂTRE JEAN RONETTI-ROMAN

[Berlin,
27 ian. 1908]

Iubite Jean[1],

Am primit trista ta scrisoare. Ce să-ți răspund? Ce pot să-ți spun despre grozava nenorocire ce v-a lovit atît de devreme? Și cu toate astea, nu cred să vă compătimească altcineva mai mult decît noi. Ni-i milă de voi toți, și mai ales de mama, pentru care n-a rămas putință de mîngîiere, ci doar speranța într-o dulce compensare la grozava ei nenorocire prin dragostea voastră, a copiilor. Muțu, cît e de inteligent și inimos, este copil încă. Prin urmare, deocamdată, tu, ca bărbat, rămîi singurul sprijin și al mamei și al fratelui. Nu mă-ndoiesc un moment că vei ști să-ți împlinești, potrivit nobilei voastre tradiții fami-

liale, datoria cu care te-a-nsărcinat tata plecînd de lîngă voi. Fii bărbat! în îndeplinirea datoriei vei găsi leacul durerii tale! Adu-ţi mereu aminte de tata, spre a-i onora numele frumos ce ţi-a lăsat, nu numai pentru a-l plînge. Şi continuă a fi fiu devotat al mamei; şi cînd vei fi şi tu părinte, gîndeşte-te a te ţine la înălţimea morală a aceluia ce a fost părintele tău. Binecuvîntarea lui să te adumbrească la fiecare pas al vieţii.

Nu poveţe îţi dau, căci te ştiu ce copil de inimă eşti; îţi fac numai urări: să birui durerea ca un brav ce eşti, să faci tot binele care eşti dator să-l faci, şi să găseşti la rîndul tău fericire în casa ta!

Din fundul sufletului meu de prietin adînc mîhnit, te binecuvîntez şi eu părinteşte. Dumnezeu să odihnească pe iubitul vostru tată şi să te ajute a-ţi îndeplini datoria bărbăteşte.

Cu milă frăţească vă-mbrăţişăm toţi pe toţi. Sărută pentru mine mîinile nenorocitei tale mame şi mîngîie-o frumos.

Al tău prietin ca un părinte,

Caragiale

Scrie-mi cînd te întorci, şi ce mai fac mama şi Muţu afară de plîns.

Herrn
Jean Roman
Iassy
Str. Romînă 39
Rumänien

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti, nr. 1/585.

[1] Caragiale fusese legat printr-o strînsă prietenie de Ronetti-Roman încă din anii colaborării la *Timpul* (1878—1881), printre ai cărui redactori se număra şi viitorul creator al lui *Manasse*, pe atunci poet de concepţii romantice (poemul *Radu*). În ultimii ani ai veacului îl vizita vara la Davideni (Piatra), unde Ronetti-Roman se făcuse cultivator. Chiar cînd se stabilise la Berlin, de cîte ori putea, venind în ţară, să se repeadă şi la Iaşi, primul gînd îi era la vechiul lui prieten. A scris contra lui Iorga epigrama *Savant*, din cauza unei notiţe huliganice din *Neamul romînesc*, apărută cu ocazia unei asemenea vizite ieşene (cf. c.p. către Paul Zarifopol din 17 iunie 1907, în acest volum, p. 117). La moartea lui Ronetti-Roman, după o boală de inimă care-i dăduse şi lui mari emoţii, Caragiale s-a angajat să-i retipărească operele. (Vezi *Ordinea*, Iaşi, 12 martie 1908, *O vizită* de *Leandru*: „D-na Roman mi-a împărtăşit că lucrările lui Ronetti-Roman vor fi reeditate sub îngrijirea maestrului Caragiale".) N-a avut răgazul să-şi ducă proiectul la capăt. El s-a zbătut de asemenea să obţină pentru adresantul acestei scrisori încetăţenirea (vezi în acest volum scrisoarea către dr. I. Duscian, p. 170).

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 12,
8/21 febr. 1909

Iubite căpitane[1], astăzi, duminică 8/21 febr., întorcîndu-mă acasă în Berlin, am găsit scrisoarea dumitale, la care mă grăbesc a-ţi răspunde, cu părere de rău, că nu sunt în stare să-ţi îndeplinesc dorinţa: felul relaţiilor mele cu persoana aceea exclude orice tentativă din parte-mi în acel sens, mai ales anume în modul indicat de dumneata.

Dacă aş fi în ţară, poate că am lua altă cale spre a ajunge la ţintă. Sunt lucruri care numai prin viu grai se pot trata. Vorba zboară, iar scrisul se tîrăşte şi tot tîrîndu-se, se poate rătăci, prăpădi şcl.

De aci, aşa de departe, eu numai o povaţă frăţească îţi pot da: eu cred că cel mai bun lucru de făcut în păsul d-tale ar fi să te duci d-a dreptul în faţa mai-marelui, şi, cu tot respectul şi toată încrederea, să faci bărbăteşte apel la dreptatea lui. Ia gîndeşte şi dumneata: nu-i aşa că asta s-ar potrivi parcă mai bine decît orice pentru înlăturarea unor neînţelegeri, pentru repararea unor legitime nemulţumiri — între doi bravi servitori ai drapelului? — Ce zici?

Dumnezeu să vă ţină în sfînta lui pază pe dumneata şi pe toţi ai dumitale! Rogu-te, iubite căpitane, nu crede că te-am uitat şi primeşte o cordială strîngere de mînă

de la vechiul d-tale prietin,
C a r a g i a l e

Domnului căpitan
N. V. Piperescu
Craiova
str. Neptun 93

În păstrarea fiicei destinatarului, Margareta Piperescu, profesoară.

[1] Col. N. V. Piperescu, căzut pe front în 1916, general post-mortem, fost învăţător şi poet în tinereţe, îl cunoscuse pe Caragiale în calitatea acestuia de revizor şcolar. În 1912, cu prilejul sărbătoririi celor 60 de ani de viaţă ai marelui scriitor, N. V. Piperescu a scris un articol, rămas inedit, cu impresii foarte vii despre fostul revizor. Am publicat articolul în *Gazeta literară*, 16 martie 1961, sub titlul: *O mărturie inedită despre Caragiale revizor.*

CĂTRE A. TZIGARA-SAMURCAŞ

Hohenzollerndamm 12,
mercuri 10.III. a.m. [*1909*]

Stimate amice,

Astăzi, mercuri, plec la Leipzig; mă-ntorc vineri seara. De sîmbătă încolo în toate zilele, te aştept cu multă dragoste.

Al dumitale devotat servitor,
Caragiale

Herrn Professor [1]
A. Tzigara-Samurcaş
Hotel Continental
Neustädtische-Kirchstrasse
Hier [2]

În colecţia familiei A. Tzigara-Samurcaş.

[1] Istoricul de artă Al. Tzigara-Samurcaş (1872—1952) era în acel moment profesor de estetică şi istoria artelor la Şcoala de bele-arte din Bucureşti. Trecerea prin Berlin a aceluiaşi mai este menţionată de Caragiale într-o scrisoare către Paul Zarifopol la 14/27 febr. 1912 (*Opere*, VII, p. 192): „Aici [...] se află şi d. Tzigara Samurcasiu" (*sic*, numele ortografiat ca pe vremea latiniştilor).

[2] Aici (germ.), loco.

CĂTRE D-NA MANCAŞ

Berlin-Wilmersdorf,
Hohenzollerndamm 12,
16/29 martie [*1*]*909*

Stimată doamnă [1],

Pe cît mi-aduc aminte, revista *100 de ani* a fost publicată întreagă în *Gazeta săteanului*.[2]

În orce caz, pentru mai ample informaţiuni, vă puteţi adresa domnului Gusty [3], subdirectorul Teatrului Naţional din Bucureşti, în arhiva căruia trebuie să se afle textul după însemnarea originală.

Sunt, stimată doamnă, cu distinse salutări,

al d-voastre servitor,

Caragiale

D-sale Doamnei Mancaş
Institutoare
Tîrgovişte
(Rumänien)

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{22}{LV}$.

[1] Nu avem date precise despre adresanta acestei scrisori.

[2] *100 de ani, revistă istorică naţională a secolului XIX, în 10 ilustraţiuni*, reprezentată întîia oară la Teatrul Naţional din Bucureşti la 1 februarie 1899, lucrare de comandă, fără valoare, pe drept cuvînt criticată, a fost într-adevăr publicată în revista *Gazeta săteanului*, în nr. de la 5 şi 20 februarie 1899. Interesul institutoarei faţă de piesă este un indiciu că unele şcoli o foloseau, măcar fragmentar, la festivităţile lor.

[3] Paul Gusty (1859—1944), regizor în timpul direcţiei lui Caragiale (1888—1889), apoi mulţi ani director de scenă al Teatrului Naţional din Bucureşti. Pompiliu Eliade, ca director, şi l-a asociat mai strîns ca subdirector. A fost cel mai vechi slujitor al Teatrului Naţional din Bucureşti, peste 60 de ani (1882—1944), şi unul dintre cei mai capabili.

CĂTRE G. IBRĂILEANU

I

Marţi, 17/30.XI.[1]909

Stimate amice,

Iată aci alăturat textul novelei[1], 57 de feţe corectură numerotate cu albastru, împreună cu două notiţe neapărat trebuincioase.

Eu crez că trebuie zețuit cu *cicero*, cu *dursuși*, după alăturatul model pe hîrtie de coloare. Puneți-l în lucru și trimiteți-mi cît mai degrabă (în plic recomandat, firește), o corectură curată pe care trebuie negreșit s-o revizuiesc și eu o dată, pentru mai multă siguranță. Să nu uitați, mă rog, a-mi înapoia și foile ce vă trimit, care-mi trebuiesc pentru volum. A cincea zi de la expediere, primiți corectura revizuită cu „bun de imprimat". Aștept dar.

Și acum, sunt dator să vă mulțumesc pentru colecția prețioasei voastre reviste. Este o excelentă publicațiune, pe care îmi place s-o aplaud călduros, deși mi se pare că exagerați oleacă importanța tendinței morale și sociale în artă. De atîta amar de ani vă războiți, — două școale — artă pentru artă, artă cu tendință, — rupeți atîtea lănci, pierdeți atîta vreme, risipiți atîta bravură și n-aveți, nici unii nici alții, un moment să vă gîndiți și la *ceva* care trebuiește egal ambelor școale — la talent. De cîte ori citesc dezbaterile voastre savante, care, mărturisesc, sunt de multe ori prea adînci pentru priceperea mea, mă întorc, obosit și mîhnit, la ce-am gîndit băbește totdeauna: artistul poate avea sau nu tendință, însă artă fără talent, peste putință.

În sprijinul propoziției întîia avem două exemple tipice, Tacit și Shakespeare, pentru cea de-a doua, găsim ușor multe, destule dovezi hotărîtoare, între producțiile nenumărate ale ambilor școli protivnice...

Dar în aceasta nu trebuie să m-amestec eu prea mult: eu nu sunt critic de artă, sunt un bătrîn meșteșugar, și, ca atare, vă rog să primiți frățeștile mele salutări toți; iar cei însărcinați cu administrația revistei să nu uitați a-mi expedia cît mai iute, după-nvoială, suma de 1.000 lei (800 mărci) la adresa:

Wilmersdorf bei Berlin; Hohenzollerndamm 12.

Fiți sănătoși și veseli!

Al dv. prieten,

Caragiale

La Arhivele Statului din Iași, pachet 553, nr. 87. Publicată incomplet de Ioan Massoff, Caragiale și „Viața romînească", *în* Viața romînească, *iunie 1962, p. 223.*

[1] *Kir Ianulea*, care apare în *Viața romînească*, noiembrie 1909.

II

Prelischtor (böhm. Schweiz [1]*),*
miercuri, 18.XI/1.XII.1909

Stimate amice, mă tem că ieri am uitat să-ţi adaug în scrisoarea cu textul novelei un lucru foarte important. De aceea mă grăbesc a-ţi adăuga acestea: rămîne bineînţeles că apărem înainte de 4 ianuarie, fiindcă apariţia volumului [2] n-o pot amîna mai tîrziu de 7—10 ale acelei luni, 1910. — Am multe poveţe să vă dau în privinţa părţii tehnice a revistei. Sper să vin de primăvară la Iaşi, aproape într-adins pentru asta, în speranţă că am să fiu spre folosul excelentei voastre publicaţiuni, ca vechi meşteşugar tipograf ce sunt.

Cu frăţească dragoste,
al dv.,
C a r a g i a l e

La Arhivele Statului din Iaşi, ibid., *nr. 88. Publicate de Ioan Massoff,* ibid., *pp. 223—224.*

[1] Elveţia boemă (germ.).
[2] *Schiţe nouă,* în editura ziarului *Adevĕrul.*

III

Wilmersdorf bei Berlin,
Hohenzollerndamm 12,
vineri, 27.XI/10.XII.1909

Stimate domnule Ibrăilene[1],

Iată corectura cît se poate mai îngrijită; te rog, mai aruncă-ţi şi d-ta ochii la revizie în maşină; ştii că la pus în maşină se-ntîmplă de sar literele de la capetele rîndurilor. Însemnările închise într-un cerc le-am pus acolo unde litera nu e de acelaşi fel, adică e străină de casa din care-i cules textul întreg. Le-am însemnat fiindcă la tipar astfel de pestriţături bat la ochi şi fac foarte urît efect. Nu le-am biruit pe toate, desigur. Să mă iertaţi că am uitat a vă spune să se culeagă povestea cu ortografia dv. obişnuită; eu, prin deprindere de mult, scriu cu ortografia veche, şi acuma mi-ar trebui multă

bătaie de cap la copiat să mă dezbăr, cuvînt cu cuvînt, de apucătura înveterată. Am căutat, pe cît posibil, să fie cel puţin consecventă icoana cuvintelor. Cu altă ocazie, dacă voi mai avea cinstea să figureze numele meu în preţioasa dv. revistă, am să vă rog a dispune să se culeagă tot cu ortografia dv. modernă. Aproposito de nume, vă rog lăsaţi la sfîrşitul novelei numele Caragiale simplu, fără iniţialele I.L. Nu credeţi că o fac asta prin fatuitate; dar am apucat de-atîta vreme să iscălesc aşa, şi cu iniţialele acelea de prisos (căci alt publicist astăzi cu un nume să semene, nu există), parcă ar fi altcineva, nu tot eu.

Am scris ieri d-lui Botez[2] că am primit carta d-sale poştală prin care mă anunţă că mi-a expediat banii, şi l-am rugat totodată să-mi trimită, în pachet recomandat, următoarele publicaţiuni din editura dv.: 1. Cele două volume de critici ale d-tale (*Scriitori şi curente* şi *Spiritul critic* etc.). 2. *Din lumea dreptăţii* de I. Brătescu-Voineşti şi 3. *Specialistul romîn* al lui Philippide; iar pentru achitare voi îngriji numaidecît. Te rog şi pe d-ta, pune o vorbă bună în favoarea mea pe lîngă administraţia dv. să n-aştept prea mult. Asemenea vă rog pe toţi, din numărul cu *Kir Ianulea* să binevoiţi a-mi trimite două exemplare — unul vi-l plătesc. [3]

Primiţi, vă rog, toţi frăţeşti salutări din parte-mi.

Fiţi sănătoşi şi veseli!

Al dv. prieten,

C a r a g i a l e

La Arhivele Statului din Iaşi, ibid., *nr. 89. Publicată de Ioan Massoff*, ibid., *p. 224.*

[1] În revistă: „Ibrăileanu".

[2] Profesorul universitar Iancu Botez (1871—1947), autor al cărţii *Aspecte din civilizaţia engleză*, se ocupa cu administraţia revistei.

[3] Caragiale n-a mai colaborat la *Viaţa romînească*, dar a recurs la paginile acestei reviste pentru publicarea versurilor lui Matei I. Caragiale; în numărul ei din aprilie 1912 au apărut 13 poezii ale debutantului, în vîrstă de 27 de ani. Iată şi răspunsul lui G. Ibrăileanu la această scrisoare:

„Multstimate domnule Caragiale,

Corectura se va face aşa cum doriţi. Şeful atelierului, căruia i-am arătat literele puse de dv. în carte, pretinde că cele mai multe nu sînt din altă familie de litere. Am să cercetez eu însumi casetele şi am să fac să dispară orice literă străină.

O dată cu această scrisoare veți primi și volumele cerute, pe care mă gîndeam tocmai zilele acestea să vi le trimit, și pentru care vă rog să le primiți ca un omagiu de la autorii lor, fără nici o... «achitare».

Am spus să vă trimită două exemplare din nr. 11 al revistei. Dacă voiți, și mai multe — și tot fără acea «achitare».

Sperăm că nu va trece multă vreme, și vom avea iarăși fericirea să publicăm o bucată scrisă de dv.

Primiți salutările noastre ale tuturora.

Al dv. devotat,
G. Ibrăileanu

P.S. Cred că ați primit deja ceea ce vă datorea administrația."

(La muzeul Teatrului Național din București, nr. 173/7; reprodusă de Ioan Massoff în același loc, la p. 225. Cu adaosul: „Caragiale, la 22 decembrie 1909, mulțumește pentru «frumoasele volume trimise» și pentru «binevoitoarea atenție arătată»."')

CĂTRE GH. N. GRIGORESCU [1] *ȘI SOȚIA LUI*

[*Friedrichrade,*
14 iunie 1910]

Copiilor,

Sănătate, noroc și voie bună să vă deie Dumnezeu! vă urez salutîndu-vă de foarte departe

Caragiale

D-lui și doamnei
Gh. N. Grigorescu
la d. Ștefan Gîlcă
la Plaineşti
(Dragosloveni)
(Jud. Rîmnicul-Sărat)
Rumänien

[1] Fiul pictorului Grigorescu, însurat cu Anișoara, fiica mezină a lui A. Vlahuță (din căsătoria poetului cu Margareta Dona, recăsătorită dr. Alceu Urechia).

I

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1
[august 1910]

Drăguţule[1], precum am regretul eu că n-am mai putut avea ştiri de la d-ta, aşa şi d-ta să mă ierţi că n-ai mai avut ştiri de la mine. Nu sunt eu vinovat şi cu atît mai puţin ai fi d-ta. Plecînd pripit spre Travemünde, am lăsat acasă pentru a fi expediate la poştă vreo zece scrisori; între acestea era una pentru d-ta şi pentru d. Mărculescu împreună. Voiam să ne ştim de urmă în vremea vacanţelor. La întoarcerea mea, am găsit pe masă scrisoarea către d-ta. Servitoarea dedese la poştă toate scrisorile afară de aceea[2]. Nu-ţi mai ştiam de urmă. Aflu acuma de la d. Doktor Zarifopol că eşti la Sinaia. Îţi trimitem acolo toţi multă sănătate. Cum petreci în Carpaţi? Ce lucrezi? Cînd vii? — Te dorim.

Pînă la revedere, ne-ar face mare bucurie să primim ştiri bune de la d-ta.

Fii sănătos şi vesel! Dumnezeu să te ţie în sfînta lui pază!

Cu părintească dragoste,
C a r a g i a l e

D. Mărculescu se află în Potsdam, probabil la o mătuşă a d-sale. Sper să-l revăd în curînd.

N-ar fi rău să-mi dai adresa d-tale la Sinaia.

Domnului P. Cerna
prin bunăvoinţa domnului
Doktor P. Zarifopol
Sinaia

Colecţie particulară, ca şi următoarea.

[1] Poetul P. Cerna (1881—1913) avea să-şi susţină la Lipsca, cu puţine săptămîni înainte de a se săvîrşi din viaţă, teza de doctorat despre *Lirica de gîndire (Die Gedankenlyrik)*, sub conducerea esteticianului Volkelt. Caragiale îl

cunoscuse cu un an înainte şi-l recomandase astfel lui Zarifopol: „D. Cerna, tînărul poet-filozof, distins matematic şi mare meloman, care, aflîndu-se pe doi ani la Berlin, a binevoit, spre bucuria noastră, să se-nsărcineze cu educaţia ştiinţifică a lui Luchi" (*Opere*, VII, *Corespondenţă*, 11 noiembrie 1909, p. 151). Vezi şi art. cit. de D. Gusti în *Revista Fundaţiilor*, april 1945, p. 14: „Tu ai scris poezia *Iisus*?"

[2] Faptul era strict exact, iar nu un pretext. În scrisoarea lui Caragiale către Paul Zarifopol, cu data de 1 septembrie 1910, citim: „1°. Dă-i lui Cerna, rogu-te, — nu-i cunosc adresa — alăturata scrisorică. Din greşeala slujnicii, nu i-a sosit omului scrisoarea pe care i-o expediasem la plecarea mea spre Travemünde" (*Opere*, VII, 1942, p. 176).

II

[*Berlin*],
5/18.VI.[*1*] *9*[*1*]*2*

Iubite Cerna, îmi place a crede că nu exagerezi peste măsură dintr-un exces de magnanimitate, şi că în încercările băiatului meu poate fi şi ceva real care te-a atins, inspirîndu-ţi interes şi simpatie.

Îţi mulţumesc pentru el, care nu ştie încă ce preţios sufraj a avut noroc să obţină, şi te salut cu toată prietinia ce mi-o cunoşti.

Al d-tale, cu părintească dragoste,

C a r a g i a l e[1]

[Pe recto, reproducerea fotografică a unui desen de Ottilia Michail, 1911, înfăţişîndu-l pe Caragiale din profil, în fotoliu, consultînd o carte, cu dedicaţia:]

„lui Cerna,
C a r a g i a l e"

Herrn
P. Cerna
Leipzig
Hertelstr. 25 III r.

[1] Răspuns la cartea poştală a lui Cerna, prin care poetul îl felicita pentru versurile lui Matei I. Caragiale, recent apărute în *Viaţa romînească*. Iată şi conţinutul acestei cărţi poştale:

„Iubite nene Iancule,

Băiatul d-tale e un talent remarcabil. Cele mai multe din poeziile lui sînt simple schiţe, momente prinse în versuri bine legate. Dar cîtă poezie şi fantazie

e în unele din ele *(Noapte roşie, Cronicarul)* şi cît meşteşug de caracterizare dovedesc altele *(Boierul, Trîntorul)*! Trecutul nostru tot — înviat în cîteva rînduri! De mult, de mult n-am mai cetit o strofă aşa de frumoasă cum e aceasta:

Desprins din stemă parcă, spre depărtări senine,
Un corb bătrîn şi-ntinde puternic negrul zbor,
Şi-n liniştea adîncă, din cînd în cînd, uşor,
Din ulmi cad frunze moarte, plutind în clipe line.

Te felicit cu adîncă fericire, nene Iancule! O parte din puternicul d-tale talent a întinerit în odrasla d-tale, luînd o formă proprie şi făgăduind flori care nu se scutură niciodată.

Al d-tale preaplecat,
Cerna

Leipzig, 3/16 iunie/1912"

[Iar deasupra, poetul şi-a trecut şi adresa:]

„*Abs*[*ender*] *P. Cerna, Leipzig, Härtelstr. 25.III.r.*"

Caragiale s-a stins din viaţă după patru zile de la redactarea răspunsului său. Moartea lui l-a afectat adînc pe Cerna, mai ales că marele scriitor, cu alte cîteva zile înainte, avusese o atenţie faţă de el. Citäm dintr-o c.p. inedită către prof. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Calea Dorobanţi 42, trimisă la 11 iunie 1912:

„Zilele trecute a fost Caragiale în Leipzig. Nu m-a anunţat, nici n-am ştiut că a fost aici. Am aflat în urmă de la dr. Zarifopol, care mi-a adus de la dînsul un număr din *Ordinea*, unde un domn Mărgăritescu-Cerna publică un mic studiu despre mine."

Omonimia recenzentului smulge lui Cerna, mai departe, cîteva considerente pline de umor:

„Dar mulţi Cerna mai sînt în publicistica romînă! Coatu-Cerna, Stănescu-Cerna, Mărgăritescu-Cerna etc. etc. Literatura noastră s-a cernit rău. Se zice că unii sînt mai vechi decît mine."

La moartea lui Caragiale, Paul Zarifopol, de la Berlin, îi trimitea lui Cerna aceste informaţii, pe care le spicuim dintr-o c.p. inedită:

„Iubite domnule Cerna,

Pîn-acum nu s-a hotărît dacă să transporte cadavrul în ţară, ori să îngroape în Berlin. Mîne seară soseşte, probabil, Delavrancea. Te voi aviza la timp de hotărîrea definitivă.

Cordiale salutări,
P.Z."

În sfîrşit, într-o altă scrisoare către I. A. Rădulescu-Pogoneanu, cu data „Leipzig, 9 dec./912", la P.S., Cerna comenta astfel ecourile de presă din ţară:

„Ai asistat la înmormîntarea lui Caragiale? Ai auzit ceva discursuri? Eu le-am cetit în *Universul*. Toate — forţate sau puţin modeste. Al lui Mihalache [Dragomirescu] e delicios!"

Un umorist se ascundea şi în reflexivul Cerna. Această trăsătură de caracter îl va fi apropiat poate îndeosebi de Caragiale.

Ca să încheiem, credem că aprecierea favorabilă a lui Cerna n-a mai putut ajunge la cunoştinţa lui Matei I. Caragiale. Acel „încă" a fost de ordinea provizoriului etern.

I

[1910—1911][1]

I. L. CARAGIALE

profită de ocaziunea plăcută cînd a cunoscut pe d. dr. Pavel[2], rugîndu-l să transmită, cu aceasta, multe distinse salutări domnului I. Corbu, ale cărui excelente opere [3] i-au cauzat mare plăcere.

Schöneberg-Berlin
Innsbruckerstr. 1.

P.S. Dar... e şi un dar... în privinţa „nouei teorii cosmogonice" aş avea multe de zis. Cînd voi avea plăcerea a vorbi cu autorul?... Dumnezeu, el atotştiutorul, ştie.

În colecţia Tudor Ghiţan, Cluj, ca şi următoarele către Ion Corbu. Publicată de Ioan Oarcăsu în Steaua, *Cluj, anul VI, nr. 6, iunie 1955,* Documente. Caragiale şi Ardealul, *pp. 105—107.*

[1] Carte de vizită nedatată. Înainte de serbările semicentenarului „Astrei" la Blaj (28—30 august st. n. 1911), cînd l-a cunoscut personal pe Ion Corbu.

[2] Dr. C. Pavel semnează în *Carmen Saeculare... (1862—1912)*, Memorialul jubilar al societăţii academice „Petru Maior", Budapesta, 1912, Tiparul Tipografiei „Doina" în Beiuş: *De pe meleagurile uitării, Vasile baron de Erdély. — Catedra de limba romînă la Universitatea din Budapesta* (pp. 53—58).

[3] *Noua teorie cosmogonică*, Bistriţa, 1903, şi *Ad astra*, 1910.

II

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
11 sept. 1911

Preastimate amice domnule Corbu,

Rogu-te primeşte, în amintirea bunei cunoştinţe cu care ai binevoit a mă onora la Blaj, aceste cîteva rînduri de mulţumire. Asemenea, rogu-te, salutări amicale din parte-mi domnilor dr. Ciuta[1] şi Pavel.

Cu frăţească dragoste, o strîngere de mînă de la al d-tale apreţiator,

Caragiale

P.S. Spune-mi, rogu-te, putea-vom şi noi, laicii[2], vedea cometa lui Brooks[3]? Încătrău şi cînd s-o caut? Eu, domnul meu, cînd eram de şase ani, am văzut-o pe a lui Donatti[4]. Aceea era în adevăr grandioasă! Ei! cometa copilăriei mele!

[Pe recto al c. p., fotografie în profil, cu această dedicaţie:]

Inteligentului iubitor al Cerului, domnului I. Corbu, în amintirea bunei noastre întîlniri la Blaj, cu stimă şi dragoste,

Caragiale[5]

[1] Cunoscut la Karlsbad şi fotografiat în grup cu Caragiale, Coşbuc, dr. Al. Vaida şi d-na (reproducere în *Nuvele, povestiri, note critice*, II, p. 64, ediţia M. Paulian şi T.D. Măruţă, Craiova, 1936, Colecţia „Clasicii romîni comentaţi", Scrisul romînesc.

[2] Profanii, faţă de *clericii*, specialişti în ale astronomiei.

[3] Ion Corbu răspunde cu consultaţia astronomică al cărei text îl dăm la sfîrşit (vezi nota 5).

[4] În 1858, într-adevăr, cometa fusese descoperită de Donatti (Giambattista), strălucit astronom italian (1826—1873), director al Observatorului astronomic din Florenţa. În *Astronomia poporală în icoane* (Bistriţa, 1910, la p. 166) de I. Corbu, o imagine a cometei lui Donatti. Date mai ample despre ea în *La Grande Encyclopédie*, t. XII, Paris, Lamirault, pp. 16 şi urm., cu o reproducere fotografică impresionantă. Coada cometei ar fi „îmbrăţişat" un arc de 63°, lung de 88 milioane de km; nucleul ei ar fi măsurat 9.000 km, iar densitatea lui, în octombrie 1858, ar fi fost a opta parte din aceea a apei, în timp ce densitatea învelişului nebulos ar fi fost de o sută cincizeci şi patru de mii de ori mai mică decît aceea a aerului din atmosferă. După ilustraţia din această enciclopedie, cometa Donatti arăta o coadă dublă,

„în adevăr grandioasă", ca niște plete desfăcute, spre deosebire de coada simplă din cartea lui Corbu.

[5] Iată și textul inedit al consultației astronomice la cererea lui Caragiale:

„Multstimate domnule Carageale [*sic*],

Vă mulțumesc din inimă de plăcuta surpriză, ce mi-ați făcut. E cea mai plăcută, ce mi s-a dat în puțintica mea carieră de popularizator al științei. A fi apreciat de d-voastre nu e lucru mic pentru un manuator [*sic*] al condeiului. Îmi pare rău că prima întîlnire, așa de prețuită pentru mine, a fost și ultima cu acest prilej. Cît nu aș fi dorit să pot discuta cu d-voastre.

Pe aici nu prea am cu cine. Suntem peste tot puțini intelectuali, mai ales din carierele independente, celealalte sunt toate ale statului, care-și plasează favoriții după rasă [naționalitate — n.n.].

Cometa Brooks nu cred că o putem admira. N-am găsit date de ajuns referitor la forma căiii [*sic*]. Din mișcarea aparentă și împrejurarea, că în zilele acestea își ajunge apropierea maximă de soare, ar rezulta că cometa se depărtează de noi, deși lumina încă crește — în teorie — (cu apropierea de soare, maximul după trecerea prin periheliu). Strălucirea ultimă e notată de mărimea 7, deci afară de limita vederii cu ochiul liber. Cometa se apropie la părere [în aparență — n.n.] de soare și mai departe, de fapt însă va începe a se depărta, trecînd de ceea parte a soarelui, unde însă nu vom sosi la timp cu greoiul nostru zeppelin [balon dirijabil — n.n.] — pămîntul, ca să ne putem întîlni încă o dată! Vagabondele astea, din cauza excentricității lor, au o viteză pînă la 30% mai mare decît a planetelor (la distanța acestora). Și eu am avut o cometă «a copilăriei mele». Îmi aduc bine aminte de ea. Era așa de frumoasă și strălucitoare cometa din a. 1881.

În tot anul avem cîte 3-4 comete telescopice. Să ne mîngîiem cu nădejdea, că una se va îndura și ieșind din incognito o să se apropie binevoitoare de noi și să-și desfășure gătelele înaintea ochilor noștri, numai să nu ne atingă prea de aproape.

Dacă ar trăi Le Verrier și l-am ruga frumos ca damele din Paris să le repeteze întunecimea de soare, poate că ne-«ar prinde și nouă una de coadă și ne-ar zvîrli-o peste poartă», ca nenea Stan poveștile.

Articolul despre «raze nevăzute» de care vă am pomenit, încă n-a apărut în *Romînul*. Se vede că nu-i interesează așa mult — pînă vor avea lipsă de material de umplut.

Cu deosebită stimă,
I. Corbu

Bistrița, 20.IX.1911"

III

Schöneberg b. Berlin,
Innsbruckerstr. 1
[9 ian. 1912]

Amice domnule Corbu,

Pentru dumneata şi, prin dumneata pentru dd. dr. Ciuta şi dr. Pavel, urez de Anul nou la mulţi ani cu noroc, sănătate şi veselie!

Caragiale

IV

1/14 febr. 1912

Stimate amice Corbule,

Îţi mulţumesc din suflet că ţi-ai adus aminte de mine la ziua mea[1]. Delicata d-tale atenţiune îmi face multă onoare.

La rîndul meu, îţi urez ca: Acela — care a poruncit stelelor, dîndu-le fiinţă, să-şi urmeze cuminte şi frumos fiecare mărginita ei cărare în sînul Nemărginirii Lui — să-ţi acorde sănătate, noroc şi veselie, întru mulţi ani, pînă la adînci fericite bătrîneţi!

Îţi mai aminteşti de strălucitele luminoase nopţi şi zile astăvară, la Blaj?

Sunt al d-tale, cu toată stima, bun prieten,

Caragiale

[1] De naştere şi onomastică. Caragiale se născuse — aşa cum îi răspundea lui Horia Petra-Petrescu, la ancheta sa biografică — „în anul 1852, la 30 ianuarie (Trei Ierarhi) st.v., dis-de-dimineaţă". În anul acela, cel din urmă al vieţii lui, împlinind vîrsta de 60 de ani, a primit la Berlin numeroase felicitări din ţară şi din străinătate (vezi răspunsuri în *Opere*, VII, *Corespondenţă*, 1942, pp. 369—382).

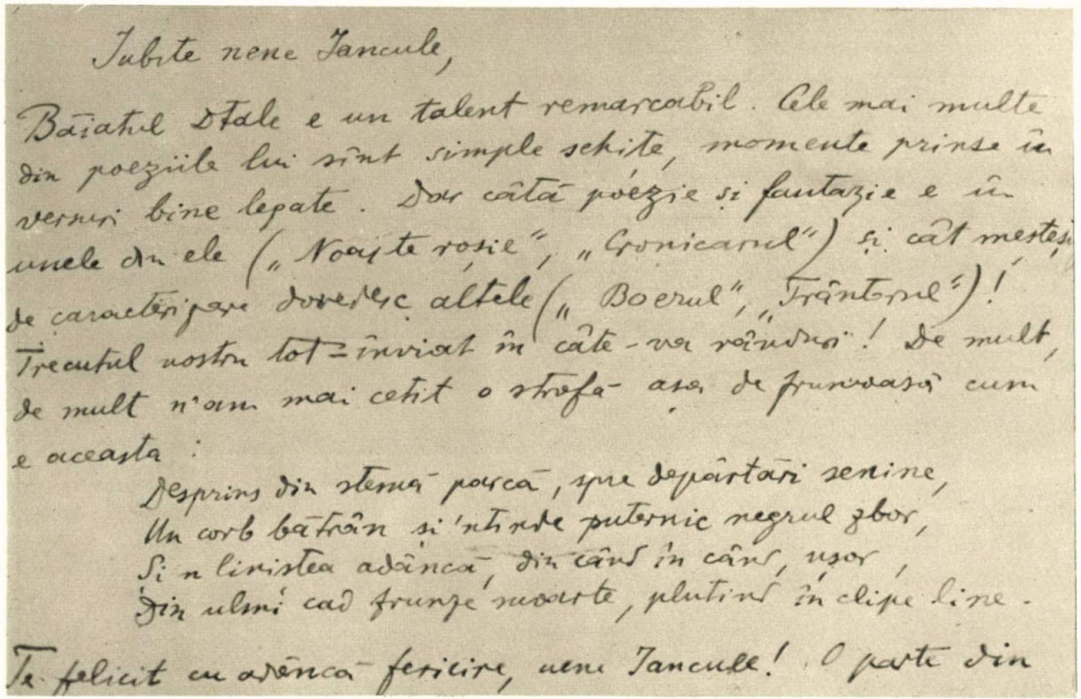

Iubite nene Tancule,

Băiatul Dtale e un talent remarcabil. Cele mai multe din poeziile lui sînt simple schițe, momente prinse în versuri bine legate. Dar câtă poezie și fantazie e în unele din ele („Noaptea roșie", „Gonicarul") și cât meșteșug de caracterizare dovedesc altele („Boerul", „Frântorul")! Trecutul nostru tot înviat în câte-va rânduri! De mult, de mult n'am mai cetit o strofă așa de frumoasă cum e aceasta:

Desprins din stemă parcă, spre depărtări senine,
Un corb bătrân și 'ntinde puternic negrul zbor,
Și-n liniștea adâncă, din când în când, ușor,
Din ulmi cad frunze moarte, pierdute în clipe line.

Te felicit cu adâncă fericire, nene Tancule! O parte din

Carte poștală a lui P. Cerna către I. L. Caragiale, din 3/16 iunie 1912 (continuare pe verso)

puternicul Dtale talent
a întinerit în odrasla
Dtale, luând o formă
proprie și făgăduind flori
care nu se scutură
nici odată.

Al Dtale prea plecat,

Cerna

Leipzig, 3/16 Iunie/912

Postkarte

Herrn

I. L. Caragiale

~~Charlottenburg~~

Berlin - Schöneberg

Insbruckerstr. 1

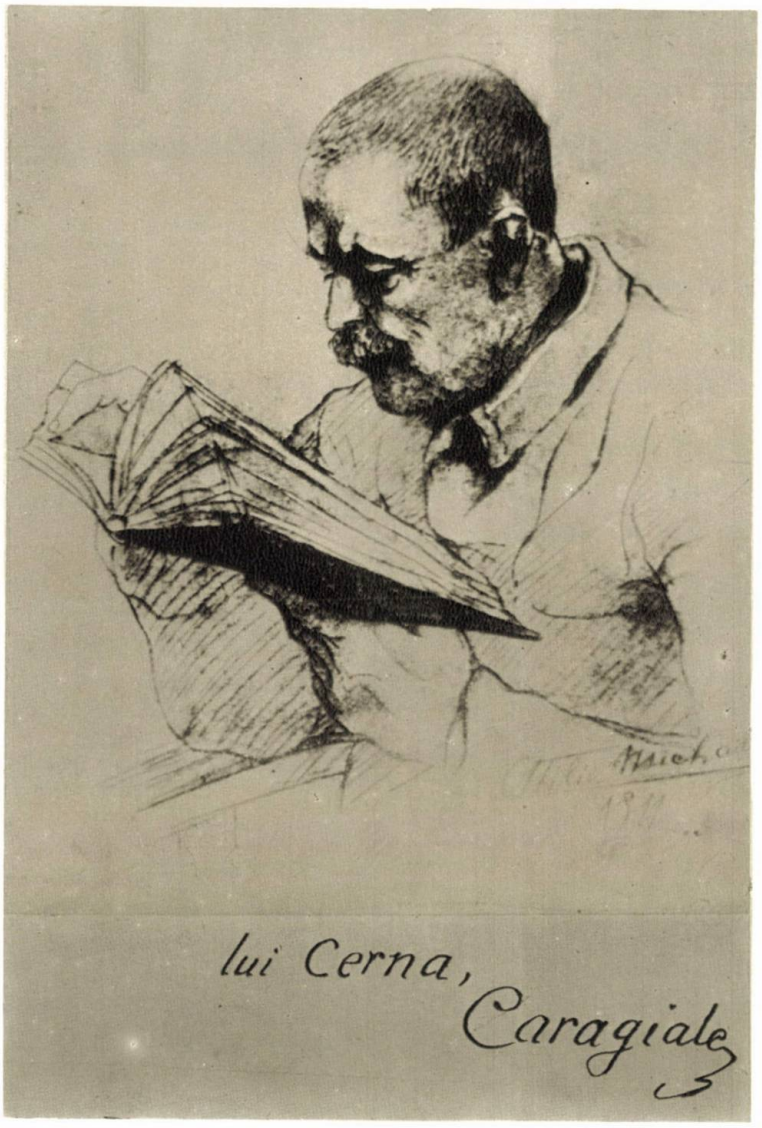

I.L. Caragiale, după un desen de Ottilia Michail (Berlin, 1911), cu o dedicație către P. Cerna, avînd pe verso textul scrisorii de răspuns din 5/18 iunie 1912 (eronat 92)

Iubite Cerna, îmi place a crede
că nu exagerezi peste măsură
dintr'un exces de magnanimitate,
și că în încercările băiatului meu
poate fi și ceva real care te-a atins,
inspirându-ți interes și simpatie.
Îți mulțumesc pentru el, care nu
știe încă ce prețios sufrag a avut
norocul să obțină, și te salut cu toată
prietinia ce mi-o cunoști.

Al tău, cu părintească dragoste,

Caragiale

5/18/VI/92

BERLIN
18.6.12
SCHÖNEBERG

Herrn
P. Cerna
Leipzig
Hertelstr. 25 III r.

CĂTRE B. BRĂNIȘTEANU

Marți, 31 ian./13 febr. 1911

Stimate amice Brănișteanu[1],

Mulțumescu-ți cordial pentru buna d-tale urare. Îți urez asemenea, pentru d-ta și pentru toți ai d-tale, toate cele dorite după pofta inimii.

Cu distinse salutări sunt

al d-tale amic,
Caragiale

Herrn Redakteur
Brănișteanu
Ziarul „Adevĕrul"
Bukarest
Str. Sărindar 11
Rumänien

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{6}{LV}$.

[1] Ziarist (1874—1947), în redacția ziarului *Adevĕrul*.

CĂTRE VASILE GOLDIȘ

I

[*Data apelului telefonic: Berlin, după 26 febr. 1911*]

Bitte Goldiș für morgen mittwoch < 12 > mittag am telephon bestellen. Komme früh 9.40. Grüsse.[1]

Caragiale

Muzeul orașului Ploiești. În marginea scrisorii[2] *lui V. Goldiș către Caragiale (Arad, 26 febr. 1911).*

[1] Rog cheamă la telefon pe Goldiș mîine miercuri <12> prînz. Sosesc dimineața 9.40. Salutări (germ.).

Alt concept pe romînește:

„Rog <cheamă pentru mîine> mercuri 12 <telefon Goldiș>."

[2] În această scrisoare, inedită — în calitatea sa de director al ziarului *Romînul* din Arad, organ al partidului național, care se afla în polemică cu gruparea dizidentă a lui Octavian Goga și cu organul ei *Tribuna* — V. Goldiș mulțumea lui Caragiale pentru trimiterea articolului *O reparațiune* (cf. *Opere*, V, 1938, p. 216), anunțîndu-l că-l va publica îndată. „Poate nici nu poți să-ți dai seamă, ce mare serviciu ai făcut sfintei noastre cauze naționale prin scrisoarea ce mi-ai trimis acum în urmă. Articolul îl public acum în numărul proxim, care iese marți dimineața." Și încheia: „Să ne ajuți acum cu puterea de leu a d-tale la biruință. Să ne scrii. Fie articole de fond, fie vreo schiță literară, fie, în fine, orice, numai să fie ieșit din sufletul lui Caragiale și să fie iscălit numele Caragiale. Atît ne trebuie, și învingerea [biruința — n.n.] noastră e sigură. Tot nu ai încă revista proprie. Scrie pînă atunci la noi. Bitte, bitte schön [Te rog, te rog frumos, germ. — n.n.]. Îți sărut mîinile și te salut cu stimă, iubire și devotament."

Cf. notă biografică despre V. Goldiș în enciclopedia *Minerva*, Cluj, 1930, p. 493.

II

[*Înainte de 25 apr./8 mai 1911*]

Despre scriitorii tineri[1] < rog > absolută tăcere. Daca relevat cineva chestiunea < rog > nu răspundetzi < Telegrafiatzi să viu îndată > absolut nimic. Viu <îndată> în curînd. <Telegrafiatzi și>

Caragiale

V. G.

Ar. [ad]

Din colecția îngrijitorului cărții. Concept cu creionul albastru, nervos, pe verso al copertei cărții: V. Alecsandri, Opere complete, *vol. IV,* Teatru, *Editura Institutului de arte grafice „Minerva", București, 1904.*

[1] Un grup de scriitori tineri din țară, la invitația lui O. Goga, ținuseră o ședătoare literară la Arad, sediul atît al *Romînului*, oficiosul partidului național,

ziar condus de V. Goldiş, cît şi al *Tribunei*, organul politic al poetului, în conflict cu conducerea partidului. Caragiale, colaborator la *Romînul*, se formalizase de o notă din *Romînul*, care îi viza exclusiv pe scriitorii tineri, ca şi cum l-ar fi privit pe dînsul. De aici ameninţarea lui de a se retrage de la ziar. Vezi *Opere*, VII, *Corespondenţă*, pp. 232—233, scrisorile IV—V, ambele de la 16/29 aprilie 1911. Telegrama aceasta, din arhiva Matei Caragiale, a fost expediată după lămuririle lui Goldiş, profesor, ziarist şi om politic.

CĂTRE NERVA HODOŞ

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
luni, 16/29.V.[1]911

Iubite amice Nerva[1],

Să nu te superi că, la mare nevoie, mi-aduc aminte de dumneata ca să te rog să m-ajuţi într-o pricină, căci nu văd alt bibliograf mai vrednic pentru aşa ispravă.

A fost la noi, de pe la 1856 pînă tîrziu încoace, un literat (trebuie neapărat să-l ştii) anume *P. M. Georgescu* — uneori îşi mai adăoga în parenteză şi porecla *Matsucolu*[2]. A tradus mult şi, pe cît mi-aduc aminte, destul de convenabil pentru vremea lui. Aci alăturat îţi dau ultima foaie de la cămaşa unei broşuri traduse de el, cu lista tuturor lucrărilor lui pînă la 1885.

Iată ce îndrăznesc eu a dori să ştiu şi ce sper să aflu, cît mai scurt, de la dumneata:

1°. Cine era omul acesta, adică, afară de slujba Muzelor, ce mai făcea?

2°. Mai trăieşte, că trebuie să fie bătrîior, şi, dacă trăieşte, cum şi ce fel i s-ar putea da de urmă?

Rogu-te, iubite Nerva, nu te supăra prea tare că-ţi cad belea, şi dacă ai un moment liber, ajută-mă.

Cu frăţească dragoste mă-nchin.

Al dumitale vechi prieten,
C a r a g i a l e

P.S. Din partea mea şi a soţiei mele, multe salutări distinse pentru graţioasa dumitale doamnă.[3]

Îţi adaog că notiţa din *Enciclopedia romînă** a d-nului Diaconovich (Sibiu, 1900) nu mă sluşeşte la mai mult decît să aflu că *P. M. Georgescu*, găsind în sfîrşit mijloace pecuniare, şi-a publicat şi traducerile inedite — cea din urmă în 1893.

Fii sănătos şi vesel! Dumnezeu cu dumneata şi cu ai dumitale!

În păstrarea d-nei Noica, fiica lui Nerva Hodoş. Copia ne-a fost comunicată de D. Murăraşu.

[1] Nerva I. Hodoş (1869—1913), fiul lui Iosif Hodoş (membru al Academiei Romîne), a funcţionat multă vreme la biblioteca instituţiei. A lăsat monumentala lucrare cu titlul *Bibliografia romînească veche, 1508—1830*, în colaborare cu Ioan Bianu.

[2] În adevăr, la fişierul Bibliotecii Academiei R.P.R., la *Istoria lui Gil Blas de Santillan* de Le Sage, în traducţie liberă de P. Matsukolu (Georgescu), Bucureşti, 1855, 4 volume, în Biblioteca litterariă, XIX—XXII, la Librariŭ Editorŭ George Ioanid, Bucureşti, Imprimeria Santei Mitropolie, identitatea este clară. Harnicul traducător semnase întîi *P. Matsucopulo* (*Datorii ale omului sau Povăţuiri morale, cu un adaos coprinzător despre lucrarea virtuţi* [sic], *despre creşterea orăşanului şi a fetelor în parte*, traduse de P. Matsucopulo, tipărite cu fondurile Asociaţiei literare, în tipografia C.A. Rosetti şi Vinterhalder, Bucureşti, 1847 in-16, 130 p.).

[3] Pe p. 3 a scrisorii este lipită foaia tipărită cu traducerile lui Georgescu în editura „Gh. Ioanid".

CĂTRE OCTAVIAN GOGA

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
1/14 sept.[1]911

Drăguţule, doamna şi domnişoara Caragiale roagă pe doamna Goga[1] să le ierte că încă nu pot răspunde la graţiozitatea dumisale. Aşteptînd o fotografie reuşită a dumnealor, îţi trimit eu din parte-mi aci alăturatele patru exemplare, a căror destinaţie se arată, cu rugă-

* Tomul II, p. 529, col. 2-a sus.

mintea să le împarţi cui de drept. Tare mi-e necaz că nu pot pleca să ţi le aduc eu, în loc să ţi le trimit cu poşta. Cum aş mai petrece cu voi toţi după zborul de duminecă! — Te autorizez să-i dai Vlaicului[2], cînd s-o-ntoarce pe pămînt, o palincă din partea mea, după tradiţie; şi vă rog pe toţi, nu uitaţi, în momentele petrecerii de seara, a-nchina un păhărel şi pentru acela care vă doreşte foarte de departe tutulor prietinilor, multă sănătate. Respectuoase închinăciuni domnului şi doamnei Partenie Cosma[3]. De la toţi ai mei, călduroase salutări graţioasei tale doamne şi ţie. Fiţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu cu voi! Şi ţucu-te numai.

Al tău bun şi iubitor frate mai în vîrstă,

Caragiale

P.S. Rogu-te, cînd poţi trimite-mi o bună fotografie a ta — şi adresa lui Iosif[4].

Vale

În păstrarea d-nei Ortensia Cosma.

[1] Întîia soţie a lui Octavian Goga era Ortensia, fiica lui Partenie Cosma.

[2] Pe Aurel Vlaicu îl văzuse de curînd zburînd la Blaj, cu ocazia serbărilor semicentenarului „Astrei". Impresia profundă a acestui zbor asupra lui Caragiale au tratat-o literar Victor Ion Popa în *Maistorașul Aurel* şi Em. Bucuţa în *Capra neagră*.

[3] Partenie Cosma (1837—1924) a fost un fruntaş al vieţii publice transilvane, primul preşedinte al societăţii studenţeşti „Petru Maior", avocat în Beiuş, deputat în camera Ungariei, directorul băncii „Albina". Despre el şi soţia lui a lăsat acad. Victor Eftimiu cîteva rînduri evocatoare: „Partenie Cosma, bătrîn, cu capul asemănător lui Giosuè Carducci, conducea «Albina», cea mai puternică bancă a Transilvaniei, şi subvenţiona operele culturale. Superbă matroană romană, d-na Cosma, soţia lui Partenie, aduna în jurul ei zeci şi zeci de romînce frumoase, care ţeseau covoare şi înfloreau vestminte naţionale cu graţia domniţelor de demult şi cu aceeaşi credinţă romînească în sufletele lor tinere şi-n degetele neobosite." (Gr. Tăuşan, *Antologie de amintiri literare*, Casa Şcoalelor, 1946, p. 434.)

[4] Caragiale avea intenţia să-i scrie fostului său secretar şi colaborator de la *Epoca literară* (1897). Nu şi-a realizat intenţia, ceea ce reiese limpede din articolul lui St. O. Iosif din *Luceafărul*, Sibiu, 16 iunie 1913, *O amintire*. „Nu ştiu cum s-a făcut că n-am nici o amintire materială de la Caragiale. Deşi l-am iubit ca pe un părinte, deşi l-am respectat ca pe un dascăl, deşi l-am adorat ca pe un zeu, — totuşi nu i-am scris nici un rînd de ziua numelui, prilej de a-mi răspunde, după obiceiul lui, cu atîta grabă şi gentileţă [...] În sufletul meu însă îi păstrez un cult plin de evlavie, — şi nu-mi pare rău că n-am nici o scrisoare de la el. O, n-aş publica-o pentru nimic pe lumea asta! [...] Şi totuşi a fost o vreme, cînd aveam

mare nevoie să-i scriu, eram la o răspîntie a vieţii, în care un sfat părintesc, un sprijin de frate, o inimă care să te înţeleagă mi-ar fi fost de mare folos. M-am hotărît atunci să-i scriu... Dar în acelaşi timp m-am gîndit cît a suferit omul ăsta şi cît suferă încă pe urma obrăzniciei şi prostiei omeneşti! — Şi nu i-am scris. Icoana lui însă îmi răsare şi azi luminoasă în mine..." Urmează evocarea unei seri de lectură la Ateneu, cu sala „cel puţin pe trei sferturi goală". Caragiale a făcut haz de necaz: „A, prea bine! Suntem în familie, care va să zică!" A citit cu „vervă diabolică". În timpul lecturii, s-a întrerupt să ceară publicului o ţigară. „Zece mîini se-ntinseră totdeodată spre el şi-i oferiră ţigara cerută." Caragiale „o mîngîie puţintel mai întîi, apoi trase chibritul pe pantaloni şi o aprinse şi o fumă cu sete". Apoi îşi continuă lectura.

CĂTRE I. DUSCIAN

[1908—1911]

Dragă doctore,

În curînd are să vie la Cameră (precum aflu) dezbaterea asupra împămîntenirii lui Jean Ronetti-Roman. De prisos, cred, să-ţi mai spun că ţin la băiatul ăsta ca la un copil al meu, nu numai că este copilul lui Ronetti-Roman, dar fiindcă îl cunosc de mic şi-l consider acuma, ajuns bărbat, ca un om vrednic de toată cinstea şi prietenia. Te rog, dar, stăruie printre conservatorii democraţi, să-ţi deie discret tot concursul, zic *discret*, înţelegi de ce, să nu îi facem rău vrînd a-i face bine.

Rogu-te, în amintirea prietenului nostru, pune-te în locul meu pe lucru. Pe toţi (te autorizez eu) şi pe şef şi pe d. Bădărău şi pe toţi fruntaşii noştri[1] pune-i în cunoştinţă cît de mult *ţin eu „personal"* la reuşita tînărului meu amic. Ce Dumnezeu! atîta trecere sper şi eu că pot avea. Rogu-te încă o dată.

Să ne vedem sănătoşi prin martie.

Primeşte, dragă doctore, cele mai bune salutări

de la al d-tale prieten,

Caragiale

În Noua revistă română, *anul XIII, nr. 6, 9 decembrie 1912, pp. 85—86,* Caragiale şi Ronetti-Roman *de dr. I. Duscian, cu semnătura în facsimil.*

[1] E vorba de prietenii politici ai lui Take Ionescu. Dr. I. Duscian, redactor la *Ordinea*, scria şi la *Opinia* din Iaşi, organul lui Al. Bădărău, cel mai puternic „elector" al partidului conservator-democrat şi aghiotantul politic al lui Take Ionescu. În prima scrisoare către dr. I. Duscian (17/30 ianuarie 1908, în *Opere*, VII, 1942, pp. 295—297), descriind minunat alergăturile lui, cu cîţiva ani mai înainte, pentru obţinerea încetăţenirii lui Ronetti-Roman însuşi, şi cum bunul lui prieten decedase de curînd, Caragiale a găsit acest mişcător joc de cuvinte: „Stă acuma pe veci *împămîntenit* în *pămîntul* Moldovei, pe care-l iubea atît de mult".

CĂTRE ST. CIURCU

I. L. CARAGIALE

urează vechiului şi bunului său prieten dr. St. Ciurcu[1] mulţi ani fericiţi, cu sănătate, noroc şi veselie, pentru dînsul şi pentru iubiţii lui. Dumnezeu cu voi toţi!

Schöneberg - Berlin
Innsbruckerstr. 1

1912

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\ \frac{7}{LV}$. *Carte de vizită.*

[1] Sterie N. Ciurcu (1849—1917), medic romîn de origine ardeleană, se stabilise la Viena, unde a întemeiat împreună cu Corneliu Diaconovich periodicul *Romänische Revue*.

CĂTRE EMIL ISAC

Berlin,
1/14 febr. 1912

Iubite amice[1], cu mare bucurie am aflat că *Maica cea tînără* este o strălucită promisiune. Rog cu stăruinţă pe tînărul autor să caute a o îndeplini — şi să nu se îndoiască un moment de dragostea mea părintească, pe care se poate rezema cu încredere oricînd.

Cu distinse salutări, al d-tale prieten,
Caragiale

În Emil Isac, Opere, *ediţie definitivă, îngrijită de Miron R. Paraschivescu, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1946, p. 145, ca prefaţă la* Maica cea tînără, dramoletă neoromantică într-un act. *Caragiale refuzase politicos prefaţa cerută (cf.* Opere, *VII,* Corespondenţă, *1942, scrisorile I—II, 12/25 aprilie 1911 şi 14/27 iulie 1912, pp. 277—278).*

[1] Emil Isac a povestit de mai multe ori marele eveniment al vieţii lui, felul cum s-a bucurat de sprijinul lui Caragiale pentru reprezentarea încercării lui de debut. Din articolul *Amintiri despre Caragiale* (*Ecoul*, 26 ian. 1944) reţinem că ei s-au cunoscut la Blaj, în timpul serbărilor semicentenarului „Astrei". În muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti se găsesc scrisorile II şi IV din *Opere*, VII, *Corespondenţă*, donate de poet, care făgăduia în acel articol să lase Academiei Romîne celelalte scrisori, primite de la „Coşbuc, Vlahuţă, Delavrancea, Densusianu, Slavici, Goga, Macedonski şi atîţia alţii".

CĂTRE EDUARD CAUDELLA

1/14 febr. 1912.

Iubite frate Caudella[1],

Cu vechea dragoste ce mi-o cunoaşteţi, vă salut de departe, mulţumindu-vă de vechea dragoste ce-mi arătaţi şi de care nu m-am îndoit niciodată.

Fiţi sănătoşi şi veseli! Dumnezeu aibă-vă totdeuna în sfînta sa pază!

Al vostru bătrîn
prieten,
Caragiale

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti, nr. 116/7.

[1] Eduard Caudella (1841—1923), compozitorul şi profesorul de la Conservatorul de muzică din Iaşi, scrisese în 1883 muzica la comedia muzicală *Hatmanul Baltag* de Caragiale în colaborare cu I.C. Negruzi. Caragiale îl poreclise afectuos „Codiţă", traducere liberă după numele italienesc al compozitorului ieşean (în it. *coda*, coadă, dar *caudato*, cu coadă).

CĂTRE TEODOR RĂDULESCU

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
2/15 febr. 1912

Preastimate amice,

Îţi mulţumesc din suflet pentru dragostea ce atît de măgulitor te-ai gîndit să-mi arăţi: mi-ai făcut o deosebită cinste, dumneata, acel tînăr entuziast de odinioară din societatea „Romînismul"[1]... Îţi mai aduci aminte, firește, şi, desigur, cu multă evlavie.

Trăiască frumoasa şi cumintea limbă romînă! Fie în veci păstrată cu sfinţenie această scumpă Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atîtor încercări de pierzare!

Dă-mi voie, preastimate amice Tudorică, să-ţi urez şi eu din parte-mi noroc, sănătate şi veselie... Dumnezeu să vă aibă în sfînta

sa pază, departe de orce necaz, pe dumneata şi pe toţi iubiţii dumitale!

Sunt şi rămîn, cu stimă şi dragoste,

al dumitale bătrîn prietin,
Caragiale

Domnului director
Tudor Rădulescu
Bukarest
la Casa de depuneri[2]
Rumänien

În colecţie particulară. Comunicată de Aurel Arizan.

[1] Societatea era prezidată de Hasdeu, şi organul ei, *Foaia Societăţii „Romînismul"*, Bucureşti, aprilie 1870 — august 1871, avea acest comitet de redacţie: B.P. Hasdeu, N.V. Scurtescu, *T.P. Rădulescu*, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu şi Const. D. Vucici. T.P. Rădulescu colaboră şi la *Columna lui Traian* (22 februarie 1871), cu o dare de seamă (*Societatea „Romînismul"*, şedinţa aniversară din 24 genariu). Despre *Societatea şi revista „Romînismul" din 1870*, vezi Petre V. Haneş, în *Preocupări literare*, IV, 7 septembrie 1939.

[2] Teodor Rădulescu ajunsese directorul Casei de depuneri. La înmormîntarea lui Caragiale, *Dimineaţa* îl trecea în cortegiu al doilea, îndată după Vlahuţă.

CĂTRE JACQUES L. KREMNITZER

şi domnilor şi doamnelor artişti ai Teatrului „Lieblich" (Jigniţa)[1]

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
3/16 febr. 1912

< Domnilor şi doamnelor >
< Prea > Stimaţi <i> <mei> domni şi doamne,

Vă sunt adînc recunoscător pentru urările ce v-aţi gîndit atît de binevoitor, a-mi face de ziua mea prin d-l Jacques L. Kremnitzer.

Din parte-mi < vă doresc > urez: să vă dea Dumnezeu sănătate < bună > pentru < dvs. > voi şi pentru iubiţii < dvs. > voştri < precum şi > şi veselie pentru dv. şi pentru toţi iubiţii dv., pînă la adînci bătrîneţi! Asemenea, vă urez mult şi îndelungat succes în < delicata şi subtila > subtila şi nobila voastră carieră artistică.

Să trăiţi!

Sunt al < dv. > < vostru > dv. < recunoscător > < cu toată stima > bun şi îndatorat prieten,

Caragiale

Domnului
Jacques L. Kremnitzer
Administraţia Teatrului „Lieblich"
Bukarest
Str. Negru-Vodă 14—16
Rumänien

Bibl. Acaa. R.P.R., ms. $S \frac{18}{LV}$ *. Reproducem textul după ciorna, fostă în păstrarea familiei Caragiale.*

[1] Teatrul „Lieblich" (Jigniţa) era o companie particulară, care dădea reprezentaţii în idiş.

CĂTRE VASILE LOHAN

Mercuri 7/20. III.1912

Stimate domnule doctor,

Cu voia lui Dumnezeu întorcîndu-mă acasă mi-am adus aminte de frăţeasca dragoste cu care m-ai întîmpinat în Szeged [1], şi

voiesc a-mi face plăcerea să-ţi trimit aşa de departe, multe salutări distinse, pe lîngă mulţumirile ce-ţi datoresc pentru momentele academice petrecute în preţioasa d-tale companie.

Dumnezeu să vă aibă în sfînta sa pază, pe d-ta şi pe iubiţii d-tale, dîndu-vă sănătate, noroc şi veselie pînă la adînci bătrîneţi!

Al d-tale îndatorat prieten,
Caragiale

Adresa mea: *I. L. Caragiale*
Schöneberg bei Berlin, Innsbruckerstr. 1

[Carte poştală fotografică[2]; textul a fost scris pe verso; pe recto următoarea dedicaţie:]

Domnului dr. Vasile Lohan, în amintirea bunei prietenii ce mi-a arătat în cîteva neuitate momente academice [3],

Cu distinsă stimă,
Caragiale

III.1912

Scrisoare comunicată şi dăruită nouă de prof. Liviu Roman din Turnu-Severin, fost elev al prof. dr. Vasile Lohan. Publicată în ziarul Ecoul, *5 aprilie 1944,* Din corespondenţa lui Caragiale — cîteva inedite de Şerban Cioculescu.

[1] Cu ocazia recentei vizitări a lui Octavian Goga, în închisoarea din Seghedin, unde poetul era deţinut în urma condamnării într-un proces de presă.

[2] Vezi reproducerea aceleiaşi fotografii în: *I. L. Caragiale, Omul şi opera în imagini*, E.S.P.L.A., 1953, p. 71 (nenumerotată), lîngă *Calendarul Dacia*, 1898.

[3] În arhiva lui Caragiale se păstrase şi răspunsul „rostogănesc" al profesorului dr. Vasile Lohan. Îl dăm *in extenso*, cu titlu de document:

„Multiubite Taică! Cer mii de scuze pentru adresa de sus la aparinţă confidenţială, dar Te am cu mult mai adînc săpat în inimă decît pe alţi muritori de rînd, deci formula rigidă şi convenţională: Stimate sau multstimate d-le — mi să pare prea rece şi necorespunzătoare pentru esprimarea sentimentelor de stimă, respect şi iubire, ce le păstrez faţă de persoana d-tale, iubite Taică. Căci stima şi respectul ţi-l păstrez de cînd în fragedele tinereţe ţi-am cetit primele pagini din cap de operele dramatice, dar din primul moment cînd am convenit, la hotelul Tisa, nu numai Te stimez cu cel mai profund respect, ca pre un patriarch, dar Te şi iubesc cu dragostea unui copil faţă de Taica lui bun şi cuminte. — Am

avut o adevărată bucurie eu şi familia mea, cînd ţi-am primit ilustrata şi frumoasele òrduri [rînduri! — n.n.]. Eu cu ce să-ţi resplătesc atîta gentilitate?! Bunul D-zeu Te-a făcut părtaş de toate ce-şi poate dori un pămîntean în viaţa aceasta, eu n-am alta dar, decît ca şi preste 20 ani să Te revăd tot cu naturelul vial [*sic*] de la Tisa şi cu aceeaşi agerime mentală de atunci pătrunzătoare în toate tainele lumei.

Primeşte salutul meu cel mai respectuos, iar spectabila doamnă sărutare de mînă şi copiii toţi o îmbrăţoşare frăţească de la

al d-tale cel mai supus stimător,
Dr. Vasile Lohan

Seghedin, la 15 martie 1912."

CĂTRE ROMAN R. CIOROGARU

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstr. 1,
8/21.III.1912

Multstimate domnule Ciorogaru,

Îţi mulţumesc pentru extrem de interesanta dumitale publicaţiune, pe care ai binevoit a mi-o trimite şi care îmi clatină din temelii părerea ce aveam despre „stările de la voi". Ciudată lume, ce-i drept! — Dumnezeu s-o facă normală, aşa ca stările regionale să se potrivească legilor universale de dreptate şi omenie, măcar la suprafaţă, daca nu şi în fund — lucru de dorit pentru orice neam de oameni!

Harul Tatălui nostru al tutulora asupra dumitale şi asupra mea, a robului său, care iscăleşte, cu toată stima,

al dumitale servitor,
Caragiale

S. Geehr. Herrn
Roman R. Ciorogaru
Arad
Seminarium

În facsimile, în broșura: Roman Ciorogariu, episcop, membru de onoare al sindicatului, Din trecutul revistelor și ziarelor de la noi, Speranția (1869), Lumina (1872), Biserica și școala (1887), Tribuna (1884—1912), *Sindicatul presei romîne din Ardeal și Banat, „Biblioteca ziaristică", 1934, nr. 3—4, pp. 58—59.*

SCRISORI PUBLICE, PETIȚII ȘI REFERATE

CĂTRE DIRECȚIA
ȘCOLII PRIMARE Nr. 1 DIN PLOIEȘTI

[*1864*]

Domnilor!

Creatorul mi-a graciat [1] încă patru ani de viață materiale și dv. în acești 4 ani ați așezat piatra fondamentale a întregei mele vieți morale.

M-aș socoti și mai mult chiar decît ingrat dacă împreună cu născătorii mei naturali nu aș ama [2] și estima și pre renăscătorii mei morali.

Domnilor! am trecut sub patronagiul și instrucțiunea dv. acele 4 clase primare cu succesul ce vă este cunoscut.

Sunt decis împlinind dorința mea, a născătorilor mei și datoria către patrie a urma calea învățăturei.

Viu dar printr-aceasta a vă ruga că neconsiderînd verice [3] nemulțumiri veți fi întîmpinat din parte-mi în timpul petrecerei mele de elev pe băncile școalei, să-mi liberați un certificat constatatoriu al succesului meu în menționatele clase.

Acest certificat îmi va renuoi în toată viața mea, recunoștința mea către dv. și-mi va aminti tinerii mei ani.

Primiți respectabilii mei profesori, stima, recunoștința și supunerea ce vă datorez și voi datora și păstra în toată viața mea, în verice condiție o va așeza destinul, și-mi permiteți a mă subscri.

Al dv. prea devotat și supus elev,

I. Carageallí [4]

On. Domni M. Georgescu,
B. Dragoșescu,
Z. Antinescu
Profesori școalei primare din Plouesci

În ziarul Minerva, *8 februarie 1912, articolul semnat I. Tudor,* Caragiale la 1864, cea dîntîi scriere a sa. Cu prilejul jubileului maestrului; reprodusă şi în Neamul romînesc literar, *anul IV, 1912, nr. 5.*

[1] Dăruit. Verb de formaţie latinistă, în atmosfera culturală a momentului istoric.

[2] Iubi. Ca mai sus.

[3] Orice. Stilul juridic, patern.

[4] Cel care a dat întîi la lumină, în *Minerva*, acest „preţios document" constata că „era stofă bună în micul Carageali şi la 1864". Era însă şi inspiraţia stilului paşoptist patern, al lui Luca St. Caragialli, care n-a rămas străin de redactarea petiţiei. Certificatul i-a fost necesar lui Caragiale pentru urmarea cursurilor gimnaziale, pe care le-a absolvit tot la Ploieşti. Se ştie că I. L. Caragiale a păstrat ascunsă această absolvenţă, plăcîndu-i să treacă drept absolvent al învăţămîntului primar, ca unul format la „şcoala vieţii".

În *Opinia*, Iaşi, anul XXII, nr. 5.623, joi, 25 februarie 1926, la rubrica *Note. Prima „operă" a lui Caragiale*, nesemnată, se dă după *Virtutea* din Ploieşti această „nostimă petiţie", caracterizată ca „extraordinar de bombastică, într-un stil şi o gramatică ridicole", cu concluzia că „judecînd după petiţia în chestie, era greu de prevăzut că autorul ei va deveni marele Caragiale, care tocmai îşi va bate joc de bombastici şi agramaţi". Petiţia este reprodusă cu ortografie cvasi eliadistă: *veri ţue, ellevu, suppusu* etc. Am colaţionat cele două texte, îndepărtînd erorile de transcriere ale celui dintîi.

CĂTRE GR. C. CANTACUZINO

I

Domnule director general,

Vă rog să-mi permiteţi a lua din biblioteca Teatrului piesa mea *Roma învinsă*, pentru a trage o copie după dînsa; prin aceasta mă îndatorez a restitui textul original în zece zile.

Binevoiţi a primi asigurarea profundului meu respect.

Al dv.,

Caragiale

D-sale
D-lui director general
al teatrelor din Romînia[1]

Arhivele Statului, dosar Teatrul Național, Administrative, 1885/766 (dosar nr. 3, anul 1885, Cercetarea pieselor teatrale și reprezentarea lor).

[1] Astfel înregistrată: „Priimit 2/14 martie 1885, $\frac{\text{R(eg) No 152}}{3}$, *Se aprobă* Gr. C. C.[antacuzino]". Altă rezoluție, ss. Vieroșanu: „D-nul Andronescu bibliotecar va îngriji a priimi de la d. Caragially [*sic*] piesa ce i s-a dat, și o va depune în bibliotecă". Contrasemnat: „Am văzut, Andronescu".

Caragiale a tipărit în 1887 piesa la Sibiu, prin îngrijirea lui I. Slavici. Se vede însă că n-a mai transcris-o, trimițînd originalul la tipar, și nu s-a mai îngrijit să depună din nou manuscrisul în bibliotecă.

II

Domnule director general,

Vă rog respectuos a-mi acorda pentru trei zile să iau din biblioteca Teatrului Național piesa mea *D-ale carnavalului*. Textul original îl voi înapoia în termenul arătat.

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitului meu respect.

Al dv. servitor,
I. L. Caragiale

D-sale
D-lui director general
al teatrelor[1]

Arhivele Statului, dosar Teatrul Național, Administrative. Înregistrată la 29 aprilie 1885 cu nr. 257/3 și cu rezoluția: „Se aprobă Gr. C. C.".

[1] Caragiale a avut nevoie de manuscris pentru tipărirea piesei în revistă (*Convorbiri literare*, XIX, nr. 2, mai 1885). Nu l-a mai restituit. La fel a procedat probabil și cu celelalte manuscrise originale. De aceea s-au păstrat în biblioteca Teatrului Național din București numai manuscrisul *Hatmanului Baltag* și al traducerilor din Scribe *(Cîrdășia)* și din Déroulède *(Hatmanul)*.

I

Domnule ministru,

D. Ștefan Michaileanu a demisionat din postul de inspector al Teatrului acum doi ani și jumătate. După aceea a cerut a fi numit membru în Societatea Dramatică. Comitetul teatral și Direcția nu au încuviințat cererea d-lui Mihaileanu. Acum cîtva timp, cu puțin înainte de numirea noului direcțiuni a Teatrului, d. Stf. Mihăileanu a cerut iarăși să intre în Societatea Dramatică. Cererea aceasta iarăși nu a putut fi satisfăcută. Însă, în considerația titlurilor de vechime și de merite artistice — pe care d. St. Mihaileanu le declină și în petiția ce mi-o alăturați la aceasta — Direcția i-a acordat d-sale, curînd după demisiunea ce o dase, o *pensiune* de 100 lei lunar, pe care de atunci și pînă astăzi o primește regulat.

Trebuie să mai adaog, domnule ministru, pentru lămurirea afacerii ce se recomandă mie prin adresa aceasta a dv., că, cercetînd am aflat *motivul real* al demisiei *nemotivate* a d-lui Mihăileanu din postul de inspector. Iată. Cînd era director d. Gr. Cantacuzino, d. Mihăileanu primea de la d. director ca un dar personal suma de 80 de lei pe lună, pe care d. Cantacuzino la primirea diurnei de director (380 l. p. lună) îi ceda inspectorului. Cînd a venit în locul d-lui Cantacuzino d. C. Stăncescu director, d. Mihaileanu *a pretins* de la d. Stăncescu aceeași amabilitate. D. C. Stăncescu s-a refuzat la pretenția aceasta, iar d. Mihaileanu i-a spus că față cu refuzul d-lui Stăncescu, își va da demisia. Directorul i-a răspuns că regretă a nu putea împiedica pe d. Mihaileanu de la această hotărîre dar că 80 de lei nu poate ceda din diurna d-sale de director inspectorului. Atunci d. Mihaileanu a demisionat și a cerut să intre în Societate *provizor* — adică pînă la < prim > votarea unei pensiuni pentru d-sa din partea Parlamentului.

Acuma d. Mihaileanu cere iarăși a fi numit societar. Direcțiunea actuală mănținînd în bugetul său pensiunea de o sută lei a d-lui Mihaileanu, regretă că nu poate admite cererea d-lui Mihaileanu și aceasta pentru foarte întemeiate cuvinte atît artistice cît și bugetare, și anume d. Mihaileanu nu a jucat de vreo cincisprezece ani de

loc, şi atunci nu jucase de vreo alţi cîţiva ani decît foarte rar; apoi Societatea care are nevoie de membri cari să poată munci şi care nu are decît un număr limitat de membri, nu poate admite în două locuri rămase vacante pe un veteran artistic: acele două locuri sunt rezervate pentru doi membri valizi, pe cari îi şi avem în vedere.

Acestea sunt lămuririle ce putem da deocamdată în afacerea aceasta.

Binevoiţi a primi, d-le ministru, cu această ocazie asigurarea înaltului respect ce vă păstrez.

Al dv.,
Dir. general
I. L. Caragiale[1]

Arhivele Statului, Ministerul Instrucţiei Publice şi al Cultelor, dosar 4. 426/1888, Teatrele din Bucureşti, Iaşi şi Craiova, f. 67 verso; pe faţă, adresa ministerului nr. 8. 716 din 14 iulie 1888 la petiţia reclamantului, care se plînsese că este un bătrîn de 67 de ani, unul din întemeietorii teatrului în 1834 (probabil ca elev al Filarmonicii!) şi că a muncit 53 de ani în teatru.

[1] Explicaţiile lui Caragiale au fost date la cererea directorului din minister, D. Aug. Laurian, care le acceptă ca satisfăcătoare şi clasează petiţia reclamantului, iar pe adresa de răspuns pune rezoluţia: „La acte". După cum se vede, bătrînul St. Mihăileanu fusese un miluit, pentru meritele lui incontestabile din trecut, dar noua direcţie l-a socotit neutilizabil, preferînd să apeleze la energii tinere. Caragiale, care îl cunoscuse pe actor în puterile lui, a povestit o *Fericită improvizaţie* a lui Ştefan Mihăileanu în *Muschetarii* lui Al. Dumas, în rolul lui Cromwell: „Uiţi că te afli în faţa generalului Croncovel!" (*Din carnetul unui vechi sufleor*, în *Opere*, 3, 1962, p. 22.)

II

1888 august 13
No 345

Domnule ministru,

Direcţia Teatrului Naţional angajează artiştii de care crede că Societatea Dramatică are nevoie, în prevederea repertoriului stagiunii şi în limitele mijloacelor sale bugetare; ea nu este, apoi, obligată a reînnoi contractele de angajament expirate.

Cazul domnului Hasnaş este acesta:

D. Hasnaş a fost anul trecut angajat; contractul d-sale a expirat la 1 aprilie 1888. — Direcţia a crezut şi crede că nu are nevoie pentru stagiunea viitoare de concursul d-lui Hasnaş, şi astfel nu l-a angajat — paragraful bugetar respectiv fiind acoperit cu angajamentele unor artişti (ca d.e. dd. Anestin şi Hagiescu) pe care Direcţia i-a crezut mai utili pentru activitatea Societăţii Dramatice în stagiunea viitoare.

Acesta este singurul motiv pentru care d. Hasnaş n-a fost angajat; alte motive n-ar putea fi decît închipuite; — iar afirmarea din petiţia aceasta cum că „directorul s-ar fi servit de numele d-lui ministru sau al altcuiva pentru a motiva refuzul său de a preînnoi contractul petiţionarului", este absolut neîntemeiată.

Vă rog, binevoiţi a primi, domnule ministru, asigurarea respectului ce vă datorez.

Director

I. L. Caragiale[1]

Arhivele Statului, Ministerul Instrucţiei Publice şi al Cultelor, dosar 442/1888, f. 20.

[1] Referat pe contrapagina petiţiei lui V. Hasnaş, cerut de ministru; în petiţie se afirmă despre Caragiale că ar fi avut de gînd să deschidă un teatru, „ca să ruineze Theatrul Naţional". Afirmaţia era de domeniul fanteziei, dar neangajarea unui actor de valoarea lui Hasnaş a fost o greşeală a lui Caragiale, a cărui echipă era compusă din mulţi actori comici şi prea puţini actori de dramă.

III

Anul 1888
August 17
No 347

Domnule ministru,

D-l Littmann a luat în întreprindere, în toamna anului 1880, reparaţiile Teatrului Naţional pentru suma de lei 7.740, depunînd o garanţie de 1.000 lei în două scrisuri funciare urbane. O clauză de contract era că, daca la un termen fix lucrările nu vor fi terminate, întreprinzătorul să piarză garanţia. (Pe contract Littmann declară a

fi depus o garanţie de una mie (1.000) lei în două scrisuri funciare urbane.) Ministerul, care, după situaţiile prezentate de arhitectul său, plătea întreprinzătorului, — oprindu-i la fiece plată 5%, — în proporţie cu înaintarea lucrărilor, i-a încetat plăţile deoarece arhitectul a arătat pe de o parte că lucrările toate nu s-au săvîrşit la termenul fixat, iar pe de alta că chiar lucrările săvîrşite nu erau executate într-un chip satisfăcător. În momentul acesta, Littmann mai rămîne să ia 2.740 lei, pe cari îi şi reclamă. Hotărîndu-se însă a se curma lucrările în regie pe socoteala întreprinzătorului, arhitectul estimează că pentru terminarea lor completă să se oprească lui Littmann 1.972 lei. La această lucrare în regie se cheltuiesc numai 1.350, mai rămîne adică neîntrebuinţată o sumă de 622 lei.

Atunci Ministerul întreabă pe Direcţia Teatrului daca în fine mai are vreo pretenţie pentru vreo lipsă în lucrări sau vreo pagubă cauzată de întreprinzător. Direcţia, după raportul inspectorului Teatrului, răspunde că *e deplin mulţumită de completarea lucrărilor şi că nu mai are nici o pretenţie*. Ministerul, după aceasta, ordonă direcţiei să verse în Casa Statului garanţia, oprită de la întreprinzător pentru călcarea clauzei de termen fix. Direcţia apoi roagă pe Minister să o autorizeze a întrebuinţa acea sumă la nişte reparaţii. Adresa ministerului răspunzînd la această cerere a direcţiei — deşi de numărul acelei adrese (9.681) se pomeneşte mai tîrziu într-un proces-verbal privitor la schimbarea bonurilor, depuse ca garanţie, în monedă — nu există în dosarul nostru.

Bonurile — cu cupoanele lor exigibile s-au vîndut prin bună învoială de către secretarul Direcţiunii, d. I. Vieroşanu, la o casă de scont Isaac M. Levy — şi din această vînzare a rezultat suma de 1.175 lei. Aceasta o ştim dintr-un fel de proces-verbal aşternut de d. Vieroşanu spre a consemna săvîrşirea acestei operaţii finanţiare. Acest proces-verbal *este iscălit numai de d. Vieroşanu* şi se încheie astfel:

„Această sumă (1.175 l.) se va păstra în casa Direcţiunii până la o nouă dezlegare a d-lui ministru, căci se zice că antreprenorul ar fi intentat proces în această privinţă.

(semnat:) Secretarul Direcţiunii I. Vieroşanu." Iar dasupra procesului-verbal stă scrisă [*sic*] tot de secretar, d. Vieroşanu:

„Se va aştepta rezultatul procesului intentat de d. antreprenor.

Director..." (fără iscălitura cuiva).

Procesul acesta este încheiat de secretar la 15 decemvrie şi este primit tot de secretar la 30 decemvrie 1882.

Iată, domnule ministru, tot ce putem noi şti asupra acestei afaceri. Ce a mai făcut pe urmă Littmann şi în privinţa acelor 622 de lei la care se vede clar că avea drept, şi în privinţa garanţiei, şi ce s-a făcut cu suma de 1.175 lei *care nu o vedem de nicăiri c-ar fi fost vărsată la Casa Statului, nici trecută ca incasată de Direcţia Teatrului* — nu putem şti.

Să nu uităm a vă spune că:

1° Întîmplările arătate mai sus s-au petrecut între 6 septemvrie 1880, data încheiării contractului cu Littmann şi 30 decemvrie, data intrării procesului-verbal pentru schimbarea scrisorilor funciare în 1.175 lei; acest proces-verbal e ultimul act ce-l găsim în arhiva noastră cu privire la această afacere; şi

2° În toate actele de care e vorba nu se pomeneşte o dată măcar numele d-lui W. Schachmann.

Binevoiţi, d-le ministru, a primi asigurarea respectului ce vă datorăm.

Al dv. plecat,
Director general
I. L. Caragiale[1]

La Arhivele Statului, dosar 4.426/1888, Teatrele din Bucureşti, Iaşi şi Craiova, f. 86, Ministerul Cultelor şi Instrucţiei Publice, Registru general, nr. 22.922, 17.8.1888.

[1] Referat al lui Caragiale la cererea lui T. Maiorescu, 12.8.88, pe petiţia lui W. Schachmann, ca proprietar al garanţiei, pe numele căruia s-au emis mandatele, pentru lucrările efectuate.

IV

Domnule ministru,

Postul de inspector al Teatrului, care este un post de încredere, este acuma ocupat de d. Vasile Siderescu, numit de dv. după recomandaţia mea. Fiind foarte mulţumit de acest impiegat regret că mi-este peste putinţă a satisface cererea d-lui St. Mihaileanu — a cărui suplică vi-o înapoiez.

Binevoiţi, vă rog, d-le ministru, a primi asigurarea adîncului respect ce vă păstrez.

Director
I. L. Caragiale

Se aminteşte Onor. Ministeriu adresa noastră No 327 (din 15 iul. 1888) relativ la o altă cerere a d-lui St. Mihaileanu.[1]

D-sale
D-lui ministru al
Cultelor şi Instrucţiei Publice

Arhivele Statului, Ministerul Instrucţiei Publice şi al Cultelor, dosar 4. 426/1888, adresă cu data: Bucureşti 30/12 septemb. 1888, No 365, înregistrată la Registrul general cu nr. 30.050.

[1] Vezi mai sus, p. 184, răspunsul lui Caragiale către minister, la cererea artistului veteran de a fi reprimit „în Societatea Dramatică".

V

No 367
Anul 1888
Octombrie 3

D-le ministru,

D-na Singroff a făcut cerere în aprilie sau mai de a fi angajată. Prin iulie a făcut o cerere de a nu se lua în consideraţiă cererea întîia: adică (textual) *a nu fi cumva angajată*. Această rugăciune de *a nu fi angajată* a mai repetat-o încă o dată în august. Şi astfel nici nu am angajat-o. De aminteri Direcţia a socotit că se poate lipsi pentru stagiunea aceasta de serviciele reclamantei, avînd cadrul complet, şi fără mult regret a cedat la insistenţa d-nei Singroff de a nu fi angajată.

Cu profund respect,

Director
I. L. Caragiale[1]

Arhivele Statului, dosar 4.426/1888, Ministerul Instrucţiei Publice şi al Cultelor, f. 57.

[1] Ca urmare a petiţiei ss. Margaretta Singroff, absolventă a Conservatorului de declamaţie din Bucureşti, înreg. cu nr. 29.721/140/8, în care petiţionara protestează că n-a fost angajată şi „văzînd că alte persoane cari încă sunt ca eleve în conservator, sunt angajate şi cu salarie de la 120—300 fr. mensual".

DIRECȚIA GENERALĂ A TEATRELOR

București, 30 iulie 1888

No 336

Doamnă [1],

La petițiunea d-voastră din 19 aprilie, răspundem că regretăm a nu vă putea angaja ca gagistă deoarece paragraful bugetar este acoperit.

Vă rugăm deci a ne comunica dacă, avînd nevoie de concursul dv. artistic, putem conta pe talentul dv. pentru stagiunea viitoare, în mod onorific.

Primiți d-nă asigurarea considerației mele.

Director *I. L. Caragiale*
p. Secretar *N. I. Saulescu*

În Epoca, *2 septembrie 1888, la rubrica* Cutia cu scrisori [2].

[1] Actriță (1864—1895), mai tîrziu soția ziaristului și scriitorului Gr. Ventura, mama actriței Marioara Ventura (1884—1954).

[2] Iată relatările din această rubrică: „D-na Vermont ne trimete următoarea scrisoare cu rugăciune de a o publica.

Domnule redactor,

După trei ani de studiu în conservatorul de declamație din București, în care am avut întotdauna premiul I-iu și după cinci ani de teatru, în care mi-am îndeplinit datoria cu sfințenie, și am creat mai multe roluri însemnate, astăzi mă văd izgonită din Teatru Național în împrejurările următoare:

Îndată după numirea d-lui Carageale [*sic*] în postul de director general al teatrului, ca de obicei am cerut să mi se dea un răspuns la petiția prin care cerusem a fi angajată.

D-l Carageale mi-a trimes atunci următoarea adresă: [scrisoarea de mai sus].

Cu toată nedreptatea ce mi se făcea, am primit propunerea și am răspuns prin rîndurile următoare:

Domnule director general,

La adresa dv. no 336 prin care-mi comunicați că nu sunt angajată ca gagistă cu leafă din cauză că capitolul budgetar este acoperit, și totdeodată-mi propuneți de a da concursul meu gratuit Teatrului Național pe timpu stagiunei viitoare, am onoare a vă răspunde că în ochii mei, arta a fost întotdauna mai presus de interesul material.

Aşadar, primesc propunerea dv. şi declar că sunt la dispoziţiunea direcţiunei generale pentru stagiunea viitoare.

Primiţi etc.

F.L. Vermont

În urmă începîndu-se repetiţiile mi s-a dat un rol în piesa *Regele Lear*. Am repetat de la 15 pînă la 30 august.

În acest timp apăruse într-unul din ziarele din capitală un articol prin care unul din criticii noştri răspundea la broşura publicată de d-l Carageale şi intitulată: *O întîmpinare personală în cestiunea Teatrului*.

Venind la Teatru pentru repetiţie, d-l Carageale m-a luat la o parte şi mi-a zis: «Cunosc relaţiunele d-tale cu acela care a scris articolul din ziarul *Adevĕrul*; înţelegi dar că nu mai poţi sta în teatru».

Negreşit că după o asemenea insultă nu puteam sta un minut mai mult şi am plecat.

În urma acestui straniu incident am adresat d-lui Carageale următoarea scrisoare:

Domnule Carageale,

În urma unei critici apărută în ziarul *Adevĕrul* aţi crezut că trebuie să vă răzbunaţi dîndu-mă afară din Teatru Naţional, unde primisem a juca onorific în urma propunerii pe care dvs. înşivă mi-aţi făcut-o în scris.

Aţi voit astfel să mă loviţi în cariera mea spre a satisface urele dvs. personale; prin aceasta aţi comis un act de laşitate care e nedemn atît de poziţia ce ocupaţi într-un mod nemeritat cît şi de orice om cu puţină educaţie.

Vă salut,
F.L. Vermont

Las la aprecierea dv., d-le redactor, şi la aceea a publicului, purtarea d-lui Carageale şi totdeodată vă rog să binevoiţi a da ospitalitate în coloanele ziarului d-voastre, acestei scurte expuneri a faptelor.

Primiţi etc.,
F.L. Vermont"

Şi alte ziare — ca *l'Indépendance Roumaine* de la 31 august 1888 — au reprodus întîmpinarea actriţei, luîndu-i partea. Numai în ziarul *Lupta* al lui G. Panu, la 1 septembrie 1888, la rubrica *D-ale Theatrului Naţional*, rezumîndu-se dosarul publicat mai sus, se inserează şi răspunsul indirect al direcţiei Teatrului Naţional:

„După ce am primit această scrisoare spre a o insera, s-a prezentat la redacţiune unul din artiştii Theatrului Naţional, care ne vorbi şi despre afacerea Vermont-Caragiale. Acesta ne declară următoarele:

«Este adevărat că Caragiale a chemat pe d-şoara Vermont şi i-a spus: Cunosc legăturile dv. cu autorul criticei din *Adevĕrul*, şi că sunteţi legată de dumnealui mai mult decît de theatru, şi cum se poate foarte bine întîmpla ca într-o bună dimineaţă să vă oprească de a veni la repetiţie, să-mi daţi voie a vă da o „dublură" (adică să dea rolul d-şoarei Vermont şi altei actriţe). Despre dare afară n-a fost vorbă.»

Iată acest incident expus în toată imparţialitatea după ambele versiuni. Ar fi de dorit ca asemenea fapte regretabile să nu se mai producă."

Originea întregului incident trebuie căutată în publicarea de către I.L. Caragiale, în calitate de director general al teatrelor, a unei *Scrisori* program (vezi *Opere*, V, 1938, pp. 281—286), ostil primită de presă şi mai ales foarte răuvoitor comentată în *Adevĕrul* de Gr. Ventura, popularul cronicar dramatic al ziarului. Incidentul a contribuit în largă măsură la înrăutăţirea relaţiilor lui Caragiale cu majoritatea presei din capitală şi la discreditarea anticipativă a direcţiei lui teatrale.

CĂTRE CONST. I. NOTTARA

Domnule,

Deoarece pînă acuma, nici nu aţi prezentat certificatul medical cerut prin adresa noastră nr. 342 din 4 august[1], nici nu v-aţi prezentat la serviciu, şi deoarece această situaţie nehotărîtă a dv. nu poate conveni mersului regulat al afacerilor noastre — vi se pune în vedere următoarele:

Direcţiunea vă dispensează de prezentarea unui certificat medical, avînd deplină încredere a afirmaţiei dv. onorabilă, cum că vă trebuie „un repaos de cîteva luni de toamnă şi de iarnă pentru restabilirea sănătăţii dv. zdruncinate". Astfel, vă acordă un congediu de o stagiune, cu începere de la 15 august curent pînă la 1 aprilie 1889. Se înţelege că, după regulă, pe tot timpul acestui congediu dv. nu veţi lua dividende de societar.[2]

În cazul fericit cînd n-aţi mai avea nevoie de <repaos> congediu, sunteţi invitat a vă prezenta la serviciu, unde aţi avea numaidecît de lucru, în vederea deschiderii stagiunii.

Direcţiunea dar lasă la alegerea dv.: ori să <ori să vă pre> uzaţi de congediul ce vi se acordă, ori să vă prezentaţi, cel mult pînă la 1 septemvrie[3] la serviciu. Neprezentîndu-vă, Direcţiunea, fără a mai aştepta vreun alt răspuns al dv., va <considera> <şti> considera că v-aţi hotărît a uza de congediu şi va lua act de aceasta.

D-lui C. Nottara
Societar de clasa I

Arhivele Statului, dosar 472/1877 <50/II/1877>, Constantin I. Nottara (dosarul personal cu statele de serviciu). La 4/16 august 1888, actorul ceruse pentru motive de sănătate un concediu pe toată stagiunea viitoare 1888—1889, angajîndu-se că-şi va relua activitatea, dacă sănătatea i-o va permite, chiar înainte de expirarea concediului. Răspunsul este un concept autograf al adresei datate 1888 aug. 29 şi înregistrată cu nr. 349.

[1] Întîia rezoluţie, cu adresa nr. 342, într-adevăr era astfel condiţionată de Caragiale: „Se exige un certificat medical în regulă. Pînă atunci nu se poate acorda congediu." Aşadar, noua adresă marchează un pas îndărăt din partea direcţiei, care renunţă la rigiditatea formalistă. Motivul concediului era în fond de ordin intim, Nottara neprimind să lucreze cu un om cu care nu avea relaţii personale.

[2] Măsură strict legală, aplicată şi lui Gr. Manolescu şi Aristizzei Romanescu, care şi-au cerut concediu pentru motivul că nu voiau să joace lîngă Anicuţa Popescu, soţia celui dintîi, care-i prinsese în flagrant delict de adulter.

[3] Nottara nu s-a prezentat în acest termen, ci numai cînd Caragiale era plecat în călătorie de nuntă şi la stăruinţele direcţiei interimare, D. Rosetti-Max şi N. Petraşcu. El şi-a făcut reintrarea pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti la 29 ianuarie 1889, primit cu salve de aplauze.

CĂTRE C. BOERESCU

Domnule ministru,

Bine sau rău, cum am dirijat Teatrul Naţional — nu este locul aci să discut această cestiune, — am reuşit să indispun împotriva mea atîta lume, atît artistică cît şi profană[1], — încît situaţia mea ca director general al teatrelor a devenit imposibilă de ţinut.

Cum am ajuns la acest rezultat, este o întrebare la care iarăşi nu este aci locul să răspund. Destul este că eu nu mai pot rămînea, oricît aş voi să rămîi[2] director general al teatrelor. Vă rog prin urmare cu tot respectul a binevoi să primiţi demisia mea din acest post onorific[3].

Primiţi etc.

I. L. Caragiale

La Informaţiuni, *în ziarul* Epoca, *anul IV, nr. 1.039, 5/17 mai 1889. Scrisoarea de demisie era precedată de aceste rînduri: „D. Caragiali* [sic], *director*

general al teatrelor, a trimis astăzi Ministerului Instrucției Publice, demisiunea sa astfel concepută". După textul scrisorii, urmează precizarea: „D. Caragiali exprimase pînă acum încă de două ori dorința să-și dea demisiunea, care însă nu fusese primită".

[1] Lumea profană era publicul.

[2] Petiția de demisie are, fără voie, un timbru subiectiv. Caragiale recunoaște că trebuie să plece și că situația lui a devenit imposibilă din pricina adversităților din teatru și dinafară. Nu are timpul să se apere și să explice situația, nu-i rămîne decît să plece, cu părere de rău. A fost înlocuit în aceeași zi cu Gr. C. Cantacuzino, fost director al teatrelor (1882—1887).

[3] Postul era ca și onorific, adică mediocru retribuit. Salariul era de 400 de lei lunar.

CĂTRE REDACȚIA ZIARULUI LUPTA

În notița *Luptei* de sîmbătă despre plecarea mea din țară[1], s-a strecurat o mică neexactitate de amănunt. Este adevărat că sunt hotărît a mă duce să trăiesc la Sibiu[2], însă *nu am fost* chemat acolo de „Asociațiunea transilvană" și nici nu ar fi vorba să iau catedra de limba romînă, nu, ci *eu* am mers să solicit onoratului consiliu al Asociațiunei catedra de limba franceză, catedră care e în afară din programa ordinară și pentru obținerea căreia nu se cer condițiuni oficiale.[3]

Rugîndu-vă să binevoiți a face această mică rectificare, nu uit că sunt dator a vă mulțumi pentru simpatia ce mi-ați arătat-o și rămîn

al dv. amic,
I. L. Caragiali [*sic*]

În Lupta *lui G. Panu din 14 februarie 1891. Reprodusă în* Timpul, *15 februarie 1891.*

[1] La *Ultime informații*: „În ultimul moment aflăm că d. I.L. Caragiali [*sic*], distinsul autor al *Scrisorii pierdute*, al *Nopții furtunoase*, al *Năpastei* etc., astăzi a plecat la Sibiu (Transilvania), chemat de Asociația transilvană pentru

literatura şi cultura romînilor, spre a ocupa catedra de limba romînă la şcoala superioară de fete, întreţinută din fondurile Asociaţiunei.

Regretînd plecarea subită a d-lui Caragiali, nu ne putem opri de a nu învinui guvernul, că un bărbat atît de distins, este pus în penibila poziţiune de a-şi părăsi ţara pentru asigurarea existenţei sale [...]."

[2] Această scrisoare, necunoscută biografilor lui Caragiale, este un document foarte important, fixînd data întîii hotărîri de expatriere a marelui scriitor. Îi urmează, la un an, cunoscuta scrisoare către prof. Ioan C. Panţu din Braşov (v. p. 6), în care pomeneşte de recenta încercare de a se stabili la Sibiu, insuficient sprijinită de sibieni.

[3] Mai tîrziu, Caragiale a dat o altă interpretare intenţiilor lui de stabilire la Sibiu, într-o convorbire cu Horia Petra-Petrescu, pe care acesta a reprodus-o întocmai: „Hei, am vrut să fac şi eu odată parte dintr-o redacţie de a voastră. Voiam să-mi dau ce am eu mai scump, mai frumos, mai bun. De leafă n-am prea întrebat. Ei, ce era să capăt? 60—70—80 de fiorini pe lună. Da' scriam pentru voi... E cam multişor de atunci. Mă săturasem de viaţa care o purtam. Voiam să trăiesc între voi. La *Tribuna* din Sibiu. S-a dus. Nu am putut ajunge de acord. Erau cîteva chiţibuşuri. Că nu ştiu ungureşte, că ici, că pe dincolea... Ei, n-a fost să fie! Da' ştiu că v-aş fi ţinut numai cu miez de nucă. De-a mai mare dragul!" (*Caragiale şi ardelenii*, în *Romînul*, Arad, anul I, nr. 2 şi 3, marţi 4/17 şi miercuri 5/18 ianuarie 1911.)

CĂTRE TAKE IONESCU

I

Domnule ministru[1],

Cu respect vă ofer tabloul de Andreescu *Un cîmp de maci* pentru colecţia Pinacotecii, cu preţul de 500 lei.

Binevoiţi a primi, domnule ministru, asigurarea respectului meu,

I. L. Caragiale

D-sale
D-lui ministru
al cultelor şi instrucţiei publice

Arhivele Statului, București, Ministerul Instrucției Publice, dosar 224/1893.

[1] Take Ionescu (1858—1922) a debutat în politică alături de Ioan C. Brătianu, de care s-a despărțit în 1885, luptînd în opoziția unită și apoi în partidul conservator. Întîia oară ministru (al cultelor și instrucției publice) în cabinetul lui Lascar Catargiu, de la 27 noiembrie 1891 pînă la 4 octombrie 1895. Cererea a fost înregistrată la 4 noiembrie 1893. Ministrul a pus rezoluția: „Se aprobă. Se va plăti suma de 500 din fond. Pinacot."

II

21 octombrie 1899

Domnule ministru,

Lucrarea de istorie populară a românilor pentru uzul bibliotecilor sătești, cu care am fost însărcinat de acest onor. minister, fiind aproape gata, vă rog cu respect să binevoiți a face să mi se ordonanțeze de către Casa Școalelor suma de 900 lei ce mai am a primi.[1]

Binevoiți, vă rog, domnule ministru, a primi asigurarea respectului cu care sunt al domniei-voastre plecat servitor,

I. L. Caragiale

Arhiva Ministerului Învățămîntului. Comunicată de Dan Smîntînescu.

[1] Vezi și petiția lui Caragiale cu data de 1 iunie 1898 (către Spiru Haret, p. 204). Cererea a fost soluționată favorabil. Lucrarea nefiind însă predată, Caragiale a primit următoarea adresă-somație, cu data de 21 ianuarie 1903:

„D-lui I.L. Caragiale

V-ați oferit în anul 1898 a scrie o carte literară sub titlul *Patria și neamul — povestiri și icoane din trecutul poporului românesc*, pentru înzestrarea bibliotecilor populare, cu condițiunea ca această lucrare să ne-o dați gata la 1 iulie 1899, și Casa Școalelor, după cererile dv., v-a eliberat cu ordonanțele de plată nr. 114/98, 31.725 și 1.101/99 suma de 7.000 lei drept premiu pentru zisa scriere, și cum d-voastră nu v-ați ținut de angajamentul luat, am onoare a vă ruga să binevoiți ca în termen de 15 zile de la primirea acesteia să depuneți manuscrisul scrierii în cestiune."

Nici la această somație, lucrarea n-a putut fi predată.

Singurul fragment redactat a fost întîi menționat de Paul Zarifopol în *Opere*, I, 1930, p. XIII — „manuscris necomplet cuprinzînd un fragment de introducere pentru o istorie a românilor cu titlul: *Originile Romei*". Fragmentul figurează sub titlul: [*Începuturile Romei*] în *Opere*, III, 1932, pp. 324—329, cu precizarea, la Note și variante: „Manuscris autograf al lui Caragiale; 8 foi, format ministerial,

hîrtie liniată; textul scris numai pe cîte jumătate de foaie, longitudinal. Ştersături şi adăogiri puţine. Vezi planşa II a prezentului volum."

În sfîrşit, ca un ecou contemporan, ziarul *Epoca* de la 13 noiembrie 1899, la *Informaţii*, anunţa următoarele: „D. I.L. Caragealle [*sic*] va termina în curînd *Istoria populară a romînilor*, cu care a fost însărcinat de Ministerul Cultelor, acum vro doi ani." Era o ştire... după ureche.

În interesanta sa comunicare (v. ind. bibl. de la p. 205), Dan Smîntînescu crede că manuscrisul lucrării lui Caragiale s-ar fi pierdut. În realitate, istoricul ocazional n-a trecut niciodată de primul capitol.

CĂTRE PRIM-PROCURORUL TRIBUNALULUI DE ILFOV

25—28 apr. 1895

Domnule prim-procuror,

Relativ la abuzul pe care l-a comis onor. Direcţie generală a teatrelor, jucîndu-mi piesa *Scrisoarea pierdută* cu toate că la timp oprisem s-o joace, înşir aci următoarele documente.

La 14 aprilie am citit în ziare, fiind la Buzău, anunţul reprezentaţiei pentru ziua de joi 20 aprilie, atunci am telegrafiat d-lui A.C. Brăiloiu, secretarul Direcţiei teatrelor:

„Opresc categoric reprezentarea pieselor mele. Dacă demersul acesta e nesuficient, răspundeţi telegrafic. Răspuns plătit zece cuvinte."

D. secretar nefăcîndu-mi onoarea vreunui răspuns, două zile după telegrama aceasta, am trimis în plic recomandat cu No 725 al biroului poştal din Buzău, şi cu data de 16 aprilie, următoarea petiţie:

„Domnule director general,

Văd anunţat prin ziare reprezentarea piesei mele *O scrisoare pierdută*, în beneficiul unor dd. artişti.

Nu am dat şi *nu dau nimănui voie* să joace vreo piesă a mea, pentru cuvîntul că aproape toţi artiştii care au creat rolurile acelea fiind morţi, orice repriză, ca să fie în adevăr onorabilă, — mai ales după amintirile calde încă, lăsate de artişti greu de uitat ca Iulian, Mateescu, Panu, Dănescu, ş.a., — ar avea nevoie de o fundamentală

punere în scenă, iar nu de improvizări și înjghebări pripite, streine de orice intenție artistică, — aceasta este cel puțin deosebita mea părere personală.

De aceea îndrăznesc respectuos a pune dreptul meu de autor *sub apărarea d-voastră*, rugîndu-vă a nu permite reprezentarea nici uneia din piesele mele pe teatrele asupra cărora aveți autoritate.

Sperînd că rugăciunea mea va fi bine primită, rămîn cu tot respectul... etc. etc."

Prin recepisă postală se dovedește că această suplică a mea a fost primită de onor. Direcție în ziua de luni 17 aprilie, adică cu *patru* zile înainte de comiterea abuzului.

Totuși, tocmai în ziua de joi 20 aprilie, pe la 6 ore seara, mă pomenesc cu următoarea adresă din partea onor. Direcțiunei.

„ROMANIA
DIRECȚIA GENERALĂ A TEATRELOR
No 227
18 aprilie 1895

D-lui Caragiale Ion Luca
Buzău, Gară

Domnule,

Direcțiunea teatrelor are onoare să răspundă *la cererea* dv. că *acum* este prea tîrziu să se schimbe spectacolul anunțat publicului pentru joi 20 aprilie cu piesa dv. *Scrisoarea pierdută*, căci o mare parte din bilete sunt vîndute. Să fiți asigurați că artiștii cei tineri, cari au înlocuit în interpretarea de acum a piesei dv. pe unii din trecut sunt destul de inteligenți și vor urma întocmai tradițiunile hotărîte de dv. pe lîngă ceilalți artiști ca d. Nottara, Petrescu, Niculescu, Catopolu și alții care au jucat piesa de la început. Pentru stagiunea viitoare însă, cînd piesa dv. va fi de mai multe ori jucată, veți binevoi a face dv. chiar orice modificări credeți de cuviință în distribuirea rolurilor.

Primiți etc.,

Director general *Gr. C. Cantacuzino*
Secretar *Al. C. Brăiloiu*"

Văzînd această violență neexplicabilă, necalificabilă, v-am telegrafiat dv. imediat. Depeșa știu că ați primit-o prea tîrziu, pentru ca să puteți opri reprezentarea, deși pot dovedi că am dat-o din gara Buzău joi 20 aprilie la ora 7 și un sfert seara. În același moment am

telegrafiat direcției: „Negăsind la dv. protecția *ce mi-o datorați* am reclamat Parchetului. Aștept să văz dacă trebuie să mai reclam mult mai sus." Și așa și fac, domnule prim-procuror; reclam onor. Tribunal prin intervenirea dv. căruia îi cer repararea legală conform art. 342 din codul penal.

Constituindu-mă în fața onor. Tribunal parte civilă, voi cere, pe lîngă despăgubirea ce-mi acordă articolul pomenit, și alte daune-interese, deoarece artiștii, cum aflu ulterior, și-au permis, cu autorizarea Direcției și în contra oricărei tradițiuni, să-și facă măști după chipurile unor persoane onorabile și nalt puse în societate, lucru ce mă păgubește foarte mult și în contra căruia trebuie să se revolte cu toată puterea conștiința mea de artist, lucrările mele fiind nu niște bufonerii menite să parodieze în treacăt persoane reale, ci niște lucrări de artă cu intenția a înfățișa într-un mod mai durabil tipuri ideale. Pentru susținerea dreptului meu contra onor. Direcției generale, chem ca martor pe d. director general al teatrelor, pe d. regizor al Teatrului Național și pe artiștii care au jucat în reprezentația de joi 20 aprilie a *Scrisoarei pierdute* și anume: D.I. Petrescu, C. Nottara, I. Niculescu, Catopolu, Toneanu, Brezeanu și d-na Ciupagea, toți societari sau gagiști ai Teatrului Național. Sper că dreptul meu de autor va fi apărat de acum și rămîn, cu tot respectul ce vă datorez, domnule prim-procuror,

al d-voastră plecat servitor,

I. L. Caragiale

Domiciliul meu: *Buzău, în gară.*

În ziarul Lupta, *București, 30 aprilie 1895, articolul* „Scrisoarea pierdută" la Tribunal.[1]

[1] Cu următoarea introducere:

„D. I.L. Caragiale a intentat proces direcțiunii generale a Teatrului Național pentru că a permis unor artiști să reprezinte în ziua de joi 20 aprilie piesa d-sale *O scrisoare pierdută* fără autorizarea d-sale prealabilă, ba mai mult, în contra voinței d-sale categoric și la timp exprimată.

Iată cuprinsul petiției d-lui Caragiale adresată d-lui prim-procuror de Ilfov."

Articolul se termină cu următoarele rînduri:

„Iată și textul articolului 342 din codul penal, de care autorul *Scrisoarei pierdute* menționează în reclamația sa:

Orice director, orice întreprinzător de teatre, orice asociațiune de artiști care va reprezenta pe teatru scrieri teatrale, fără voia autorului, se va pedepsi cu amenda

de la 50 pînă la 500 de lei și cu confiscațiunea banilor ce se vor fi strîns la acea reprezentațiune... Produsul confiscațiunei se va da proprietarului spre a lui despăgubire.

Acest proces va avea un deosebit interes prin faptul că se va stabili și la noi o jurisprudență mai serioasă și mai categorică în privința dreptului de proprietate literară, atît de nesocotit pînă acum."

Cu două zile înainte, în același ziar, în *Foița ziarului Lupta*, la *Cronica teatrală, Teatrul Național: O scrisoare pierdută*, Ion C. Bacalbașa remarcă faptul că piesa nemaifiind jucată de șase ani pe prima noastră scenă, reprezentația a fost foarte slabă. Subdirectorul Teatrului Național, C. I. Stăncescu, i-ar fi cerut regizorului, actorul A. Catopol, să încredințeze rolul lui Brînzovenescu unui protejat al său, Montaureanu. Acesta, așadar, s-ar fi făcut vinovat de exhibiția condamnată de Caragiale. „Inevitabilul Montaureanu — băiat foarte muncitor și foarte de treabă de altfel, nu-i capabil să joace nici măcar un rol de două vorbe, pentru simplul motiv că nu e capabil să fie serios pe scenă." Montaureanu însă nu figurează printre actorii numiți și incriminați de Caragiale mai sus.

CĂTRE CAROL MÜLLER

București,
14 martie 1896

Iubite domnule Müller,

Mă îndatorez a-ți da șapte coale, formatul Bibliotecii d-tale, de lucrări ale mele inedite, *pe veci*[1], în condiția acestui format.

Patru le voi preda la 15 aprilie viitor, iar trei le voi da pînă la sfîrșitul lui aprilie.

D-ta îmi plătești 600 (șase sute lei) pentru ele.

Din această sumă am primit deja două sute (200). Restul mi-l vei plăti la predarea manuscrisului.

Te salut,
Caragiale

Titlul cărții va fi fixat de mine.

Am primit suma întreagă.
Caragiale

D-lui C. Müller,
librar-editor

În colecția Academiei R.P.R., foaie de registru numerotată. Cu cerneală, în colț, la dreapta, însemnare: „Am cedat d-lui Leon Alcalay toate aceste drepturi, 6 mai 1900. Carol Müller, Oscar Müller." Altă însemnare, cu creion negru: „Schițe ușoare" (titlul volumului apărut în „Biblioteca pentru toți", nr. 58, în aprilie 1896). O a treia însemnare, cu creion albastru: „regulat".

[1] În condițiile din trecut, cînd editurile particulare exploatau pe scriitori, clauza vînzării *pe veci* era momeala unui preț *relativ* mai bun într-un moment cînd contractanții erau la ananghie, cum i s-a întîmplat și lui Caragiale în acel moment. Editorul care acapara astfel o parte din opera scriitorului se credea foarte generos, un fel de mecenat.

CĂTRE PREȘEDINTELE ȘI MEMBRII COMITETULUI TEATRAL DIN IAȘI

[Joi, 16 ian. 1897]

Domnule președinte și domnilor membri,

Cu respect vă rog să binevoiți a nu mai permite Societății Dramatice nici altor companii a juca în Iași, pe orice scenă, vreuna din piesele mele, și anume: *Noaptea furtunoasă sau Nr. 9*, *Cuconul Leonida față cu reacțiunea*, *Scrisoarea pierdută*, *D-ale carnavalului* și *Năpasta*.

După legea presei și codul penal, am drept să dau în judecată corecțională pe oricine ar juca, oricînd, fără învoirea mea, orice scriere a mea, iar după legea teatrelor, domniile-voastre, Comitetul teatral, sunteți datori a-mi apăra dreptul de proprietate literară în Iași.

Cu deplină convingere vi-l încredințez dvs., rugîndu-vă a primi asigurarea respectului ce vă sunt dator.

I. L. Caragiale

București, Pitaru Moșu 4

Domnici-lor
domnilor președinte și membri
ai Comitetului teatral din Iași

Bibl. Acad. R.P.R. Publicată în articolul citat din Steaua, *noiembrie 1955, de Augustin Z.N. Pop, la p. 116.*

CĂTRE PREȘEDINTELE COMITETULUI TEATRAL DIN CRAIOVA

Domnule președinte[1],

Voind a ține în sala Teatrului din Craiova o conferență *pur literară* în folosul fondului pentru monumentul lui Alex. Lahovari[2], vă rog a-mi acorda sala dv. luminată, cu serviciul seral, pe suma obișnuită de 300 lei, pe cari vi-i plătesc mîne 27 martie prin poștă.

Sala trebuie să mi-o puneți la dispoziție la $8^1/_2$ seara. Încep conferența fix la 9 și o termin înainte de 11.

Binevoiți a primate [*sic*] d-le președinte asigurarea respectului meu.

Al d-voastră servitor,

I. L. Caragiale

D-sale
Domnului președinte
al Comitetului teatral
Craiova

Facsimil în: I.L. Caragiale, Nuvele, povestiri, note critice, *vol. I, ediție comentată de M. Paulian și T.D. Măruță, Editura „Scrisul romînesc", Craiova, colecția „Clasicii romîni comentați", vol. I, hors-texte, între pp. 96—97*[3].

[1] Președintele comitetului teatral era N. Viișoreanu (vezi *Însemnări pentru o istorie a teatrului craiovean* de Al. Olăreanu, artist societar-pensionar, în *Ramuri*, Craiova, 1929, pp. 45—46), cel care semnează rezoluția favorabilă.

[2] Omul politic conservator (1841—1897), succesor prezumtiv la conducerea partidului, elogiat de Caragiale cu ocazia unei manifestații publice, îi răspunsese cu aceste rînduri:

„Mercuri 5/17 fev. 1897

Iubite domnule Caragiale,

Sunt fericit să prinz o ocaziune pentru a-ți adresa cîteva cuvinte de mulțumire și totdeodată a-ți arăta plăcerea ce am să-ți citesc articolele din *Epoca*.

Cu ocazia Banchetului lui Filipescu ai avut bunăvoință să mă ridici foarte sus. Deși Carp recomandă oamenilor de stat să nu fie modești și pe lîngă precept dă și exemplu, totuși eu voi găsi că amicii mei îmi fac o onoare cam mare pentru meritele mele, și îi prevestesc că vor întîmpina poate crude dezamăgiri. Nu mai puțin le mulțumesc din suflet pentru această bună opiniune, care arată desigur căldura prieteșugului lor.

Dar un lucru pentru care vă sunt încă mai recunoscător, sunt momentele plăcute pe care le am petrecut, citind articolele d-tale, în care spiritul formei nu vatămă întru nimic seriozitatea ideelor şi a cugetărilor. Silit prin nefericita mea meserie de om politic a citi gazetele, sunt plin de recunoştinţă pentru acei care (foarte rari) fac dintr-o aspră datorie o plăcută petrecere.

Primiţi încredinţarea sentimentelor mele amicale.

Al. Lahovari"

La moartea neaşteptată a lui Lahovari — o lună după primirea acestei scrisori — Caragiale consacră dispărutului un editorial în *Epoca* de la 9 martie 1897, iar cu ocazia iniţiativei particulare de a i se ridica un monument, ţine conferinţe în mai multe centre din ţară. La Craiova (marţi, 1 aprilie 1897) a vorbit despre *Opinie*, apoi a citit *Bunica* de Delavrancea şi *Conu Leonida faţă cu reacţiunea*, realizînd un beneficiu net de 1.104 lei *(Voinţa poporului*, Craiova, II, nr. 72, 7 martie [*sic*, în loc de aprilie] 1897, *Conferinţa d-lui I.L. Caragiale)*. A doua zi a repetat conferinţa la Turnu-Severin, în sala „Apolo", cu „un strălucit succes" *(Epoca*, III, nr. 424, 11 aprilie 1897, *Epoca în provincie, T.-Severin)*.

[3] Petiţie timbrată, cu rezoluţia: „*26 martie 97*. Se aprobă închirierea salei Theatrului pentru ziua luată cu condiţiunile cuprinse în cererea de faţă.

ss. *Viisiorian*

No 79 <N. 82> Dos. 12/97."

Sub această rezoluţie, însemnarea petiţionarului:

„Am luat cu mulţumire cunoştinţă de rezoluţiunea dv. aşa de amabilă şi binevoitoare.

I. L. Caragiale."

Editorii au menţionat izvorul în josul paginii: „Procurată de d-l A. de Herz."

CĂTRE A. G. OLTEANU

redactor al ziarului *Fulgerul*
Craiova

Stimate confrate,

Avînd intenţia să ţin la Craiova, săptămîna viitoare, o conferinţă literară pentru sporirea fondului destinat monumentului lui Alexandru Lahovari, te rog să ai bunătate a-mi da sprijinul preţiosului d-tale organ de publicaţie.

Este bine înţeles, stimate confrate, că această conferinţă a mea va fi *pur literară*, şi că prin urmare în cadrul ei nu va putea încăpea absolut *nici o idee* de politică militantă.

Contînd pe sprijinul d-tale, te rog, stimate confrate, a binevoi să primeşti salutările mele amicale.

Al d-tale,
C a r a g i a l e

În F u l g e r u l, *ziar independent săptămînal, Craiova, anul I, nr. 6, joi, 27 martie 1897, a* I n f o r m a ţ i u n i.[1]

[1]La aceeaşi rubrică, informaţia: „Marţi 1 aprilie, d. Luca Caragiale, cunoscutul publicist şi podoaba literaturei noastre, va ţine în sala Teatrului Naţional din Craiova, o conferinţă cu caracter pur literar, conferinţă a cărei produs va servi la adunarea fondului pentru ridicarea unui monument lui Alex. Lahovari. D. Carageale [*sic*] a făcut apel la concursul tuturor liberalilor din localitate, pentru această ocaziune, concurs care i-a fost asigurat cu multă bunăvoinţă şi dragoste." În nr. următor, de la 3 aprilie, se publică la aceeaşi rubrică o „scrisoare deschisă d-lui Luca Caragiale, redactor al ziarului *Epoca*, Bucureşti", în care A.G. Olteanu protestează împotriva procedeului clubului conservator local de a fi suspendat biletele cuvenite presei. Ca să-l asculte pe Caragiale şi-a plătit locul, „şi încă destul de scump". Nici o dare de seamă despre conferinţă!

CĂTRE SPIRU HARET

I

1 iunie 1898

Domnule ministru,

Cu respect răspund că primesc condiţiile stabilite de dv. pentru lucrarea de istorie populară ce v-am rugat să-mi acordaţi.[1] Totodată vă rog să binevoiţi a ordona să mi se elibereze, potrivit acelor condiţii[2], suma de 3.500 lei, ca să pot începe lucrarea.

Binevoiţi, d-le ministru, a primi asigurarea respectului cu care sunt

al d-voastră plecat servitor[3],
I. L. C a r a g i a l e

Arhiva Ministerului Învățămîntului. Această petiție, ca și următoarea și cele de la pp. 196 și 212, au fost descoperite de Dan Smîntînescu, care a compulsat întreaga arhivă pînă în 1930. Ele au fost integrate în comunicarea făcută la Societatea de științe istorice și filologice din R.P.R., filiala București, la 2 aprilie 1963, urmînd a fi publicată și în revista Limbă și literatură *din același an.*

[1] Caragiale făcuse propunerea de a da pentru bibliotecile sătești înființate de Casa Școalelor o lucrare al cărei titlu s-a fixat la *Patria și neamul*, lucrare concepută ca o istorie a poporului nostru, în trăsături mari, pe înțelesul tuturor.

[2] Contractul propriu-zis nu-l cunoaștem.

[3] Stil epistolar de formulă veche, pe care l-am întîlnit la Caragiale uneori și în corespondența lui privată.

II

13 aprilie 1899

Domnule ministru,

Sunt, din anul trecut, însărcinat de către Onor Minister al Școalelor cu redactarea unei cărți de lecturi populare asupra istoriei romînilor pentru bibliotecile sătești. La lucrarea aceasta, voind s-o execut cît se poate mai conștiincios, am întîmpinat greutăți la care nu mă așteptam.

Viu dar, cu tot respectul, a vă ruga să binevoiți a-mi acorda o prelungire de termen pînă la 1 iulie viitor. Totodată, vă rog a binevoi ca, asupra sumei de 3.500 lei ce mai am a primi la prezentarea lucrării mele, să-mi acordați 2.000 lei din fondul respectiv al Casei Școalelor.[1]

Binevoiți, vă rog, domnule ministru, a primi asigurarea adîncului respect cu care sunt al domniei-voastre preaplecat,

I. L. Caragiale

publicist

[1] În aceeași zi, petiția a fost aprobată și Caragiale a primit următoarea adresă, cu nr. 25.167 din 13 aprilie 1899:

„Luîndu-se în considerație motivele invocate prin petițiunea dv. înregistrată la nr. 25.167 din 13 aprilie curent, am onoare a vă face cunoscut că vi se aprobă prelungirea termenului pînă la 1 iulie 1899 pentru terminarea și predarea manuscrisului scrierii *Patria și neamul — povestiri și icoane din trecutul poporului romînesc*, cu care sunteți însărcinat a scrie pentru înzestrarea bibliotecilor populare.

Cu această ocaziune, vi se înaintează şi ordonanţa de plată nr. 31 de lei 2.000 ce reprezintă al doilea acont din premiul acordat pentru menţionata scriere."

CĂTRE PETRE GRĂDIŞTEANU

Domnule director general[1],

Vă rog, după uzul stabilit între Onorata Direcţie şi mine, a binevoi să-mi acordaţi asupra drepturilor mele de autor pe stagiunea viitoare, 1899 — 1900, suma de 500 (cinci sute) lei, renunţînd din parte-mi la plusul de 5% pentru stagiunea viitoare, şi mulţumindu-mă cu 10%, tantiema normală, iar nu 15% ca în stagiunea trecută.

Binevoiţi, domnule director general, a primi asigurarea deosebitei mele stime.

I. L. Caragiale

D-sale
D-lui director general al teatrelor

La Arhivele Statului, dosarele Teatrului Naţional din Bucureşti, 1.311/1899, dosar 2/1899, Veniturile şi cheltuielile reprezentaţiunilor romîne de dramă şi comedie, drept de autor şi orice corespondenţă relativă, volumul II. Cu rezoluţia: „Se aprobă" şi semnătură indescifrabilă. Înregistrarea: „Priimit 7/19 mai 1899. R.[eg.] N.[rul] 428." Încă un semn al lipsurilor băneşti în care s-a zbătut marele dramaturg, silit să renunţe la o parte din drepturile lui, ca să-şi satisfacă nevoile zilnice. Era un fel de camătă pe care o plătea unei instituţii de stat în vederea încasării urgente.

[1] Petre Grădişteanu (1841—1921), avocat, publicist, om politic. A întemeiat *Revista contimporană* (1870—1876), unde şi-a publicat Caragiale cea mai însemnată încercare lirică din tinereţe: *Versuri. Amicului C.D.* (la 1 oct. 1874). A localizat *Revizorul* după Gogol (1874). Ca director general al teatrelor, deşi schimbase la început cu Caragiale o corespondenţă publică, în care fusese cam maltratat

(cf. *Opere*, V, 1938, pp. 287 şi 479), i-a jucat *Noaptea furtunoasă*, i-a comandat revista teatrală *100 de ani*, de aparat scenic, dar fără valoare literară, şi i-a acordat pentru ea un premiu de 1.000 de lei. A reluat cel dintîi *D-ale carnavalului* şi *Năpasta*, care nu se mai jucaseră după întîia lor reprezentaţie (1885 şi 1890). Predecesorul lui la direcţia generală a teatrelor, Gr. C. Cantacuzino, nu programase nici una din piesele lui Caragiale în stagiunile 1890—1898 (cf. Ioan Massoff, *Istoria Teatrului Naţional din Bucureşti, 1877—1937*, pp. 157—172).

CĂTRE SCARLAT I. GHICA

I

Domnule director general[1],

Aflu că unii domni societari şi gagişti ai Teatrului Naţional din Bucureşti, constituiţi în companie dramatică, au jucat, fără voia mea, — aş putea dovedi că au jucat chiar contra voinţii mele exprese — o piesă a mea *Scrisoarea pierdută*, la Slănicul din Moldova. Aceasta este o flagrantă nesocotire a legii teatrelor, a legii presei şi a condicei penale.

Pînă să mă plîng onor. Parchet de Ilfov, consider ca o datorie de delicateţă din parte-mi a mă plînge întîi domniei-voastre, aşteptînd să văd dacă nişte măsuri ce veţi crede, poate, dv. de cuviinţă a lua, nu m-ar despăgubi şi moral şi material de acea călcare a drepturilor mele.

Aşteptînd cu tot respectul un răspuns la plîngerea mea, rămîn

al d-voastre plecat servitor,

I. L. Caragiale

Domniei-sale
Domnului director general al teatrelor

La Arhivele Statului, dosarele Teatrului Naţional din Bucureşti, 1.315/1899, Diverse corespondenţe, 3. Astfel înregistrată: „Priimit 15/27 sept. 1899 R.[eg.] N.[rul]614". Cu rezoluţia: „Pr. 15 sept. 99. La dosar, urmînd a se înţelege chiar cu d-nii societari",

ss. Indescifrabil. Aşadar, direcţia generală s-a „desesizat", lăsîndu-l pe autor să se descurce singur. Acţiunea penală, Caragiale n-a mai intentat-o, aşa cum era în drept.

[1] Scarlat I. Ghica, director al Teatrului Naţional în stagiunile 1899—1900 şi 1900—1901, deschisese cea dintîi cu *Femeia* de Hasdeu şi *Fîntîna Blanduziei* de Alecsandri, urmate de *Năpasta* şi *D-ale carnavalului*. Caragiale îşi exprimase mulţumirea printr-un post-scriptum la foiletonul *Notiţe critice* din *Universul*, 1 octombrie 1899. Iată semnificativul text:

„Direcţiunea Teatrului Naţional mi-a făcut în anul acesta o nepreţuită onoare, punînd, pentru deschiderea stagiunii, micul meu nume lîngă altele foarte mari: *Alecsandri* şi *Hasdeu*. — Desigur, nu atîta meritelor mele, destul de contestabile şi de contestate, cît bunei-voinţe a onoratei direcţii, aş putea eu atribui norocul ce am avut. — Mă simt deci dator să mulţumesc din inimă preastimatului director, d. Sc. I. Ghica, pentru înalta favoare ce a binevoit să-mi acorde din propria d-sale pornire.

Sunt asemenea dator să mulţumesc deopotrivă tutulor, fără nici o rezervă sau excepţie — excelenţilor artişti cari, cu atîta talent, cu atîta generoasă dragoste, au salvat două lucrări ale mele osîndite de demult...

Bietele mele încercări! Ce adîncă bucurie simţ, văzînd, într-un tîrziu, că, dacă eu n-aveam dreptate să vă stimez prea mult, nici acei care vă despreţuiau cu totul n-aveau prea multă dreptate."

Ambele piese nu fuseseră reluate de la premiera lor: *D-ale carnavalului*, 8 aprilie 1885, şi *Năpasta*, 3 februarie 1890. Ele nu intră în repertoriul Teatrului Naţional decît după moartea lui Caragiale.

II

joi, 20 ian. 1900

Preastimate domnule director general,

Tînărul poet Petrovici[1] vine să mă consulte în privinţa distribuţiei piesei d-sale, şi să mă roage a mai pune o vorbă în favoarea-i, pe lîngă d-voastră. Consider pe acest începător aşa de înzestrat[2], încît crez că-mi fac o datorie dîndu-i tot ajutorul ce reclamă de la mine.

Mă grăbesc dară a vă ruga să admiteţi distribuţia de pe contrapagină.

Desigur doamnele Bîrsescu şi Gheorghiu nu vor refuza să dea preţiosul d-lor concurs la reprezintarea unei bucăţi ale cărei remarcabile calităţi sunt destul de bătătoare la ochi — la ochii se-nţelege deprinşi a vedea şi pricepe o lucrare de artă. Şi de aceea sunt sigur că d-voastră cu autoritatea dv. veţi obţine acel concurs, indispensabil pentru ca piesa aceasta de netăgăduită mare valoare literară să fie reprezintată cu toată demnitatea pe Teatrul Naţional[3].

Ca să-mi fac datoria pe deplin, voi merge, la rigoare, în persoană să rog frumos pe aceste doamne a primi bucuros rolurile acele minunate, şi sper că fără vreo consideraţie pentru oarecari modeste merite ale mele, ci numai în favoarea sincerităţii calde cu care vreau să ajut pe talentatul nostru poet, voi avea norocul să nu fiu refuzat.

Aşteptînd un cuvînt de răspuns din partea d-voastră, vă rog, domnule director general, să primiţi cele mai distinse salutări din partea

servitorului d-voastră,
I. L. Caragiale

Distribuţia:

Gonzalv	D. C. Mărculescu
Pajul	D-na Titi Gheorghiu
Contesa	D-na A.[gatha] Bîrsescu

Publicată în Ecoul, *9 martie 1942,* Cronica literară *de Şerban Cioculescu,* Din arhivele teatrului romînesc. „O sărutare" de Ion Petrovici.

[1] Aşa a debutat, ca poet liric, viitorul filozof idealist.

[2] Caragiale s-a lăsat furat de melodiosul vers dramatic din piesa *O sărutare,* iar ca director al *Moftului romîn* i-a publicat o poezie de aceeaşi factură.

[3] „Pe Teatrul Naţional", aşa se spunea pe atunci corect, cu sensul „pe scena Teatrului Naţional".

III

Domnule director general,

Am citit revista d-lui G. Mandy, *N-aude, n-a vede* şi mă grăbesc a vă raporta.

Această revistă, în 3 acte, este o satiră asupra evenimentelor anului 1901, satiră îndreptată mai ales împotriva partidelor politice, liberal — Sturdza şi conservator — Carp.

Ca satiră, nu trece niciodată peste limitele bunei-cuviinţe, şi ca revistă de teatru, nu calcă regulele estetice ale genului.

Sunt de părere, prin urmare, că se poate da autorizarea de a se juca această revistă pe unul din teatrele din capitală.

Vă înaintez acest raport [1] şi caietul d-lui Mandy spre cele de cuviinţă, şi, vă rog, d-le director general, a primi salutările mele cele mai distinse

I. L. Caragiale

D-sale
D-lui director general al teatrelor

La Arhivele Statului, dosarul 23/1901, I, Cercetarea pieselor şi reprezentarea lor, fila 89. Referat înreg. cu nr. 1.105 la 16 martie 1902. Directorul general al teatrelor a pus rezoluţia: „Se dă autorizarea conform art. 146 şi urm. din regulament. Ghica." Documentul ne-a fost comunicat de Liviu Călin.

[1] Nu mai cunoaştem alt raport de acest fel făcut de Caragiale în calitatea sa de membru în comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti (ca reprezentant al primăriei capitalei, numit de Barbu Delavrancea). Acest loc, de membru în comitetul de lectură, el îl rîvnise cu aprindere în tinereţe. Maiorescu refuzase să-l susţină. Toderiţă Rosetti se oferise să vorbească ministrului, lui D.A. Sturdza, viitorul mare duşman al lui Caragiale (*Opere*, VII, scrisoarea IX din 4 oct. 1885 către Petre Th. Missir). În acel moment, postul onorific l-ar fi promovat totuşi. Mai tîrziu, după ce Caragiale trecuse pe la direcţia Teatrului Naţional, locul nu-l mai interesa. În referatul pe care-l publicăm să se reţină faptul că revista recomandată era o satiră a ambelor partide guvernamentale. Caragiale raportează favorabil, de pe o poziţie independentă.

CĂTRE BARBU DELAVRANCEA

30 iunie 1900

Domnule primar,

Este cîtva timp de cînd v-am supus, după însărcinarea cu care aţi binevoit a mă onora, un raport [1] asupra divertismentelor populare, ale cărui principii sper că le-aţi aprobat.

În acest raport vă vorbeam despre posibilitatea clădirii unui teatru popular şi înfiinţării unei mari orchestre comunale, fără

aproape nici un sacrificiu bănesc din partea comunei Bucureşti, ba chiar cu folos material pentru dînsa. Vă spuneam că v-aş putea supune atît programul clădirii cît şi programul modului de exploatare, împreună cu caietul de sarcini pe care de mult l-am studiat în toate amănuntele.

Vin dar cu tot respectul, domnule primar, a vă oferi încă o dată serviciile mele şi a vă ruga să mă însărcinaţi a vă supune lucrarea aceasta, însărcinare de care m-aş achita în cel mai tîrziu 2 luni, timp necesar ca să aştern metodic materialul destul de voluminos de care dispun.

Binevoiţi a primi, domnule primar, asigurarea respectului deosebit cu care sunt

al dvs. devotat servitor,
I. L. Caragiale

D-sale
D-lui Barbu Delavrancea
primarul capitalei

Arhivele Statului, Fondul primăria Bucureşti, dosar 343/1900, p. 1. Rezoluţia lui Delavrancea: „D-l I.L. Caragiale va prezenta studiul său asupra teatrului popular, precum şi asupra înfiinţării unei orchestre comunale în timp cel mult de 4 luni. Se acordă d-lui Caragiale în schimb îndemnizaţia una mie lei *din fondul misiunilor. Prima lucrare a d-sale este deja examinată şi s-a depus. 30 iunie 1900.* Delavrancea". *Documentul ne-a fost comunicat de Emilia St. Milicescu.*

[1] Cf. *Raport către D. Barbu St. Delavrancea, primarul capitalei,* în *Opere,* V, 1938, pp. 324—329, după *Universul* din 25 mai 1900. În ziar raportul este datat: *24 mai 1900* şi precedat de nota: „Dau azi aci, în locul notiţelor critice, acest raport pe care l-am supus d-lui Barbu St. Delavrancea, primarul capitalei, după cererea d-sale. Cred că raportul meu va interesa pe toţi amatorii de teatru şi de muzică."

6 iulie 1900

Domnule ministru,

Știu că pentru Casa Școalelor cumpărați publicațiuni romînești; îndrăznesc dar a vă oferi și eu un volum de schițe originale pe care am să-l public pînă la 1 ianuarie și din care aș da onor. minister un număr de 700 exemplare, pe preț de 1.500 lei.

Dacă am norocul să primiți oferta mea, vă rog a-mi ajuta să-mi încep lucrarea tipografică, să-mi acordați 1.000 lei[1], rămînînd a mai primi 500 lei la liberarea exemplarelor.

Binevoiți a primi, domnule ministru[2], asigurarea profundului meu respect.

Al domniei-voastre plecat,
I. L. Caragiale
publicist

Arhiva Ministerului Învățămîntului. Comunicată de Dan Smîntînescu.

[1] Să fie vorba de *Momente*? Să-i fi cerut Socec lui Caragiale participarea la cheltuieli? Lucrul ni se pare improbabil. Avem de-a face cu o simplă formulă de justificare a cererii băneşti.

[2] Ministrul care ar fi aprobat cererea, după Dan Smîntînescu, era cunoscutul om de știință (1850—1918), autorul unor manuale clasice de chimie, de mai multe ori ministru la felurite departamente.

CĂTRE PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII DE ECONOMIE A FUNCȚIONARILOR R.M.S

[8/21 martie 1901]

Domnule președinte,

Deoarece de la 1 aprilie nu voi mai fi în serviciul R.M.S., vă rog să binevoiți a face să mi se lichideze socoteala mea cu casa de economie a funcționarilor Regiei.

Binevoiţi a primi asigurarea respectului meu.

Al d-voastră plecat servitor,

I. L. Caragiale

Registrator R.M.S.[1]

Colecţie particulară.

[1] Pe cererea prezentată la 8/21 martie 1901, rezoluţia: „Se va prezenta situaţia. Din leafa pe luna curentă nu se va mai opera reţinere pentru leafa de economii", ss. Indescifrabil. Contul, semnat M.P. Ionescu: „Capital în casă lei 424,55. Ramburs împr.[umut] 225. De plată 199,55." Rezoluţia: „9/21 martie 1901. Să i se restituie suma ce are la cassă", ss. Indescifrabil (Vlădoianu?). Caragiale fusese numit registrator clasa I în administraţia centrală a Regiei Monopolurilor Statului la 8 iunie 1899, ministru al finanţelor fiind generalul G. Manu. Sub regimul de economii al noului guvern, de la 14 februarie 1901, în cadrul economiilor bugetare (curba Haret), a fost suprimat de ministrul finanţelor, George D. Pallade.

CĂTRE ALEXANDRU DAVILA

Domnule director general,

Deoarece aţi binevoit a-mi comunica intenţia ce aveţi a juca în cursul anului 1905—906 şi din piesele mele trecute în repertoriul Teatrului Naţional *(Noaptea furtunoasă, Scrisoarea pierdută, D-ale carnavalului* şi *Năpasta* [1]), vă rog, binevoiţi a-mi acorda un avans asupra drepturilor de autor în sumă de 1.000 lei.

Binevoiţi a primi, d-le director general, asigurarea perfectei mele stime.

Al dv. servitor,

I. L. Caragiale

D-sale

D-lui director general
al teatrelor din Romînia[2]

La Arhivele Statului, dosar 11/1905—1906, Reprezentaţiunile romîne de dramă şi comedie, drept de autor şi orice corespondenţă relativă, 7.13. „Priimit 10/23 octomvrie 1905, R.[eg.] N.[rul] 528, D. 30/1905", cu decizia: „Se va plăti miercuri 20 oct. 05", ss. A. Davila.

[1] Să se remarce că la acea dată *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea* nu intrase în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti.

[2] Rezoluţia a fost într-adevăr aplicată. La dosarul 37/1905—1906, Reprezentaţiuni romîne (borderouri) pe lunile septembrie şi octombrie 1905 (I), f. 84, chitanţa de mîna lui Caragiale: „1.000 — adică una mie lei am primit de la Onor. Direcţia generală a teatrelor ca aconto asupra drepturilor mele de autor, care sumă se va opri de Direcţie încet-încet de la fiecare reprezentaţie a pieselor mele din repertoriul Teatrului Naţional. Astăzi 12 oct. 1905. Bucureşti. [ss. peste timbrul fiscal de 30 bani:] I.L. Caragiale." Nr. 528/905 (chitanţa).

CĂTRE P. PETRONE

secretar al Teatrului Naţional
din Iaşi

Wilmersdorf-Berlin,
Hohenzollernpl. 4,
23 noembre/6 decembre [1]907

Stimate domnule,

Am primit suma ce mi-aţi trimis ca tantieme de la cele două reprezentaţii din urmă (115 l. 95 b.) pentru care vă mulţumesc.

Contînd pe bunăvoinţa direcţiunii Teatrului dv., vă rog cu această ocazie să binevoiţi a face socoteala cîte sume mai am de încasat pe trecut, de atîţia ani, de cînd, deşi s-au jucat din piesele mele, eu n-am mai primit de la dv. nimic.

Am rugat şi pe d. dr. Steuerman de la *Opinia* să mă ajute cu o vorbă bună pe lîngă dv.

Sperînd că veţi face dreptate rugăminţii mele [1], sunt, stimate domnule,

al d-voastre servitor,
I. L. Caragiale

Facsimile în Boabe de grîu, *III, 11, noiembrie 1932, p. 550, în cadrul articolului* Teatrul Național din Iași *de Sandu Teleajen. Muzeul Teatrului Național din București, nr. 120/3. Publicată în ziarul* Ecoul, *5 aprilie 1944,* Din corespondența lui Caragiale — cîteva inedite *de Șerban Cioculescu.*

[1] Această scrisoare este menționată și în corespondența lui Caragiale către dr. A. Steuerman-Rodion din Iași, în *Opere*, VII, p. 427. Nu știm ce curs a dat acestei noi cereri secretarul Teatrului Național din Iași.

CĂTRE IANCU BREZEANU[1]

Prețioșii mei amici,

Din suflet regret că nu pot profita de grațioasa d-voastre invitare, — sunt bolnav.

Să trăiți cu toții!

Să trăiască Davila!

Al d-voastre cu toată dragostea,

Caragiale

În Ordinea, *I, nr. 83, joi, 6 martie 1908. Cu prilejul banchetului oferit lui A. Davila de către artiștii Teatrului Național, cînd ministrul cultelor și al instrucțiunii publice, Spiru Haret, l-a înlocuit de la Direcția generală a teatrelor pe Davila cu profesorul Pompiliu Eliade, cumnatul său.*

[1] Iancu Brezeanu (1869—1940) a fost unul dintre principalii interpreți ai lui Caragiale, care i-a consacrat un neuitat articol *(Ion Brezeanu*, în *Literatura și arta română*, 25 decembrie 1898, retipărit în *Calendarul „Moftului român" pe anul 1902)*. Prietenia lor se reflectă și în *Amintiri...* de Iancu Brezeanu, 1939. Marele actor a sintetizat recunoștința față de directorul său, care l-a remarcat și l-a scos din anonimat, în cuvintele: „Dacă nu era Caragiali, nu era să fiu eu..." (*op. cit.*, p. 172).

CĂTRE COMITETUL SOCIETĂȚII FUNCȚIONARILOR PUBLICI DIN GALAȚI

București,
8 apr. 1908

Preastimați domni,

Am primit adresa dv. no 5 din 31 martie 1908, și cu părere de rău trebuie să vă răspund că mi-este peste putință a profita de grațioasa dv. invitațiune, care mă onorează atît de mult. În zilele indicate de dv. (de la 13 pînă la 21 apr.) sunt reținut și în București și în Giurgiu pentru afaceri personale, cari nu sufăr amînare.

Vă rog să credeți că regret mult a nu putea fi în mijlocul dv. și să primiți asigurarea deosebitei stime cu care sunt

al dvs. devotat servitor,
I. L. Caragiale

Str. Țepeș-Vodă 1, Buc.

D-lor-lor
Domnilor membri ai Comitetului
Societății funcționarilor publici din Galați
„Viața"

Colecție particulară. Publicată de Augustin Z.N. Pop în Steaua, *nr. 11, noiembrie 1955, p. 117,* Documente. Scrisori și acte inedite ale lui Caragiale.

CĂTRE CONSTANTIN BOTEZ

Sîmbătă, 11.XII/28.XI[1]909

Stimate domnule președinte [1],

Spre marea mea părere de rău, împrejurări neprevăzute mă-mpedică de a fi mîne seara în mijlocul dv., cum aș fi dorit și cum promisesem d-lui I. Gigurtu — vicepreședintele dv.

Urîndu-vă petrecere bună, vă rog, stimate domnule președinte, să primiți cele mai distinse salutări.

Al dv. servitor,
I. L. Caragiale

D-sale
Domnului C. Botez
Președintele Societății Academice Romîne
din Berlin
(prin grațioasa bunăvoință a d-lui Cerna)

Bibl. Acad. R.P.R.

[1] Constantin Botez (n. Măcărești, Iași, 1876, m. 28 martie 1936, Iași) a făcut temeinice studii filologice la Berlin cu profesorii Adolf Tobler și Heinrich Morf. Lui i se datorește ediția critică a poeziilor lui Eminescu, la Cultura Națională, 1933 (ed. a II-a la „Scrisul romînesc", Craiova, fără note și variante). A funcționat ca profesor la Liceul Național din Iași și ca inspector general în învățămîntul secundar.

CĂTRE C. RĂDULESCU-MOTRU

Preastimate domnule director [1], îmi faceți deosebita onoare a mă-ntreba și pe mine ce gîndesc despre așa-numita „afacerea Porn" [2].

Iată, cît pot mai scurt, ce gîndesc...

Avut-a dreptate Porn criticul să laude pe poetul Cerna? — Da.

Bine-a făcut să atingă, cu acel prilej, susceptibilitatea altor tineri scriitori de netăgăduită valoare? — Nu.

Erau în drept cei atinși să protesteze? — Da.

Protestat-au pe calea potrivită în cauză? — Nu.

Afirmînd că, de la o vreme, se publică la noi destul de multe cam prea puțin îngrijite, criticul Porn spune adevărul? — Da.

Are adevărul a face cu vîrsta, cu situaţia socială, cu confesiunea [3] aceluia care-l spune? — Nu.

Stă în căderea Parlamentului acordarea drepturilor cetăţeneşti? — Da.

Poate fi chemat Parlamentul să dea, potrivit regulamentului respectiv, prin majoritate de voturi, soluţiuni supreme într-o dispută literară, artistică ori ştiinţifică? — Nu.

Se poate-ncumeta un tînăr începător să vorbească foarte de sus despre o întreagă mişcare literară contemporană? — Da.

Trebuie să se plîngă de deosebitele neplăceri ce-i atrage după dînsa primejdioasa lui încumetare? — Nu.

...Şi tot aşa, mai cu da, mai cu nu, se cuvine, credem, să judece orice bătrîn şi să caute a potoli sfezile dintre tineri — pe cari, cum zice romînul, numai „iuţeala vîrstei îi strică", şi cari, cînd se-nfierbîntă la gîlceavă, toţi deopotrivă, şi de o parte şi de alta, şi *au* şi *n-au* dreptate... Da' lasă-i, că le trece lor iuţeala cu vremea.

Sunt, preastimate domnule director, ca totdeauna,

al dv. devotat servitor [4],

Caragiale

În Noua Revistă romînă, *vol. 7, nr. 17, duminică, 14 februarie 1910, la rubrica* Noutăţi. În afacerea Porn, *p. 257.*

[1] Director al periodicului *Noua revistă romînă.*

[2] Eugen Porn, mai tîrziu profesor de italiană şi autorul unui mic dicţionar de limbă italiană, publicase un articol prin care poetul Cerna era ridicat în slăvi, iar ceilalţi lirici romîni — subestimaţi. A urmat o furtună de protestări, viţiate şi de oarecare discriminări rasiale.

[3] Caragiale atinge în această întrebare problema nejustelor interdicţii sau restricţii cu caracter rasist, afirmîndu-şi scurt, dar cuprinzător, punctul de vedere. În genere răspunsul său este conciliant, încercînd a împăciui bătrîneşte iuţeala tinereţii.

[4] Formulă protocolară publică faţă de un prieten pe care între patru ochi îl tutuia şi chiar uneori în scrisori *(Opere,* VII, *Corespondenţă,* 1942, p. 327, scrisoarea IV, 27 mai 1911: „mă rog *ţie* [...] al *tău* devotat prieten").

Schöneberg bei Berlin,
Innsbruckerstrasse 1,
6 sept. st. n. 1910

Stimate confrate,

Carta dumitale din 28 iulie st.v., precum şi *Puricii*, minunata parodie de conferenţă ştiinţifică, d-abia de cîteva zile mi-au venit la cunoştinţă, fiindcă am lipsit de acasă pe timpul verei. Îţi cer iertăciune că răspund aşa de tîrziu ca să-ţi mulţumesc pentru măgulitoarea atenţiune.

O prefaţă, pentru a doua ediţie a operei dumitale atît de spirituală, a cărei citire mi-a făcut nespusă plăcere, îmi pare foarte rău că nu-ţi pot da, — fiind şi eu peste măsură ocupat cu o lucrare ce nu mai sufere întîrziere — crede-mă, te rog.

Dar ce-ţi trebuie prefaţă pentru o operă atît de reuşită? — O fată nostimă se prezintă într-un bal[1] fără să aibă pe cine s-o recomande. Ei şi? Înfăţişarea ei n-o recomandă îndestul? Ce ar mai cîştiga ea peste omagiile pe cari trebuie să le smulgă cu prestigiul graţiilor sale naturale, dacă o mătuşă bătrînă ar sări s-o recomande: — Domnilor, asta este nepoţica mea, la care ţin foarte mult. Uitaţi-vă, ce drăguţă e! — Nimic, desigur.

Aşadar, ascultă-mă pe mine, dă drumul fetei, singură, dezlegată de la braţul oricărei mătuşi matofite, şi fii cu atît mai sigur de succesul ei, cu cît, în bal, deşi parcă n-ar mai începea nimeni, multă serioasă concurenţă nu e ameninţată să-ntîlnească.

Mulţumindu-ţi încă o dată pentru atenţiunea măgulitoare ce ai binevoit a-mi arăta, te rog, stimate confrate, să primeşti salutările mele cele mai distinse.

Al d-tale servitor,
Caragiale

Apărută cu titlul Î n l o c d e p r e f a ţ ă... *la cartea: „I. Calamburbea, Doctor în Puricologie, consult: 12 noaptea pînă la 6 dimin., Pentru săraci (cu duhul) gratis:* P u r i c e l e (P u l i c i n a), *Conferinţă ştiinţifică neilustrată, Ţinută în palatul «Societăţii pentru Protecţia animalelor din Kamceatca», pe o temperatură de 35° sub zero, şi însoţită de numeroase proiecţiuni de aplauze delirante inter-*

calate în text. (După notele stenografice luate la «fața locului» de d. Stahl, adică de un domn din stal.) Reproducerea oprită fără consimțământul, fotografia și iscălitura autorului. A 217-a ediție revăzută, adăugită și medaliată cu Diploma «Hors concours» la diverse expozițiuni; scoasă cu speranța de a fi premiată și de Academia Romînă. — Prețul 1 leu. — Se vinde: în folosul unui spital pentru puricii bolnavi, 50 la sută; în beneficiul inconsolabililor creditori ai autorului cărții, 30%; pentru ajutorarea văduvei unui mitropoleit primat, 20 la sută. Depozitul general: Librăria Socec, București. Tipo-Lito. «Schenck»-Burbea. Galați 1910." In-16, 98 p. + 3 foi nenumerotate. Alte două Î n l o c d e p r e f a ț ă..., *una semnată Dr. Urechia, Sinaia, 15 august 1910, iar cealaltă... Mark Twain, New York, 1 aprilie 1910, dată fatidică a păcălelilor, urmată de știrea morții acestuia. Scrisoarea a mai fost publicată în editorialul nesemnat* L a u n d e c e n i u, *în ziarul* G a l a ț i i n o i, *duminică, 11 iunie 1922; de I. Burbea, director-proprietar al jurnalului, care încheie astfel articolul: „Da' de la Ion Luca Carageale* [sic] *mai păstrăm și alte prețioase amintiri, scrisori ce mi le-a trimis mai tîrziu și cari s-au pierdut în timpul războiului cu ocazia unei evacuări forțate". Cum putea păstra umoristul amintirile pierdute? Nu știm.*

[1] Caragiale își va aminti de acest refuz, scriindu-i lui Emil Isac la 12/25 aprilie 1911: „Înaintea d-tale, un alt scriitor de talent mi-a cerut o precuvîntare la un volum al său. Îți răspund și dumitale ca și aceluia..." Și urma cu o variantă anecdotică: „O fată, intrînd în bal împodobită cu toate grațiile frumoase-i vîrste, nu mai are nevoie de recomandația unei mătuși. Trebuie să priceapă amîndouă — și fata, că la farmecul ei nu poate adăoga nimic vorba bătrînii — și bătrîna, că n-are ce căuta la bal, nici la spatele tinerei, necum să-i treacă înainte și printr-un discurs de prețioasă factură, să-i consacre o carieră evident predestinată succeselor (*Opere*, VII, *Corespondență*, 1942, p. 277).

CĂTRE UN INTELECTUAL DIN GALAȚI

Schöneberg b. Berlin,
Innsbruckerstrasse 1,
7/20 ianuarie 1911

Preastimatul meu domn,

Propunerea d-voastră atît de grațioasă îmi face nespusă onoare — o onoare însă pe care trebuie să o declin; căci eu nu fac politică de capul meu; eu sunt membru nestrămutat al partidului

conservator-democrat, şi, ca unul atare nu-mi este, fără ordin categoric al forului nostru competent, permis nici un pas politic, mai cu seamă în împrejurări turburi cum sunt cele de astăzi.

Într-un singur mod m-aş putea bucura de simpatia ce-mi arătaţi, aşa de binevoitori, d-voastră şi amicii d-voastră intelectuali, anume: dacă aş avea atîta trecere pe lîngă dv. să izbutesc îndrăznind a vă ruga ca voturile ce mi le-aţi fi dat mie la colegiul II de Cameră să le daţi listei pe care *oficial* o va propune partidul conservator-democrat de sub şefia marelui nostru bărbat de stat d. Take Ionescu[1].

Aceasta ar fi, în adevăr, pe lîngă o faptă patriotică, şi o mare dovadă de dragoste pentru mine din partea d-voastră, în schimbul căreia n-aş şti niciodată cum să vă fiu mai recunoscător.

Urîndu-vă, de Anul nou, la mulţi ani cu noroc, sănătate şi veselie, rămîn al d-voastră, al tuturor binevoitorilor mei, devotat servitor

I. L. Caragiale

În Adevĕrul, *anul XXIV, nr. 7.667, vineri, 14 ianuarie 1911, sub titlul:* Caragiale şi alegerile *şi cu subtitlul:* O scrisoare interesantă a lui Caragiale, *această informaţie provincială: „Galaţi, 12 ianuarie. — Un grup de intelectuali, independenţi de orice convingere politică, a propus maestrului Carageale* [sic] *să-i susţină candidatura la Galaţi. Marele nostru scriitor a declinat această onoare. Iată textul scrisorei adresată de d-sa unui membru din cercul intelectualilor sus pomenit."*

[1] Caragiale se înscrisese la începutul anului 1908 în noul partid, „conservator-democrat", întemeiat de Take Ionescu după despărţirea lui de vechii conservatori. Dorinţa lui destul de modestă era de a fi deputat, iar Take Ionescu i-a făgăduit mandatul, fără a i-l putea oferi, cît timp, în opoziţie fiind, avea nevoie de „electori" încercaţi, care să-şi asigure victoria în alegeri, împotriva practicilor abuzive ale guvernelor burgheze. Documentul acesta, care n-a fost pînă acum folosit de biografii lui Caragiale, are caracterul tactic al unui act public de necondiţionată „fidelitate" faţă de şeful nu prea grăbit să-i ofere mandatul parlamentar cuvenit. Pe dedesubt, nu ni se pare însă exclus ca această propunere gălăţeană anonimă, ca şi răspunsul încredinţat tiparului, să fi fost o dibace manevră, menită să-i amintească politicianului burghez făgăduiala. Un discret *memento*.

28 iulie st. v. 1911

Stimate domnule director şi iubite amice[1],

Am citit *Maica cea tînără*, piesa domnului Emil Isac, şi mi-a părut vrednică a fi încercată pe Teatrul Naţional. Toate trei rolurile sunt interesante tot atîta cît e şi fabula[2] de puţin comună, şi cred că din această schiţă dramatică trei artiste ar face, cu virtuozitate, o reprezentaţiune de mare succes.

Aş fi foarte mulţumit dacă judecata mea ar fi împărtăşită de dumneata şi de doamnele artiste care ar binevoi să se însărcineze cu *Maica cea tînără*.[3]

Pînă la revedere, o frăţească salutare din partea vechiului dumitale

C a r a g i a l e

Muzeul Teatrului Naţional din Bucureşti, nr. 57/15. Publicată în ziarul E c o u l, *5 aprilie 1944,* D i n c o r e s p o n d e n ţ a l u i C a r a g i a l e — c î t e v a i n e d i t e *de Şerban Cioculescu.*

[1] Sub direcţia lui Ion C. Bacalbaşa, fratele lui Anton (Tony), umoristul, şi al lui Constantin, ziaristul şi memorialistul, s-au reluat, în stagiunea 1911—1912, *O scrisoare pierdută, O noapte furtunoasă* şi *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea,* iar după moartea lui Caragiale s-a început noua stagiune cu toate piesele lui originale, inclusiv *O soacră* şi monologul *1 aprilie.*

[2] Acţiunea, intriga.

[3] Piesa lui Emil Isac a fost reprezentată în cursul stagiunii 1911 — 1912.

SCRISORI DE FAMILIE

IORGU CARAGIALI
CĂTRE LUCA CARAGIALI

1850, dechem. 19
(la şeapte ceasuri)

Sărut mîna Nene!

Am priimit scrisoarea dumitale prin care ne faci destulă mulţumire cu dînsa adică de aflarea pentru sînătatea-ţi, fiind dar sigur că nu puţin t-ar bucura şi pe d-ta ca să afli de noi mă grăbesc dar aţi face cunoscut, că noi toţi sîntem prea bine, şi nici o întristare n-avem decît că lipseşti dintre noi. Nene ţ-aşi fi scris poate mai bine şi mai desluşit dar n-am avut vreme, atîta numai îţi zic că bagă bine de seamă despre ceia ce ţe-am zis să nu fie vro supărare şi tu să nu o simţi căci Nineca zice că a auzit de la unu Costache nu-l ştiu cine! de colo vezi dar şi te profitează, sau desluşeşte-te ca să nu fii spiculat de popa fără să ştii? Teatru[1] merge prea bine. Lăscărescu[2] a remas havalea[3] în trupa. Pe Mali[4] am angajat-o iar între actriţe. La doă ghenarie vrînd D-zeu o să dau sau benefis [sau] piesa *Comoara* de Penescu; iată noutăţile ce ştiu. A! teatru italian este în cea mai mare cădere încît cer ajutor de la noi, ca să le dăm piese pentru benefise[5]. Maria-sa V[odă][6] a venit la teatru nostru cînd am reprezentat *O bună educaţie*[7], şi s-a mulţumit atîta de mult încît a pus în lucrare un proect cu asemene coprindere „Că toţi actori renome din Ţara Rumînească ce să bucură de o opinie mai bună să aibă drepturi în soţietate ca orice amploeat al statului şi a avea drept de rang şi altele" pe care negreşit peste puţin o să le vezi anonsate prin Buletin dacă nu o rămînea. Astă-seară avem reprezentaţie Moket [?] înpreună cu un englez care ş-a făcut o opinie straşnică în Bucureşti, şi pe care l-avem angajat în trupă cu doăzeci şi cinci galbeni pe fiecare seară cînd joacă. Să nu te prinză mirare de aşa jaf mare, căci de cîte ori am dat cu el teatrul era plin. Iată dar

noutăţile ce ştiu mai pe scurt; acum remîne etichetele şi formele! adică Nineche părinteşte tu blagosloveşte şi noi toţi ca unui părinte şi mai mare frate îţi sărutăm mîinile rugîndu-te să ne ierţi dacă mancarisim din datoriile noastre adică că nu te înştiinţăm des. Pricina o ştii că nu avem aşa multă vreme.

Sărut mîna,
I. Caragiali

Trebuie să ştii că am scris astăzi la 19 aşa de dimineaţă încît nu vedeam şi a trebuit să aprinz lumînare, iartă dar stilu, puntuaţiea şi prisosurile din scrisoare, că ieste prea grăbită.

Domnului
Domnu Luca Caragiali,
iubitului nostru frate
La S-fta Mînăst. Mărgineni

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{35}{LV}$.

[1] În toamna anului 1850, Costache Caragiali, din însărcinarea lui Ion Samurcaş, directorul general al teatrelor, a deschis cu trupa lui stagiunea la Teatrul cel Mare, în localul Momulo (colţ str. Academiei cu str. Edgar Quinet). A fost o stagiune din cele mai reuşite.

[2] Ioan Lăscărescu. Iată portretul său fizic: „Brun, nalt, bine făcut, avea neşte ochi mari, măriţi şi mai mult prin grimare, ce întipărea înfăţişării sale ceva de neuitat. El juca, şi prea bine, numai rolele de intrigant, pe cari în cele din urmă le schimbă pe o slujbă la Comună" *(Doina*, anul II, nr. 40, 1 mai 1885, *Din viaţa de Bucureşti*, Intrigă şi amor. — Creatorii rolelor în 1852 etc. de A. C. Şor — Iuliu I. Roşca).

[3] Din ordinul direcţiei generale? Sau angara, belea, fără voia lui Costache? Cuvînt turcesc.

[4] „Amalia Cronibace, cunoscută sub numele de Mali, era nevasta unui bun comic, Anestin Cronibace. Rămînînd văduvă, se căsători cu un înalt funcţionar, şi astfel scena pierdu pe una din cele mai bune ilustraţii ale ei. Naltă, brună, bine făcută, nu-i lipsea nici una din calităţile necesare unei june prime, genul de role pe care îl juca în teatru" *(ibid.)*.

[5] Fapt strict exact. De aceea găsim că Ioan Massoff, în *Teatrul romînesc... Privire istorică*, vol. I, 1961, şi-a intitulat foarte nimerit un capitol care începe cu momentul acestei stagiuni: *Teatrul romînesc se scutură de sub tutela teatrului străin* (pp. 391 şi urm.).

[6] Barbu Ştirbei (1799—1869), domn al Ţării Romîneşti din 1849 pînă în 1856.

[7] Comedie de Costache Bălăcescu.

MARIA ST. CARAGIALI[1] CĂTRE LUCA CARAGIALI

Bucureşti,
1852, ianuarie 30

Agapite moi yie[2],

Am priimit scrisoarea d[umita]le şi m-am bucurat că vă aflaţi sănătoşi şi noi asemenea ne afflăm sănătoşi, am priimit şi cele ce ne trimiţi un curcan doă găini şi o şuncă un purceluş dar claponu ce scrii nu mi l-a adus. Priimeşte doă jimble, doă oca făină, macaroane, şi cinci franzele doă scumbrii [*sic*] afumate şi doă umplute care de vor fi stricate nu e vina mea fiindcă le păstrez de mult pentru d-ta şi n-am avut cu cine să vi le trimiţ; Luchi de va veni cineva trimitem ceva de cheltuieală că n-am de loc, n-am avut pă cine să trimiţ ca să vă ia şi niscaiva chifle fiind că n-avem slujnică, pă Catinca[3] o binecuvintez şi pe d-ta asemenea. Pe C[ucoana] Frosina o salut. Să mulţumim pentru botine[?] copiilor dar Fănică a fost cam tr[ist] fiindcă nu i-a venit ai lui şi să fac alţii niţele mai mari p[en]tru care vă trimiţ şi măsură. Complimente de la toţi Plă[...?] este bine acu. Iasumiţa[4] să închină cu plecăciune dar nu e aşa mulţumită pentru curcani ca cît ar fi fost cînd ţi-ai fi împlinit făgăduiala ce i-ai dat.

Maria Caragiali

Luchi nu uita pentru ce te-am rugat, fiind că sunt prea strîmptorată.

Nene Luchi,

Priimeşte respectoasele mele complimente, fetele merg bine, gîndesc Leliţa Anastasia[5] cu adoa ocazie să-ţi şi scrie, complimente de la nenea Kosti[6] şi fiindcă se grăbea n-a putut să scrie dumnealui priimeşte complimente de la Nenica şi al d[umita]le plecat şcl.

I. Calor[opol?].

Cleopatra a făcut un mic Ştefan.

D-lui
Domn Luca Caragiali
grămăticul Sf. Mănăstiri
Mărgineni şcl. şcl. şcl.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{36}{LV}$.

[1] Despre mama lui Luca St. Caragiali n-avem nici o informaţie precisă. Să fi fost idriotă ca şi soţul ei, bunicul lui Caragiale, cu care a venit la Bucureşti în suita lui Caragea, domnul Ţării Romîneşti, în decembrie 1812, dimpreună cu întîiul lor copil, Luca, născut la Constantinopole? La 7 februarie 1852, în actul de botez al lui I. L. Caragiale, la Haimanale (Prahova), ea figurează ca naşă. Într-un proces de moştenire, s-a vorbit, cînd ea nu mai era în viaţă, că Maria stăruia pe lîngă Luca să divorţeze de Caliopi ca să se căsătorească cu mama copiilor lui. Nu cunoaştem data morţii ei.

[2] Iubitul meu fiu (ngr.).

[3] Soţia nelegitimă a lui Luca.

[4] Iasomia, soţia lui Costache Caragiali, actriţă.

[5] Sora lui, născută pe la 1820, decedată la 24 august 1905, necăsătorită.

[6] Costache, fratele lui mijlociu (1815—1877), marele actor.

[7] O scrisoare din „1855 Ghen. 1", pe adresa: „D-lui D. Luca Karagiali Secretarul Sfintei Mănăstiri". Era o avansare, titlul de secretar fiind desigur superior celui de simplu copist.

ECATERINA L. CARAGIALI CĂTRE LUCA ST. CARAGIALI

I

17 apr. 1852

Scumpule Luchi,
sărut ochişori,

Dorita ta scrisoare cu nespusă bucurie am priimit-o, dar m-am întristat dragă înţelegînd greutatea drumului ce ai pătimit, de care eu

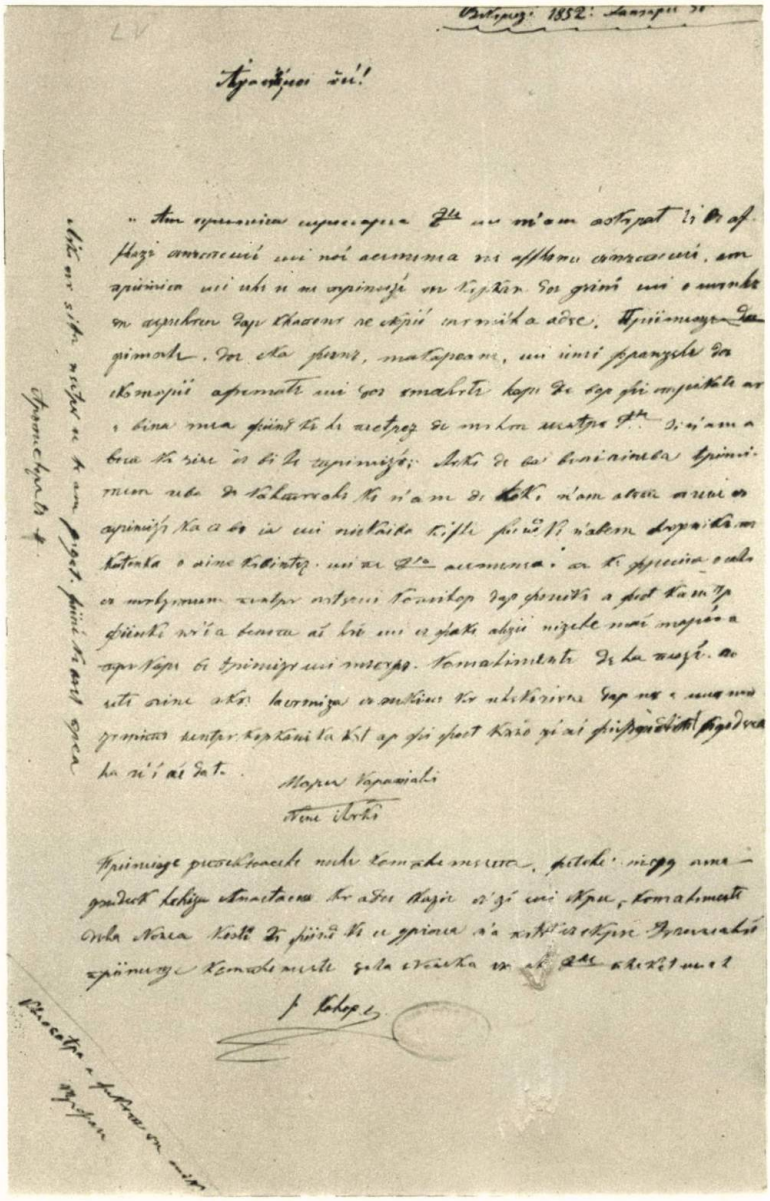

Scrisoare adresată de Maria St. Caragiali lui Luca Caragiali (Bibl. Acad. R.P.R.)

Ecaterina L. Caragiali, mama scriitorului

mă temeam, bine dar dragă că te-a ferit Dumnezeu de vreo primejdie, şi că vă aflaţi sănătoşi toţi, m-am bucurat sufleţelu meu. Nu ştiu mi să pare mie, sau că erai prea necăjit cînd mi-ai scris scrisoarea sau prea ocupat cu treburi. Iancuţu, copilaşul nostru cel scump sărută mîna tătuţului şi la toţi şi toate rudele, el să află sănătos voinic[1], împreună şi cu mama lui. Nenechi[2] sărut mîna, la toţi complimenturi şi sărutări dulci după cuviinţă, iar pă tine scumpule sărută guriţa dulce nevestica ta care este credincioasă soaţă.

E. Carageali

De la Leica Frosa complimenturi.

Domnului
Domn Luca Carageali
La Bucureşti

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{4(1)}{LV}$.

[1] Iancu nu avea încă trei luni, născut fiind la 30 ianuarie.
[2] Lui Costache, la care trăsese Luca la Bucureşti.

II

Haimanale,
28 apr. 1852

Nepreţuitule Luchi şi doritul meu bărbăţel,

Scumpa şi mîngîioasa ta scrisoare cu multă dorinţă şi bucurie o am priimit-o, m-am bucurat de a ta sănătate şi de a totulora. Pentru Iancuţu nostru drag nu te-ngrija că eu nu-l port mult în picioruşe, numai cîte puţin, şi îl ţin bine, nici nu-l port mereu. El să află voinic înpreună cu mama lui, dar dragă, ne-a dăruit Dumnezeu un copilaş blogoslovit; bunătatea lui este nespusă, acuma s-a dedat în apă, nu i să aude guriţa pînă îl scald, apoi rîde de tot, vesel, vesel, din somn cînd să deşteaptă cu rîs şi cu gîngîituri. Pentru porumb destul silesc dar nu ştiu ce face că nu-l mai bate. Este mare ticăloşie, că ieri încailea n-am avut nici foc la bucătărie, n-au avut nimeni ce mînca. Scumpul meu Luchi crede că am rămas înmărmurită de zăbava care o să mai faci,

pentru Dumnezeu, încă 2 săptămîni! de unde te aşteptam astăzi, mîine, te doresc sufleţelule, te doresc cu foc, dragă Luchi pentru trînji cine pătimeşte nu mă cerceta, că nu-ţi spui, dar tu dacă ai vreme întreabă cu de-amăruntul leacu de care s-ar putea tămădui cineva, dar nici să mă-ntrebi, că nu-ţ spui. Am priimit un galben în scrisoare înfăşurat într-o hîrtie, scumpule află dragă că ţigăncii i-am dat drumul, chiar din zioa de Sfîntu Gheorghie, dar am pe Păuna, vine de dimineaţă şi îmi face toate treburile. Ene doarme seara acasă şi aşa mă odihnesc şi am scăpat de necazurile cîte mi le făcea blestemata, mai ales acuma la urmă nu mai era de suferit, înnebunise cu totu de bucurie că o să iasă, nici ce i vorbiam nu mai auzia. Curca mi-a scos 12 puişori, cloşcile mi-a scos răţişoare, şi puişori de găină. Dragă Luchi am înţeles pentru Vizite [*sic*] că te superi, dar eu socotesc că maniera mea mi-ai cunoscut-o, una, şi alta că el dacă vine, vine făr' de cea [mai] mică obrăznicie, însă să ştii dragă că nu vine atîta des precum îţi închipuieşti. Eu văz că te respectează mult, şi să vede că el este în idee, că te-ndatorează cu asta, că-ţ scrie cîte ceva din casa ta, dar să şti şi asta dragă că eu cînd îl poci vedea că vine spre noi fac iconomie, şi nu vine. Nenechii sărut mîna, la toţi complimenturi, şi sărutări dulci, după cuviinţă. Iancuţu sărută mîna la toţi, dar mai cu osebire tati, înpreună cu mamiţa sărută ochişori şi guriţa care o să-l mănînce de tot, cînd l-o strînge în braţele ei să-l strîngă vezi bine, şi să-l sărute cu dor, că este credincioasa lui soţie,

E. Carageali

Leica Frosa vă salută pă toţi.

Dragă ţi-aş fi trimis vreo cămaşe, dar tu nu mi-ai scris, şi eu m-am temut să nu care cumva să să prăpădească şi nici credeam că vei zăbovi atîta.

Domnului
Domnu Luca Carageali
La Bucureşti

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{4(2)}{LV}$.

III

Haimanale,

1 mai 1852

Sărut ochişori, dragă Luchi,

Mult dorita ta scrisoare de la 30 april cu destulă bucurie priimindu-o, înpreună cu 15 cornuri, pentru care sărut gurița dulce dulcişor, a păpat şi scumpul nostru Iancu. Noi slavă Domnului ne aflăm sănătoşi. În scrisoarea prin Ion Vizitiu care am priimit-o, am înţeles nişte frasuri prea ciudate, că adică fiind depărtat de mine, să nu te uit, şi că să dea Dumnezeu să nu roşesc cînd vei da faţă cu mine. Alt nimic nu-ţ zic decît păcat că apropie 4 ani că trăim amîndoi[1], şi încă n-ai cunoscut inima ţu Cati, îmi pare destul de rău, şi m-a mîhnit prea mult zadarnicile idei ale tale, că mă bănuieşti de toate leoandrele [?] una, şi altă că mă socoteşti atît de nemernică şi blestemată, cu asta îmi dai să înţeleg că eşti acela care te suptscri[i] credincios, dar nu eşti, eu însă scriu totdeauna cu inimă curată, bine era însă ca mai bine să fi lipsit vorbele astea între [noi] acuma, că nu ne şade bine de loc. Dragă Luchi, cînd i veni sănătos acasă şi vei putea, să aduci puţină untură că nu am < să> cu ce prăji o bucată, şi puţină făină bună, şi un calîp săpun rachiu, pentru Iancuţu de scăldat. Scumpule, de ce nu-m scri cînd să te aştept, ca să gătesc ceva mîncărică că tu o să fi flămînd după drum, şi şti că une ori noi nu gătim bucate. Iancuţu sărută mîna, împreună cu mama lui şi ochişori care este credincioasă soaţă pînă la moarte.

E. Carageali

Domnului
D. Luca Carageali
La Bucureşti

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{4(3)}{LV}$.

[1] Interesantă precizare cronologică.

LUCA ST. CARAGIA
CĂTRE COPIII SĂI IOAN ŞI ELENA

I

[Înainte de 1868]

Scumpii mei copilaşi
Ioan şi Elena,

Tată ce faceţi voi, cum sunteţi? Daca mama are treabă şi nu poate să scrie, de ce num scrii tu Iancule. Lencii nu poate să o facă asta dar tu poci. Fiţi bine cuvîntaţi copii mei scumpii mei copii, nu uitaţi pe tata şi respectaţi pe mama.

Vă sărut copii mei de o mie de ori cu foc, sărutaţi pe mama în locul meu.

Al vostru tată,
Luca Carageally

II

Ploieşti,
1868, iunie 4

Scumpa mea fiică!

Am primit epistol'a ta m-am bucurat că eşti sănătoasă, cărţile cerute le vei avea, îm pare bine că te păzeşti de toate, iubeşte dublu pe mama că vezi eu nu sunt lîngă voi. Iubeste pe nenea, el te iubeşte şi de face cîte o nerozie este felul lui aşa, nu este inima lui rea. Te bine cuvintez scumpa mea fiică şi să vă găsesc sănătoşi.

Al tău tată şi cel mai sincer amic,

Luca Carageally

Din arhiva lui I. L. Caragial e.

LUCA CARAGIALI CĂTRE MINISTRUL JUSTIȚIEI

[*Aprilie 1870*[1]]

Domnule ministru Justiței[2],

Patru vacanțe au sucedat una pe alta, în Trib. Prahova. Am aspirat la înaintare bazat pe legea judecătorească, am fost nenorocit. Am ramas un an și patru luni supleant. Nu am comis în fonc̦iunea ce mi s-a încredinț̦at nici un abuz. Nu am dovedit incapacitate. Avînd dar în vedere celle aci espuse, recunosc că ne înaintarea mea, mă obligă indirect a demissiona. Cu profund respect rog d-le ministru bine voiți am priimi dimissiunea ce pentru onoarea mea de advocat de 20 ani și funcționar judecătoresc de 1 an și patru luni, sunt dator să o deppun.

Prea plecat serv,
L. C a r a g e a l l y

Din arhiva lui I. L. Caragiale.

[1] Luca fusese numit la 20 decembrie 1868, prin decret domnesc, supleant la tribunalul Prahova. Demisia nu i-a fost primită, dar nici n-a fost avansat.

[2] Din februarie, ministru de justiție în cabinetul Al. G. Golescu a fost p. Vioreanu. La 20 aprilie i-a urmat Al. Lahovari, în cabinetul Manolache Costache Epureanu.

ECATERINA L. CARAGIALI CĂTRE I. L. CARAGIALE

I

Bucuresci
fevruarie 5, 1882

Iancule dragă,

scumpu și nepreț̦uitu meu fiu te sărut dulce dulce!

Am priimit cu multă veselie, epistola ta, înpreună cu 70 lei noi, Domnul să-ți sporească, în toată vremea, dragul meu copil! dar

activ ai fost domnule, nu glumă, ce să zici, fă-mă mamă să-ţi seamăn! Iancule dragă, păzesci-te de timpul ăsta, că te-nşală, nu scoate flanela dupe tine, că te înşală vîntu de primavară, aici este o căldură nespusă, noi suntem sănătoase, te îmbrăţişez şi te sărut dulce dulce fiind a ta mama,

E. Caragiale

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{3(1)}{LV}$.

II

Bucuresci,
11 mai 1882

Iancule dragă,
te sărut dulce!

Am priimit întei telegrama ta, şi apoi luni, am priimit recepisa de bani, m-am dus la poştie, mi-a dat, 20 fr. dar mie mi s-a părut că sunt 70 fr. pe recepisă, desluşesci-mă dacă mi s-a părut aşa, sau s-a făcut greşală, în loc de 70 fr. mi-a dat numai 20 fr. Ai trimis dragă Iancu tocmai la pont, căci era pe isprăvite paralile de cheltuială. Iancule dragă, mă bucur că eşti sănătos, că asta-mi este bucuria cea mai mare ca se fiţi voi totdeauna bine. Nu te supăra dragă că-ţi scriu tot de bani, vezi de bani Parascevei, mi cere mereu, pe trei luni, care a trecut, adică fevruarie, martie şi aprilie, că vrea să-i trimită acasă, că îi scrie mereu d-acolo că e datoare. Noi suntem sănătoase, ca cei [?] sunt bine toţi, p-aici ploile nu mai stau, nu sciu pe acolo cum o fi?

Îţi mulţumesc dragă de parale că nu mă uiţi nici odată, nici pe tine dragu mami, să nu te uite Dumnezeu şi tot binele din lume. Aştept cu nerăbdare răspunsul tău, în pribinţa [*sic*] banilor de acum, care mi-ai trimis, 20 de franci mi-a dat în mănă, fără Plic, şi fără scrisoare. Te doresc şi te îmbrăţişez cu dor

fiind a ta mamă,
E. Caragiale

Dragă Iancule,

Mama ţi-a scris destul biblie[1] eu îţi scriu numai că te doresc şi că doresc ca tot deauna să fii sănătos şi mulţumit

a ta sŏră,
L e n c i

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{3(2)}{LV}$.

[1] Adică destule lucruri serioase, ca la carte.

III

Bucuresci,
Fevruarie 2, 1883

Te sărut dulce,
scumpu meu fiu!

Iată dragă, priimesce o epistolă ce am priimit-o alaltăieri: dupe priimirea depeşei tale de la Rîmnic[1], nu am întîrziat a ţi-o trimite telegrama am priimit-o ieri la 1 fevruarie. Noi suntem bine, mîine mă duc la Dacia. M-am bucurat din suflet că esci bine, bine se dea Dumnezeu se fim totdeauna cu toţii, Lenci te sărută dulce, şi te înbrăţişem cu dorinţă. Te sărut Iancuţule de nenumărate de ori, fiindcă esci nepreţuitu meu fiu şi eu mama ta.

E. C a r a g i a l i

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{3(3)}{LV}$.

[1] Rîmnicu-Vîlcea.

Iată lista de datorii

	fr.
Dumitru macelaru	25
Dimitriadi	24
Parasceva pînă la sfîrşitu lui decembrie	30
suma	79

Ciuma a zis că să-i trimiţi mai multe parale, te roagă, că cu 10 fr. n-are ce face îi trebuiesce, să trimite acasă, dragă daca te-nlesnesci, trimite-i acesci 30 fr. ca să se scie socoteala, că la sfîrşitu lui decembre şi se-ncepe de la 1 ianuarie de plată.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{5(8)}{LV}$.

LENCI L. CARAGIALE
CĂTRE I. L. CARAGIALE

I

[*1882?*]

Dragă Iancule,

Am priimit scrisoarea ta sunt foarte veselă, dar nu scri nici de cum despre sănătatea ta, cu toate astea sper că trebuie să fii sănătos să dea D-zeu să fii tot deuna. Iancule dragă îmi pare bine că te gândesci tot deuna la mine, şi să crezi că daca eu nu am prin ce să probez aceasta, < dar > însă nu este ceas sau minut în care să nu mă gîndesc la tine cu grije şi cu mare iubire, îţi mulţumesc pentru (5 tuler) [*sic*] care îm fac

trebuinţă, despre micile datori, este mama care este însărcinată cu bilanţul, şi tot ea este şi mai supusă să i se întîmple ca moşi Lucsiţi cu trei jumătăţi de rublă şese franci, dar acum nu mai cred că să păzeşte.

Iancule dragă te doresc să te sărut de mii de ori,

a ta soră,
L e n c i

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{5(10)}{LV}$.

II

1882, ianuarie 19

Dragă Iancule,

Am priimit scrisoare ta cu bani şi telegrama cu o seară mai nainte adică duminecă, şi scrisoare luni, în scrisoare erau pe cum scrii tu 60 franci, ne scrii ca să te ertăm că nu ne ai trimis scrisoare şi bani. Nu numai că eşti ertat dar îţi mulţumim atît eu cît şi mama şi îţi dorim tot binele care poate cineva să îl aibă în lume.

Iancule dragă întrebi daca te-a căutat cineva; în ziua de bobotează am priimit o telegramă de la Piatra de la d. Parhon[1] în care zicea mulţi ani firiciţi pentru Sf. Ion, şi noi adogăm să-ţi dea D-zeu. Joi seara pe la opt ceasuri, noi eram la Lucsiţa, te-a căutat un domn care a întrebat daca suntem noi acasă, şi pe urmă daca ai scris tu de cînd ai plecat, Paraschiva a zis să lase o însemnare cum îl chiamă, el s-a căutat prin buzunare şi nu a găsit carta şi s-a dus, îmi închipuesc că o fi fost d. Smedeanu[2], căci mai tîrziu am auzit vorbindu-se la Dimitriad că d. Smedeanu vrea să scoată pe unu de la tutunuri de care nu este mulţumit, de la Piteşti îmi pare, şi mi-am închipuit că o fi venit să vadă nu priimeşti tu postu? dar pre cum vezi aste toate sunt închi[p]uirile mele care poate să fie cu totu deandoasele.

Iancule dragă, zici că ai să vii să stai patru sau cinci zile în Bucureşti, să vii sănătos că nouă ne faci cea mai mare plăcere, te aşteptăm dar cu bucurie vineri dimineaţa precum zici, nu săptămîna asta ci cea următoare. Novitale de Bucureşti nu avem că scii bine că nu ne ducem aşia prin lumea cu novitale. Atîta numai novitală că timpul este foarte urît nici nu ninge nici nu plouă ci stă norii groşi de patru zile

fără nici o schimbare tot ce este mai plicticos. Acum a început să ningă să vedem cît o ţine. Slava Domnului şi noi suntem sănătoase [*cuvînt indescifrabil*] sunt bine [*cuvînt indescifrabil*]. Ciuma îţi sărută mîna, şi eu te sărut de mii de ori şi te doresc din suflet

a ta soră,
L e n c i

Scumpule Iancu!
te sărut dulce!!!

Destule poliloghii ţi-a scris Lenci, eu în scurt suntem sănătoase, care te-ncîntă mai mult d-în toate, precum ne bucurăm şi noi de tine să vii sănătos, te asceptăm cu braţele deschise, mai ales <ma > eu care sunt

mama ta cu dulci sarutări,
E. C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R. P. R., ms. $S\frac{5(1)}{LV}$.

[1] I. Parhon, institutor, făcea secretariatul în momentul cînd Caragiale funcţiona ca revizor la Piatra-Neamţ (din octombrie 1881 pînă în februarie 1882). Cunoscută fiind lipsa de gust pentru birocraţie a lui Caragiale, vrednicul Parhon ducea cancelaria în spinare.

[2] Matei Smideanu (1840—1914), frate cu diplomatul Ioan Papiniu, l-ar fi numit într-adevăr pe Caragiale la Regie, însă mai tîrziu, după ce a funcţionat ca revizor la Argeş—Vîlcea. Tot el a fost naşul lui Matei I. Caragiale. Omul ar fi fost foarte interesant, jucînd roluri politice sub Cuza-vodă, la a cărui depunere ar fi luat parte, ca să comploteze apoi şi împotriva domnitorului Carol. Vezi G. M. Petrescu-Sava, *Un apostol al moţilor trecut pe timpul lui Horia în Ţara Romînească şi urmaşii lui ploieşteni cu însemnătate în politica şi cultura naţională*, 1936, Ploieşti, Cartea Romînească, in-8, 50 p.; despre Caragiale numeroase date concrete, însă în parte fanteziste, probabil aşa cum au rămas în tradiţia familiei lui după moartea „naşului" Matei.

III

Bucuresci,
1882, mai 21

Iancule dragă,

Am priimit scrisoarea ta joi la 20 mai înpreună cu recepisa sau mai bine madatul [*sic*] pentru bani pe care îi am şi luat astăzi căci eri a fost la noi o ploaie grozavă şi nu ne am putut duce la postă, Iancule dragă ne-am mulţumit pre mult că eşti sănătos şi că tu eşti totdeuna acelaşi pentru noi, zici că ai să vii pe la sfîrşitul lunei te rog dragă Iancule dă tu parale acolo la vreo cocoană din cunoştinţele tale să-mi facă niţică dulceaţă de cireşe amare şi de zmeură, daca nu este timpul acum tu zi cuiva să-ţi spue cînd va veni timpul de făcut dulceaţă, te rog Iancule dragă că pe aci aceste fructe sunt scumpe şi aş avea mare poftă să am aceste două feluri de dulceţuri, asemene te mai rog (deşi prea multe rugăciuni îţi fac) daca vii pe timpul cireşilor adu-ne şi nou[ă] cîteva căci p-aici nu sunt aşa bune.

Iancule zici ca să-ţi scrim noutăţi, *Noapte furtunoasă* a ta s-a jucat la în [*sic*] grădină în beneficiul lui Hagiescu[1], am auzit că era lume multă mi-a spus Dimitriadi c-a fost şi el, şi i-a plăcut prea mult deşi nu a putut sta decît actul întîi.

Alte noutăţi nu am care să te împoarte pe tine, Mircea[2] este numit la Constanţa la tutunuri deşi nu te interesează dar tot est[e] o noutate, Iancule dragă nu mai am nimic de zis decît că noi suntem sănătoase şi te dorim din suflet rugîndu-ne mereu să fii sănătos.

A ta soră care te doresce,
L e n c i

Şi eu scumpul meu fiu te sărut dulce, şi-ţi mulţumesc de bani, pentru care-ţi urez toate fericirile, Domnu să sporească înmiiţi, şi se fii totdeauna sănătos, şi cu inima bună.

Te sărut dulce, şi te îmbrăţişez cu ardoare,

mama ta,
E. C.

Bibl. Acad. R. P. R., ms. $S\frac{5(2)}{\text{LV}}$.

[1] Reprezentaţia în beneficiul lui N. Hagiescu, talentatul comic (care n-a reuşit pînă la urmă să se stabilizeze la Teatrul Naţional), fusese anunţată în *Romînia liberă* din 24 martie 1882 pentru 2 aprilie, în sala „Orpheu", dar nu s-a

dat decît la 18 mai. La 15 mai, același cotidian preciza că Hagiescu va deține „rolul căpitanului de guardă națională" — Jupînul Dumitrache. Alături de el, creatorii rolurilor principale: Ana Dănescu — Veta, Anicuța Popescu — Zița, Aristizza Romanescu — Spiridon, Gr. Manolescu — Chiriac, St. Iulian — Ipingescu, M. Mateescu—Rică Venturiano. Cu trei ani înainte, la Teatrul Național, Ion Panu fusese cel mai puțin reușit din echipă în rolul lui Dumitrache. La reluare, în octombrie 1883, critica va remarca iarăși deficiența lui. Hagiescu îi era unanim socotit superior.

[2] Ca mai sus, poetul Mircea C. Dimitriadi, din cercul *Literatorului*, frate cu Aristizza Romanescu.

IV

11 aprilie [1883]

Iancule dragă,

Am priimit 60 fr. de la tine, am înțeles ce să facem cu bani, dar <nici> arvuna este anevoe de cît acum căci este aproape de termen și pretinde toată chiria, dar cu toate astea la intrarea în casă trebuie să dăm toți bani căci aminteri nu priimește, că pleacă hagica la țară, Iancule nu uita că trebuie să dăm și Mariți ceva din leafa ei că este paștele și vrea să-și ia cîte ceva de paști și că daca vei trimite în sîmbăta paștelui nu are ce să facă cu ei, și ea cere mereu că-i trebuie, Darescu trimite în toate zilele să întrebe daca nu avem să-i dăm restul chiriei, Iancule tu știi foarte bine cînd ai plecat cu ce ne ai lăsat de cheltuială și mai eram patru franci datoare, de cînd ai plecat sunt 11 zile și ne am împrumutat cu 28 franci de la Lucsița și le trebuie și lor<de> că vine paștele vezi și tu daca se poate face toate aste care trebuiesc făcute pentru paști, cu 60 franci. Te rog daca poți trimite mai curînd, cel puțin să petrecem sărbătorile liniștite.

Te îmbrățișez,
la revedere,
L e n c i

Te sărut dulce
scumpu meu fiu!

Noi suntem bine, Iancuțule dragă, doresc să fii și tu totdeauna sănătos și bine, nu te supăra, drăguțule, că te supărăm prea mult, dar n-avem ce face, și nu avem pe nimeni altă mîngîire, decît pe tine să ne trăiesci și să fii sănătos

te sărută dulce mama ta,
E. C.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{5(4)}{LV}$.

V

17 aprilie [1883]

Iancule dragă,

Am priimit bani de la tine 200 fr. Am priimit şi scrisoarea cu portretul tău care şi mie îmi pare că nu semeni bine; din bani am dat lui Darescu restul de 118 fr. şi 70 bani, am dat Mariţi, cheltuiala de sărbători şi ne-a mai rămas 60 franci. Iancule dragă chiria la Hagica este 31 galbeni care dupe socoteala mea face 9 napoleoni şi 5 franci şi jumătate arvuna am dat 30 care <ne-ai> i-ai trimis tu săptămîna trecută. Socoteşte şi tu şi vezi ce mai trebuie pînă să se împlinească suma trebuincioasă socotind că trebuie şi bani de mutat şi de cheltuială aminterea la Hagica nu este de vorbă chiria trebuie dată la intrare şi contractul făcut, Iancule dragă daca vezi pe Cleopatra spune-i că o doresc, atît ei să-i spui astea cît şi lui Petre şi Fetiţi daca îi vei vedea, te îmbrăţişez şi îţi doresc toate mulţumirile şi sărbătorile să le petreci sănătos.

La revedere,

L e n c i

Şi eu scumpu Iancu, te sărut dulce, dulce! îţi mulţumesc copilu meu că m-ai uşurat, şi m-ai scăpat de grijea ce aveam. Domnu să-ţi sporească şi să fii totdeauna scutit de necazuri şi nici odată să nu fii în lipsă. Să dispui totdeauna în belşiug. Iancule, dragă, silesce te rog de a-mi trimite banii de chirie cu 2, 3 zile înaintea mutări, fiindcă casele sunt goale şi aşi vrea să ne mutăm mai nainte de Sf. Gheorghe, că şi cărătorii sunt mai scumpi la Sf. Gheorghe şi pănă nu dăm chiria toată, nu ne lasă nici un obiect să ducem acolo.

Te îmbrăţişez de mii de ori,
a ta mama cu dor,
E. C a r a g i a l e

<Nu scim nici o nuvelă să-ţi scrim>. Întoarce[1] s-a jucat la Orfeu *O noapte furtunoasă* în beneficiul lui Hagiescu şi a fost şi Dimitriad, a venit acasă încîntat şi felicitînd pe mama să-i trăiesci că este ceva de o frumuseţă rară piesa cred că nici o nuvelă nu ai fi priimit mai cu plăcere de cît asta, publicul era asemenea încîntat.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{3(4)}{LV}$.

[1] Întoarce foaia.

VI

22 aprilie [1883]

Iancule dragă,

Am priimit 180 franci am dat restul chiriei pe cum zici tu şi ne-a mai rămas şi de mutat şi cheltuială aminterea, acum curînd nu ne mai trebuie nimic, cînd ne o trebui îţi scrim noi să ne triimiţi. Iancule dragă te rog cînd vei putea mai trimite-mi şi mie cîte ceva monedă, că-mi trebuie şi mie multe lucruri, nu crez că te superi că îţi zic că îmi trebuie şi mie Iancule, adresa nosta este strada Modestiei No 7.

Te sărut dulce, spune copiilor cînd îi vezi că îi sărut asemenea şi pe ei, cînd vei veni în Bucureşti te rog Iancule dragă ia de acolo un pămătuf de şters ţilindru de la lampă că pe aci nu se găseşte am căutat. Te îmbrăţişez, la revedere,

L e n c i

Te sărut dulce Iancule dragă. Îţi mulţumesc scumpu meu fiu de toate, să trăiesci, să-ţi dea Dumnezeu toate fericirile. Noi suntem bine. Să te găsească şi pe tine scrisoarea noastră bine. Scrie-ne, cînd o să vii? să vii sănătos. Te înbrăţişez cu dulci sărutări,

mama ta,
E. C a r a g i a l e

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{3(5)}{LV}$.

VII

26 aprilie [1883]

Iancule dragă,

Noi ne am mutat duminică am dat bani şi am făcut contract cu cucoana Hagica, acum mai avem încă ceva de cerut, Mariţa vrea să iasă la sfîrşitul lunei că atunci i se împlinesce şi s-a obrăznicit grozav cînd ai plecat mama ţi-a spus că are să ia 50 fr. De atunci şi pînă la sfîrşitul luni se face încă o lună şi prin urmare are să ia 70 fr. Te rog dacă poţi trimite să o desfacem că nu mai este de suferit. Suntem sănătoase sperăm

ca şi tu să fii asemenea. Adresa noastră este strada Modestiei No 7. Noi de cheltuială mai avem 30 fr. Mama doarme dupe dejun şi de aceea nu-ţi scrie că nu vroi să o deştept. Te îmbrăţişem amîndouă te dorim scriem cînd vii la revedere,

Lenci şi Catinca

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{5(5)}{LV}$.

VIII

Bucureşti,
2 ianuarie 1904

Dragul meu frate,

Scrisoarea ta mi-a făcut o plăcere mare, şi o bucurie sufletească adîncă, văzînd că, de şi în locuri atît de frumoase[1], şi care îţi fac atîta plăcere şi mulţumire, te gîndesci la mine cîte odată, şi încă cu drag, şi cu dorinţa de a fi fost şi eu cu tine, să împărtăşesc şi eu cu voi acele plăceri! Să ştii că mă măgulesc puţin de vorba ta, că judec în multe ca tine, şi că de aş fi cu voi să mă bucur şi eu de vorba noastră a veche *plusios tu cosmu*[2] ţi-ar face plăcere. Eu ţin mult ca tu să ai o idee bună de mine în privinţa judecăţi, deoarece fără compliment eşti un om de spirit. Cît pentru spurcăciunea de Bucureşti, are şi el, ca or ce, bunul şi răul său, de vreo trei săptămîni a fost nişte geruri grozave, pînă eri 1 ianuarie, eri a fost mai slab, şi azi este moină, şi pe jos murdar, cum numai în el cred că poate fi. Am priimit telegramele tale, şi pe cea din ajunul Crăciunului, şi pe cea de eri anul nou, vă am felicitat şi eu de anul nou tot telegrafic, dar am pus toată adresa locuinţei, fără însă să pui şi numele tău, nu este vina mea, ci a celor 48 ani trecuţi, şi ştii ce a spus dr. Tomescu[3] odată la mine cînd erai şi tu, că de la 40 ani în sus încep creeri a se muia şi a perde şirul vorbei, eu văd că am perdut şirul adresei voastre, a vorbei se mai ţine puţin. Sărută pe toţi în locul meu. Copiilor complimente din partea lui Cadaif, care adevărat că ar fi tare încîntat să alerge pe malul mării, de o cam dată rămîne cu pofta. Ştiu că tu nu treci ca cîinele prin apă, prin lume, şi de aceea aştept venirea voastră, să mi spui şi mie de frumuseţile ce aţi văzut pe acolo? Cît pentru mul-

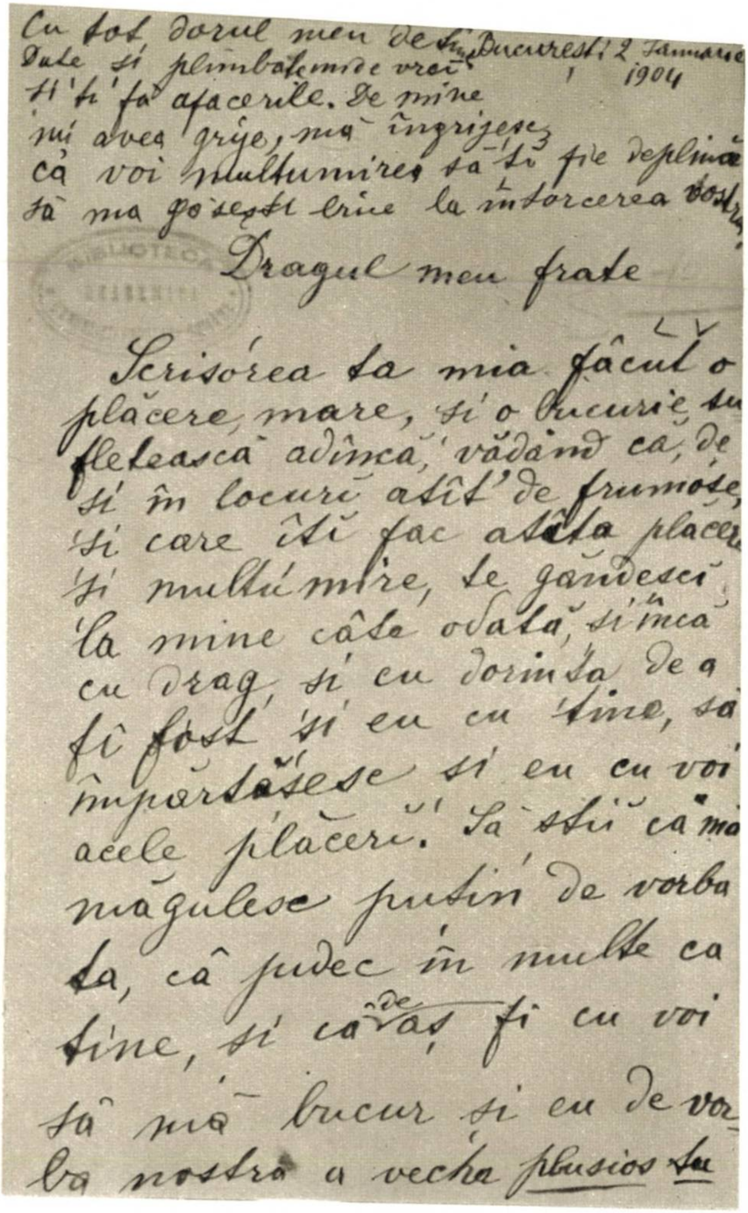

Cu tot dorul meu de tine București 2 Ianuarie 1904
Dute și plimbăte unde vrei
și'ți fă afacerile. De mine
nu avea grije, mă îngrijesc
că voi mulțumirea ta să'ți fie deplină
să mă găsești bine la întorcerea vostră

Dragul meu frate

Scrisórea ta mi-a făcut o
plăcere mare, și o bucurie su-
fletească adîncă, văzând că, de
și în locuri atît de frumóse,
și care îți fac atâta plăcere
și mulțumire, te gândesci
la mine câte odată, și încă
cu drag, și cu dorința de a
fi fost și eu cu tine, să
împărtășesc și eu cu voi
acele plăceri. Să știi că mă
măgulesc puțin de vorba
ta, că judec în multe ca
tine, și că de aș fi cu voi
să mă bucur și eu de vor-
ba nostră a vechea plusios ta

Pagină din scrisoarea adresată de Lenci L. Cara-
giali lui I.L. Caragiale (Bibl. Acad. R.P.R.)

I. L. Caragiale (fotografie cu dedicația autografă către sora sa, Lenci Caragiale) (Bibl. Acad. R.P.R.)

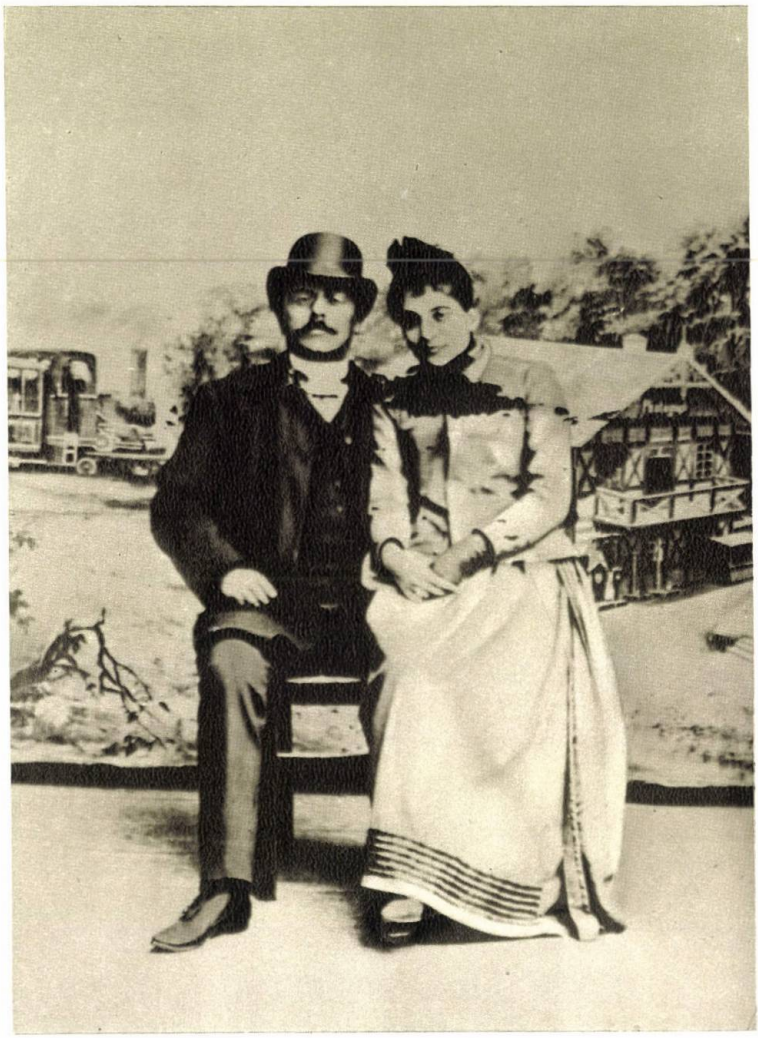

I.L. Caragiale împreună cu soția sa, Alexandrina,
la Moși, înainte de 1900 (Bibl. Acad. R.P.R.)

vino. Ştiu că îţi este destul de greu ţie să-ţi laşi pe Didina şi copii mai multe zile fără tine, dar ce să-ţi fac, tu ai vrut să fii şi tu la operaţia mea, în Bucureşti, altfel eu nu aş fi îndrăznit nici odată să te chiem, căci mă gîndeam, că o să-ţi fie greu să îi laşi singuri mai ales că sunt în ţară străină. Spune Didini că de ce nu mi-a răspuns la scrisoare, că asta m-a făcut să am grije, ca nu cumva să fie cineva bolnav iară la voi. Sper că nu, şi că a aşteptat să te duci tu să îi spui cum sta lucrurile. Costică[1] a venit cu arenda şi în fine am scăpat de datornici, of! că îi aveam pe suflet. Iartă-mă că scriu aşa prost, sunt foarte obosită, căci azi la 9 dimineaţa am avut consultul, şi m-am sculat prea de dimineaţă nu ca de obicei. Consultul a fost Leonte, Florea Teodorescu şi Bardescu şi decizia a fost asta, dar asta am vorbit numai [cu] Leonte căci el ştia vorba că să te anunţ pe tine şi că fiind eu gata, sanatoriul Olcofchi mă aşteaptă. Cred că ţi-am scris destul de deslusit. Acum sărută pe copii şi pe Didina în locul meu. Pe tine te sărut asemenea. Şi să ne vedem sănătoşi.

Sora ta,
L e n c i

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{5(3)}{LV}$.

[1] Constantin C. Lecca, fiul pictorului C. Lecca (1810—1887), vărul primar al mamei lui Caragiale şi al Momuloaiei, era parte şi avocat al moştenitorilor legitimi ai acesteia. Sora lui era Cleopatra Lecca (căs. Poenaru şi divorţată), una din muzele lui Eminescu, căruia i-ar fi inspirat *Pe lîngă plopii fără soţ*.

X

Bucureşti,
9 mai [1905]

Dragă Iancule,

Am priimit scrisoarea ta, care mi-a făcut mare rău, văzînd că eşti aşa de supărat dupe urma lui Matei, am trimis la mă-sa[1] dupe cum scrii tu, am trimis pe Mariţa servitoarea, şi mi-a trimis vorbă că vine ea cînd o putea la mine, eri a venit Matei singur la mine, a mîncat la mine seara, însă eu nu am spus nimic de scrisoarea ta, şi mi-a spus că a venit pentru că tot trebuie să-şi facă stagiul, şi că ar dori mult să poată intra în şcoala militară, să iasă ofiţer de cavalerie, ce vrei poate că aşa

îi va fi scris, că ştii că eu sunt tare convinsă că omul nu face de cît ceea ce îi este scris să facă, de aceea îţi scriu şi ţie să laşi lucrurile să se facă dupe cum este să se facă, căci nu este chip să le schimbăm noi. Fii cuminte şi nu te mai amărî căci rezultatul este acelaşi, destul m-am prăpădit eu cu firea, şi mi-am dat multă osteneală să schimb lucrurile din mersul lor, şi fără să pot schimba nimic din toate cele ce a fost scrise atît pentru mine cît şi pentru alţi, m-am ales cu faimoasele chisturi, pentru care am suferit atît, şi cine ştie dacă sunt definitiv scăpată, sau vor reveni cu timpul.[2] Cît pentru răspunsurile arogante ale lui, tu nu vezi că tinerimea din zioa de azi nu poate să mai aibă stăpîni, ci vor ei să fie stăpîni, cei în vîrstă azi trebuie să fie cuminţi să aplaneze lucrurile, să nu caute să meargă cu stăpînirea departe. În fine eu aşa sunt de idee, că tu să-l laşi cu toată voia să între în şcoala militară, de se va putea, şi să fii chiar bucuros că scapi mai curînd de grijea lui, căci odată ieşit ofiţer, nu mai are nevoie de ajutorul bănesc al nimărui, şi scapi de a cheltui cu el, şi eşti afară de orice răspundere. Eu voi face tot ce voi putea să-l ajut, de şi acum cu nenorocita aceea de operaţie cheltuind atît, am fost silită să mă împrumut cu poliţă cu girul lui bietu Costică Lecca, de aceea nu voi să mă iau rău cu el, că am cîte odată nevoie de el. În fine termin şi îţi zic încă o dată fii cuminte, şi veze-ţi de scrisu tău, şi de alte daraveri pe care le ai. Sărut pe Didina şi pe copii, şi pe tine dorindu-te. Eu nu am mai văzut de mult familia Didini[3], că nu am putut eşi, ştiu că aveţi ştire de la ele.

Încă o datăte sărut frăţeşte,

sora ta,
L e n c i

Mai scriem cînd poţi.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S \frac{5\,(6)}{LV}$.

[1] Matei I. Caragiale, fiul nelegitim al lui I. L. Caragiale, locuia la mama lui, Maria Constantinescu.

[2] Temerea s-a împlinit, şi metastaza i-a fost fatală mai curînd decît se putea aştepta. Curînd după ce fusese operată de chist canceros, Lenci a murit (la 6 septembrie 1905) de sarcom şi chist al ovarelor (certificat mortuar semnat de dr. Miron).

[3] Agatha Burelly (1835—1907), văduva arh. Gaetano Burelly şi mama Alexandrinei I. L. Caragiale; Tita I. Zlatko (1860—1944), fiica ei cea mai mare; Jenica T. Duţescu-Duţu (1867—1946), fiica ei cea mai mică.

XI

Leordeni,
9 iulie [1905]

Dragă frate,

Am priimit scrisoarea ta aci la Leordeni. Cele ce ţi-am scris în privinţa lui Matei a fost numai ca să-ţi arăt că nu avem noi trecere la Mănulesci, ca cei lalţi din familie, noi am avut cam tot de una păr de lup. Cît pentru intrarea lui Matei în şcoala militară, vorba ta bine, tu îţi faci datoria să intervii, dar la urma urmei, de nu se va putea, nu ne vom da de mal, mai sunt şi alte cariere afară de cea militară, mai are 6 zile pănă la 15 iulie, căci pănă atunci se depun actele, cred că le va depune şi el, şi nu mai este mult pănă să se vază rezultatul, azi îi scriu şi lui o carte postală, că imediat ce va afla rezultatul să-mi scrie să ştiu. Acum să vorbim de altele, zici că să-ţi scriu cît de mult, şi or ce palavre despre mine, despre lume, şi despre or ce; dacă aş avea şi eu talentul tău de a scrie or ce lucru cît de neînsemnat să îi dau un farmec şi o drăgălăşie, atunci aş putea scrie or ce, dar eu sunt departe de a atinge acest talent, şi îmi este teamă să nu te plictisesc, dar fie ce o fi, o să încep şi eu cu ce mă voi pricepe. Îmi scrii de Ţakatia[1] că este cu Tita şi Ivănuş[2] la Tekir-Ghiol, vezi că încet, încet Tita are să facă din Iancu ce vrea, cred că de iarnă o să o aibă la ea, fără doar şi poate. De Jenica[3] ştiu unde este, că mi a spus ea în zioa plecărei că a fost la mine, dar nu ştiam adresa esactă cum mi-ai trimis-o tu. Aci la Leordeni este foarte prost, secetă mare, porumbul este iară pe ducă, şi este o sărăcie complectă nu se găsesce de nici unele, contra de ce era altă dată o abondenţă peste măsură, se vede că de dragul meu da aşa înainte unde vin în toţi ani. De mine să nu ai grije că nu fac dulceţuri, că nici nu prea am din ce, şi nici nu mă lasă biată Lisaveta să fac ceva. Leordeni s-a prostit în toate felurile, chiar serviciul postei nu se mai face de mai multe ori pe zi, nu se ia scrisorile de cît o dată pe zi spre Bucureşti şi o dată pe zi spre Vorciorova [*sic*] şi spre voi de esemplu, la ce mă interesez eu. Eu sunt bine am avut nisce dureri în pîntece, dar acum mi a trecut, şi sunt bine. Cît pentru venirea ta în ţară, în vreo afacere a mea, nu este nevoie, ne avînd de o cam dată nici o afacere, dar cum spui tu că poate de toamnă să ne vedem cu toţi, cred că nu este nevoie să ţi mai spui cîtă dorinţă am să vă văd pe toţi ce este drept, că nu ştiu de ce văd că cu cît trece timpul, în loc de a mă obişnui cu absenţa voastră, vă doresc mai mult, şi vine vremea mai des să zic, unde este Iancu şi Didina acum să mă duc azi la ei, să-mi treacă de urît, cu ei care sunt atît de drăguţi

pentru mine. În fine să ne vedem or cînd se va putea, numai sănătoşi să fim toţi. Dacă acei mizerabil[i] de Frăteşti[4] ar fi fost vînduţi, adică bani luaţi, aţi fi văzut voi cum vă aş fi călcat eu aci la voi, fără să ştiţi chiar, dar nu se poate, că a venit una dupe alta, şi m-a împedicat. Apropo de asta, cum zici tu de Matei că omul nu face ce vrea în lumea asta, şi mai ales noi, zău că parcă a fost făcut să nu facem de cît contrariu de ce am vrut. Aşa a fost scris. Find că scriu şi Didini o dată cu tine, nu-ţi scriu ţie nimic de ea şi copii. Scriem cînd poţi şi cît poţi, şi eu îţi voi răspunde tot aşa. Încă o dată îţi spun să nu ai grije de mine că sunt bine. Pe aci de şi secetă totuşi nu sunt căldurile din Bucureşti, mai ales seara. Prietini mei din Leordeni sunt drăguţi cu mine ca tot deuna. Eu fac tot posibilul să mă fac cît se poate de bine, că la toamnă cînd veţi veni să mă găsiţi aşa cum cred eu că vreţi şi voi să fiu. Mircea este în culmea fericiri. Complimente de la Lisaveta şi de la Mircea. Eu te îmbrăţişez şi sărut cu tot dorul şi dragostea de soră.

Lenci

Bibl. Acad. R.P.R., ms. $S\frac{5\,(7)}{LV}$.

[1] Soacra lui Caragiale.
[2] Tita Zlatko, sora mai mare a Alexandrinei I. L. Caragiale, şi fiul ei.
[3] Jenica T. Duţescu-Duţu, sora mai mică a Alexandrinei I. L. Caragiale.
[4] Moşia din Vlaşca, partea cea mai importantă din moştenirea Momuloaiei.

ALEXANDRINA I. L. CARAGIALE CĂTRE C. DOBROGEANU-GHEREA

3 noiemvrie 1912

Iar vin la d-ta, Costică dragă, cu o mare rugăciune:

Ce se face, ce se hotărește cu acel nenorocit care zace, părăsit și uitat de toți într-un cimitir strein? [1] Această întîrziere mă zdrobește, asta nu e viață, acest martiriu nu-l mai pot suferi: trebuie să se hotărască într-un fel, dar trebuie să aibă un sfîrșit.

Păzitorul cimitirului m-a întrebat dacă într-acel cosciug zace <în> vreun esilat politic. Am răspuns: Nu, e un romîn.

Pricepi d-ta, ce sufăr eu, poți să-ți dai seama?

Am așteptat, am răbdat, dar nu mai pot. Dacă mai întîrzie lucrurile, sunt *ferm* hotărîtă să fac înmormîntarea aci în Berlin.

Pentru asta am toate drepturile și crez că și *lui* i-ar fi plăcut mai bine așa.

Am scris și lui Barbu[2], dacă puteți ceva în numele cerului veniți-mi în ajutor, sau lăsați-mă să fac cum știu. *Așa* nu mai merge.

Sunt aproape patru luni de cînd mă chinuiește gîndul ăsta; la toți e un sfîrșit, numai la mine *nu*.

Iartă-mă, Costică dragă, dar trebuie să te supăr, și doresc din fundul sufletului să fie ultima oară; ajută-mă că sunt așa de singură și de nepricepută, și nu știi cum mă chinuiesc; crede-mă, altfel nu te aș plictisi atît. Copiii sunt sănătoși; Fanny și Paul[3] au fost ieri și azi pe la noi; alt nou nimic.

Aștept un răspuns, care ar fi dar numai să știu ceva *hotărît*. Din fundul sufletului vă îmbrățișem pe toți și vă dorim multă sănătate.

A d-tale
devotată,
Didina Caragiale[4]

Muzeul Teatrului Național din București, înreg. nr. 385/7, 1951.

[1] Rămășițele pămîntești ale lui Caragiale fuseseră provizoriu depuse la 14/27 iunie 1912 în cavoul capelei din cimitirul protestant *(Erster Schöneberger Friedhof)*. Afară de familie, participaseră Delavrancea, Vlahuță și Gherea. La

stăruinţele acestuia, în urma scrisorii disperate a văduvei, sicriul lui Caragiale a fost adus în ţară la 18 noiembrie st. v. şi a fost înhumat la 22 ale lunii în cimitirul Bellu.

[2] Barbu Delavrancea.

[3] Paul Zarifopol şi Fanny (Ştefania), soţia lui.

[4] Alexandrina, a doua fiică a arh. Gaetano Burelly, căsătorită cu Caragiale la 7 ianuarie 1889, a încetat din viaţă la 16 aprilie 1954, în vîrstă de 89 de ani.

[*Înainte de 1892*]

Domnule Maiorescu,

Oare, după incidentul „regretabil" dintre Jacques şi mine lunia trecută la „Junimea", ar fi consult să mai merg astă-seară la el? Dar iar să nu merg, parcă ar semăna că tot eu sunt supărat, cînd, ce e drept, e rîndul lui să fie.[1]

Mă rog de dumneata, daca nu te superi, dă-mi o povaţă: da sau ba?

Devotat,
C a r a g i a l e

Marţi

Bibl. Acad. R.P.R., ms. S $\frac{12}{XII}$. *Găsind această scrisoare cînd volumul de faţă era cules în pagină, o inserăm la sfîrşitul cărţii.*

[1] Nu avem cunoştinţă de natura acestui incident. Iacob C. Negruzzi n-a pomenit niciodată de o altă neînţelegere dintre el şi Caragiale, în afară de aceea relativă la numirea acestuia ca director al Teatrului Naţional, cînd şi-a dat avizul negativ, socotindu-l impropriu administraţiei.

INDICI

Bacalbaşa, Ion C.: 222
Boerescu, C.: 193—194
Botez, Constantin: 216—217
Brănişteanu, B.: 165
Brezeanu, Iancu: 215
Brezoianu, Iuliu: 38
Burbea, I.: 219—220

Cantacuzino, Gr. C.: 182—183
Caudella, Eduard: 172—173
Cerna, P.: 158—160
Ciorogaru, Roman R.: 177—178
Ciurcu, St.: 171
Comitetul Societăţii funcţionarilor publici din Galaţi: 216
Comitetul teatral din Craiova: 202—203
Comitetul teatral din Iaşi: 201
Corbu, Ion: 161—164

Davila, Alexandru: 213—214
Dăianu, Ilie: 100—102
Delavrancea, Barbu: 99, 99—100, 210—211
Delavrancea, Cella: 139—141
Dimitriu, Dumitru G.: 103—106
Direcţia Şcolii primare nr. 1 din Ploieşti: 181—182
Dobrogeanu-Gherea, C.: 10—17, 128
Dona, Elena dr. I. N.: 89
Dragomirescu, Mihail: 41—88
Dragomirescu, Mihail (copiii): 88—89

Duca, Gr.: 137—138
Duscian, I.: 170—171
Duțescu-Duțu, Ionel: 111—114
Duțescu-Duțu, Jenica T.: 110
Duțescu-Duțu, Teodor: 106—110, 111

Flavian, Edgard: 136—137

Ghica, Scarlat I.: 207—210
Goga, Octavian: 168—170
Goldiș, Vasile: 165—167
Grădișteanu, Petre: 206—207
Grideanu, G.: 8
Grigorescu, Gh. N.: 157
Grigoriu-Iași: 134—135
Gusti, D.: 129—134

Haret, Spiru: 204—206
Hodoș, Nerva: 167—168

Ibrăileanu, G.: 153—157
Ionescu, Take: 195—197
Isac, Emil: 172
Istrati, C.: 212

Kremnitzer, Jacques L.: 174—175

Leon, N.: 36—37
Lohan, Vasile: 175—177

Maiorescu, Anna: 4—5
Maiorescu, Titu: 251
Mancaș: 152—153
Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor: 184—189
Mittag: 129
Müller, Carol: 200—201

Nottara, Const. I.: 38, 192—193

Olteanu, A.G.: 203—204
Onciul, D.: 39—41

Panțu, Ioan C.: 6—7

Petra-Petrescu, Horia: 142—149
Petra-Petrescu, Nicolae: 9—10
Petrone, P.: 214—215
Piperescu, N.V.: 151
Preşedintele Societăţii de economie a funcţionarilor R.M.S.: 212—213
Prim-procurorul Tribunalului de Ilfov: 197—200

Rădulescu, Teodor: 173—174
Rădulescu-Motru, C.: 217—218
Redacţia ziarului *Lupta*: 194—195
Ronetti-Roman, Jean: 149—150

Steuerman-Rodion, A.: 141—142

Teodor (?): 37—38
Tzigara-Samurcaş, A.: 152

Un intelectual din Galaţi: 220—221
Urechia, Alceu: 17—34
Urechia, V.A.: 3

Vermont, Lea: 190—192
Vlahuţă, A.: 90—98, 99—100
Volenti, N.: 34—36

Wachmann, Eduard: 5—6

Zarifopol, Paul: 115—127, 128
Zlatko (familia): 111

CRONOLOGIA SCRISORILOR

1864 (direcţia Şcolii primare nr. 1 din Ploieşti): 181

1885 martie 2/14 (Gr. C. Cantacuzino): 182
1885 aprilie 29 (Gr. C. Cantacuzino): 183

1886 noiembrie 6 (V.A. Urechia): 3

1888 iulie (Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor): 184
1888 iulie 30 (Lea Vermont): 190
1888 august 13 (Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor): 185
1888 august 17 (Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor): 186
1888 august 29 (Const. I. Nottara): 192
1888 septembrie 12 (Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor): 188
1888 octombrie 3 (Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor): 189
1888 decembrie 16 (Anna Maiorescu): 4

1889 mai 5/17 (C. Boerescu): 193

1890 (Eduard Wachmann): 5

1891 februarie 14 (redacţia ziarului *Lupta*): 194

Înainte de 1892 (Titu Maiorescu): 251

1892 martie 21 (Ioan C. Panţu): 6

1893 noiembrie 4 (Take Ionescu): 195

1907 iulie 5/18 (Mihail Dragomirescu): 51
1907 iulie 19 (Mihail Dragomirescu): 52
1907 iulie 11/24 (Mihail Dragomirescu): 53
1907 iulie 13/26 (Mihail Dragomirescu): 54
1907 după iulie 15 (Mihail Dragomirescu): 48
1907 august 1/14 (Mihail Dragomirescu): 55
1907 începutul lunii august (Mihail Dragomirescu): 56
1907 august 5 (Delavrancea şi Vlahuţă): 99
1907 august 15—16/28—29 (Mihail Dragomirescu): 57
1907 august 29 (Cella Delavrancea): 139
1907 august 18/31 (Mihail Dragomirescu): 58
1907 august 19/septembrie 1 (Mihail Dragomirescu): 59
1907 septembrie 5 (Mihail Dragomirescu): 60
1907 septembrie 6 (Mihail Dragomirescu): 61
1907 octombrie 5 (Mihail Dragomirescu): 61
1907 octombrie 23 (Horia Petra-Petrescu): 142
1907 octombrie 14/27 (A. Steuerman-Rodion): 141
1907 octombrie (Mihail Dragomirescu): 61
1907 noiembrie 1/14 (Mihail Dragomirescu): 62
1907 noiembrie 15 (Mihail Dragomirescu): 65
1907 noiembrie 10/23 (Mihail Dragomirescu): 66
1907 noiembrie 23/decembrie 6 (P. Petrone): 214
1907 decembrie 15 (Mihail Dragomirescu): 69
1907 decembrie 10/23 (Gr. Duca):138
1907 decembrie (Mihail Dragomirescu): 70

1908 ianuarie 4 (Cella Delavrancea): 140
1908 ianuarie 8 (Mihail Dragomirescu): 71
1908 ianuarie 15 (Teodor Duţescu-Duţu): 107
1908 ianuarie 27 (Jean Ronetti-Roman): 149
1908 ianuarie 27 (Mihail Dragomirescu): 72
1908 februarie 5 (Mihail Dragomirescu): 72
1908 februarie 7 (Mihail Dragomirescu): 73
1908 februarie 8 (Mihail Dragomirescu): 77
1908 februarie 1/14 (Horia Petra-Petrescu): 143
1908 martie 2 (Paul Zarifopol): 118
1908 martie 4 (Mihail Dragomirescu): 78
1908 martie 6 (Iancu Brezeanu): 215
1908 aprilie 8 (Comitetul Societăţii funcţionarilor publici din Galaţi): 216

1908 iunie 3 (Paul Zarifopol): 118
1908 iulie 26 (Alceu Urechia): 34
1908 octombrie 13 (Paul Zarifopol): 119
1908 octombrie 17 (Horia Petra-Petrescu): 143
1908 octombrie 18 (Paul Zarifopol): 120
1908 octombrie 21 (Paul Zarifopol): 120
1908 octombrie 27 (Mihail Dragomirescu): 79
1908 decembrie 11/24 (Mihail Dragomirescu): 79

1909 ianuarie 13 (Horia Petra-Petrescu): 144
1909 ianuarie 22/februarie 4 (copiii lui M. Dragomirescu): 88
1909 februarie 19 (Mihail Dragomirescu): 80
1909 februarie 8/21 (N. V. Piperescu): 151
1909 fabruarie 27 (Mihail Dragomirescu): 81
1909 martie 5 (Mihail Dragomirescu): 82
1909 martie 10 (A. Tzigara-Samurcaș): 152
1909 martie 16/29 (Mancaș): 152
1909 mai 25 (Paul Zarifopol): 121
1909 iunie (Ionel Duțescu-Duțu): 111
1909 iulie 15 (Ionel Duțescu-Duțu): 112
1909 august 9/22 (familiile Zlatko și Duțescu-Duțu): 111
1909 septembrie 23/octombrie 6 (Horia Petra-Petrescu): 144
1909 noiembrie 15 (A. Vlahuță): 90
1909 noiembrie 3/16 (Mihail Dragomirescu): 84
1909 noiembrie 17/30 (G. Ibrăileanu): 153
1909 noiembrie 30 (Paul Zarifopol) 122
1909 noiembrie 18/decembrie 1 (G. Ibrăileanu): 155
1909 noiembrie 27/decembrie 10 (G. Ibrăileanu): 155
1909 noiembrie 28/decembrie 11 (Constantin Botez): 216
1909 decembrie 17/30 (A. Vlahuță): 91

1910 ianuarie 4/17 (Mihail Dragomirescu): 85
1910 februarie 14 (C. Rădulescu-Motru): 217
1910 februarie 19 (Mihail Dragomirescu): 86
1910 martie 3 (Paul Zarifopol): 122
1910 aprilie 1 (Paul Zarifopol): 123
1910 aprilie 26 (Ionel Duțescu-Duțu): 113
1910 iunie 14 (Gh. N. Grigorescu și soția lui): 157
1910 august 21 (Paul Zarifopol): 124

INDICE DE TITLURI ALE SCRIERILOR LUI CARAGIALE

1 aprilie, monolog: 222
100 de ani: 152, 153, 207
1907, din primăvară pînă-n toamnă. Cîteva note: XVIII, XIX, XXI, XXII, 62, 63, 64, 65, 68

Bietul Ion. Fabulă: XXI, 49, 51, 52, 78
Boul şi viţelul: 69, 71, 107

Cella Delavrancea: XI, 139
Cîrdăşia (traducere): 183
Constatare: 70, 76
Conul Leonida faţă cu Reacţiunea: 5, 201, 203, 214, 222
Culisele chestiunii naţionale: 147

D-ale carnavalului: 183, 201, 207, 208, 213
De ce? Scherzo: 76
Din carnetul unui vechi sufleor: XIII, 185
Diplomaţie subţire: 149
Două cugetări la trei zile: 137
Duel... Fabulă: XVIII, 47, 48, 51, 55

Făt-Frumos cu moţ în frunte (după Perrault): IX, 79, 121

Hatmanul (traducere): 183
Hatmanul Baltag: XI, 173, 183

Ion Brezeanu: X, 215

Începuturile Romei: 196
Între Stan şi Bran: 149

Kir Ianulea: XXII, XXVIII, 154, 156

La hanul lui Mînjoală: 64
Litanie. Pentru sfîrşitul lumii: 49

Mare farsor, mari gogomani: 128
Mîngîiere. Fabulă: 63, 64, 68
Modern, monolog burlesc: XVIII, 59
Momente: XVI, 89, 100, 212
Morală şi educaţie: 92

„Naţiunea romînă": XII
Năpasta: 64, 89, 194, 201, 207, 208, 213, 222
Nevoile obştei şi aşa-numitele „Casa noastră": 149
Notiţe critice: 208

O conferenţă: VIII, 113
O cronică de Crăciun: 69, 107
Odă. Copilului: 53
O noapte furtunoasă: XIII, XIX, XX, 16, 66, 194, 201, 207, 213, 222, 239, 241
O răutate: VII
O reparaţiune: 149, 166
O scrisoare: 149
O scrisoare pierdută: XX, 16, 50, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 207, 213, 222
O soacră: 222

Patria şi neamul — povestiri şi icoane din trecutul poporului romînesc (proiect de carte): 196, 205
Politică şi literatură: XII, 92
Poveste: 69

Raport către d. Barbu St. Delavrancea: 211
Repausul dominical: IX, 89
Roma învinsă (traducere): XIX, 39, 182, 201, 213

Savant: 117, 150
Sărbători mîhnite: 94, 149
Schiţe nouă: 82, 89, 93, 107, 113, 121, 155
Schiţe uşoare: 201
Scrisoare: 62, 63
Sfînta Genoveva: 123

I N D I C E D E N U M E

Aderca, Felix: 98
Albalat, Antoine: 118
Alcalay, Leon: 201
Alecsandri, Vasile: XVIII, 34, 121, 166, 208
Alexovici, Ecaterina: XXIII
Alexovici, Mihail: XXIII
Andreescu, Ion: 195
Antinescu, Zaharia: 181
Arceleanu, Mihail: 142
Arendt: 132
Arion, Constantin C.: 71
Arizan, Aurel: 174

Bacalbaşa, Anton (Tony): 53, 222
Bacalbaşa, Constantin C.: 222
Bacalbaşa, Ion C.: 200, 222
Baedeker: 21, 24
Balbi, Alice: 4, 5
Bardescu: 245
Barthet: 23
Bădărău, Al.: 170, 171
Bălăcescu, Costache: XIII, 225, 226
Bălcescu, Barbu: VII
Beethoven, Ludwig van: XI, 26, 49, 105, 106
Berndt, Elena: 131, 132, 133
Bianu, Ioan: XXII, 168
Bîrseanu, Andrei: 7
Bîrsescu, Agatha: 208, 209

Blaramberg, doamna: 4
Blumenfeld, Clement: 55, 58, 59
Boerescu, Constantin: 193—194
Boicescu, Nicolae A.: 37
Boileau, Nicolas: XXI, 80
Bojin, Alexandru: 93, 95, 100
Botez, Constantin: 216—217
Botez, Iancu: 156
Botticelli, Sandro di Mariano Filipepi, zis: 59
Brăiloiu, Al. C.: 197, 198
Brăiloi, Casia: 4
Brănișteanu, B.: XI, 165
Brătescu-Voinești, Ioan Al.: 93, 94, 156
Breazu, Ion: 7
Brezeanu, Iancu: X, 199, 215
Brezoianu, Iuliu: 38
Brooks: 162
Brote, Eugen: 147
Bucuța, Emanoil: 86
Bujor, Paul: XVI
Buonarotti, Michel Angelo: 6
Burbea, I.: XI, 219, 220
Burelly, Agatha: XI, 135, 244, 246, 247, 248
Burelly, Gaetano: XI, 109, 146, 246, 250

Cadaif (?): 243
Caion (Const. A. Ionescu, zis): XXIV, 40, 46
Calor[opol?]: 228
Cantacuzino, Gr. C.: XI, 182—183, 184, 194, 198, 207
Caragea, George: 119, 228
Caragiale, Alexandrina I.L.: XI, XIII, XXVII, 22, 23, 24, 27, 57, 85, 106, 120, 133, 146, 168, 175, 245, 246, 247, 248, 249, 250
Caragiale, Ecaterina (Tușchi): XI, 139, 146, 168
Caragiale, Elena (Lenci): VI, XII, XIII, XXVII, 16, 232, 236—248
Caragiale, Luca (Luchi): IX, XXII, 16, 69, 137, 146, 159, 228
Caragiale, Matei I.: XIII, 13, 16, 36, 156, 159, 160, 167, 238, 245, 246, 247, 248

Caragiali, Anastasia: 227, 228
Caragiali, Caliopi: XII, 228
Caragiali, Costache (Costi): XII, XIII, XIV, 66, 226, 227, 228, 229
Caragiali, Ecaterina (Catinca): XII, XIV, XXVII, 227, 228—231, 232, 233—236, 238, 239, 240, 241, 242, 243
Caragiali, Iasomița: 227, 228
Caragiali, Iorgu: VIII, XII, XIII, XXVII, 66, 225
Caragiali, Luca: XII, XIII, XIV, XXIII, XXVII, 66, 125, 182, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233
Caragiali, Maria St.: XIII, XXVII, 227, 228
Carducci, Giosuè: 169
Carp, Petre P.: 76, 209
Caton cel vechi: 62
Catopol, A.: 198, 199, 200
Caudella, Eduard: XI, 35, 172—173
Cazzavillan, Luigi: 92
Călin, Liviu: 210
Călinescu, G.: 137
Cerna, P.: 146, 148, 158—160, 217, 218
Cioflec, Virgil: 37, 38
Ciorogaru, Roman R.: XXIV, 177—178
Ciuchindel, C.: 53, 55, 63
Ciupagea, Anna: 199
Ciurcu, Sterie N.: XXIV, 171
Ciuta: 162, 164
Coatu-Cerna: 160
Colțan Eliad: 103, 104, 105, 106
Conachi, Costache (vezi Konaki)
Confucius: 244
Constantinescu, Maria: 246
Corbu, Ion: XXIV, 161—164
Cosma, Ortensia: 92, 93, 168, 169
Cosma, Partenie: 169
Cosma, Partenie, doamna: 169
Cosma, Viorel: 3
Costache: 225
Coșbuc, George: V, XVII, XXIV, 44, 93, 94, 172
Coundé: 23
Creangă, Ion: XXV

Cromwell: 185
Cronibace, Amalia (Mali): 225, 226
Cronibace, Anestin: 226
Cuza, Alexandru Ioan: 238

Damé, Frédéric: XII
Dampmartin: 23
Darescu (Dărăscu?): 240, 241
Daumier, Honoré: 33
Davila, Alexandru: 213—214, 215
Dăianu, Ilie: XXIII, 100—102
Dănescu, Ana: 197, 240
Delavrancea, Barbu: VII, XV, XVI, 19—31, 40, 80, 81, 82, 93, 94, 96, 97, 99—100, 104, 139, 160, 172, 203, 210—211, 212, 249, 250
Delavrancea, Cella: XI, XV, XVI, 31, 96, 97, 104, 139—141, 147
Delavrancea, Henriquette-Riri (Gibory): XV
Delavrancea, Margareta-Bebs: XV
Delavrancea, Niculina-Pica (Dona): XV
Demetriescu, Anghel: 26, 30, 37
Densusianu, Ovid: 44, 172
Déroulède, Paul: 183
Desfontaines: 21
Diaconovich, Corneliu: XXII, 168, 171
Diamandi: 136, 137
Dimitrescu, Mihail: 9
Dimitriad, Mircea: XIII, 236, 239, 240, 241, 244
Dimitriad, M. Mircea: XIII, 244, 248
Dimitriu, Dumitru G.: VI, XI, XVI, 33, 89, 103—106, 139
Dimitriu, Margareta: 103, 105, 139
Disescu, Const. G.: 12
Dobrogeanu-Gherea, C.: VI, XIV, XV, XVI, XXVII, 10—17 115, 123, 124, 126, 127, 128, 249
Dona, Elena dr. I. N.: 89
Dona, I. N.: 96
Dona, Margareta: 157
Donatti, Giambattista: 162
Doré: 23
Dragomirescu, copiii: IX, 88—89

Dragomirescu, doamna: 56, 57, 58, 61, 88
Dragomirescu, Mihail: IX, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXIV, 41—88, 90, 91, 107, 130, 160
Dragoslav, Ioan: 71
Dragoşescu, Basiliu: 181
Drugescu: 13
Duca, Grigore: 137—138
Dumas, Alexandre, tatăl: 39, 185
Dumbravă, Bucura (vezi Szeculics, Fany)
Dumitrescu-Cîmpina, N.: 92
Dumitru: 236
Dupuy: 23
Duscian, Ion: XI, 150, 170—171
Duţescu-Duţu, Ionel: 109, 111—114
Duţescu-Duţu, Jenica: 108, 109, 110, 111, 114, 246
Duţescu-Duţu, Maria: 106
Duţescu-Duţu, Teodor: XI, XII, 14, 15, 78, 106—110, 111

Eftimiu, Victor: 169
Eliade, Pompiliu: 153, 215
Eminescu, Mihai: VII, VIII, X, XXV, 3, 95, 112, 217, 245
Epureanu, Em. Costache: 233
Erdély, Vasile, baron de: 161

Fănică: 227
Fetiţa: 241
Filip, G.: 65, 66
Filipescu, N.: 11, 202
Flavian, doamna: 136
Flavian, Edgard: IX, 136—137
Flavian, Laura-Maria: 136
Florescu: 36
Francisc-Iosif I, de Habsburg: 119
Freya, Marka: 124
Fromage, Gogueschor: VII
Fromage, madame: VII
Frosa: 228, 230
Frosina: 227

Galibardi băiatul: VI, VII
Gaspard: 140, 141

Lecca, Const. C.: 245, 246
Lecca, Haralamb G.: 141
Lehmann-Hartstein: 124
Leon, N.: 36—37
Leonte: 13, 245
Leria, Carlotta (vezi Zosima)
Lesage, Alain-René: 168
Le Verrier, Urbain Jean-Joseph: 163
Levy, Isaac M.: 187
Lieblich: 174, 175
Lisaveta: 247, 248
Littmann: 186, 187, 188
Lohan, Vasile: XXIV, 98, 175—177
Longfellow, Henry Wadsworth: 76
Lovinescu, Eugen: 64, 68
Luxiţa: 237, 240, 244

Macedonski, Alexandru Al.: 51, 172
Maché: 23
Maior, Petru: 161, 169
Maiorescu, Anna: 4—5
Maiorescu, Titu: X, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, 4, 45, 53, 72, 73, 75, 86, 188, 210, 251
Malcoci-paşa: XXV
Mancaş, doamna: 152—153
Mandrea: VII
Mandy, G.: 209
Manolescu, Grigore: X, 193, 240
Manu, G.: 213
Mariţa: 240, 241, 242, 245
Massoff, Ioan: X, 39, 150, 155, 156, 157, 207, 226
Mateescu, Mihai I.: 197, 240
Matheescu, Gheorghe: VI
Matsucolu şi Matsucopulo (vezi Georgescu, P.M.)
Mărculescu: 158
Mărculescu, C.: 209
Mărgăritescu-Cerna: 160
Măruţă, T.D.: 162, 202
Medianu, Apriliana: 133
Medici, Lorenzo di: 6

Mehedinți, Simion: 44
Menzel, Adolf: 24, 30
Metronomidi (vezi Dimitriu, Dumitru G.)
Metzentin: 19, 20
Metzentin, madame: 20
Metzentinel: 20
Meyerbeer, Giacomo: 31
Michail, Ottilia: 159
Mihăileanu, Ștefan: 184, 185, 188
Mihailovici, Marcel: 115
Mihalcea: 8
Miller-Verghi, Margareta: 6
Millian-Minulescu, Claudia: 48
Mincu, Ion: 42
Minulescu, Ion: 48, 71
Mioricke: 125
Mircea cel Bătrîn: XXIV, 40
Miron: 246
Missir, Petre Th.: VII, 36, 210
Mittag: 129, 130
Moldovanu, Corneliu: 71
Momolo Cardini, Girolamo: 138, 226
Momuloaia, Ecaterina: XII, XIII, 12, 244, 245, 248
Montaureanu: 200
Morf, Heinrich: 217
Moroianu, Nae: 137, 138
Mounet-Sully, Jean: 28, 30, 31
Mozart: 33
Müller, Carol: 200—201
Müller, Oscar: 201
Munteanu-Rîmnic, Frasin: XII
Murărașu, D.: 168

Nanu, D.: 71
Nădejde, Ioan: 18
Negoescu, Christu: 14
Negruzzi, Iacob C.: 36, 173, 251
Nenițescu, Ioan: 34
Niculescu, I.: 198, 199

Nottara, Const. I.: X, XI, XX, 28, 29, 38, 81, 192—193, 198, 199
Nottara, Tatiana: X, 39

Oarcăsu, Ioan: 9, 101, 102, 143, 161
Odobescu, Al. I.: 73
Olăreanu, Al.: 202
Olteanu, A.G.: XI, 203—204
Onciul, Dimitrie: XXIV, 39—41
Oprișan, Ion Gr.: 95
Orleanu, George G.: 71

Pallade, George D.: 213
Panțu, C.: 7
Panțu, Ioan C.: XXIII, 6—7, 193
Panțu, Zaharia C.: 7
Panu, G.: 135, 191, 194
Panu, Ion: 197, 240
Papiniu, Ioan: 238
Parascheva: 236
Paraschivescu, Miron Radu: 172
Parhon, I.: 238
Pascaly, Mihail: 39
Pascu, C.: 12
Pauker, Simion: 10
Paulian, M.: 162, 202
Pavel, C.: 161, 164
Pavelescu, Cincinat: 51, 71, 76
Pavlov, Grigore: 135
Păuna: 230
Penescu: 225
Perrault, Charles: IX, 79, 80, 121
Peters: 6
Petra-Petrescu, Horia: XXIV, 9, 10, 139, 142—149, 164, 195
Petra-Petrescu, Nicolae (Moșul): XXIV, 9—10, 143, 144
Petra-Petrescu, N., doamna: 144
Petrașcu, N.: X, 42, 193
Petre: 241
Petrescu, Ion: 198, 199

Petrescu-Sava, G.M.: 238
Petrone, P.: 142, 214—215
Petrovici, Ion: 208, 209
Philippide, Alexandru: 156
Phrynuli: 140, 141
Pigalle, Jean Baptiste: 25, 30
Piperescu, Margareta: 151
Piperescu, N.V.: 151
Pop, Augustin Z.N.: 40, 201, 216
Popescu, Ana: 240
Porn, Eugen: XXII, 217, 218
Preda, Gh.: 9

Rabelais, François: 11
Racovski, Chr.: 16
Ranetti, G.: XVIII, 46, 47, 48
Rădulescu, Teodor: XXV, 173—174
Rădulescu-Motru, C.: XXII, 217—218
Rădulescu-Pogoneanu, Ion A.: X, 160
Rîpeanu, Valeriu: 93
Roman, Liviu: 176
Romanescu, Aristizza: X, 193, 240
Ronetti-Roman: VII, IX, XI, 72, 117, 150, 170, 171
Ronetti-Roman, doamna: 149, 150
Ronetti-Roman, Jean: IX, 149—150, 170
Ronetti-Roman, Muțu: 149
Rosetti, Anna (vezi Maiorescu, Anna)
Rosetti, C.A.: 168
Rosetti, Dimitrie R. (Max): 193
Rosetti, Radu: 4
Rosetti, Radu, general: 4
Rosetti, Theodor: 210
Roșca, Iuliu I. (A.C. Șor): 226
Röttger, Ludwig: 59

Sacerdoțeanu, A.: 40
Sadoveanu, Mihail: XI, XVII, 107
Saint-Georges (colecția): 32
Samurcaș, Ion: 226

Săteanu, C.: 135
Săulescu, N. I.: 190
Scarlatti, Alessandro: 105
Schachmann, W.: 188
Scheller: 132
Schiau, doamna de: VII
Scribe, Eugène: 183
Scurtescu, N.V.: 174
Seifert: 125
Sévigné, Marie de Rabutin-Chantal, marchiză de: VI
Shakespeare, William: 117, 154
Siderescu, Vasile: 188
Singroff, Margareta: 189
Slavici, Ion: XIV, 4, 5, 172, 183
Smideanu, Matei: 238
Smîntînescu, Dan: 196, 197, 205, 212
Socec, V.: 13, 212, 220
Stahl, H.: 220
Stamatiad, Alex. T.: 71
Stăncescu, Const. I.: 184, 200
Stănescu, Ghiță: 14, 15
Stănescu-Cerna: 160
Stephănescu, Gr.: VI
Stere, C.: 95
Steriadi: 93
Steuerman-Rodion, A.: XVIII, 55, 141—142, 214, 215 (vezi și Leandru)
Strauss, Johann: 39
Sturdza, Dim. A.: 76, 147, 209, 210
Suchianu, Ion: VII, 36
Szeculics, Fany (vezi Dumbravă, Bucura)

Șăineanu, Lazăr (Sainéan, L.): 10, 11
Ștefan: 228
Ștefan cel Mare: 90
Ștefănescu, I.D.: IX, 90
Ștefănescu, Mimi, născută Vlahuță: IX, 97, 98
Știrbei, Barbu: XIII, 226

Tacit: 154
Tăuşan, Grigore: 6, 169
Teleajen, Sandu: 215
Teleor, D.: V
Teodor?: 37—38
Teodorescu, Florea: 245
Teodorescu, G. Dem.: 174
Thalbot, Romain: 23
Theodorescu, Barbu: XII
Thiron, Constantin: 125
Thomescu, N.: 106, 107, 244
Tobler, Adolf: 217
Tocilescu, Grigore G.: 174
Toma, A.: 33
Tomozei, Gheorghe: 33
Toneanu, Vasile: 199
Torouţiu, I.E.: XVI, 68
Tudor, I.: 182
Twain, Mark: 220
Tzigara-Samurcaş, Alexandru: 152

Ţakatia: 247 (vezi Burelly, Agatha)
Ţica: VI

Urechia, Alceu: VI, XIV, XV, XVI, 3, 11, 17—34, 82, 125, 220
Urechia, Margareta: XVI, 97
Urechia, Nestor: 3, 18
Urechia, Niniţa: 3
Urechia, Vasile A.: VI, XIV, 3, 18

Vantier, Mina de: 23
Ventura, Grigore: 190, 192
Ventura, Marioara: 191
Vermont, Lea: 190—192
Vieroşeanu, I.: 183, 187
Viişoreanu, I.: 202
Vioreanu, P.: 233
Vizitiu, Ion: 231
Vlahuţă, Alexandru: VII, IX, XII, XIV, XV, XVI, 18, 82, 85, 90—98, 99—100, 123, 127, 130, 150, 172, 249

Vlahuţă, Alexandrina Ruxandra: 92, 93, 98
Vlahuţă, Anişoara (vezi Grigorescu, Anişoara)
Vlahuţă, Mimi (vezi Ştefănescu, Mimi)
Vlădescu, Mihai: XIV, 14, 16
Vlădoianu?: 213
Volenti, N.: XIV, 34—36
Volkelt, Johannes: 158
Vucici, Const. D.: 174

Wachmann, Eduard: XI, 5—6
Wachmann, Ioan: 5
Watson, Seton (Scotus Viator): 93
Weigand, Gustav: XXIV, 143
Winkler, Wanda: 1 1, 132, 133

Yokohama: 140, 141

Zamfirescu, Duiliu: 86
Zarifopol, Paul: XII, XVI, 15, 16, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 69, 85, 87, 106, 115—127, 128, 131, 137, 144, 146, 150, 152, 158, 159, 160, 196, 244, 249, 250
Zarifopol, Paul P. (Koki): 16, 125
Zarifopol, Sonia: 116, 117
Zarifopol, Ştefania: XIV, 16, 115, 116, 117, 127, 128, 249, 250
Zimmermann, Mina: 131
Zlatko, I.: 111
Zlatko, I. I. (Ivănuş): 247, 248
Zlatko, Tita: 111, 112, 246, 247, 248
Zosima, Carlotta Leria: VI, 3

TABLA ILUSTRAŢIILOR

Scrisoare către Ioan C. Panţu din 21 martie 1892 4—5

Pagină din scrisoarea adresată lui C. Dobrogeanu-Gherea la 27 iulie/9 aug. 1905 (Bibl. Acad. R.P.R.) . . . . . 4—5

Scrisoare către Mihail Dragomirescu din 4/17 iulie 1907 (Bibl. Acad. R.P.R.) . . . . . 52—53

Adresa ziarului *Die Zeit* (Viena, 2 apr. 1907), prin care se mulţumeşte lui I.L. Caragiale pentru articolul *1907* . . . . . 52—53

I. L. Caragiale şi A. Vlahuţă (fotografie din anul 1892) . . . . . 92—93

Carte poştală către A. Vlahuţă din 17/30 dec. 1909 92—93

A. Vlahuţă, I.L. Caragiale şi Barbu Delavrancea în mijlocul colecţiei N. Grigorescu, aparţinînd lui A. Vlahuţă (fotografie din jurul anului 1900) . . . . . 100—101

St. O. Iosif, I. L. Caragiale şi O. Goga la Blaj (august 1911), la serbările semicentenarului „Asociaţiei transilvane" („Astra") . . . . 100—101

Carte poştală a lui P. Cerna către I. L. Caragiale, din 3/16 iunie 1912 (continuare pe verso) . . 164—165

I. L. Caragiale, după un desen de Ottilia Michail (Berlin, 1911), cu o dedicaţie către P. Cerna, avînd pe verso textul scrisorii de răspuns din 5/18 iunie 1912 (eronat *92*) . . . . . 164—165

Scrisoare adresată de Maria St. Caragiali lui Luca Caragiali (Bibl. Acad. R.P.R.) . . . . . 228—229

Cererea de demisie a lui Luca Caragiali . . . . . 228—229
Luca Caragiali, tatăl scriitorului (Bibl. Acad. R.P.R.) 228—229
Ecaterina L. Caragiali, mama scriitorului . . . . 228—229
Scrisoare a Ecaterinei L. Caragiali către I. L. Caragiale (Bibl. Acad. R.P.R.) . . . . . 244—245
Pagină din scrisoarea adresată de Lenci L. Caragiale lui I. L. Caragiale (Bibl. Acad. R.P.R.) . . 244—245
I. L. Caragiale (fotografie cu dedicația autografă către sora sa, Lenci Caragiale) (Bibl. Acad. R.P.R.) . . . . . 244—245
I. L. Caragiale împreună cu soția sa, Alexandrina, la Moși, înainte de 1900 (Bibl. Acad. R.P.R.) 244—245

„GHEORGHE LAZĂR" — BIBLIOTECA — BUCUREȘTI

C U P R I N S

Prefață V
Notă asupra ediției XXVII

SCRISORI PARTICULARE

Către V. A. Urechia 3
Către Anna Maiorescu 4
Către Eduard Wachmann 5
Către Ioan C. Panțu 6
Către G. Grideanu 8
Către Nicolae Petra-Petrescu (I—II) 9
Către C. Dobrogeanu-Gherea (I—V) 10
Către Alceu Urechia (I—VI) 17
Către N. Volenti 34
Către N. Leon 36
Către Teodor (?) 37
Către Iuliu Brezoianu 38
Către Const. I. Nottara 39
Către D. Onciul (I—II) 39
Către Mihail Dragomirescu (I—XLII) 41
Către copiii lui M. Dragomirescu 88
Către Elena dr. I. N. Dona 89
Către A. Vlahuță (I—XI) 90
Către Barbu Delavrancea 99
Către Delavrancea și Vlahuță 99
Către Ilie Dăianu (I—IV) 100
Către Dumitru G. Dimitriu (I—V) 103
Către Teodor Duțescu-Duțu (I—VII) 106

Către Jenica T. Duțescu-Duțu 110
Către familiile Zlatko și Duțescu-Duțu 111
Către Ionel Duțescu-Duțu (I—V) 111
Către Paul Zarifopol (I—XIX) 115
Către familiile C. Dobrogeanu-Gherea și Paul Zarifopol 128
Către Mittag 129
Către D. Gusti (I—II, cu două anexe) 129
Către domnișoarele Grigoriu-Iași 134
Către Edgard Flavian 136
Către Gr. Duca (I—II) 137
Către Cella Delavrancea (I—III) 139
Către A. Steuerman-Rodion 141
Către Horia Petra-Petrescu (I—XIII) 142
Către Jean Ronetti-Roman 149
Către N. V. Piperescu 151
Către A. Tzigara-Samurcaș 152
Către d-na Mancaș 152
Către G. Ibrăileanu (I—III) 153
Către Gh. N. Grigorescu și soția lui 157
Către P. Cerna (I—II) 158
Către Ion Corbu (I—IV) 161
Către B. Brănișteanu 165
Către Vasile Goldiș (I—II) 165
Către Nerva Hodoș 167
Către Octavian Goga 168
Către I. Duscian 170
Către St. Ciurcu 171
Către Emil Isac 172
Către Eduard Caudella 172
Către Teodor Rădulescu 173
Către Jacques L. Kremnitzer 174
Către Vasile Lohan 175
Către Roman R. Ciorogaru 177

SCRISORI PUBLICE, PETIȚII ȘI REFERATE

Către direcția Școlii primare nr. 1 din Ploiești . . . 181
Către Gr. C. Cantacuzino (I—II) 182
Către Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor (I—V) 184

Către Lea Vermont 190
Către Const. I. Nottara 192
Către C. Boerescu 193
Către redacția ziarului *Lupta* 194
Către Take Ionescu (I — II) 195
Către prim-procurorul Tribunalului de Ilfov 197
Către Carol Müller 200
Către președintele și membrii Comitetului teatral din Iași 201
Către președintele Comitetului teatral din Craiova . . 202
Către A. G. Olteanu, redactor al ziarului *Fulgerul*, Craiova 203
Către Spiru Haret (I—II) 204
Către Petre Grădișteanu 206
Către Scarlat I. Ghica (I—III) 207
Către Barbu Delavrancea 210
Către C. Istrati 212
Către președintele Societății de economie a funcționarilor R.M.S. 212
Către Alexandru Davila 213
Către P. Petrone, secretar al Teatrului Național din Iași 214
Către Iancu Brezeanu 215
Către Comitetul Societății funcționarilor publici din Galați 216
Către Constantin Botez 216
Către C. Rădulescu-Motru 217
Către I. Burbea 219
Către un intelectual din Galați 220
Către Ion C. Bacalbașa 222

SCRISORI DE FAMILIE

Iorgu Caragiali către Luca Caragiali 225
Maria St. Caragiali către Luca Caragiali 227
Ecaterina L. Caragiali către Luca St. Caragiali (I—III) 228
Luca St. Caragiali către copiii săi Ioan și Elena (I—II) 232
Luca Caragiali către ministrul justiției 233

Ecaterina L. Caragiali către I. L. Caragiale (I—III şi o foaie detaşată) 233
Lenci L. Caragiale către I. L. Caragiale (I—XI) . . 236
Alexandrina I. L. Caragiale către C. Dobrogeanu-Gherea 249

I. L. Caragiale către Titu Maiorescu 251

Tabelul alfabetic al destinatarilor 255
Cronologia scrisorilor 259
Indice de titluri ale scrierilor lui Caragiale 267
Indice de nume 271
Tabla ilustraţiilor 285